شَرْحُ أُصُولِ السُّنَّةِ

Ehli Sünnet'in Esasları

للإمام أحمد بن حنبل الشيباني

(وهي من رواية عبدوس ابن مالك العطار)

شرح: ابو معاذ سيف الله الجوبق آبادي

İmâm Ahmed İbn Hanbel eş-Şeybânî (v. 241 h.)

(Abdûs İbn Mâlik el-'Attâr rivayeti)

Tercüme ve Şerh

Ebû Muaz Seyfullah Erdoğmuş

بسم الله الرحمن الرحيم

Mukaddime

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللهُ؛ فَلاَ مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يُضْلِلْ؛ فَلاَ هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ اللهُ وَحْدَهُ لاَ شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّداً عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ

﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِ وَلاَ تَمُوتُنَّ إِلاَّ وَأَنْتُم مُسْلِمُونَ ﴾

﴿ يَاأَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالاً كَثِيراً وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيباً ﴾

﴿ يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلاً سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِعْ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزاً عَظِيماً ﴾

أماّ بعد: فَإِنَّ أصدَق الْحَدِيثِ كِتَابُ اللهِ، وأحسنَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ، وَشَرَّ الأُمُورِ مُحْدَثَاتُهَا وَكُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ وَكُلَّ بِدْعَةٍ ضَلاَلَةٌ، [وَكُلَّ ضَلاَلَةٍ فِي النارِ.]

Muhakkak ki bütün hamdler Allah’adır, binaen aleyh O’na hamd eder, O’ndan yardım ister ve mağfiret talep ederiz. Nefislerimizin ve kötü amellerimizin şerrinden de ona sığınırız.

Allah kime hidayet ederse onu hiç bir kimse sapıttıramaz. Kimi de sapıttırırsa ona da kimse hidayet veremez. Şahadet ederim ki Allah’tan başka hak ilâh yoktur ve şeriksiz olarak birdir. Ve yine de şahadet ederim ki Muhammed O’nun kulu ve Rasûlüdür.

‘Ey imân edenler! Allah’tan nasıl korkulması gerekiyorsa öylece korkun ve Müslümanlar olarak ölmeye çalışın.’ (Âl-i ‘İmrân, 3/102)

‘Ey insanlar! Sizi bir tek nefisten yaratan, ondan da eşini vücuda getiren, ikisinden birçok erkeklerle kadınlar üreten Rabbinizden korkun ve günah yapmaktan sakının. Yine kendisine hürmet göstererek birbirinizden, dileklerde bulunduğunuz Allah’tan korkun ve akrabalık bağlarını kesmekten sakının. Şüphesiz ki Allah, üzerinize gözcü bulunuyor.’ (Nisâ’, 4/1)

‘Ey iman edenler Allah’tan korkunuz ve doğru söz söyleyin ki Allah size, işlerinizi düzeltip muvaffakiyet versin ve günahlarınızı bağışlasın. Kim. Allah’a ve Rasûlüne itaat ederse, o, gerçekten büyük bir kâra kavuşmuştur.’ (Ahzâb, 33/70-71)

Ve bundan sonra:

‘Muhakkak ki sözlerin en doğrusu Allah’ın Kelâmı, yolların en hayırlısı Muhammed ﷺ’in yoludur. İşlerin en kötüsü ise sonradan uydurulanlardır. Sonradan uydurulup dine sokulan her amel bidat, her bidat sapıklık ve [her sapıklık da ateştedir.]’[1]

İmam Ahmed bu eserinde şöyle demiştir: “Sünnetin gereklerinden olan tek bir hasleti bile terk eden, ona iman edip de kabul etmeyen; onun ehlinden olamaz.”

Ahmed b. Hanbel رحمه الله’ın İtikâdı

İmam Ahmed rahimehullah’ın siyretini inceleyen kimse, onun sünnete sarılma ve sünnetin muhaliflerini reddetmedeki şiddetini anlar. İbn Muflih rahimehullah şöyle anlatmıştır: “Devlet Meselelerinde Hevâ Ehlinden ve Ehl-i Kitap’tan Yardım İsteme Babı. Ebu Ali el-Huseyn b. Ahmed b. El-Mufaddal el-Becelî şöyle dedi: “Ahmed b. Hanbel’in yanına gitmiştim. Halifenin elçisi geldi ve ona hevâ ehlinden yardım istemek hakkında sordu. İmam Ahmed: “Onlardan yardım istenilmez” dedi. Elçi: “Yahudi ve Hristiyanlardan yardım istenildiği halde neden hevâ ehlinden istenmiyor?” dedi. İmam Ahmed dedi ki: “Yahudi ve Hristiyanlar dinlerine davet etmezler. Hevâ ehli ise bidatlerine davet ederler” Şeyh Takıyuddin, Menakıbu’l-Beyhakî ve İbnu’l-Cevzî’ye nispet ederek İmam Ahmed’den şöyle rivayet etmiştir: “Bidat davetçilerinden yardım istenmez. Çünkü onlar ümmete zarar verirler.”[2]

El-Hallal’ın el-Cami adlı kitabında, İmam Ahmed’den şöyle rivayet edilmiştir: “Müslümanların herhangi bir işinde, Bişr el-Merisî’n ashabı ile bidat ve hevâ ehlinden yardım istemek uygun değildir. Zira bunda din ve Müslümanlar üzerine daha büyük zarar söz konusudur.

Beyhaki, Menakıbu Ahmed’de, Muhammed b. Ahmed b. Mansur el-Mervezi’den rivayet ediyor: O Ahmed b. Hanbel’in yanına girmek için izin istedi. Ona izin verildi. Halife el-Mutevekkil’in dört tane elçisi gelerek ona: “Sultanın işinde Cehmî’lerden az ya da çok yardım istenebilir mi? Yoksa Yahudi ve Hristiyanlardan yardım istemek daha mı uygundur?” dediler. Ahmed dedi ki: “Cehmi’lere gelince, sultanın işlerinde az ya da çok onlardan yardım istenmez. Yahudi ve Hristiyanlara gelince, Müslümanlar üzerinde hakim olamayacakları bazı konularda onlardan yardım istemekte sakınca yoktur. Nitekim selef onlardan yardım istemiştir.”

Muhammed b. Ahmed el-Merrûzî şöyle demiştir: “Yahudi ve Hristiyanlar müşrik oldukları halde onlardan yardım isteniyor da, Cehmî’den yardım istenmez mi?” İmam Ahmed dedi ki: “Ey oğulcuğum! Bunlar müslümanları aldatır, fakat onlar aldatamazlar.”

Şeyh Muhammed b. Abdilvehhab rahimehullah şöyle demiştir: “Nasları reddetme konusunda fasit te’vil, sahibi için mazeret olmaz. Nitekim Allah Teâlâ, ortaya attığı şüphe sebebiyle İblis’i mazur görmemiştir. Yine hatalı te’vilde bulunarak naslara muhalefet eden de mazur görülmez. Bilakis onun te’vili, küfründe bir fazlalıktır. Böyle bir te’vil yapana karşı hak ehli, hata ile te’vil eden kimseye yaptıkları gibi, ona hakkı açıklamak için münazara yapmazlar. Bilakis, suçundan dolayı hak ettiği ceza derhal verilmelidir. Buna güç yetmiyorsa ondan yüz çevirip uzaklaşmak gerekir. Salih selef bu şekilde hareket etmişlerdir.”[3] Şeyh rahimehullah, ehl-i sünnetin, bidat ehline karşı muamelesini, güç yetirdiği takdirde hak ettikleri cezanın derhal uygulanması, güç yetmediği zaman ise onlardan yüz çevrilmesi şeklinde açıklamıştır.

---

[1] **Hutbetu’l-Hâce** ismiyle meşhur olan bu duayı, Cuma hutbelerinde ve diğer konuşmalarında okuyan Rasûlüllâh ﷺ, bizzat sahâbelerine öğretmiştir. Bkz. Müslim, (867) ve Nesâ’î, (3/188).
[2] el-Âdâbu’ş-Şer’iyye (1/375)
[3] ed-Dureru’s-Seniyye (13/170)

Budeyl b. Muhammed b. Esed'den şöyle nakledilmiştir: "Ben ve İbrahim b. Said el-Cevheri, vefat ettiği günde Ahmed b. Hanbel rahimehullah'ın yanına girmiştik. O gün Ahmed bize şöyle demeye başladı: "Sünnete sarılmalısınız! Eser'e sarılmalısınız. Hadise sarılmalısınız! Falan ve filanın sözlerini yazmayın!" böylece re'y ehlinin isimlerini saydı.[4]

Hamd Âlemlerin Rabbi olan Allah ﷻ'a, salât ve selâm emin nebîsi Muhammed Mustafa'ya, âline ve sahâbelerine olsun.

[4] Tabakatu'l-Hanabile (1/130)

Giriş

قال أبو يعلى الحنبلي: ‹ لو رُحل إلى الصين في طلبها لكان قليلا. ›

Ebû Ya'lâ el-Hanbelî der ki: **'Bu (kitabı) aramak için Çin'e bile yolculuk yapılsa dahi yine az gelirdi.'**

1-) Hâfız Ebû Ya'lâ el-Hanbelî, İmâm Ahmed b. Hanbel'in akîdesini *Tabakâtu'l-Hanâbile* adlı eserinde (1/241-246) rivayet etmiştir. el-Lâlekâ'î'nin bu risâlesi ile birleştirilmiştir. Farklılıklar, *Tabakâtu'l-Hanâbile*, (t:ط) rumuzu ile gösterilmiştir.

2-) İmâm Hâfız Ebû'l-Kâsım Hibetullah b. el-Hasen et-Taberî el-Lâlekâ'î, (v. 418 h.) *Şerhu Usûli İ'tikâdî Ehli's-Sunne ve'l-Cemâ'a* (c. 1/sy. 175 no: 317)'de rivayet etmiştir.

Tercümede el-Lâlekâ'î'nin Dâru't-Taybe/Riyad/9. baskı 2005 baskısı esas alınmıştır.

3-) el-Lâlekâ'î'nin el yazma nüshaları şöyledir:

Asıl nüsha: Dımaşk, Zahiriyye Kütüphanesi
(z:ز): Almanya Leipzig Kütüphanesi nüshası
(h:خ): Zahiriye Kütüphanesi nüshası
(h:هـ): Hindistan Rıza Berambur Kütüphanesindeki nüshası

Risalenin İsnadı

أخبرنا علي بن محمد بن عبد الله السكري قال: حدّثنا عثمان بن أحمد بن عبد الله بن بريد الدقيقي قال: حدّثنا أبو محمد الحسن بن عبد الوهاب أبو العنبر –قراءة من كتابه في شهر ربيع الأول سنة ثلاث وتسعين ومائتين– قال: حدّثنا أبو جعفر محمد بن سليمان المنقري –بتنِّيس– قال: حدثني عبدوس بن مالك العطار قال: سمعت أبا عبد الله –أحمد بن محمد بن حنبل (رحم الله)– يقول:

Bize 'Alî b. Muhammed b. 'Abdillâh es-Sukkerî haber verdi. Dedi ki: Bize 'Usmân b. Ahmed b. 'Abdillâh b. Berîd[5] ed-Dakîkî tahdîs etti. Dedi ki: Bize Ebû Muhammed el-Hasen b. 'Abdilvehhâb Ebû'l-'Anber -293 yılında Rebî'u'l-Evvel ayında Kitâbı'ndan okuttu- şeklinde tahdîs etti. Dedi ki: Bize Ebû Ca'fer Muhammed b. Süleymân el-Minkarî[6] -*et-Tinnîs*'te-[7] tahdîs etti. Dedi ki: Bana Abdûs b. Mâlik el-'Attâr tahdîs etti. Dedi ki: Ebû 'Abdillâh -Ahmed b. Muhammed b. Hanbel *(rahimehullah)*-'tan işittim, o şöyle diyordu:

[5] Berîd mi yoksa Yezîd mi bilinmiyor. Bkz. *Târîhu Bagdâd*'da 'b. Yezîd ed-Dekkâk' şeklinde gelmiştir.
[6] (t): Ebû Ya'lâ'nın *Tabakât*'ında 'Süleymân b. Muhammed…' şeklindedir. Burada ise 'Muhammed b. Süleymân' şeklindedir.
[7] Okunuşu *et-Tinnîs* şeklindedir. 'Te' ve Şeddeli 'Nun' kesrelidir. 'Ya' ise sükûndur. Bkz. *Mu'cemu 'l-Buldân,* (2/51).

Usul ve Sünnet

أصول السُّنّة عندنا:

Bizim indimizde Sünnetin Esasları şunlardır:

Şerh: "Usul" kelimesi, "asıl" kelimesinin çoğuludur. Asıl kelimesi ise, başka şeylerin kendisinin üzerine bina edildiği temel demektir. Bu yüzden duvarın aslı, onun temelidir. Ağacın aslı, dalların kendisine bağlı olduğu gövdesidir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

{أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّهُ مَثَلاً كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاء}

"**Allah'ın nasıl bir misal verdiğini görmüyor musunuz? Güzel söz, kökü yerde sabit, dalları havada güzel bir ağaç gibidir.**" (İbrahim 24)

"Asıl" kelimesi şu beş şey hakkında kullanılır:

1- Delil anlamındadır. Mesela: "Bu meselenin aslı – yani delili – kitap ve sünnettir" denilir.

2- İki şey arasında tercih edileni belirtmek için "asıl" kelimesi kullanılır. Mesela: "Kelamda asıl olan mecaz değil, hakikattir", "Beraati zimmet (suçsuzluk) asıldır" sözlerinde bu anlamdadır.

3- Devamlı olan kaideye "asıl" denilir. Mesela: "Ölü eti yemek asla aykırıdır" denilir. Yani üzerinde devam edilen duruma aykırıdır.

4- Üzerinde kıyas yapılan şeye "asıl" denilir. Kıyas konusunda bu, fer'in zıddıdır.

5- Sahabe radıyallahu anhum'un üzerinde icma ettikleri ve muhalefet eden kimsenin sapık olduğu meselelere "asıl" denilir. Bu kitapta "Usul" ile kastedilen de budur.

Bu kelimenin bu anlamda kullanımı bazı âlimlerde mevcuttur. Mesela Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah, Vasitiye Akidesi'nde şöyle demiştir: "Osman ve Ali meselesi, Ehli Sünnet cumhurunun yanında bu konuda muhalefet edenin sapıklığa düşeceği usul'den değildir. Lâkin, kişinin dalalete düşeceği mesele halifelik meselesidir. Ehli Sünnet vel-Cemaat iman eder ki: Allah Rasûlü sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra halife: Ebu Bekir, sonra Ömer, sonra Osman, sonra da Ali'dir. Her kim bunlardan birinin halifeliği hakkında karalamada bulunursa o kimse, eşekten daha aşağıdadır." Böylece Ali radıyallahu anh'ın, Osman radıyallahu anh'den üstün sayılmasının, üzerinde icma edilen ve muhalefet edenin sapıtacağı bir asıl olmadığını açıklamıştır. Bununla beraber delillerin gösterdiği, tercih edilen görüş, Osman radıyallahu anh'ın, Ali radıyallahu anh'den üstün olmasıdır. Lakin hilafet meselesi, sahabelerin üzerinde icma ettikleri ve bu konuda muhalefet edenin sapmış olacağı bir asıldır.

"Sünnet" kelimesiyle burada kastedilen ise Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den sabit olan söz, fiil veya takrirlerdir. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

{وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا}

"**Rasul size neyi verirse, onu alın; neden sizi nehyederse, ondan da sakının**" (Haşr 7)

Sahabenin Yoluna Sarılmak

١ – التمسك بما كان عليه أصحاب الرسول ﷺ والإقتداء بهم.

1- Rasûlüllâh ﷺ'in sahâbelerinin üzerinde bulundukları şeye sıkı-sıkı sarılmak ve onlara uymaktır.

Şerh: Bu esasın Kur'an'dan delili Allah Teâlâ'nın şu kavlidir:

{وَمَن يُشَاقِقِ الرَّسُولَ مِن بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُ الْهُدَى وَيَتَّبِعْ غَيْرَ سَبِيلِ الْمُؤْمِنِينَ نُوَلِّهِ مَا تَوَلَّى وَنُصْلِهِ جَهَنَّمَ وَسَاءتْ مَصِيرًا}

"**Her kim, kendisi için doğru yol apaçık belli olduktan sonra, Peygambere muhalefet eder ve mü'minlerin yolundan başka bir yola tâbi olursa, onu girdiği yolda bırakırız ve cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir yerdir**." (Nisa 115)

Bu ayette Allah Azze ve Celle, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabının icma ettikleri din meselelerinde muhalefet edenleri tehdit etmektedir. Çünkü ayette "müminler" ifadesinin ilk muhatapları sahabelerdir. Yine Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

{وَالسَّابِقُونَ الأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالأَنصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُم بِإِحْسَانٍ رَّضِيَ اللّهُ عَنْهُمْ وَرَضُواْ عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ}

"**Muhacirlerden ve Ensar'dan (İslam yolunda) yarışanların öncüleriyle, onlara güzellikle tâbi olanlardan Allah hoşnut olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Allah onlara, içinde dâimi kalacakları, (ağaçları) altından ırmaklar akan cennetler va'detmiştir. İşte bu, en büyük kurtuluştur**." (Tevbe 100)

Bu ayetin delil olma yönü; Allah Azze ve Celle'nin, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in muhacirlerden ve Ensar'dan İslam yolunda yarışanların öncülerinden olan sahabelerine tabi olanları, kendisinin rızasıyla müjdelemesidir. Ayet, onların üzerinde oldukları şeye sarılıp, onlara uymanın meşru olduğunu göstermektedir.

Sünnetten delillere gelince, Tirmizi, Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

(لَيَأْتِيَنَّ عَلَى أُمَّتِي مَا أَتَى عَلَى بَنِي إِسْرَائِيلَ حَذْوَ النَّعْلِ بِالنَّعْلِ حَتَّى إِنْ كَانَ مِنْهُمْ مَنْ أَتَى أُمَّهُ عَلاَنِيَةً كَانَ فِي أُمَّتِي مَنْ يَصْنَعُ ذَلِكَ وَإِنَّ بَنِي إِسْرَائِيلَ تَفَرَّقَتْ عَلَى ثِنْتَيْنِ وَسَبْعِينَ مِلَّةً وَتَفْتَرِقُ أُمَّتِي عَلَى ثَلاَثٍ وَسَبْعِينَ مِلَّةً كُلُّهُمْ فِي النَّارِ إِلاَّ مِلَّةً وَاحِدَةً قَالُوا: مَنْ هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: مَا أَنَا عَلَيْهِ وَأَصْحَابِي)

"Ümmetimin üzerine, İsrailoğullarının başlarına gelen şeyler, tıpkı bir ayakkabının diğer eşine benzemesi gibi aynen gelecektir. Hatta onlardan biri alenî olarak annesiyle zina etmişse, benim ümmetimde de aynısını yapacak çıkacaktır. Şüphesiz İsrailoğulları yetmiş iki fırkaya ayrıldılar. Ümmetim de yetmiş üç fırkaya ayrılacaktır. Biri dışında hepsi ateştedir." Dediler ki: "O (kurtulan) hangisidir ey Allah'ın rasulü?" Buyurdu ki: "Benim ve ashabımın üzerinde olduğumuz yoldur." Hadis, rivayet yollarıyla hasendir.

Delil olan yönü şöyledir: Bu hadiste Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bu şiddetli tehditten kurtuluşu, kendisinin ve sahabelerinin üzerinde bulunduğu yolda olmaya bağlamıştır. Bu da Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabelerinin üzerinde oldukları yola sarılmanın ve onlara uymanın farz oluşunu göstermektedir. Bu husus, Ehl-i Sünnet'i bidat fırkalarından ayıran özelliktir.

Bütün Bidatleri Sapıklık Olarak Görmek

2- وترك البدع. وكل بدعة فهي ضلالة.

2- Bidatleri terk etmektir. Her bid'at dalalet (sapıklık)tır.

Şerh:

Bid'at'in Tarifi

Din, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in vefatından önce kemâle erdirilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا

"**Bugün size dîninizi ikmal ettim ve üzerinizdeki nimetimi tamamladım. Ve dîn olarak, sizin için İslâm'ı seçtim.**" (Maide 3)

Teşrî (din kuralı koymak) yalnızca Allah Teâlâ'nın hakkıdır. Farz ve müstehap da buna dâhildir:

أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ شَرَعُوا لَهُمْ مِنَ الدِّينِ مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ اللَّهُ

"**Yoksa onların, Allah'ın izin vermediği şeyi kendileri için dinden bir şeriat koyan ortakları mı var?**" (Şura 21)

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in ve ashâbının dinî konularda yapmadıkları herşey reddedilmiştir, kabul edilmez. Aişe radıyallahu anha'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ فِيهِ فَهُوَ رَدٌّ

"**Kim şu emrimizden olmayan bir şey ortaya koyarsa o reddolunur.**"[8]

Din sadece Kitap ve sünnetten alınır. Bid'at; sonradan çıkarılmış yollarla Allah Teâlâ'ya ibadet etmektir. Şâtibî, bid'atin tarifi hakkında şöyle demiştir: "Dinde, şeriatte mevcut olana benzetmek suretiyle, Allah Subhânehu ve Teâlâ'ya ibadette aşırılık yaparak üzerinde ilerlemek için bir yol icad etmektir."[9]

Bid'at ile sünnete muhalefet arasındaki fark açıklanmıştır. Bu da bid'at'in; şekil, sayı, zaman veya mekâna bağlı olarak sonradan çıkarılmış bir yol olmasıdır. Bağlayıcı kılınmaksızın hata yoluyla meydana gelenler ise sünnete muhalefettir.

---

[8] Buhârî (2550); Muslim (1718).
[9] El-İ'tisâm (1/47).

Kişiyi Hevâ Ehlinden Kılan Bid'atin Şartları

Sünnet kelimesi, sadece bir kısım sünnetlere uyan kimse hakkında değil, ancak bütün temel esasları bir araya getiren kimse hakkında kullanılır:

İmam Ahmed şöyle demiştir: "Sünnetin gereklerinden olan tek bir hasleti bile terk eden, ona iman edip de kabul etmeyen; onun ehlinden olamaz." Sonra sünnetin bazı esaslarını zikretmiştir.[10]

El-Berbehârî şöyle demiştir: "Sünnet hasletlerini kendisinde topladığı bilinmedikçe hiçkimse için: "Falan kimse sünnet ashabındandır" denilmesi helal olmaz. Bütün sünnetleri kendisinde toplamadıkça ona: "Sünnet ashabındandır" denilemez."[11]

Bid'atin kayıtlayıcı sınırı; sünnet âlimleri katında Kitap ve sünnete muhalif olmakla meşhur olan meselelerdir. Kitap ve sünnete muhalif oluşu gizli kalan, anlamı kapalı olan ve onun bir muhalefet olduğuna dair delil getirmenin zor olduğu meselelerden dolayı, böyle bir bid'ati işleyen kimseyi bid'at ehli olarak saymak mümkün değildir:

İbn Teymiyye şöyle demiştir: "Kişinin hevâ ehlinden sayılmasına sebep olan bid'at; Sünnet âlimlerinin katında Kitap ve sünnete aykırı olmasıyla meşhur olan; Hâricîlik, Rafizîlik, Kaderîlik ve Mürcielik bid'atleri gibi bid'atlerdir."[12]

Yine şöyle der: "Burada şunun da bilinmesi gerekir ki, usûlu'd-dîn ve kelâmda şahıslara bağlı zümreler, farklı derecelerdedirler. Bunlar arasında birçok usûl konusunda sünnete muhalefet etmiş olanlar vardır, sadece ince bir takım meselelerde sünnete muhalefet edenler vardır. Bir de sünneti kendisinden daha fazla terk etmiş olanları reddetmiş olanlar vardır ki; bunlar, reddettikleri bâtıl ve söyledikleri hak hususlarda övülürler. Fakat bunlar, diğer taraftan birtakım hak unsurları red ve inkâr, bâtıl hususları da kabul ve ifâde etmek suretiyle bu redlerinde adâlet ve itidâl ölçülerini aşmış; büyük bir bid'ati, ondan biraz daha hafif bir bid'atle, bir bâtılı, ondan biraz daha hafif bir bâtılla reddetmişlerdir. İşte bu durum, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'e mensup kelâmcıların birçoğunda görülmektedir.

Böyleleri, ortaya koydukları bid'ati, müslümanların cemaatini parçalayan ve ona göre dost edinip, ona göre düşman bildikleri bir görüş haline getirmedikleri takdirde bu, bir hata kâbilindendir ve Allah Subhânehu ve Teâlâ, böyle durumlarda mü'minlerin hatalarını bağışlar.

Bu ümmetin selefi ve imamlarından birçoğu böyle durumlara düşmüştür. Onların, bir içtihad neticesinde ileri sürdükleri birtakım görüşleri vardır ve bunlar, Kitap ve Sünnet'te sâbit olan esaslara muhaliftir. Ama kendilerine uyanları dost bilen, muhalif kalanlara düşmanlık besleyenlerle, müslüman cemâatin arasına ayrılık sokan, içtihâd ve görüşe dayalı mes'elelerde kendisiyle uyuşanları değil de, muhalif kalanları kâfirlik ve fâsıklıkla itham eden, yine kendilerine uyanlarla değil de muhalifleriyle savaşmayı dahi helâl sayanların durumu farklıdır. İşte bunlar, tefrika/ayrılık ve ihtilâf ehli kimselerdir."[13]

Şâtıbî şöyle demiştir: "Bu gruplar, dinde küllî/temel kurallarda "fırka-i naciye"ye aykırı davranmalarından dolayı ayrı bir grup oluşturmaktadırlar. Yoksa dinde teferruatta/ayrıntılarda aykırı davranmaktan dolayı ayrı bir grup olmazlar. Zira teferruatla ilgili meselelerdeki aykırılık sebebiyle ayrı bir grup oluşmaz. Ayrı bir grup küllî meselelerdeki aykırılıktan meydana gelir…

---

[10] El-Lâlekâî (1/158).
[11] Şerhu's-Sunne (s.57).
[12] Mecmûu'l-Fetâvâ (35/414).
[13] Mecmûu'l-Fetâvâ (3/348).

Cüz'î meselelerin çokluğu, küllî kaide yerine geçer. Bid'at işleyen bir kimsenin cüz'î meselelerde/ayrıntılarda yaptığı bid'atler çoğalınca, dinin pek çok meselesine karşı çıkmış gibi olur. Bu aynı zamanda küllî kaideye de karşı çıkmak olur. (Tek bir) cüz'î meselede durum böyle değildir. Bid'atçiden, cüz'î bir şeyin meydana gelmesi, onun için sürçme ve ufak bir kusur sayılır."[14]

Bir meselenin Kitap ve sünnete muhalif olduğunun açıklanması ve bunun meşhur olup olmaması konusunda âlimlere müracaat edilir. Bu konu ilim talebelerine ve yarım hocalara bırakılamaz. Bir mesele hakkında bid'at olduğuna hükmetmek, şehvetle, hırsla ve tahminle yapılamaz.

Sünnet dairesinden çıkmak ancak; Ehl-i Sünnet'in isimler ve sıfatlar, iman, kader, sahabeler, iyiliği emir, kötülüğü yasaklama ve benzer konulardaki esasları gibi, dinde temel bir esasa muhalefet etmekle olur.

İtikadının düzgün olduğu bilinen kimselerde meydana gelen sürçmeler ve küçük hatalar, bu konu için dostluk ve düşmanlık yapmak gerektiğine inanmadığı sürece, sahibini bid'at ve hevâ ehlinden saymayı gerektirmez.

İslam'da Bid'atu'l-Hasene/Güzel Bid'at Yoktur

İrbâz b. Sâriye radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

فَإِنَّهُ مَنْ يَعِشْ مِنْكُمْ يَرَى بَعْدِي اخْتِلَافًا كَثِيرًا، فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمَهْدِيِّينَ، وَعَضُّوا عَلَيْهَا بِالنَّوَاجِذِ ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحْدَثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحْدَثَةٍ بِدْعَةٌ، وَإِنَّ كُلَّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ

"**Şüphesiz aranızda yaşayacak olanlarınız, benden sonra birçok ihtilaflar görecektir. Size sünnetime ve hidayet edilmiş râşid halifelerin sünnetine sarılmak düşer. Ona azı dişlerinizle tutunun. Sizleri dinde sonradan çıkarılan işlerden sakındırırım. Zira dinde sonradan çıkarılan her yenilik bid'attir ve muhakkak ki her bid'at sapıklıktır**."[15]

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, ümmetini bid'atten sakındırmış ve kendisinden sonra bid'atlerin ortaya çıkmasıyla durumların değişeceğini haber vermiştir. Bid'atlerin ve dinde yeniliklerin ortaya çıktığı zamanda, sünnete ve sahâbelerin – radıyallahu anhum – üzerinde bulundukları yola sarılmayı vasiyet etmiştir. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, bütün bid'atlerin sapıklık olduğunu ifade etmiştir. Dinde bid'atu'l-hasene/güzel bid'at yoktur. Dinde güzel olan yalnızca Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in ve ashâbının üzerinde bulundukları şeylerdir. İnsanların zevklerine göre güzel buldukları şeyler değildir.

İbn Ömer radıyallahu anhuma şöyle dedi: "İnsanlar güzel görseler dahi bütün bid'atler sapıklıktır."[16]

---

[14] El-İ'tisâm (3/139).
[15] Ahmed (4/126); Ebû Dâvûd (4/200); Tirmizî (5/44); İbn Mâce (1/18); el-Elbânî, es-Sahîha'da (2735) sahih demiştir.
[16] El-Lâlekâî (1/92); Beyhakî, el-Medhal (1/180). Bu eseri ayrıca; Mervezî, es-Sunne'de (s.24 no:70); İbn Batta, el-İbâne (1/339, 2/205); Herevî, Zemmu'l-Kelâm'da (276); Ebû Şâme, el-Bâis'te (s.17) rivayet etmişlerdir. Şeyh el-Elbânî, es-Sahîha'da (6/234), Tarhûni, el-Kasımî'nin; Cem'ul-Fevaid tahkikinde (s.13); Ali el-

Bid'at, Dini Yıkar ve Sünnet'i Yok Eder

Mucahid, Allah Teâlâ'nın: "**Diğer yollara uymayın. Aksi halde sizi O'nun yolundan ayırır**" (En'am 153) ayetindeki "diğer yollar"ın; "Bid'atler ve şüpheler" olduğunu söylemiştir.[17]

Bid'atin iyilikten hiçbir nasibi yoktur. Hepsi de gizli bir hale getirene kadar hakkın yolundan alıkoyar. Bid'at, sünnetin zıddıdır. Bir bid'at ortaya çıktıkça o bid'atin karşılığı olan sünnet ölür.

İbn Abbas radıyallahu anhuma'dan: "İnsanlar üzerine hiçbir sene gelmez ki, onda bir bid'at çıkarmasınlar ve bir sünneti öldürmesinler. Sonunda bid'atler diriltilir ve sünnetler öldürülür."[18]

Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan: "Bir bid'at çıktığında mutlaka kayıp artar ve bir sünnet kaybolduğunda mutlaka yıkım çoğalır."[19]

Bir bid'at, diğer bir bid'ati doğurur. Bid'at, dini söndürür. Öyle ki bid'at; dindarlığı güdülen ayrı bir din haline gelir.

İbn Mes'ûd radıyallahu anh: "Fitneye büründüğünüz, içinde küçüklerin yüceldiği, büyüklerin alçaldığı ve bunlardan (bid'atlerden) bir şey terk edildiğinde: "Sünnet terk edildi" diyecekleri bir zamanda haliniz nasıl olur?" deyince: "Ey Ebû Abdirrahmân, bu ne zaman olur?" dediler. Dedi ki: "Âlimlerinizin gidip cahillerinizin çoğaldığı, okuyucularınızın artıp fakihlerinizin (anlayış sahiplerinizin) azaldığı, ahiret ameliyle dünyalığın talep edildiği ve meşrû olmayan gayelerle fıkıh öğrenildiği zaman (bunlar olacaktır)."[20]

Ebû Vâil rivayet ediyor: Huzeyfe b. El-Yemân radıyallahu anh eline iki taş aldı. Bunların birini diğerine vurduktan sonra: "Şu iki taş arasından çıkan ışığı görüyor musunuz?" dedi. "Ey Ebû Abdillah! İkisinin arasından çok az bir ışık görüyoruz" dediler. Bunun üzerine dedi ki: "Nefsim elinde olana yemin ederim ki, şu iki taş arasından çıkan ışık kadardan başka haktan bir şey göremeyeceğiniz şekilde bid'atler yayılacaktır. Vallahi bid'atler öyle yaygınlaşacak ki, onlardan bir şey terk edildiğinde: "Sünnet terk edildi" diyeceklerdir."[21]

Halebî, İlmu Usûli'l-Bid'a'da (s.92) ve Şeyh Abdulmuhsin el-Abbad el-Bedr, Fethu'l-Kaviyyi'l-Metin'de (s.86) isnadı sahih demişlerdir.

[17] İbn Batta, el-İbâne (1/298). Bu eseri ayrıca: Taberî, Tefsir (12/229); İbn Ebî Hâtim, Tefsir (5/443); Tefsiru'l-Mucâhid (no:418); Mervezî, es-Sunne (19-20); Dârimî (203); Ebû Nuaym, el-Hilye (3/293); Beyhakî, el-Medhal (142); Herevî, Zemmu'l-Kelâm (771, 773) rivayet etmişlerdir. Et-Tarhûnî, Cem'ul-Fevâid tahkikinde (s.7); Prof.Dr. Hikmet b. Beşîr b. Yâsîn, es-Sahîhu'l-Mesbûr'da (2/286) ve Huseyn Suleym Esed, Dârimî tahkikinde isnadının sahih olduğunu söylemişlerdir.

[18] Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr (10/262); İbn Batta, el-İbâne (1/177). Bu eseri ayrıca; el-Lâlekâî (1/70 no:125); ed-Dânî, Sunenu'l-Vâride Fi'l-Fiten (277); Mervezî, es-Sunne (1/32 no:98); İbn Vaddah, el-Bid'a (s.38-39) rivayet etmişlerdir. İsnadı hasendir.

[19] İbn Batta, el-İbâne (1/351). İbn Batta bunu muallak olarak rivayet etmiştir. Lakin bu eser sahih isnadla gelmiştir: el-Lâlekâî (1/71 no:128); Ebû Nuaym, el-Hilye (6/73).

[20] Abdurrazzak, Musannef (11/359); el-Lâlekâî (1/93); el-Elbânî, Sahihu't-Tergîb ve't-Terhîb'de (1/26) sahih demiştir. Bu eseri ayrıca Dârimî (185-186); Hakim (4/560); Nuaym b. Hammad, el-Fiten (s.21); Mevezî, es-Sunne (51); rivayet etmişlerdir.

[21] İbn Vaddah, el-Bid'a (s.110).: İbn Vaddah bunu Nuam b. Hammâd - Osmân b. Yunus – el-A'meş tarikiyle rivayet etmiştir. Ancak Nuaym b. Hammâd, kendi eserinde bu eseri İsâ b. Yûnus yoluyla el-Ameş'ten diyerek, ikinci kısmıyla İbn Mes'ûd radıyallahu anh'e ulaştırdığı bir isnadla rivayet eder. Osmân b. Yûnus'un cerh ve ta'diline dair bilgi bulamadım. İlk cümleyi, ismi belirtilmeyen bir ravi yoluyla İbn Ebî Şeybe (7/482) rivayet etmiştir. Allahu a'lem mahfuz olan, bu sözün İbn Mes'ud radıyallahu anhe ait olmasıdır.

Hassân b. Atiyye şöyle dedi: "Bir topluluk dinlerinde bir bid'at çıkardığında mutlaka Allah sünnetlerinden bir o kadarını kaldırır. Sonra da kıyamet gününe kadar onu geri getirmez."[22]

[22] Dârimî (1/58); İbn Batta, el-İbâne (1/351). Şeyh el-Elbânî, Mişkât'te (49) ve Huseyn Suleym Esed, Dârimî tahkikinde (no:98) sahih demişlerdir.

Bid’at Ehliyle Konuşmayı Terk Etmek

3- وترك الخصومات، والجلوس مع أصحاب الأهواء.

3- Hevâ ehli bid’atçılarla husumeti ve onlarla oturmayı terk etmektir.

Şerh:

Ashâbu’l-Hevâ: Hevâ ashâbı, hevâ ehli, bid’at ehli demektir. Hevâ lügatte kalbin arzu ve heveslerine veya lezzetlerine tâbi olmak manasına gelir. Hadis ehlinin dilinde hevâ ehli ile bid‘at ehli aynı manada kullanılmış ve her ikisi ile de aynı zihniyete sahip kimseler kasdolunmuştur. İbn ‘Abdilberr, Allah ﷻ’nın sıfatlarını nefyeden, ilmi, kudreti ve kelamı üzerinde cidal ve münakaşa kapısı açan, bunları aslına uygun olmayan manalarda ve kendi arzu ve heveslerine göre tevil ederek İslâm’ın çizdiği yolda inhiraf eden/sapan kelamcıların hevâ ehlinden oldukları üzerinde hadisçilerin ittifak ettiklerini zikreder.[23]

Husumet ile kastedilen; Heva ehlinin, Ehl-i Sünnete karşı husumeti gibi haksız husumettir. Ehl-i Sünnet’in hevâ ehline husumeti ise hak iledir ve bundan dolayı ecir alırlar. Heva ashabıyla yani bid’at ehliyle oturmaya gelince, deliller bunun haram olduğunu göstermektedir. Buhari ile Müslim’in sahihlerinde gelen rivayette Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

“Kur’ânın müteşabihlerine tabi olanları gördüğünüzde bilin ki, Allah’ın zikrettiği kimseler onlardır. Onlardan sakının!” Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bid’at ehlinden uzak durmayı emretmiştir. Nitekim Buhari ve Müslim, Huzeyfe radıyallahu anh’den şöyle rivayet etmişlerdir: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: “Ağaç kökü dişlemek zorunda kalsan bile, sen bu halde iken sana ölüm gelinceye kadar o fırkaların tümünden ayrıl.” Yani sünnet üzerinde ve salih selefin yolu üzerinde sebat et ve helak edici fırkalara tabi olma. Bu konuda bazı eserler gelmiştir:

Muhammed b. İbrahim el-Buşenci, İmam Ahmed’in şöyle dediğini naklediyor:

تقرَّبوا إلى الله ببغض أهل الإرجاء ، فإنه من أوثق الأعمال إلينا

“İrca ehlinden (Mürcie’den) uzaklaşarak Allah’a yakınlaşın. Zira bu en sağlam amellerdendir.” Bu, onlarla oturmaktan ve onlara güler yüz göstermekten yasaklamayı içermektedir.

İshak, Ahmed b. Hanbel’den rivayet ediyor:

أخزى الله الكرابيسي لا يُجالس ولا يُكلَّم ولا تكتب كتبه، ولا يُجالس من يُجالسه

“Allah el-Kerabisi’yi rezil etsin! Onunla oturma, onunla konuşma ve onun kitabını yazma. Onunla beraber oturanla da oturma.”

Osman b. İsmail es-Sukkerî, Ebu Davud es-Sicstânî’den şöyle dediğini rivayet ediyor:

---

[23] Bkz. İbn ‘Abdilberr, *Câmi‘ Beyâni’l-‘İlm,* (2/96)

قلت لأبي عبد الله أحمد بن حنبل :أرى رجلاً من أهل السنة مع رجل من أهل البدعة ، أترك كلامه؟قال:لا، أو تعلمه أن الرجل الذي رأيته معه صاحب بدعة فإن ترك كلامه فكلمه، وإلا فألحقه به.قال ابن مسعود رضي الله عنه:" المرء بخدنه"

"Ebu Abdillah Ahmed b. Hanbel'e: "Ehl-i sünnetten birisini, bid'at ehlinden birisiyle görürsem onunla konuşmayı terk edeyim mi?" dedim. Şöyle dedi: "Hayır. Fakat ona arkadaşının bidat sahibi olduğunu öğret. Eğer onunla konuşmayı terk ederse, onunla konuşabilirsin. Aksi halde o da ondandır. İbn Mesud radıyallahu anh şöyle demiştir: "Kişi sırdaşıyladır"

Ahmed b. Zurare el-Mukrî şöyle dedi: Ebu Abdillah Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini işittim:

من لم يُرَبِّع بعلي بن أبي طالب في الخلافة فلا تكلموه ولا تناكحوه

"Ali b. Ebi Talib radıyallahu anh'ı dördüncü halife olarak saymayan kimseyle konuşmayın ve onu evermeyin."

El-Hallal, el-Merrûzî'den naklediyor: Ebu Abdillah (Ahmed b. Hanbel) Haris el-Muhasibi'den bahsederek şöyle dedi:

حارث أصل البلية،يعني حوادث كلام جهم ماالآفة إلا حارث، عامة من صحبه انتهك إلا ابن العلاف فإنه مات مستوراً . حذِّروا عن حارث أشد التحذير .قلت: إن قوماً يختلفون إليه؟قال:نتقدم إليهم لعلهم لا يعرفون بدعته فإن قبلوا وإلا هجروا.ليس للحارث توبة ، يُشهد عليه ويَجْحَد إنما التوبة لمن اعترف

"Haris, belanın başıdır. Yani Cehm'in kelamının. Afet ancak Haris'le gelmiştir. Onun arkadaşlarının hepsinin durumu ortaya çıktı fakat İbnu'l-Allaf'ın durumu gizli kalarak öldü. Haris'ten şiddetle sakının." Dedim ki: "Bazı kimseler ona gidip geliyorlar" Ahmed dedi ki: "Onların önlerine geçelim. Belki de onun bidatini bilmiyorlardır. Eğer kabul ederlerse ederler. Aksi halde onları da terk ederiz. Haris için tevbe yoktur. Onun hakkında şahitlik edilmiş, fakat inkar etmiştir. Tevbe ancak itiraf eden içindir."

Bu eserleri İbn Ebi Ya'la Tabakat'ında zikretmiştir.

Bid'at Ehliyle Oturmaktan ve Aralarına Karışmaktan Yasaklanması

Bid'at ehlinin meclislerine katılmaktan ve onları arkadaş ve dost edinmekten yasaklanmıştır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

وَقَدْ نَزَّلَ عَلَيْكُمْ فِي الْكِتَابِ أَنْ إِذَا سَمِعْتُمْ آيَاتِ اللَّهِ يُكْفَرُ بِهَا وَيُسْتَهْزَأُ بِهَا فَلَا تَقْعُدُوا مَعَهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ إِنَّكُمْ إِذًا مِثْلُهُمْ

"**Allah size Kitapta "Allah'ın âyetlerine küfredildiğini ve onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, (onlar konuyu değiştirip) başka bir konuşmaya dalmadıkça, onlarla birlikte oturmayın." (diye bir âyet) indirmişti. Aksi halde, siz de onlar gibi olursunuz.**" (Nisâ 140)

وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ

"**Âyetlerimiz üzerinde (lüzumsuz münakaşaya) dalıp (onlar hakkında ileri geri) konuşan kimseleri gördüğün zaman, (onlar konuyu değiştirip de) başka bir konuya dalmadıkça onlardan uzak dur. Eğer şeytan bunu sana unutturursa, hiç olmazsa hatırladıktan sonra, zâlim kişilerle beraber oturma.**" (En'âm 68)

Bid'at ehliyle oturan ve onlarla arkadaşlık eden onlara katılır. İmrân b. Husayn radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَنْ سَمِعَ بِالدَّجَّالِ فَلْيَنْأَ عَنْهُ فَوَاللَّهِ إِنَّ الرَّجُلَ لَيَأْتِيهِ وَهُوَ يَحْسِبُ أَنَّهُ مُؤْمِنٌ فَيَتَّبِعُهُ مِمَّا يُبْعَثُ بِهِ مِنَ الشُّبُهَاتِ أَوْ لِمَا يُبْعَثُ بِهِ مِنَ الشُّبُهَاتِ

"**Deccâl'i işiten ondan uzaklaşsın. Allah'a yemin olsun, kişi ona gider de, onu mü'min zannederek attığı şüphelere veya onun hakkında meydana gelen şüphelere tabî oluverir.**"[24]

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

الْمَرْءُ عَلَى دِينِ خَلِيلِهِ فَلْيَنْظُرْ أَحَدُكُمْ مَنْ يُخَالِلُ

"**Kişi dostunun dini üzeredir. Her biriniz kiminle dostluk ettiğine baksın.**"[25]

Selef, Allah'ın öfke ve gazabına uğramak korkusuyla; bid'atçilerden sakınma, kötülükten ve onun sebeplerinden uzaklaşma konusunda hırslı davranmışlardır.

Ebû Kılâbe şöyle dedi: "Hevâ ehliyle oturmayın ve onlarla tartışmayın. Zira ben sizi sapıklıklarına daldırmalarından veya sizi bildiğiniz konularda şüpheye düşürmelerinden emin değilim."[26]

Hişâm dedi ki: "el-Hasen (el-Basrî) ve Muhammed (b. Sîrîn) şöyle derlerdi: "Hevâ sahipleriyle oturmayın. Onlarla ne tartışın ne de onları dinleyin."[27]

---

[24] Ahmed (4/341); Ebû Dâvûd (4/116); el-Elbânî, Sahîhu'l-Câmi'de (6301) sahih demiştir.
[25] Ahmed (2/303); Ebû Dâvûd (4/259); Tirmizî (4/589); el-Elbânî, es-Sahîha'da (927) Şeyh el-Elbânî bu hadise "rivayet yollarıyla hasen" demiştir.
[26] Dârimî (1/120); el-Lâlekâî (1/134). Bu eseri ayrıca: Ebû Nuaym, Hilye'de (2/287); İbn Asâkir, Tarihu Dımeşk (28/298); Beyhakî, Şuabu'l-İmân (7/60); İbn Sa'd, Tabakat (7/184); Ebû Ubeyd, el-Emsâl (s.22); İbn Ebî Zemeneyn, Usûlu's-Sunne (236); Âcurrî, eş-Şerîa (111, 1973); Firyâbî, el-Kader (327, 331); İbn Vaddâh, el-Bid'a (119); Abdullah b. Ahmed, es-Sunne (99) rivayet etmişlerdir. Şeyh Mukbil b. Hadi, Neşru's-Sahîfe'de (s.52); Yahyâ el-Hacûrî, el-Urfu'l-Verdî'de (s.180) ve Huseyn Suleym Esed, Dârimî tahkikinde (no: 391) sahih demişlerdir.

Mufaddal b. Muhelhel şöyle demiştir: "Şayet bir bid'at sahibi senin yanına oturur da bid'atinden konuşsaydı ondan sakınır ve ondan kaçardım. Lakin o meclisinin başında sana sünnete dair hadisler rivayet eder, sonra da sana bid'atini bulaştırır. Belki de bu senin kalbine yapışır. Peki, onu kalbinden nasıl çıkaracaksın?"[28]

Bid'atçi, tehlikesinin büyüklüğünden ve etkisinin çirkinliğinden dolayı arkadaşların en kötülerindendir.

Sâbit b. Aclân şöyle dedi: "Enes b. Mâlik'e, İbnu'l-Museyyeb'e, el-Hasen el-Basrî'ye, Saîd b. Cubeyr'e, eş-Şa'bî'ye, İbrahim en-Nehâî'ye, Atâ b. Ebî Rabâh'a, Tâvus'a, Mucâhid'e, Abdullah b. Ebî Muleyke'ye, ez-Zuhrî'ye, Mekhûl'e, el-Kâsım b. Abdirrahman'a, Atâ el-Horâsânî'ye, Sâbit el-Bunânî'ye, el-Hakem b. Utbe'ye, Eyyûb es-Sahtiyânî'ye, Hammâd'a, Muhammed b. Sîrîn'e, Ebû Âmir'e – ki o Ebû Bekr es-Sıddîk'a yetişmişti – Yezîd er-Rakkâşî'ye ve Suleymân b. Mûsâ'ya yetiştim. Hepsi de bana cemaatte bulunmamı emrediyor ve hevâ sahiplerinden beni yasaklıyorlardı."[29]

Bid'at ehliyle beraber oturmak, insanlara bid'ati süslü gösterir ve bid'ate davet eder. Bid'atçi, sünnet olan bazı şeyleri zikrederek insanları aldatır.

Sufyân es-Sevrî'den: Bid'at sahibiyle oturan kimse şu üç şeyden birinden kurtulamaz: Ya başkasına bir fitne olur, ya kalbine bir şey girer de bu sebeple Allah onu cehenneme atar, ya da şöyle der: "Allah'a yemin olsun ne konuştuklarına aldırmıyorum. Ben kendime güveniyorum." Her kim göz açıp kapayıncaya kadar dini konusunda Allah'tan emin olursa, ondan onu çekip alır."[30]

Bid'at Ehliyle Ülfet (Yakınlık), Gizlenen Bid'ati Eleverir

Sünnet ehli olan, sünnet ehli olanlarla kaynaşır, bid'at ehli ise, bid'at ehli olanla kaynaşır. Aişe radıyallahu anha'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim:

الأَرْوَاحُ جُنُودٌ مُجَنَّدَةٌ ، فَمَا تَعَارَفَ مِنْهَا ائْتَلَفَ ، وَمَا تَنَاكَرَ مِنْهَا اخْتَلَفَ

"**Ruhlar, derli toplu askerler gibidir. Tanışan ruhlar birbirleriyle kaynaşırlar, birbirinden hoşlanmayan ruhlar da ihtilaf ederler.**"[31]

Bid'at, kaynaşma ve görüşme sayesinde anlaşılır.

Abdullah b. Mes'ûd radıyallahu anh şöyle dedi: "İnsanları dostlarıyla değerlendirin. Zira kişi ancak hoşlandığı kimselerle dostluk eder."[32]

---

[27] Dârimî (1/121); İbn Batta, el-İbâne (2/444); el-Lâlekâî (1/133). Bu eseri ayrıca: İbn Sad, Tabakat (7/172); İbn Abdilberr, el-Câmi (2/96); Beyhakî, Şuab (7/61); Herevî, Zemmu'l-Kelâm (754); İbn Vaddâh, el-Bid'a (126); Ebû İshâk el-Cuzcâni, Ahvâlu'r-Ricâl'de (s.36) rivayet etmişlerdir. Şeyh Mukbil b. Hâdî, Neşru's-Sahîfe'de (s.51), Yahyâ el-Hacûrî, el-Urfu'l-Verdî'de (s.182) hasen demiş, Huseyn Suleym Esed, Dârimî tahkikinde (no:401) sahih demiştir.

[28] İbn Batta, el-İbâne (2/444).isnadı hasendir.

[29] Taberânî, Musnedu'ş-Şâmiyyîn (3/279); el-Lâlekâî (1/132). bu eseri ayrıca İbn Asâkir, Tarih (11/134); Fesevî, el-Ma'rife (3/375) rivayet etmişlerdir. İsnadı hasendir.

[30] İbn Vaddâh, el-Bid'a (s.89). İsnadında ismi belirtilmeyen bir ravi vardır.

[31] Buharî (3158); Muslim, Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: (2638).

[32] İbn Ebî Şeybe (25592); Taberânî, Mu'cemu'l-Kebîr (9/187); İbn Batta, el-İbâne (2/477). Bu eseri ayrıca İbn Ebi'd-Dunya, el-İhvan (38) ve Abdurrazzak (4/307) rivayet etmiştir. İsnadı hasendir.

İbn Avn şöyle demiştir: “Bid’at ehlinin meclislerine katılanlar bize karşı bid’at ehlinden daha şiddetlidirler.”[33]

El-Evzâî şöyle derdi: “Bizden bid’atini gizleyenler, kaynaştıkları kimseleri gizleyemezler.”[34]

Yahyâ b. Saîd el-Kattân şöyle dedi: “Sufyân es-Sevrî, Basra’ya geldiğinde Rebî’ b. Subeyh’in durumuna ve insanlar katındaki değerine baktı. “Onun mezhebi nedir?” diye sordu. “Onun sünnetten başka mezhebi yoktur” dediler. “Yakın dostları kimlerdir?” diye sorunca: “Kaderîlerdir” dediler. Bunun üzerine: “O halde o da bir kaderîdir” dedi.”[35]

Muâz b. Muâz şöyle dedi: “Yahyâ b. Saîd’e şöyle dedim: “Ey Ebû Saîd! Kişi kendi görüşünü gizlese de, oğlunu, arkadaşını veya meclisine katıldığı kimseleri gizleyemez.”[36]

Muhammed b. Ubeydillah el-Gullâbî şöyle dedi: “Şöyle deniliyordu: Hevâ ehli, kaynaştıkları ve sohbet ettikleri kimseler dışında herşeylerini gizleyebilirler.”[37]

Bid’atten ve Ehlinden Sakındırmanın Gerekliliği

Bid’at ve bid’at ehlinden sakındırmak gerekir. Bunu terk etmek lânete ve cezaya uğramaya sebep olur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

كُنْتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ

“**Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder kötülüğe mâni’ olursunuz**” (Âl-i İmrân 110).

لُعِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَى لِسَانِ دَاوُودَ وَعِيسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذَلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ. كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ

“**İsrail oğullarından küfredenler, Dâvud ve Meryem'in oğlu Îsâ diliyle lânetlenmişlerdir. Bu, isyan etmeleri ve haddi aşmaları yüzündendi. İşledikleri kötülüklerden biribirlerini menetmezlerdi. İşlemiş oldukları bu şeyler ne kadar da kötü idi**” (Mâide 78-79)

Abdullah b. Mes’ûd radıyallahu anh şöyle demiştir: “Muhakkak ki İslâm’a tuzak olarak kurulan her bid’at karşısında Allah’ın dostlarından hakkı savunan ve onun alametlerini konuşan bir

[33] İbn Batta, el-İbâne (2/473). isnadında Muhammed b. El-Huseyn el-Murrî ve Ahmed b. Mansur el-Kindî’nin hal tercemelerini bulamadım.
[34] İbn Batta, el-İbâne (2/452).Bu eseri ayrıca el-Lâlkâi (1/107 no:257) rivayet etmiştir. İbn Batta’nın iki rivayet isnadından birinde ismi belirtilmeyen bir ravi vardır. İbn Ebi’d-Dunya’nın el-İhvan’da (no:40) ve el-Lâlekâî (1/137 no:257) kesintisiz isnadlarla rivayet etmişlerdir. İbn Ebi’d-Dunya’nın şeyhi Ahmed b. İsmail el-Bettî dışındaki ravileri güvenilirdir. El-Lâlekâî’nin isnadı ise hasendir.
[35] İbn Batta, el-İbâne (2/452). isnadı sahihtir.
[36] İbn Batta, el-İbâne (2/479). isnadı hasendir.
[37] İbn Batta, el-İbâne (2/479).Muhammed b. Ubeydillah el-Gullabî’ye kadar isnadı sahihtir.

velisi mutlaka vardır. Onların bulunduğu meclislere katılmayı ganimet bilin ve Allah'a tevekkül edin."[38]

Âsım el-Ahvel'den: Katâde şöyle dedi: "Ey Ahvel! Muhakkak ki kişi bir bid'at çıkardığı zaman sakındırıncaya kadar bunu uyarman gerekir."[39]

İbrahim (en-Nehâî) ve el-Hasen (el-Basrî) şöyle demişlerdir: "Bid'at sahibi için gıybet söz konusu değildir."[40]

El-Evzâî şöyle demiştir: "İlim ehlinden bazısı[41] şöyle derdi: "Allah bid'at sahibinden ne bir namaz, ne bir oruç, ne bir sadaka, ne bir cihad, ne bir hac, ne bir umre, ne bir iyilik ve de bir adalet kabul etmez. Sizin selefinizin dilleri onlara karşı şiddetli idi, kalpleri onlardan tiksinir ve insanları onların bid'atlerinden sakındırırlardı.

Şayet onlar insanlardan gizli olarak bid'atlerini yapsalardı, hiçkimse onların örtüsünü kaldırmaz, kusuru ortaya sermezdi. Allah onları sorumlu tutmaya ve tevbelerini kabul etmeye en layık olandır. Ancak bid'atlerini açıkça yaptıklarında, davetleri ve davet edenleri çoğalınca, o zaman hayat; ilmi yaymaktır. Bu, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem adına tebliğde bulunmak ve haktan saptırmada ısrar edene karşı kendisine tutunulacak bir rahmettir."[42]

Bid'at ehlini reddetmek Allah yolunda en üstün cihaddandır.

Esed b. Mûsâ[43], Esed b. El-Furât'a[44] şöyle yazdı: "Bil ki, ey kardeşim! Beni sana bu mektubu yazmaya iten sebep, Allah'ın lütfuyla insanlara karşı insaflı tutumun, sünnetten ortaya çıkaran güzel halin, bid'at ehlini ayıplaman, onları çokça anlatman ve onları eleştirmen sebebiyle beldendeki halkının senin aleyhinde konuşmalarıdır. Oysa Allah, senin vesilenle onlardan intikam almış,

---

[38] İbn Vaddâh, el-Bid'a (s.5)İbn Vaddah'ın isnadında birden fazla yerde kopukluklar vardır. Suyutî, Cem'ul-Cevâmî'de (1634) Ebû Nasr es-Secezî'nin; el-İbâne'de; Ebû Hureyre ve İbn Mes'ud radıyallahu anhuma'dan rivayet ettiğini zikreder. Camiu's-Sagîr'de (2373) sahih olduğuna işaret etmiştir. Lakin es-Secezî'nin isnadını bulamadım.
- Ebu Hureyre radıyallahu anh'den merfu olarak rivayetine gelince: Ebû Nuaym, Hilye'de (10/400) ve Ahbâru İsbehân'da (no:1227); Ukaylî, ed-Duâfâ'da (no:1224) Herevî, Zemmu'l-Kelâm'da (675); İbn Asâkir, Tebyinu Kizbi'l-Mufterî'de (s.100); İbn Şâhîn, Şerhu Mezhebi Ehli's-Sunne'de (s.39); Ebû'ş-Şeyh, Tabakâtu'l-Muhaddisîn'de (3/245) rivayet etmişlerdir. Zehebî el-Mizan'da (3/330); El-Elbânî, ed-Daîfe'de (869) ve El-Gımarî, el-Mugayyer'de (s.29) uydurma demişlerdir. Zira isnadında hadis uydurmakla itham edilen Ebû's-Salt el-Herevî ile hali meçhul olan Abdulgaffâr el-Medenî vardır.
[39] El-Lâlekâî (1/137).bu eseri ayrıca Hatib el-Bagdadi, Tarih'te (12/178) ve el-Kifâye'de (s.44) rivayet etmiştir. İsnadı hasendir. Bkz.: Şeyh Mukbil b. Hadî, Neşru's-Sahîfe'de (s.50)
[40] El-Lâlekâî (1/140).İbrahim en-Nehâî'den hasen isnadla; Darimî (no:408), İbn Ebi'd-Dunya, es-Samt (226) rivayet etmişlerdir. Yahyâ el-Hacûrî, Darimî'nin isnadına sahih demiştir. Bkz.: el-Urfu'l-Verdi (s.180). El-Hasen el-Basrî'den sahih isnadla: Beyhakî Şuab'da (5/319, 7/111); İbn Cevzî, Menakıbu'l-Hasen el-Basrî'de (s.36); Herevî, Zummu'l-Kelam'da (686); İbn Batta, el-İbâne'de (208); Hatîb el-Bagdadî, el-Kifâye'de (s.43); Begavî, Şerhu's-Sunne'de (13/142); Şehde bt. Ahmed ed-Dineverî, el-Umde'de (s.79) rivayet etmişlerdir.
[41] Allahu a'lem Hasen el-Basrî'yi kastediyor. Zira bu sözü Firyâbî, el-Kader'de (375), Âcurrî, eş-Şerîa'da (1/200) ve el-Lâlekâî (269, 270) Hasen el-Basrî'den sahih isnadla rivayet etmişlerdir.
[42] İbn Vaddâh, el-Bid'a (s.7).İsnadında Ebû İshak el-Hazzâ hakkında bilgi bulamadım.
[43] Esedu's-Sunne: Sünnetin aslanı lakabıyla meşhur olmuştur. Hicri 212 yılında vefat etmiştir. Pekçok eseri vardır. Hadiste sika/güvenilirdir. Bkz.: el-Cerh ve't-Ta'dil (2/338); Tezkiratu'l-Huffaz (1/402); Siyeru A'lam (10/162).
[44] Ebû Abdillah Esed b. El-Furât el-Harranî büyük bir âlim, kadı ve idarecidir. Mücahidlerin önderidir. Hicrî 144'te Harran'da doğmuş, sonra Mağrib'e yerleşmiş ve Afrika'da yöneticilik yapmıştır. İmamlar kendisinden ilim almışlardır. Hicrî 213 yılında Sicilya'da bir beldenin fethinden sonra vefat etmiştir. Bkz.: Siyeru A'lami'n-Nubelâ (10/225); İbn Hallikân, Vefayâtu'A'yân (3/152).

senin vesilenle Ehl-i Sünnet'in sırtını sağlamlaştırmış, bid'atçilerin kusurunu dökmende ve eleştirmende seni kuvvetlendirmiştir. Böylece Allah onları alçalttı, bid'atlerini gizlemek zorunda kaldılar. Ey kardeşim, bunun sevabıyla sevin! Bu işi, namaz, oruç, hac ve cihad gibi amellerin arasında en üstün iyiliğin say. Bütün bu ameller, Allah'ın Kitabını ayağa kaldırmak ve rasulünün sünnetini ihya etmenin yanında nerede kalır? Nitekim Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Kim sünnetimden bir şeyi ihya ederse – iki parmağını birleştirerek - onunla ben cennette şu ikisi gibi oluruz**"[45] buyurmuştur. Yine demiştir ki: "**Herhangi bir kimse buna (sünnete) davet eder de ona tabi olunursa, kıyamet gününe kadar ona tabî olanların ecri kadar kendisine yazılır.**"[46] Amelinden birşeyle kim bu ecre ulaşabilir?

Yine, "Muhakkak ki İslâm'a tuzak olarak kurulan her bid'at karşısında Allah'ın dostlarından hakkı savunan ve onun alametlerini konuşan bir velisi mutlaka vardır" denilmiştir. Ey bu faziletin sahibi, bunu ganimet bil ve onun ehlinden ol! Zira Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Muâz'ı Yemen'e göndereceği zaman ona şöyle vasiyet etmiştir: "**Muhakkak ki Allah'ın senin vesilenle bir kimseyi hidayet etmesi, senin için şundan ve şundan hayırlıdır**"[47] (Nebî sallallahu aleyhi ve sellem) bu konuda söylenecek söze büyük önem verirdi. Bunu da ganimet bil! Sünnet'e davet etmeye öyle devam et ki, bu konuda samimi dostların olsun, başına bir iş geldiğinde yerine geçecek bir cemaat oluşsun. Tâ ki senden sonra imamlar olsunlar. Rivayette geldiği gibi, kıyamet gününe kadar bunun sevabı sana da yazılmaya devam etsin…"[48]

Bid'atini gizleyen, onu ortaya koymayan ve ona davet etmeyen kimse ile bid'atini açığa çıkarıp ona davet eden kimse arasında fark gözetilir. Açığa çıkarılan her bir bid'atı, Allah ona karşı çıkacak dostlarıyla çökertir. Tarih de buna şahittir.

Bid'at Ehlinin Kitaplarına Atıf Yapmamak ve Onları Övmekten Sakınmak

Bid'at ehlinin kitaplarından sakındırmak gerekir. Bid'at ehlinin kitaplarını övmek, bid'atin yayılmasına sebep olur ve ona davet gibidir. İnsanları Ehl-i Sünnet'in kitaplarına teşvik etmeli ve bid'at ehlinin kitaplarına ihtiyaç duymamalıdır.

Fudayl b. Iyaz şöyle demiştir: "Kim birisine gider de istişare eder ve o da ona bir bid'atçiyi gösterirse İslâm'ı aldatmış olur."[49]

Saîd b. Amr el-Berzaî şöyle demiştir: "Ebû Zur'a'ya Hâris el-Muhâsibî ve kitaplarının sorulduğuna ve onun şöyle cevap verdiğine şahit oldum: "Bu kitaplardan sakının. Bu kitaplar bid'at ve sapıklık kitaplarıdır. Sana rivayetleri tavsiye ederim. Zira onlarda seni o kitaplara muhtaç bırakmayacak şeyler bulacaksın."

Ona: "Bu kitaplarda da ibret vardır" denilince şöyle dedi: "Allah Azze ve Celle'nin kitabında kendisine ibret bulunmayan kimse kimse için bu kitaplarda ibret bulunması söz konusu değildir. Malik b. Enes, Sufyân es-Sevrî, el-Evzâî ve önceki imamların; kalbe gelen düşünceler, vesveseler ve bu gibi şeyler hakkında kitaplar tasnif ettikleri size ulaştı mı? Onlar, ilim ehline muhalefet

---

[45] Hadis benzer lafızla, zayıf isnadla gelmiştir. Bkz. Ali el-Halebî, el-İ'tisâm tahkiki (s.34) el-Elbânî, Mişkât (1/60)
[46] Hadis şahitleriyle sahihtir. Bkz.: el-Elbânî, Sahihu'l-Cami (2712)
[47] Ahmed (5/238) munkatı' bir isnadla Muaz radıyallahu anh'den rivayet eder. Buhari ve Müslim'in sahihlerinde Sehl b. Sa'd radıyallahu anh'den şahidi vardır. Bkz.: Nevevî, Muslim şerhi (15/178); Fethu'l-Barî (6/144).
[48] İbn Vaddâh, el-Bid'a (s.8) isnadı sahihtir.
[49] El-Lâlekâî (1/137).İsnadı sahihtir. Eseri ayrıca: Ebû Nuaym, el-Hilye (8/103); Herevî, Zemmu'l-Kelam (933) rivayet etmişlerdir.

eden bir topluluktur. Bazen bize el-Hâris el-Muhâsibî ile bazen Abdurrahim ed-Dubeylî ile bazen Hâtim b. El-Asam ile bazen de Şakîk ile gelirler." Sonra şöyle dedi: "İnsanlar bid'atler konusunda ne kadar da hızlılar!"[50]

Bid'atten Tevbe Eden Çok Azdır

Allah, bid'at sahibinden, o bid'atini terk edinceye kadar tevbeyi engellemiştir. Bid'atçi, kendisini hidayet üzere zannettiğinden tevbe etmez. Bid'at, sahibini üzerinden olduğu kötülükten daha kötüsüne taşır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

"**Oysa bilgisizce, sırf insanları saptırmak için, Allah'a yalan isnad eden kimseden daha zâlim kim olabilir? Allah, şüphesiz, zâlim kimselere hidayet etmez**" (En'âm 144)

İbn Cerîr (et-Taberî) Tefsir'inde "**Allah, şüphesiz zâlim kimselere hidayet etmez**" ayetini şöyle tefsir etmiştir: "Allah, kendisine iftira edenleri ve kendisi hakkında yalan söyleyenleri doğruya ulaşmakta başarılı kılmaz"[51]

Enes b. Mâlik radıyallahu anh dedi ki: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ اللَّهَ حَجَبَ التَّوْبَةَ عَنْ كُلِّ صَاحِبِ بِدْعَةٍ حَتَّى يَدَعَ بِدْعَتَهُ

"**Muhakkak ki Allah, bid'atini terk edinceye kadar her bid'at sahibinden tevbeyi engeller.**"[52]

İmam Ahmed'e bu hadisin anlamı sorulunca şöyle dedi: "Bid'at sahibi tevbe etmeye başarılı kılınmaz ve bu ona kolaylaştırılmaz."[53]

El-Hasen (el-Basrî) şöyle demiştir: "Allah Tebârek ve Teâlâ, hevâ sahibinin tevbe etmesine izin vermek istemez."[54]

İbn Şevzeb şöyle demiştir: "Abdullah b. El-Kasım'ın şöyle dediğini işittim: "Hevâ üzerinde olan bir kul, onu ancak daha kötüsüne düşünce terk eder." Arkadaşlarımızdam birine bunu anlattım. O da dedi ki: "Bunun tasdiki Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şu hadisindedir: "**Dinden; fırlatılmış bir ok gibi çıkarlar, sonra ok kirişine geri dönmedikçe onlar da dönmezler**."[55]

---

[50] Ed-Duâfâ ve Ecvibeti Ebî Zur'atu'r-Râzî Alâ Suâlâti'l-Berzaî (2/561).Hatib el-Bagdadi, Tarih (8/215); Tehzibu't-Tehzib (2/117); Mîzânu'l-İtidal (2/165); İbn Cevzî, Telbîsu İblis (s.150).
[51] Taberi Tefsiri (12/189).
[52] İshâk (b. Rahuye), Müsned (1/377); İbn Ebî Âsım (1/21) Taberânî, el-Evsat (4/281) Beyhakî, Şuabu'l-İman (7/59); el-Elbânî, es-Sahîha'da (1620) sahîh demiştir.
[53] İbn Muflih, el-Âdâbu'ş-Şer'iyye (1/59) isnadı hasendir. bkz.: İbn Kayyım, Bedaiu'l-Fevaid (4/849); İbnu'l-Kasım, el-Mustedrak Ala Mecmûu'l-Fetava (1/150)
[54] El-Lâlekâî (1/141) isnadı hasendir. Eseri ayrıca el-Fesevî, el-Ma'rife (3/375) rivayet etmiştir.
[55] İbn Vaddâh, el-Bid'a (s.103) isnadı sahihtir. Rivayetin merfu kısmını ise Ebû Said radıyallahu anh'den; Buharî (6932) ve Ahmed (3/15, 64) rivayet etmişlerdir.

Eyyûb (es-Sahtiyânî) dedi ki: “Birisi sahip olduğu bir görüşünden dönmüştü. Sevinçle Muhammed (b. Sîrîn)’e gittim ve haber vererek şöyle dedim: “Falan kimsenin sahip olduğu görüşünü terk ettiğini biliyor musun?” dedi ki: “Hangi görüşle onu değiştirdiğine bakın. Zira hadisin sonunda onların durumunun öncekinden de beter olduğu geçiyor: “**İslâm’dan çıkarlar, sonra ona geri dönmezler**”[56]

Bid’atçiden İlim Alınmaz

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem bid’at ehlinden ilim almaktan sakındırmıştır. Bid’at ehlinden ilim almamak, dinde emredilen uzaklaşmanın bir gereğidir. Bu konuda bid’atini gizleyen ile ilan eden arasında fark gözetilir.

Ebû Umeyye el-Lahmî radıyallahu anh’den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِنَّ مِنْ أَشْرَاطِ السَّاعَةِ ثَلَاثًا، وَإِحْدَاهُنَّ: " أَنْ يُلْتَمَسَ الْعِلْمُ عِنْدَ الْأَصَاغِرِ

“**Muhakkak ki kıyametin alametlerinden üç tanesinden birisi; ilmin, küçüklerin yanında aranmasıdır.**”[57]

İbnu’l-Mubârek’e: “Küçüklerle kastedilen kimlerdir?” diye sorulunca: “Bid’at ehlidir” demiştir.[58]

İmam Mâlik şöyle demiştir: “Şu dört tür kimseden ilim alınmaz, onların dışındakilerden alınır: İnsanları hevâsına (bid’atine) davet eden hevâ sahibinden ilim alınmaz...”[59]

Hâkim şöyle demiştir: “Hadis öğrencisinin şu zamanımızda ihtiyaç duyduğu şeylerden birisi de, öncelikle muhaddisin durumunu araştırmasıdır. Tevhid konusunda dine inanıyor mu? Peygamberlere ve rasullere – sallallahu aleyhim – vahyedilenlere ve onların koydukları şeriate kendisi itaat etmeye devam ediyor mu? Sonra şu durumlarını düşünsün: O insanları hevâsına davet eden bir hevâ sahibi midir? Eğer bid’ate davet ediyorsa ne ondan ilim yazsın ne de ona bir değer versin. Çünkü müslümanların imamlarından bir topluluk onun terk edileceğinde icmâ’ etmişlerdir.”[60]

İbn Teymiyye, selefin, bid’atini ortaya koyan kimselerden rivayeti terk etmelerinin sebebini şöyle açıklamıştır: “Muhakkak ki onlar, bazılarının zannettiği gibi, o kimselerden rivayeti, işledikleri günah sebebiyle terk etmiş değillerdir. Lakin bid’atini ortaya koyana karşı çıkmak gerekir. Bid’atini saklayan ve gizleyen kimseye ise böyle davranılmaz. Ona karşı çıkmak gerektiği için de,

---

[56] İbn Vaddâh, el-Bid’a (s.104) İsnadı sahihtir. Eseri ayrıca Hatib el-Bagdâdî, Tarih (12/174); Fesevî, el-Ma’rife (3/375) ve el-Lâlekâi (286) rivayet etmiştir. Rivayetin merfu kısmını Ebû Zerr radıyallahu anh’den; Muslim (7/174- Nevevî şerhiyle beraber); İbn Mâce (170); Ahmed (5/31) ve Dârimî (2434) rivayet etmişlerdir.

[57] Taberânî, Mu’cemu’l-Kebîr (22/361); el-Lâlekâî (1/85); Hatîb, Nasîhatu Ehli’l-Hadîs (s.27); el-Elbânî, es-Sahîha’da (695) sahih demiştir.

[58] El-Lâlekâî (1/85).Şeyh el-Elbânî isnadının ceyyid olduğunu söylemiştir. Bkz: es-Sahîha (2/194). Bunu Ayrıca Hatib, el-Cami Li Ahlâki’r-Râvî’de (no:161) ve İbn Abdilber el-Câmi’de (1/158) rivayet etmişlerdir. İbn Abdilberr’in diğer rivayetine göre İbnu’l-Mubarek: “Küçükler, şahsi görüşleriyle konuşanlardır” demiştir.

[59] İbn Abdilberr, et-Temhîd (1/66) er-Râmehurmûzî, Muhaddisu’l-Fâsıl (s.403) isnadı sahihtir. Eseri ayrıca Fesevî, el-Ma’rife (1/684); Hatib, el-Kifâye (no:116); Dineverî, el-Mucalese (1891); İbnu’l-Mukrî, el-Mu’cem (no:1084); İbn Ebi Hâtim, el-Cerh ve’t-Ta’dil (2/32); Kadı Iyaz, el-İlma (s.60) rivayet etmişlerdir.

[60] Ma’rifetu Ulumi’l-Hadîs (s.16).

bid'atini ortaya koymayı terk edinceye kadar ondan uzak durulur. Ondan ilim alınmaması, bu uzak duruşa dâhildir."[61]

[61] Minhâcu's-Sunne (1/63).

Din Konusunda Tartışmamak

4- وترك المراء والجدال والخصومات في الدين.

4- Dînî hususlarda çekişmeyi, tartışmayı ve husumet oluşturmayı terk etmektir.

Şerh: İbn Mace Sünen'inin Mukaddime'sinde, Ebu Galib yoluyla, Ebu Umame radıyallahu anh'den rivayet ediyor: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

(ما ضلَّ قوم بعد هُدى كانوا عليه إلا أُوتوا الجدل) ثم تلا هذه الآية: {بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ} (58) سورة الزخرف

"**Bir topluluk üzerinde bulundukları hidayetten sonra ancak cedel sebebiyle sapar.**" Sonra şu ayeti okudu: "**Bilakis onlar tartışmacı bir topluluktur**" (Zuhruf 58) İsnadı hasendir.

Ebu Davud, Sunen'inde sahih isnadla Ebu Umame radıyallahu anh'den rivayet ediyor: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

أنا زعيم بيت في ربض الجنة لمن ترك المراء وإن كان مُحِقاً، وبيت في وسط الجنة لمن ترك الكذب وإن كان مازحاً ، وبيت في أعلى الجنة لمن حسن خُلقه

"**Ben, haklı dahi olsa tartışmayı terk eden kimse için cennetin kenarında bir ev verilmesine kefilim. Şaka dahi olsa yalanı terk eden kimse için cennetin ortasında bir ev verilmesine kefilim. Yine ben güzel ahlak sahibi kimseye cennetin yükseğinde bir ev verilmesine kefilim.**"

İbn Mace, İbn Cureyc – Ebu'z-Zubeyr – Cabir b. Abdillah radıyallahu anhuma yoluyla rivayet ediyor: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

لا تعلَّموا العلم لتباهوا به العلماء ، ولا لتماروا به السفهاء ، ولا تخيّروا به المجالس فمن فعل ذلك فالنَّارُ النَّارُ

"**İlmi; âlimlere karşı övünmek, düşük kimselerle tartışmak ve meclislerde öne geçmek öğrenmeyin. Kim böyle yaparsa ona ateş vardır ateş!**"

Hakim, Mustedrek'te İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan rivayet ediyor: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

من أعان على خصومة بغير حق كان في سخط الله حتى ينزع

"**Kim haksız bir husumete yardım ederse, vazgeçinceye kadar Allah'ın gazabındadır.**" Hakim sahih demiş, Zehebi de onaylamıştır.

Dinde bütün tartışma, cedel ve husumetler kötülenmiştir. Özellikle de nefislerin hazzı ve heva için olanlar! En güzel yol ile tartışma ise meşrudur. Yine bid'at ehline karşı ihlas ve doğrulukla husumet göstermek de meşrudur. İmam Ahmed rahimehullah'ın bid'at ehline karşı husumeti malum ve meşhurdur.

Tartışma, Cedel, Munazara ve Kavgayı Terk Etmek

Çokça tartışmak, sapmanın alametlerindendir. Selef, tartışma ve münakaşalardan sakındırmışlardır. Onlar, hakkın açıklığa kavuşturulması ve delillerin ispatlanması için dahi tartışmayı terk etmişler, buna ihtiyaç duymamışlardır. Tartışma ve münazarayı terk etmekle beraber, sünneti anlatmaya ve tebliğ etmeye teşvik edilmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

وَقَالُوا أَآلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ

"**Demişlerdir ki: "Bizim ilâhlarımız mı daha hayırlı, yoksa o mu?" Sana böyle demeleri, sadece münakaşa açmak içindir. Zaten onlar kavgacı kimselerdir.**" (Zuhruf 58)

Ebû Umâme radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَا ضَلَّ قَوْمٌ بَعْدَ هُدًى كَانُوا عَلَيْهِ إِلَّا أُوتُوا الْجَدَلَ"، ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذِهِ الْآيَةُ: "مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ"

"**Bir kavim, üzerinde bulundukları hidayetten sonra ancak cedel/tartışma sebebiyle sapar.**" Sonra Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şu ayeti okudu: "**Sana böyle demeleri, sadece münakaşa açmak içindir. Zaten onlar kavgacı kimselerdir.**"[62]

Âişe radıyallahu anha'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şu ayeti okudu:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ

"**Kitab'ı sana indiren O'dur. O kitabın bir kısmı muhkem âyetlerdir; bunlar Kitab'ın aslıdır. Diğerleri ise, muteşâbih âyetlerdir. Kalplerinde eğrilik bulunan kimseler, fitne çıkarmak ve (heveslerine uygun) te'vilini yapmak için müteşâbih olan âyetlere tâbi olurlar. Oysa müteşâbihin te'vilini Allah tan başkası bilmez. İlimde yüksek dereceye erişmiş olanlar ise, "biz ona inandık; hepsi de Rabbımız katındandır" derler. Bunu, akıl sahiplerinden başkası düşünmez**" (Al-i İmran 7) Sonra Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

فَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ، فَأُولَئِكَ الَّذِينَ سَمَّى اللَّهُ ، فَاحْذَرُوهُمْ

"**Onun müteşabih olanlarına tâbî olanları gördüğün zaman, işte onlar Allah'ın zikrettiği kimselerdir, onlardan sakının.**"[63]

Derim ki: "Onlardan sakının" buyrulmuş, "onlarla munazara yapın" denilmemiştir.

---

[62] Ahmed (5/252); Tirmizî (5/378); İbn Mâce (1/19); el-Elbânî, Mişkâtu'l-Mesâbîh'te (1/39) sahih demiştir.
[63] Buharî (4273); Muslim (2665).

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize hitap ederek şöyle buyurdu:

ذَرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ ، فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ

"**Sizi bıraktığım sürece siz de beni rahat bırakın. Sizden öncekiler ancak çokça soru sormaları ve peygamberlerine muhalefet etmeleri sebebiyle helâk olmuşlardır.**"[64]

Abdullah b. Mes'ûd radıyallahu anh şöyle demiştir: "Sizleri, insanların çıkardıkları bid'atlerden sakındırırım! Zira din kalplerden bir seferde gitmez. Lakin şeytan, kişinin kalbinden iman çıkıncaya kadar ona bid'atler çıkarır. İnsanların, Allah'ın kendilerine yükümlü kıldığı namaz, oruç, helal, haram gibi farzları terk edip, Rableri Azze ve Celle hakkında konuşmaya başlamaları yakındır. Kim bu zamana yetişirse kaçsın."

Denildi ki: "Ey Ebû Abdirrahman! Nereye kaçalım?" Dedi ki: "Nereye değil! Kalbiyle ve diniyle kaçsın. Bid'at ehlinden kimseyle oturmasın."[65]

Ma'an b.Îsâ dedi ki: "Mâlik b. Enes bir gün koluma dayanmış bir halde mescidden ayrılmıştı. Kendisine Ebu'l-Cuveyriye denilen ve Mürcile'likle suçlanan birisi ona yetişti. Şöyle dedi: "Ey Ebû Abdillah! Beni dinle, seninle bir şey konuşmak, tartışmak ve görüşümü sana bildirmek istiyorum." İmam Mâlik: "Eğer beni yenersen ne olacak?" dedi. Adam: "Eğer seni yenersem bana uyarsın" dedi. Mâlik: "Başka bir kimse de gelip bizi yenerse ne olacak?" dedi. Adam: "Ona tâbî oluruz" dedi. Bunun üzerine Mâlik şöyle dedi: "Ey Allah'ın kulu! Allah Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'i sadece bir dinle gönderdi. Ben senin bir dinden başka bir dine geçtiğini görüyorum."[66]

Hişâm b. Hassân dedi ki: "Bir adam el-Hasen (el-Basrî)'ye geldi ve: "Ey Ebû Saîd! Gel de seninle din hakkında tartışalım" dedi. Bunun üzerine el-Hasen şöyle dedi: "Bana gelince, ben dinimde basiret üzereyim. Eğer sen dinini kaybetmişsen onu kendin ara."[67]

Mehdî b. Meymûn dedi ki: "Muhammed b. Sîrîn'in, kendisiyle bir şey hakkında tartışan adama şöyle dediğini işittim: "Ben senin ne yapmak istediğini biliyorum. Senin benimle tartıştığının farkındayım ama ben seninle tartışmayacağım."[68]

İbn Avn şöyle demiştir: "Muhammed b. Sîrîn'in tartışmaktan yasakladığını işittim. Ancak birisi onunla konuşursa o kişi (görüşünden) dönerdi."[69]

---

[64] Buharî (6858); Muslim (1337).
[65] El-Lâlekâî (1/121). Müdellis bir ravi olan Mugira b. Miksem, İbrahim en-Nehâî'den an'ane ile rivayet etmiştir. Ravilerinden Said b. Said el-Horasanî, şayet Hafız Said b. Mansur değilse, kim olduğu hakkında bilgi bulamadım. Eseri ayrıca el-Esbahanî, el-Hucce Fî Beyani'l-Mahacce'de (1/339) rivayet etmiştir. Benzerini Darimi (1/71) rivayet eder.
[66] İbn Batta, el-İbâne (2/507) bu eseri ayrıca Âcurrî eş-Şerîa'da (no:114, 1978); İbn Abdilberr el-İntikâ'da (s.33); Kadı Iyaz, Tertibu'l-Medarik'te (1/51); Yahya el-Umranî, el-İntisar'da (1/131) rivayet etmişlerdir. Şeyh Mukbil b. Hâdî, Hadisu's-Sihir'de (s.62-63) ve Neşru's-Sahife'de (s.26) sahih demiştir.
[67] İbn Batta, el-İbâne (2/509)bu eseri ayrıca Âcurrî, eş-Şerîa'da (115, 131, 1977); Firyâbî, el-Kader (340); el-Lâlekâî (1/215); el-Esbehanî, el-Hucce'de (1/280) rivayet etmişlerdir. İsnadı sahihtir. Amr Abdulmun'im Selim de, el-Kader tahkikinde (no:379) sahih demiştir.
[68] El-İbâne (2/522) bu eseri ayrıca İbn Sa'd, Tabakat'ta (7/195); Âcurrî, eş-Şerîa'da (131); Firyâbî, el-Kader'de (339) rivayet etmişlerdir. Şeyh Mukbil b. Hâdî, Neşru's-Sahîfe'de (s.45) ve Amr Abdulmun'im Selim, el-Kader tahkikinde (no:378) sahih demişlerdir.
[69] İbn Batta, el-İbâne (2/529) isnadı sahihtir. Benzerini; el-Esbahânî, el-Hucce'de (2/521) nakletmiştir.

Ebu'l-Hâris şöyle dedi: "Ebû Abdillah'a (Mâlik b. Enes'e) şöyle sordum: "Burada Cehmiyye ile tartışan, onların hatalarını açıklayan ve onlara meseleleri araştıran birisi var, görüşün nedir?" Şöyle dedi: "Bu hevâlar hakkında herhangi bir şey konuşmak taraftarı değilim. Birinin onlarla tartışmasını da uygun görmem. Muaviye b. Kurra şöyle demiyor mu?: "Tartışmak amelleri boşa çıkarır. Düşük bir konuşmadır. Hayra sebep olmaz. Kelâmcı iflâh olmaz. Tartışma ve kelâm ehlinden uzak durunuz. Sizlere sünnetleri ve sizden önceki ilim ehlinin üzerinde durdukları şeyi tavsiye ederim. Şüphesiz onlar kelâmı, bid'at ehli hakkında konuşmaya dalmayı ve onlarla beraber oturmayı çirkin görürlerdi. Selâmet ancak bunların terk edilmesindedir. Sapıklık ehliyle tartışmak ve münakaşa etmekle emrolunmadık. Muhakkak ki selâmet bundadır."[70]

El-Heysem b. Cemil dedi ki: "Mâlik b. Enes'e: "Ey Ebû Abdillah! Sünnet konusunda âlim birisi bu konuda tartışabilir mi?" dedim. Dedi ki: "Hayır. Eğer kabul edecekse sünneti bildirir, aksi halde susar."[71]

El-Abbâs b. Gâlib el-Hemedânî el-Verrâk şöyle demiştir: "Ahmed b. Hanbel rahimehullah'a: "Ey Ebû Abdillah! Bid'atçi birinin konuştuğu bir mecliste bulunduğumda, benden başka sünneti bilen yoksa ona reddiye verebilir miyim?" dedim. Dedi ki: "Kendini bu işe hedef yapma. Sünneti bildir ve tartışma." Ona bu sözü tekrarladım. Dedi ki: "Seni ancak bir tartışmacı olarak görüyorum!"[72]

---

[70] İbn Batta, el-İbâne (2/539) Ebû'l-Haris'in durumu ihtilaflıdır.

[71] Es-Secezî, Zubeyd halkına yazdığı risalesinde (s.235) ve Kadı Iyaz, Tertibu'l-Medârik'te (1/170) zikretmişlerdir. es-Secezi'nin eserinin muhakkiki şöyle demiştir: "İbn Abdilberr, yakın lafızla Câmiu Beyani'l-İlm'de (2/15) isnadsız olarak zikretmiştir.

[72] Es-Secezî, Zubeyd halkına yazdığı risalesinde (s.235) ve İbn Ebî Ya'lâ, Tabakatu'l-Hanâbile'de (1/236) zikretmişlerdir. es-Secezî isnad zikretmemiştir.

Eser ve Sünnet Kelimelerinin Tanımı

5– والسُّنّة عندنا آثار رسول الله ﷺ.

5- Bizim indimizde Sünnet: Rasûlüllâh ﷺ'den rivayet edilen *Āsâr*'dır.

Şerh: Āsâr: Eser kelimesinin çoğuludur. Eser ise lügatte bir nesnenin yerinde kalan bakıyyesine denir. Bu manada mesela ra'yetu *esere'd-dar* denildiği zaman evin bakıyyesi anlaşılır.[73] *Kur'ân'ı Kerîm*'in 've nektubu mâ kaddemû ve âsârahum' (Yasin, 36/12) ayetindeki ibaresi bu manada kullanılmıştır. Yani: 'İyi veya kötü yapıp terk ettikleri amelleri yazarız.'[74] Eser kelimesinin çoğulu Āsâr ve Āsur olarak gelir. Keza Eser, haber ve hadis manasında kullanılmaktadır ki menkûl anh'dan (ondan nakledilen şeyden) bakıyyedir. Bu manada semi'tu minhu'l-eser: 'ondan eser işittim' denildiği zaman, ondan haber işitmiş olduğu anlaşılır.

Hadis ve Sünnette eser ıtlakı bu manadadır.[75] Yine bu manada eser, mastar olarak rivayetin karşılığıdır ve *esere'l-hadise* denildiği zaman '*ravahu*: onu başkasına nakletti, rivayet etti' manası anlaşılır. Aynı mana 'Alî b. Ebû Tâlib ؓ'nun Havâric aleyhindeki: '*Velâ bakıye minkum eserun*: İçinizde hadis rivayet edecek bir ravi veya muhbir kalmamış' du'ası ile Ebû Sufyân'ın: '*Lev lâ en ye'seru 'anni'l-Kezibe*: Benden yalan nakletmeselerdi' şeklindeki sözünde de görülür.[76]

Bu açıklamalardan anlaşılıyor ki *Eser* kelimesi haberin eş anlamlısıdır. Nevevî'ye göre haber ister merfu ister mevkuf ve ister maktu olsun muhaddisler nazarında hepsi eserdir. Ancak Horasan fukahası bu eser kelimesini sahâbeden mevkuf olarak gelen haberlere ıtlak etmiş, merfua ise haber demişlerdir. Yani onlara göre Rasûlüllâh ﷺ'in sözlerine haber, sahâbenin sahâbenin sözlerine de eser denir.[77] İbn Hacer ise hem mevkufa hem de maktu'a eser denildiğine işaret eder.[78]

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in Âsârı, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e nispet edilen söz, fiil veya takrirleri kapsar. Söze örnek;

كلمتان حبيبتان إلى الرَّحمن، خفيفتان على اللسان، ثقيلتان في الميزان:سبحان الله وبحمده وسبحان اللهِ العظيم

"**İki kelime vardır ki Rahman bunları sever, dilde hafif, mizanda ağırdırlar. Bunlar: "Subhanallahi ve bihamdihi subhanallahilazim" sözleridir**." Bunu Buhari, sahihinin son hadisi olarak rivayet etmiştir.

İlim ehline göre fiilin türleri vardır:

Birincisi: Adet gereği yaptığı fiillerdir. Mesela giyim konusundaki fiillerin hükmü mubahtır. Bunlardan bir sebepten dolayı emredileni veya yasaklananı da olabilir.

---

[73] Bkz. *Kamus Tercemesi,* (2/116).
[74] Bkz. İbn Manzûr, Lisânu'l-'Arâb, (4/6).
[75] Bkz. *Kamus Tercemesi,* (2/116).
[76] Bkz. İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arâb,* (4/6).
[77] Bkz. Suyûtî, *Tedrîb,* (sy. 109).
[78] Bkz. *Nuhbetu'l-Fiker Şerhi,* (sy. 78)

İkincisi: Yaratılışın gerektirdiği fiillerdir. Yeme, içme, uyku gibi. Bunların bizatihi hükmü yoktur. Lakin bir sebepten dolayı emredileni veya yasaklananı da olabilir. Nitekim sağ elle yemek emredilmiş, sol elle yemek yasaklanmıştır.

Üçüncüsü: Kendisine has olan fiillerdir. Mesela hibe nikahı gibi. (Bir kadın kendisini Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e bağışlasa ona nikahının caiz olması) Hususîlik ancak bir delille olur. Çünkü aslolan Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in örnek olmasıdır.

Dördüncüsü: İbadet olarak yaptığı fakat terki halinde ceza gerektirmeyen meşru fiillerdir. Zira bu konuda aslolan terkinden dolayı ceza gerekmemesidir. Mesela Aişe radıyallahu anha, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in evine girdiği zaman ilk yaptığı şey sorulunca, "Misvaklanmak" demiştir. Bu yalnızca fiildir. Bunun farz olduğuna hatta müstehap olduğuna delil olmaz.

Beşincisi: Kitap veya sünnet naslarından mücmel (kapalı) olanları açıklamak için yaptığı fiillerdir. Bunun hükmü, nassın hükmüne göredir. Eğer farzı açıklayan bir fiil ise, bu da farzdır. Mendubu açıklayan bir fiil ise, bu da menduptur. Farz olana örnek; Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in namaz fiillerinin farz olmasıdır. Allah Teâlâ: "**Namazı ikame edin**" Bakara 43 ayetindeki mücmeli, namaz fiilleriyle açıklamıştır. Menduba örnek: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in tavaf bittikten sonra makamın arkasında iki rekat namaz kılarak, Allah Teâlâ'nın: "**İbrahim'in makamından namazgah edin**" (Bakara 125) ayetini açıklamıştır. Çünkü Nebî sallallahu aleyhi ve sellem makama geçerek bu ayeti okumuştur. Makamın arkasında iki rekat namaz kılmak sünnettir.

Takrire gelince, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in bir şeyi onaylaması, onaylanan o söz veya fiilin caiz olduğuna delildir.

Sözü ikrar etmesine örnek: Muslim'in Sahih'inde, bir cariyeye: "Allah nerede?" diye sorduğunda: "Semada" demesini ikrar etmesidir.

Fiili ikrar etmesine örnek: Sahihayn'de bir seriyye birliğinde sürekli ihlas suresiyle arkadaşlarına namaz kıldıran bir sahabeye, "Ona neden böyle yaptığını sorun" demiş, sorduklarında o da: "Çünkü bu surede Rahman'ın sıfatı vardır. Ben de bunu okumayı seviyorum" demiştir. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem "Ona, Allah'ın da onu sevdiğini bildirin" buyurmuştur.

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in zamanında meydana gelip de, O'nun bilmediği şeyin Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e nispet edilmesi caiz değildir. Lakin Allah'ın bunu onaylamasının hüccet olması sahihtir. Nitekim bazı sahabeler radıyallahu anhum, Allah'ın ikrar etmesini, azl'in caizliğine delil getirmişlerdir. Sahihayn'de Cabir radıyallahu anh'den şöyle dediği rivayet edilmiştir: "Kur'an inmekteyken biz azil yapardık." Muslim'in rivayetinde Sufyan şunu eklemiştir: "Şayet bu yasaklansaydı elbette Kur'ânda yasaklanırdı" Bu da Allah'ın Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in hayatı zamanında bir şeyi ikrar etmesi hüccettir. Münafıklar gizledikleri çirkin fiiller işliyor, Allah Teâlâ bunları açıklıyor ve reddediyordu. Bu da Allah Teâlâ'nın sükut ettiklerinin caiz olduğunu gösterir.

Sünnet Kur’ân’ı Tefsir Eder

6- والسنة تفسر القرآن، وهي دلائل القرآن.

6- Sünnet; Kur’ân’ı tefsir eder ve o; Kur’ân’ın delilleridir.

Şerh: Sünnet, Kur’ân’ın umumunu (genelliliğini) tahsis, mutlakını takyid (kayıtlayıcı), bazı hükümlerini nesh, mücmelini (kapalılığını) tafsil (açıklayıcı) ve zahirinin (mantukunun) tersine kapalı muradını (mefhumunu) beyan eder. Nitekim Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’den: “**Dikkat edin! Bana Kur’an ve onunla beraber misli (yani sünnet) verilmiştir**.” Buyurduğu sabit olmuştur. Sünnet, ona Kur’an’ın indirilmesi gibi vahiy olarak indirilmiştir.

Kur’ân, Sünnet Olmaksızın Anlaşılmaz

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

“**Sana da, insanlara, kendilerine indirileni açıklayasın diye zikri (Kur'an'ı) indirdik. Belki onlar da düşünürler.**” (Nahl 44)

Ayette Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in Kur’ân’ın beyân edicisi ve anlamlarını açıklığa kavuşturucusu olduğu açıklanmaktadır. Yine bu âyette sünnetin Allah’tan bir vahiy olduğu belirtilmektedir. Sünnet’in Kur’ân’ı tefsir etmesi, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in, Allah Azze ve Celle’nin şu ayetine yaptığı açıklamada olduğu gibidir:

{وَكَذَلِكَ جَعَلْنَاكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُواْ شُهَدَاء عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا}

“**Nitekim insanlara şâhid olmanız, Peygamberin de size şâhid olması için, sizi, orta (vasat) bir ümmet kıldık**.” (Bakara 143) Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bu ayetteki “vasat” kelimesini, adaletli demektir diye açıklamıştır. Yani şüphesiz onlar en hayırlı ve adalet sahibidirler. Bunu Buhari rivayet etmiştir. Bir kimsenin ayette geçen “vasat” kelimesini Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in tefsirine aykırı şekilde tefsir etmesi sahih değildir.

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

{إِنَّا أَنزَلْنَا إِلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِتَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ بِمَا أَرَاكَ اللّهُ وَلاَ تَكُن لِّلْخَآئِنِينَ خَصِيمًا}

“**Hiç şüphesiz, biz Kitabı sana, insanlar arasında Allah'ın sana gösterdiği şekilde hükmetmen için hak ile gönderdik. Sakın hâinlerin müdafii olma**” (Nisa 105)

{وَمَا أَنزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ إِلاَّ لِتُبَيِّنَ لَهُمُ الَّذِي اخْتَلَفُواْ فِيهِ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ}

“**Biz sana Kitab'ı, hakkında ihtilâfa düştükleri şeyi insanlara açıklaman için ve inanan kimselere hidayet ve rahmet olmak üzere indirdik**” (Nahl 64)

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"**O'nun emrine muhalefet edenler, başlarına bir belânın gelmesinden yahut acı bir azaba uğramaktan sakınsınlar.**" (Nur 63)

Ayette Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in emrine muhalefet eden kimse hakkında şiddetli tehdit vardır.

وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ

"… **Onlara kitap ve hikmeti öğreten**…" (Bakara 129)

El-Hasen (el-Basrî), Katade ve Yahyâ b. Ebî Kesîr "Hikmet; sünnettir" demişlerdir.[79]

Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **'…Ey insanlar! Size iki ağırlık bıraktım, Allah'ın Kitâbı ve benim Sünnet'im. Kur'ân'ı benim Sünnet'imle konuşturun ve onu zorlaştırmayın. Onun ikisine yapıştığınız müddetçe gözleriniz basiretini kaybetmez, ayaklarınız kaymaz ve elleriniz boş kalmaz..'**[80]

"Îsâ b. Yunus, Evzâ'î'den bildirdi: O da Hasan İbn Atıyye'den (o) şöyle demiştir: **'Cebrail** عليه السلام**, Rasûlüllâh** ﷺ**'e Kur'ân'ı indirdiği gibi Sünneti de indirir, tıpkı ona, Kur'ân'ı öğrettiği gibi Sünneti de öğretirdi.'**[81]

El-Mikdâm b. Ma'dikerb el-Kindî radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

أَلاَ إِنِّ أُوتِيتُ الْكِتَابَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ أَلاَ إِنِّ أُوتِيتُ الْقُرْآنَ وَمِثْلَهُ مَعَهُ أَلاَ يُوشِكُ رَجُلٌ يَنْثَنِي شَبْعَاناً عَلَى أَرِيكَتِهِ يَقُولُ عَلَيْكُمْ بِالْقُرْآنِ فَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَلاَلٍ فَأَحِلُّوهُ وَمَا وَجَدْتُمْ فِيهِ مِنْ حَرَامٍ فَحَرِّمُوهُ.

"**Dikkat edin! Bana kitap ile beraber onun misli (onunla eşdeğerde olan sünnet) verilmiştir. Dikkat edin! Bana Kur'an ile beraber onun misli verilmiştir. Uyanık olun! Yakında bir adam karnı tok olarak koltuğuna kurulup diyecek ki: "Kur'ân'a sarılın! (Sadece) onda bulduğunuz helali helal kabul edin ve (sadece) onda bulduğunuz haramı haram kabul edin**"[82]

---

[79] El-Lâlekâî, Usulu İtikadi Ehli's-Sunne (1/70); İbn Batta, el-İbâne (1/255).
Katade'ye ulaşan sahih isnadla ayrıca: Mervezî, es-Sunne'de (430-432); Abdurrazzak, Tefsir (2/116) ve Taberi (6/423) rivayet etmişlerdir.
- Hasen el-Basrî'den zayıf isnadla: İbn Ebî Hatim, Tefsir (3/5, 253, 4/205, 5/150); Hatîb, el-Fakîh (253); İbn Abdilber, Camiu Beyani'l-İlm (48) isnadında Ebû Bekr el-Huzelî metruktur.
[80] Hatib Bağdadi, *el-Fakih,* (1/94).
[81] Lâlekâ'î, *Şerhu Usûluli İ'tikâd,* (no: 99); İbn Batta, (219); Mervezî, *Sunne,* (102). İsnadı **sahih**tir Bkz. Dârimî, (no: 608 Thk. Hüseyin Selim Esed)
[82] Ahmed (4/130); Ebû Dâvûd (4/200); İbn Mâce (1/6); el-Elbânî, es-Sahîha'da (2870) sahih demiştir.

Hubeyb b. Ebi Fudâle el-Mekkî'den: "Şu mescid yapılıp da Cami haline getirildiği zaman İmrân b. Husayn oturuyordu. Onun yanında şefaatten bahsettiler. Topluluktan birisi:

"Ey Ebû Nuceyd! Muhakkak ki sizler bize Kur'ân'da aslını bulamadığımız hadisler anlatıyorsunuz" dedi. Bunun üzerine İmrân b. Husayn öfkelendi ve o adama:

"Kur'ân'ı okudun mu?" dedi. Adam:

"Evet" deyince şöyle dedi:

"Orada akşam namazının üç rekât, yatsı namazının dört, sabah namazının iki, öğle namazının dört ve ikindi namazının dört rekât olarak zikredildiğini gördün mü?" Adam:

"Hayır" dedi. İmrân:

"O halde bunu nereden öğreniyorsunuz? Sizler bizlerden ve biz de Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den öğrenmedik mi? Her kırk dirhemde bir dirhemini, şu kadar koyunda şu kadarını, şu kadar devede şu kadarını zekât olarak vermeyi orada gördünüz mü, Kur'ân'da buluyor musunuz?" dedi. Adam:

"Hayır" dedi. İmrân radıyallahu anh:

"Peki, bunu nereden aldınız? Biz Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den, siz de bizden almadınız mı? Kur'an'da "**Beytu'l-Atîk'i (Kâbe'yi) tavâf edin**" (Hac 29) emrini gördüğünüzde yedi tavâf yapın, makamın arkasında iki rekât namaz kılın emrini de gördünüz mü? Bunu Kur'ân'da buluyor musunuz? Bunları kimden öğrendiniz? Bizden almadınız mı? Bizler de Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den öğrenmedik mi? Yine Kur'ân'da; "İslâm'da celeb ve ceneb ile şigâr nikâhı yoktur" hükmünü buluyor musunuz?" dedi. Adam:

"Hayır" deyince İmrân radıyallahu anh şöyle dedi:

"Ben Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'i şöyle buyururken işittim: "**İslâm'da celeb[83], ceneb[84] ve şigâr nikâhı[85] yoktur**"[86]

Alkame, Abdullah (b. Mes'ud) radıyallahu anh'den şöyle dediğini rivayet ediyor: "Allah dövme yapana ve yaptırana, kaş aldırana, güzel görünmek için Allah'ın yarattığını değiştirerek dişlerini düzelttirene lânet etsin." Bu sözler Esed oğulları kabilesinden, kendisine Ummu Ya'kub denilen bir kadına ulaşınca, geldi ve şöyle dedi:

"Senin şöyle ve şöyle yapanlara lânet ettiğin bana ulaştı." İbn Mes'ûd radıyallahu anh:

"Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in lanet ettiklerine ve Allah'ın Kitabında lânet ettiklerine ben neden lânet etmeyeyim?" dedi. Kadın:

---

[83] **Celeb**: Zekât tahsildarlarının bir yerde konaklayıp, toplayıp getirecek kimseyi zekât mallarının bulunduğu mahallere göndermesi. – Mütercim -

[84] **Ceneb**: Zekât tahsildarlarının uzak bir yerde konaklayıp zekâtın yanına getirilmesini emretmesi – mütercim -

[85] **Şigar nikâhı**: kız kardeşlerini birbirlerine vererek mehirsiz evlenmek. – mütercim -

[86] Muhtasar olarak: Ahmed (4/429); Ebû Dâvûd (3/30); Tirmizî (3/431); Nesâî Sünenu's-Sugra (6/111) Uzun metniyle: Taberanî, Mu'cemu'l-Kebir'de Ebû Dâvûd'un rivayet yoluyla (18/219); İbn Ebî Asım, es-Sunne (2/386); İbn Batta, el-İbâne (1/233); el-Elbânî, Sahihu Ebî Dâvûd'da (2324) sahih demiştir.

“Ben iki kapak arasındakileri okudum ama senin dediklerini göremedim” dedi. İbn Mes’ûd radıyallahu anh:

“Şayet okusaydın görürdün. Şu ayeti okumadın mı?: “**Peygamber size neyi verirse, onu alın; neden sizi nehyederse, ondan da sakının**” (Haşr 7)” dedi. Kadın:

“Evet” dedi. Bunun üzerine İbn Mes’ûd radıyallahu anh:

“İşte Nebî sallallahu aleyhi ve sellem de bundan yasaklamaktadır.”[87]

Yahyâ b. Ebî Kesîr şöyle dedi: “Sünnet, Kur’an üzerine kâdı/hükmedicidir. Kur’ân ise sünnet üzerinde kâdı/hükmedici değildir.”[88]

Beyhakî bu sözü açıklarken şöyle demiştir: “Bunun anlamı şudur: Sünnet, şu ayette olduğu gibi Kur’an’ı beyan etme/açıklama makamına konulmuştur: “**İnsanlara, kendilerine indirileni açıklaman için sana zikri (Kur’an’ı) indirdik**” (Nahl 44) Yoksa sünnette Kur’ân’a aykırı bir şey olduğu anlamında değildir.”[89]

Hassân b. Atiyye şöyle demiştir: “Cibrîl (aleyhi's-selâm) Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e Kur’ân’ı indirdiği gibi sünneti de indiriyordu.”[90]

Mekhûl şöyle dedi: “(Açıklanmaya muhtaç olduğu için) Kur’ân’ın sünnete olan ihtiyacı, sünnetin Kur’ân’a olan ihtiyacından fazladır.”[91]

Ya’lâ b. Hakîm, Saîd b. Cubeyr’den rivayet ediyor: “Saîd b. Cubeyr bir gün Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’in bir hadisini rivayet etti. Birisi: “Allah’ın kitabında buna aykırı durum vardır” dedi. O da dedi ki: “Görüyorum ki, sana Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’den hadis rivayet ediyorum, sense Allah’ın kitabına aykırı olduğunu söylüyorsun. Hâlbuki Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Allah’ın kitabını senden iyi bilirdi.”[92]

İbn Sa’d, Tabakat’ta, İkrime’den, o da İbn Abbâs radıyallahu anhuma’dan rivayet ediyor: Ali b. Ebî Tâlib radıyallahu anh, İbn Abbâs radıyallahu anhuma’yı haricilere gönderdiği zaman şöyle dedi: “Onlara git ve onlarla tartış. Onlara Kur’ân’dan delil getirme. Çünkü Kur’ân pekçok anlamlar taşır. Sen onlarla sadece sünnet ile tartış.”

Başka bir rivayet yoluyla İbn Abbâs radıyallahu anhuma’dan şöyle dediğini nakleder: “Ey müminlerin emiri! Ben Allah’ın kitabını onlardan iyi bilirim. Zira Kur’ân bizim evlerimize nazil oluyordu.” Ali radıyallahu anh de şöyle dedi:

“Doğru söylüyorsun. Fakat Kur’ân pekçok anlamlar taşıyıcı özelliktedir. Biz bir şey deriz, onlar da Kur’ân’dan bir delil bulup başka şey söylerler. Lakin sen onlara karşı sünnetlerle tartış.

---

[87] Buhârî (4604); Muslim (2125).
[88] Dârimî (1/153).Yahyâ el-Hacûrî el-Urfu’l-Verdî’de (s.236) isnadı hasen demiştir.
[89] Suyutî, Miftahu’l-Cenne (s.30).
[90] Dârimî (1/153); İbn Batta, el-İbâne (1/254). Yahyâ el-Hacûrî isnadında Muhammed b. Kesîr es-San’anî’nin zayıf olduğunu söylemiştir. El-Urfu’l-Verdî (s.236). Ancak rivayet başka bir yoldan da sabît olmuştur: Mervezî es-Sunne (402); İbnu’l-Mubarek, Zühd (91) başka tariklerle rivayet etmişler, İbn Hacer Fethu’l-Bari’de (13/291) şöyle demiştir: “Beyhakî sahih isnadla, Şam’lı tabiinin güvenilirlerinden olan Hassân b. Atiyye’den rivayet etti…”
[91] İbn Batta, el-İbâne (1/253). İsnadı sahihtir. Bu eseri ayrıca; Dârimî (1/71); İbn Abdilberr, el-Câmi (2/191) rivayet etmişlerdir. İbn Hacer Fethu’l-Bari’de (12/291) isnadı sahih demiştir.
[92] Dârimî (1/154); İbn Batta, el-İbâne (1/249). Yahya el-Hacuri isnadı sahih demiştir. El-Urfu’l-Verdî (s.237)

Çünkü hadisleri onlara arz ettiğinde kaçacak yer bulamazlar." İbn Abbâs radıyallahu anhuma onlara gitti, sünnetleri delil getirerek tartıştı. Haricîlerin onun karşısında ellerinde bir delil kalmadı."[93]

İmam Ahmed (b. Hanbel) şöyle demiştir: "Sünnet, Kur'ân'ı tefsir eder, kitabı tarif eder ve açıklar."[94]

İbn Teymiyye, imamların "Sünnet, Kur'ân'ın açıklayıcısı ve tefsir edicisidir" sözlerinden kastedileni şöyle açıklamıştır: "Onların bu sözle maksatları; Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in sahih ve açık sünnetine, Kur'ân'da onu nesh edici ayet bulunduğunu zannederek karşı çıkan kimseyi reddetmektir. Ona şöyle denilir: "Şayet bu nesh edilmiş olsaydı, elbette sünnette bunu açıklayan delil bulunurdu."[95]

Yine şöyle demiştir: "Ayet ya nas[96], ya zâhir[97], ya da mücmel[98] olur. Hadis, nassı ikrar eder, anlamını ayrıntılı olarak açar, zâhir ile kastedileni belirler ve ihtimalleri ortadan kaldırır, mücmel olanı tefsir ederek açıklığa kavuşturur, böylece Allah'ın hüccetini kullarına ikame eder."[99]

Özetle: Sünnet Kur'an'ın şerh edicisi, mücmelini (kapalı ibarelerini) açıklayıcı, genel ifadelerini özel kılıcı, mutlak ifadelerini sınırlayıcı ve Kur'ân'dan yeni bir hüküm çıkarıcıdır. Sünnete uymak, Allah Teâlâ'nın emridir. Sünnet'ten uzak durarak Kur'ân'ı anlamaya kalkışan kimsenin neticede ümmete karşı silah çekme derecesine gelebileceği açıklanmıştır. Sahabeler, insanların Kitap ve sünneti en iyi bilenleridir. Hevâya uymak ve nasları birbiriyle çarpıştırmak kınanmıştır.

---

[93] Suyutî, Miftâhu'l-Cenne'de (s.41) zikreder. İbn Sa'd'ın Tabakât'ının matbu nüshalarında bunu bulamadım. Bunu Hatîb el-Fakîh'te (609) yakın bir lafızla zikretmiştir. İsnadında Yahyâ b. Abdillah el-Bâbilitî zayıftır. El-Merzukî (v.453h.) el-Ezmine ve'l-Emkine adlı eserinde (s.45) isnadsız olarak zikretmiştir. İbn Sa'd'ın Tabakât'ının matbu nüshasında mevcut değildir. Suyutî Durru'l-Mensur'da (1/40) ikinci lafzı İmrân b. Menah yoluyla İbn Abbas'tan diyerek zikretmiştir. İmrân b. Menâh'ın hal tercemesini bulamadım.

[94] Hatîb, el-Kifâye (s.15). Ebû Tahir es-Silefî bunu Tuyuriyat'ta (1342) güvenilir raviler yoluyla zikretmiştir.

[95] Cevabu'l-İtirazâti'l-Mısriyye Ale'l-Futya'l-Hameviyye (s.83).

[96] **Nas**: Tek bir anlama delaleti olan ifadedir.

[97] **Zahir**: Birden fazla anlamı olan kelimede en kuvvetli anlamdır.

[98] **Mücmel:** Birden fazla anlama delaleti olup, her birinin aynı kuvvette olduğu kapalı ifadelerdir.

[99] Cevabu'l-İtirazât'i'l-Mısriyye Ale'l-Futya'l-Hameviyye (s.7).

Kıyası ve Hevayı Terk Etmek

7- وليس في السنة قياس، ولا تضرب لها الأمثال، ولا تدرك بالعقول ولا الأهواء. إنما هو الإتباع وترك الهوى.

7- Sünnet'te kıyas yoktur, ona darbı mesel yapılmaz, hevâ ve akıllar onu tam olarak kavrayamaz. Şüphesiz bu ancak tâbi olmayı ve hevâyı terk etmeyi gerektirir.

Şerh: Sünnet'te kıyas yoktur: Berbehârî, *Şerhu's-Sunne*, (sy. 24)'te şöyle demektedir:

'Şunu bil ki -Allah sana rahmet etsin- Sünnette kıyas (diye bir şey) yoktur. Ona örnek verilemez. Onda hevâlara tâbi olunmaz. Bilakis o Rasûlüllâh ﷺ'in *eser*lerini keyfiyetsiz ve kayıtsız olarak tasdik etmektir. Niçin yada nasıl diye sorulmaz. O konuda konuşmak, husumet, cedel ve anlaşmazlık muhdes/sonradan uydurulmuş şeylerdir. Sahibi hakka ve Sünnet'e isabet etse de kalbe şüphe sokar.'

Ona darbı mesel yapılmaz: -"'Amr b. Şu'ayb babası kanalıyla dedesinden ('Abdullah b. 'Amr ﷺ) dedi ki: 'İnsanlar kader konusunda konuşurlarken, Rasûlüllâh ﷺ yanlarına geldi. (Bu meseleyi konuşanlara karşı) kızgınlığından dolayı, yüzü nar tanesi gibi (kıpkırmızı) olmuştu ve dedi ki: 'Size ne oluyor, Allah'ın kitabının bir kısmını diğerine (anlamadığınız halde) (tedribûne) vuruyorsunuz. Sizden önceki kavimler, bu yüzden helak oldular.'…"[100]

- Ebû Hureyre ﷺ'dan, o dedi ki: 'Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **'Ateşin değdiği her şeyden hatta peynir parçasından bile abdest lazım gelir.'** Râvî dedi ki: Bunun üzerine İbn Abbâs ﷺ, Ebû Hureyre ﷺ'ya şöyle dedi: 'Ey Ebû Hureyre! (Yani şimdi) yağdan yersek abdest mi alıcaz? Sıcak sudan içersek abdest mi alıcaz?' Râvî dedi ki: Bunun üzerine Ebû Hureyre ﷺ İbn Abbâs ﷺ'ya şöyle dedi: 'Ey kardeşimin oğlu! Eğer Rasûlüllâh ﷺ'den bir hadis işitirsen sakın ona darbı mesel yapma!'"[101]

- "Ebû Hureyre ﷺ ateşte pişen yemeği yedikten sonra abdest alırdı. Bu kanaatte olmayan İbn Abbâs ﷺ bunu duyunca Ebû Hureyre ﷺ'ya: 'Ne dersin güzel koku alıp onu sakalıma sürsem, abdest almış sayılır mıyım' diye haber göndermiş. Ebû Hureyre ﷺ da dedi ki: 'Ey kardeşimin oğlu! Rasûlüllâh ﷺ'den hadis anlattığımda ona cedelleşerek darbı mesel yapma.'"[102]

Ateşte pişen yemeği yedikten sonra abdest almanın hükmü nesh edilmiştir. Burada vurgulamak istediğimiz. Rasûlüllâh ﷺ'den bir hadis nakledildiğinde ona akıl ve kıyas ile darbı mesel yapılmayacağını ve bu konuda sahâbenin anlayışını vurgulamaktır. İbn Abbâs ﷺ, 'ne dersin güzel koku alıp onu sakalıma sürsem, abdest almış sayılır mıyım' sözü ile yemeğin kokusunu gidermek için abdest alınıyorsa güzel koku sürerek de yemeğin kokusunu giderilir demek istemiştir ve böylece burada kastedilenin yani her türlü kokunun giderilmesi olduğunu düşünmüştür.

Kelamcılar ve bid'at ehli, akidelerine dair kabul ve redlerinde felsefecilerin yollarına dayanarak bunların akla uygun olduğunu iddia ederler. Bid'at ehli fırkalardan her biri naslara aykırı olan

---

[100] Ahmed, *Musned,* (Trc. c. 1/sy. 239, [2/178], no: 6668, *Ensâr Yayıncılık*). Hadis için Şu'ab el-Arnâ'ût **sahihtir** bu isnad ise **hasen**dir demiştir. Ebû'l-Kâsım Lâlekâ'î, *Şerhu İ'tikâdi Ehli's-Suneti ve'l-Cemaa,* (sy. 179-180, 1118-1119).
[101] Tirmizî, (no: 79); Ebû Dâvud, (1/194) ve İbn Mâce, (2/485) rivayet etmiştir. Elbânî **sahih** demiştir.
[102] Abdurrezzâk, *Musannef,* (1/sy. 174, no: 672)

bid'atlerinin akla uygun olduğunu iddia eder. Akıllarına uyanı kabul eder, uymayanı reddederler. Tahrif ettikleri şeylere "te'vil" adını verirler.

قال البخاري رحمه الله :سمعت الحميدي يقول:كنَّا عند الشافعي رحمه الله فأتاه رجل فسأله عن مسألة فقال:قضى فيها رسول الله صلى الله عليه وسلم كذا وكذا فقال رجل للشافعي:ما تقول أنت؟!فقال:سبحان الله تراني في كنيسة ! تراني في بيعة! تراني على وسطي زنار؟! أقول لك:قضى رسول الله صلى الله عليه وسلم وأنت تقول:ما تقول أنت؟!.

Buhari rahimehullah şöyle rivayet ediyor: el-Humeydî'nin şöyle dediğini işittim: "Biz İmam Şafii'nin yanında idik. Birisi geldi ve bir mesele sordu. Dedi ki: "Bu meseleye Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle hükmetmiştir:…" Adam: "Peki sen ne diyorsun?" dedi. Bunun üzerine Şafii şöyle dedi: "Subhanallah! Beni kilisede mi gördün? Beni havrada mı gördün? Belimde zünnar mı gördün? Sana Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem hükmetti diyorum, sen bana: "Sen ne dersin?" diyorsun!?" Selefin sözlerinde bunun örnekleri çoktur. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

{وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ }

"**İman etmiş bir erkek veya iman etmiş bir kadın için, Allah ve rasulü hükmettiğinde başka bir tercih hakkı yoktur**." (Ahzab 36)

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetine ancak tabi olunur, akla aykırı olduğu gerekçesiyle terk edilemez. Zira gaybî meselelerin insanın hisleriyle ve akılla bilinmesi mümkün değildir. Bilakis ancak haberle bilinir. Nitekim imam Malik rahimehullah'a "Rahman arşa istiva etti" (Taha 5) ayetinde istiva nasıldır?" diye sorulunca İmam Malik başını aşağı yukarı kaldırmış, ter basmış ve sonra şöyle demiştir: "İstiva bilinmeyen bir şey değildir. Keyfiyeti (şekli) akılla anlaşılmaz. Buna iman etmek farz, bunun hakkında sormak ise bidattir. Senin de ancak bir bid'atçi olduğunu görüyorum" Sonra onun meclisten çıkarılmasını emretti." Bunun benzeri Malik'in şeyhi Rebia b. Ebi Abdirrahman'dan rivayet edilmiştir. O şöyle demiştir: "İstiva bilinmeyen bir şey değildir." Yani lügatte bu kelimenin manası bilinir. Yükselmek ve yerleşmek demektir. "Keyfiyeti ma'kul değildir" Yani: Allah'ın arş üzerine yükselip yerleşmesinin şeklini akıllarımızla idrak etmemiz mümkün değildir. Bu keyfiyetin akıllarla anlaşılmasından Allah yücedir.

Kitap ve Sünnetin, Görüşler, Zevkler (Keşifler), Siyaset ve Akılların Önüne Geçirilmesi Gerektiği ve Bunun Sünnet Ehlinin Özelliği Oluşu

Kitap ve sünnetin, bunlara aykırı olan herşeyin önüne geçirilmesi gerekir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

اتَّبِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ

"**Rabbınızdan size indirilene uyun; O'nun dışındakileri dostlar edinip de onlara uymayın**" (A'raf 3)

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُقَدِّمُوا بَيْنَ يَدَيِ اللَّهِ وَرَسُولِهِ

"**Ey îman edenler! Allah'ın ve Rasûlünün önüne geçmeyin**" (Hucurât 1)

Kitap ve sünnet, görüşlere, inançlara ve zevklerin üzerine hakemdir/hükmedicidir, fakat bunun aksi söz konusu değildir.

Râfî' b. Hadîc radıyallahu anh'den: "Biz Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem zamanında tarlaları ekime verir, onu üçte birle, dörtte birle ve belirli bir miktar zahire ile kiraya verirdik. Bir gün bize amcalarımdan birisi gelerek: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bizi faydalı olan bir işten[103] yasakladı. Ama Allah ve Resulüne itaat bizim için daha faydalıdır. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bizi tarlayı ekime vermekten, üçte bir, dörtte bir ve belirli bir miktar zahire ile kiraya vermekten yasakladı. Tarla sahibi onu kendisinin ekmesini veya ektirmesini emretti. Kiraya vermeyi veya bundan başkasını uygun görmedi."[104]

Selef ve imamlar, Kitap ve sünnete aykırı olan her görüşün atılması hususunda ittifak etmişlerdir. Bu Ehl-i Sünnet'in şiarı/ayırıcı alametidir. Kitap ve sünnet dışında hüccet/delil yoktur.

Kişileri taklid etmek yasaklanmıştır. Delile tabî olmaya hırslı olmak ve buna özen göstermek gerekir. Dört mezhep imamı kendilerinin taklid edilmesinden yasaklamışlardır. Kitap ve sünnete aykırı olan konularda kişileri taklid etmek Allah'ın dışında veliler edinmektir.

Ebû Hanîfe şöyle dedi: "Hadis sahih ise benim mezhebim de odur"[105]

Yine şöyle demiştir: "Hiç kimsenin nereden aldığımızı bilmeden bizim görüşümüzü kabul etmesi helal değildir."[106]

Malik şöyle demiştir: "Ben sadece bir insanım. Hata da ederim, isabet de ederim. O halde görüşüme bakınız, bütün Kitap ve sünnete uygun olanlarını kabul ediniz, Kitap ve sünnete uygun olmayan bütün görüşlerimi de terk ediniz."[107]

Şafiî şöyle demiştir: "Müslümanlar; kendisine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bir sünnet açıkça ulaşan kimsenin onu bırakıp da insanlardan birinin görüşünü alamayacağı hususunda icma etmişlerdir."[108]

Yine şöyle demiştir: "Size Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hadisi sahih olarak ulaşırsa onu alın ve benim görüşümü bırakın."[109]

---

[103] Nebî sallallahu aleyhi ve sellem onları tarladan belirli bir sınırın kârı karşılığında kiraya verilmesinden yasaklamıştı. Mesela "*Tarlanın doğu tarafından çıkan ürün senindir, batı tarafı benim*" der. Bu caiz değildir. Zira tarlanın bir kısmı selamette olup diğer kısmı helak olabilir. Bunun aksi de böyledir. Nitekim Muslim (1547 ve 1549) nolu rivayetlerde tarlayı altın ve gümüşle yahut tarladan çıkan ürün dışında bir şey karşılığında kiralamada sakınca bulunmadığını ifade eden hadisleri nakletmiştir.

[104] Muslim (1548)

[105] İbn Abidin, Haşiye (1/258).Bunu ayrıca İbn Hacer, Telhisu'l-Habir (1/20); Salih el-Fullanî, İkâzu'l-Himem (s.62); Abdurrahim el-İrakî, Mustahrac Ale'l-Mustedrak'te (s.15); el-Leknevî, Umdetu'r-Riaye'de (1/63); el-Elbânî, Sıfatu's-Salat'ta (s.46) zikretmişlerdir. El-Elbânî isnadının sahih olduğunu söylemiştir.

[106] İbn Abidin, Haşiye Ale'l-Bahri'r-Raik (6/293).İbn Abdilberr, el-İntika (s.145); Abbâs ed-Devrî, Tarihu İbn Main (1/77); İbn Kayyım, İ'lâmu'l-Muvakki'in (2/309); el-Elbânî, Sıfatu's-Salât'ta (s.46) isnadının sahih olduğunu söylemiştir.

[107] İbn Abdilberr, Câmiu Beyani'l-İlm ve Fadlih (1/775).İbn Hazm, el-İhkâm (6/149); el-Fullânî, İkâzu'l-Himem (s.72); el-Elbânî, Sıfatu's-Salat'ta (s.48) isnadının sahih olduğunu söylemiştir.

[108] İbn Kayyım, İ'lamu'l-Muvakkiîn (2/282).Salih el-Fullanî, İkâzu'l-Himem (s.68) el-Elbânî, Sıfatu's-Salat'ta (s.50) sahih olduğunu söylemiştir.

[109] İbn Hibban, Sahih'inde (5/496); Beyhaki, Şuabu'l-İman (5/497).İbn Asakir, Tarih (3/15); İbn Kayyım, İ'lamu'l-Muvakki'in (2/363); Fullânî, İkâz (s.100); el-Elbânî Aslu Sifati's-Salat'ta (1/28) sahih demiştir.

İmam Ahmed şöyle demiştir: “el-Evzâî’nin görüşü, Mâlik’in görüşü ve Ebû Hanife’nin görüşü, bütün bunlar birer görüştür. Bana göre bunların hepsi birdir. Delil ancak rivayetlerde gelenlerdir.”[110]

İbn Teymiyye şöyle demiştir: “Allah’ın onlara en büyük nimetlerinden birisi, Kitap ve sünnete sarılmalarıdır. Sahabe ve onlara güzellikle uyan Tabiin arasında üzerinde ittifak edilen esaslardan birisi; hiç kimsenin Kur’an’a aykırı olan görüşü, zevki, aklî yorumu, kıyası ve vecdinin asla kabul edilmemesidir.”[111]

Yine şöyle demiştir: “Hadiste imamlıkla meşhur olan; Şafiî, Ahmed, İshâk, Ebû Ubeyd ve diğer hadis imamları gibi imamların yolu, ne haberî meselelerde, ne dinî konularda, ne usulde ve ne de ayrıntı meselelerinde sahih hadislerden hiçbirini reddetmemeleridir. Onlar kıyasa, akla veya mücerred olarak Kur’ân’ın zahirine aykırı olduğu zannıyla sahih hadisi reddetmezler.”[112]

Nebî Sallallahu aleyhi ve sellem Dışındaki Şahısları, Onların Adına Dostluk ve Düşmanlık İçin Belirleyip, Onların Yoluna Davet Etmekten Sakındırma

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’den başkası için mutlak itâat ve tam ittibâ söz konusu değildir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

اتَّبِعُوا مَا أُنْزِلَ إِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ

“**Rabbınızdan size indirilene uyun; O'nun dışındakileri dostlar edinip de onlara uymayın**” (A’raf 3)

Helal kıldığını helal sayma, haram kıldığını haram sayma bakımından Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’den başkasına tâbî olmak, bid’at olarak çıkardığı şeylere uymak ve inkâr ettiklerini inkâr etmek; o kimseyi Allah’ın dışında velî ve rab edinmektir.

اتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللَّهِ

“**Onlar, Allah'ı bırakıp hahamlarını ve rahiplerini kendilerine Rab edinmişlerdir**” (Tevbe 31)

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem dışında, görüşleri ve fiilleri adına dostluk ve düşmanlık yapmak için şahıslar belirlemek ve onların yoluna davet etmekten sakındırılmıştır. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e uygun oldukları konular dışında âlimlere ve onların dışındaki kimselere tâbî olunamaz.

---

[110] İbn Abdilberr, Camiu Beyani’l-İlm ve Fadlih (1/1082). el-Elbânî, Aslu Sifati’s-Salat’ta (1/32) sahih olduğunu söylemiştir.
[111] Mecmuu’l-Fetava (13/28).
[112] Cevabu’l-İ’tirazâti’l-Mısriyye Ale’l-Futya’l-Hameviyye (s.85).

İbn Teymiyye şöyle demiştir: “Kim olursa olsun, bir kimseyi belirleyerek, görüş ve fiilde ona uymak için dostluk ve düşmanlık eden kimse: “**dinlerini parçalayan ve fırka fırka olan**” (Rum 32) kimselerdendir.”[113]

Yine şöyle demiştir: “Hiçkimsenin Nebî sallallahu aleyhi ve sellem dışında bir şahsı ümmet için belirleyip onun yoluna davet etmesi, onun adına dostluk ve düşmanlık yapması söz konusu olamaz. Ümmet böyle bir şeyde birleşmez. Bilakis bu; kendilerine bir şahıs veya görüş belirleyip ümmetin arasını ayıran, bu görüş üzerine dostluk yapan veya bu nispet adına düşmanlık yapan bid’at ehlinin işidir.”[114]

Hiçkimsenin görüşünü, fiilini, yolunu veya hükmünü Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’in sözü, fiili, yolu ve hükmünün önüne geçirmemek, Ehl-i Sünnet’in esaslarındandır. Âlimlerden ya da başka kimselerden olsun fark etmez, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem dışında şahıslar belirleyip, onlara tabi olmak konusunda dostluk ve düşmanlık kurmak veya onların yoluna çağırmak bid’at ehlinin alametlerindendir.

Sünnete Uymak İçin Şahsî Görüşü Terk Etmenin Gerekliliği

Ali radıyallahu anh’den: “Şayet din re’y/şahsî görüşle olsaydı, elbette mestlerin altını mesh etmek, üzerini mesh etmekten daha uygun olurdu. Fakat ben Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in mestlerinin üzerini mesh ettiğini gördüm.”[115]

Ebû Bekr el-Huzelî şöyle demiştir: “eş-Şa’bî şöyle dedi: “Murâd kabilesinden bir adamın Şureyh’e gelerek şöyle dediğine şahit oldum: “Ey Ebû Umeyye! Parmakların diyeti nedir?” Şureyh: “Onar, onar’dır” dedi. Adam: “Subhanallah! Şu ikisi eşit midir?” – Bu sırada serçe parmağı ile başparmağını bir araya getirmişti – Şureyh dedi ki: “Ya Subhanallah! Kulağınla elin eşit midir? Kulağını saç, şapka ve sarık örter, ona yarım diyet gerekir. Elde de yarım diyet gerekir. Sana yazıklar olsun! Muhakkak ki sünnet sizin kıyasınızı geçmiştir. Tabi olun, bid’at çıkarmayın. Şüphesiz sen rivayetleri kabul ettiğin sürece sapıtmazsın.”

Ebû Bekr dedi ki: “Sonra eş-Şa’bî bana şöyle dedi: “Ey Huzelî! Şayet sizin Ahnef’iniz (en akıllı olanınız) ve beşiğindeki şu bebek öldürülse bunların diyeti bir olur mu?” Ben: “Evet” dedim. “Peki, kıyas nerede?” dedi.[116]

Sünnet, görüşlerin tartılacağı ölçüdür. Sünnete aykırı olan şeylerin terk edilmesi gerekir. Kitap ve sünnete aykırı konular üzerine yazılmış kitaplardan sakındırmak gerekir ve bu en önemli nasihatlerden biridir.

Sünneti Yüceltip Hadise Saygı Göstermenin Gerektiği, Sünneti Hafife Alıcı Veya Ona İtiraz Edici Yorumların Terk Edilmesi

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

---

113 Mecmuu’l-Fetava (20/8).
114 Der’u Tearuzi’l-Akli ve’n-Nakl (1/149).
115 Ebû Dâvûd (1/42); el-Elbânî, İrvau’l-Galîl’de (1/140) sahih demiştir.
116 Dârimî (1/77) Yahyâ el-Hacûrî Ebû Bekr el-Huzelî’nin metruk bir ravi olması sebebiyle isnadı zayıf demiştir. El-Urfu’l-Verdi (s.110). Ancak İbn Hazm, el-İhkâm’da (8/1073) başka bir tarikle rivayet etmiştir. Bu eseri ayrıca; Şafiî, el-Umm (7/389); İbn Abdilberr, el-Câmi (2/137); İbn Asâkir, Tarih (23/39) rivayet etmişlerdir. Şeyh el-Elbânî, Mecelletu’l-Muslimûn dergisindeki Avdet İle’s-Sunne başlıklı makalesinde (1375 Cemâdiye’l-ûla, 5/172-176) zikretmiştir.

لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتُعَزِّرُوهُ وَتُوَقِّرُوهُ

“**Allah'a ve Rasûlüne inanmanız, Onun dînine yardım etmeniz, O'nu yüceltmeniz için**” (Fetih 9)

Ayette Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e yardım etmek ve O’nu yüceltmenin gerektiği zikredilmiştir. O’nun sözlerine ve fiilerine saygı göstermek ve O’nun sünnetini yüceltmek de buna dâhildir.

وَمَنْ يُعَظِّمْ شَعَائِرَ اللَّهِ فَإِنَّهَا مِنْ تَقْوَى الْقُلُوبِ

“**Kim Allah'ın alâmetlerine saygılı davranırsa, bu, kalplerin takvasındandır**” (Hac 32)

Ayetin gereği olarak sünneti yüceltmek ve ona saygı göstermek daha öncelikli ve daha uygundur. Sahabeler sünneti yüceltmiş, ona muhalefet edenlere veya ona karşı hafife alıcı tavır sergileyene sert davranmışlardır:

Abdullah b. Mugaffel radıyallahu anh hedefe taş atan birini gördü ve ona şöyle dedi: “Taş atma, zira Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem taş atmaktan yasakladı veya taş atmayı çirkin gördü ve şöyle buyurdu: “**Şüphesiz bu av avlamaz, düşmanı yaralamaz. Lakin diş kırar ve göz çıkarır.**” Sonra o adamı yine taş atarken görünce şöyle dedi: “Ben sana Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in taş atmaktan yasakladığını veya taş atmayı çirkin gördüğünü söylüyorum, sense taş atıyorsun. Seninle artık konuşmayacağım.”[117]

Sâlim b. Abdillah’tan: Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma’nın şöyle dedi: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu işittim: “**Kadınlarınızı, sizden izin istedikleri zaman mescidlere gitmekten yasaklamayın**” Bilal b. Abdillah: “Allah’a yemin olsun onları yasaklayacağız” dedi. Bunun üzerine Abdullah b. Ömer ona dönüp daha önce hiç duymadığım bir şekilde ona sövdü ve şöyle dedi: “Sana Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sözünü haber veriyorum, sen ise “Vallahi onları yasaklayacağız” diyorsun!”[118]

Ubâde b. Sâmit radıyallahu anh şöyle dedi: “Nebî sallallahu aleyhi ve sellem iki dirhem karşılığında bir dirhem değişmeyi yasakladı.” Birisi: “Elden ele olduğu zaman ben bunda sakınca görmüyorum” dedi. Bunun üzerine Ubâde radıyallahu anh: “Ben Nebî sallallahu aleyhi ve sellem dedi diyorum, sen ise “Ben bunda sakınca görmüyorum” diyorsun. Vallahi artık seninle aynı çatı altında durmam.”[119]

Sünnetle amel etmeyi terk edene sert davranılmıştır. Peki, ona itiraz eden, sünnetin delaletini iptal etmek için düşük gerekçeler sunanın durumu nasıl olur?

Kitap ve Sünnete İtiraz Edenin Sakındırılması ve Bu Konuda Sert Davranmak

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

---

[117] Buhârî (5162); Muslim (1954).
[118] Muslim (441).
[119] Dârimî (1/129) Yahya el-Hacûrî el-Urfu’l-Verdi’de (s.195) isnadında yalancı ravi Muhammed b. Humeyd’in bulunması sebebiyle zayıf olduğunu söylemiştir.

فَلْيَحْذَرِ الَّذِينَ يُخَالِفُونَ عَنْ أَمْرِهِ أَنْ تُصِيبَهُمْ فِتْنَةٌ أَوْ يُصِيبَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ

"**O'nun emrine muhalefet edenler, başlarına bir belânın gelmesinden yahut acı bir azaba uğramaktan sakınsınlar.**" (Nur 63)

Kitap ve sünnete aklı ve kıyasıyla veya kişilerin görüşleri ve fiileri ile karşı çıkana sert davranmak gerekir:

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Huzeyl kabilesinden iki kadın vuruşmuşlardı. Onlardan biri diğerine bir taş atmış ve hem onu hem de karnındaki çocuğu öldürmüştü. Davalaşmak için Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de ceninin diyeti olarak bir köle veya cariye vermesine, ölen kadının diyetini de öldüren kadının ailesi tarafından ödenmesine hükmetti. Öldürülen kadının mirasını oğluna ve onunla birlikte olanlara verdi.

Hamel b. Nâbigâ el-Huzelî: "Ey Allah'ın rasulü! İçmeyen, yemeyen, konuşmayan ve sesi çıkmayan bir ceninin diyetini nasıl ödeyeyim? Çünkü bunlar heder sayılır" dedi. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, Hamel'in özenle seçilmiş sözlerle şiir gibi konuşmasından dolayı: "**Bu adam, kâhinlerin kardeşlerindendir**" buyurdu."[120]

İbn Abbâs radıyallahu anhuma insanlara hacda temettû yapmalarını emredince, birisi itiraz ederek şöyle dedi: "Ebû Bekr ve Ömer (radıyallahu anhuma) temettu haccından yasaklıyorlardı." Bunun üzerine İbn Abbas radıyallahu anhuma: "Görüyorum ki, helak olacaklar. Ben Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem dedi diyorum, o ise Ebû Bekir ve Ömer yasakladı diyor!"[121]

İbn Ömer radıyallahu anhuma insanlara temettû haccını emrederdi. Bazı insanlar Ömer radıyallahu anh'ın uygulamasını öne sürerek itirazı çoğaltınca İbn Ömer radıyallahu anhuma onlara şöyle dedi: "Allah'ın kitabı mı uyulmaya daha layık yoksa Ömer mi?"[122]

İbn Abbâs radıyallahu anhuma parmakların diyeti hakkında: "Parmakların diyeti onar onardır" dedi. Mervân b. El-Hakem ona birini göndererek: "Parmaklar hakkında onar onar diyete mi fetva veriyorsun? Hâlbuki sana Ömer radıyallahu anh'ın parmakların diyeti hakkında senin sözünün aksine fetvası ulaşmıştır" dedi. Bunun üzerine İbn Abbas radıyallahu anhuma şöyle dedi: "Allah Ömer'e rahmet etsin. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sözü, Ömer radıyallahu anh'ın sözünden uyulmaya daha layıktır."[123]

Ebû Seleme, Ebû Hureyre radıyallahu anh'den, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu nakletti: "**Peynir artığı olsa bile, ateşin dokunduğu şeylerden dolayı abdest almak gerekir**." İbn Abbas radıyallahu anhuma ona: "Ey Ebû Hureyre! Yağdan dolayı ve ısıtılmış sudan dolayı abdest mi alalım?" dedi. Ebû Hureyre radıyallahu anh şöyle dedi: "Ey kardeşimin oğlu! Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den bir hadis işittiğin zaman ona misal getirme!"[124]

---

[120] Buhârî (5426); Muslim (1681).
[121] Ahmed (1/337).Ahmed Şâkir, Müsned tahkikinde isnadının sahih olduğunu söylemiştir. Bu mevkuf hadisi ayrıca: Ziyâu'l-Makdisî, el-Muhtâre (10/331) İbn Abdilberr Câmiu Beyâni'l-İlm (2/196) Hatîb el-Fakîh ve'l-Mutefekkih (373) İbn Hazm Haccetu'l-Vedâ' (369) rivayet etmişlerdir.
[122] Beyhakî, Sünenu'l-Kubrâ (5/21). isnadı sahihtir. Bu eseri ayrıca İbn Abdilberr, el-İstizkâr (4/61); et-Temhid (8/210); İbn Hazm, el-İhkâm (2/147) rivayet etmişlerdir.
[123] Beyhakî, Sunenu'l-Kubra (8/93).el-Elbânî, İrvâu'l-Galil'de (2271) sahih demiştir.
[124] Tirmizî (1/114); İbn Mâce (1/163); el-Elbânî, Sahihu İbn Mâce'de (485) sahih demiştir. Ateşte pişen şeylerden dolayı abdest alma emrinin neshedildiği ve bu emrin mustehap olarak kaldığı fıkıhta bilinen bir

Katade anlatıyor: İbn Sirîn bir adama Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den bir hadis rivayet etti. Adam: "Falan kimse şöyle diyor" dedi. Bunun üzerine İbn Sîrîn: "Sana Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ediyorum, sen ise falan ve filan şöyle dedi diyorsun. Bir daha benimle konuşma!"[125]

Kitap ve sünnete itiraz edeni sakındırmak için ondan ayrılmak meşrudur. Kitap ve sünnete kişilerin görüşleriyle itiraz etmek helâk sebebidir. Sahabe ve tabiîn sünnete ittibâ etmede şiddetli hırs göstermişlerdir.

---

husustur. Bu eseri zikretmede gaye, sahabenin sünnete şahsi görüş veya kıyas gibi gerekçelerle itiraz edilmesi hususundaki hassasiyetlerine dikkat çekmektir.

[125] Dârimî (1/128).: Yahyâ el-Hacûrî, el-Urfu'l-Verdi'de (s.194) şöyle demiştir: "Zayıftır. Saîd b. Bişr'in zayıf bir ravi oluşu ağır basar. Lakin rivayette zikredilen hüküm, bu konuda Selef'ten gelen birçok rivayetten dolayı sabittir."

Sünnet'in Esaslarından Birini Dahi Terk Eden Ehl-i Sünnet Olamaz

8- ومن السنة اللازمة التي من ترك منها خصلة، لم يقبلها ويؤمن بها؛ لم يكن من أهلها: الإيمان بالقدر خيره وشره. والتصديق بالأحاديث فيه. والإيمان بها. لا يقال: (لِمَ؟) ولا (كيف؟)، إنما هو التصديق بها والإيمان بها.

8- Sünnet'in gereklerinden olan tek bir hasleti bile terk eden, ona imân edip de kabul etmeyen; onun ehlinden olamaz. (Örneğin bunlardan bazıları): Kadere hayrı ve şerri ile iman etmektir. Bu konudaki hadisleri tasdik edip onlara inanmak gerekir. Bu konuda: 'Niçin?' ve 'Nasıl?' diye soru sorulmaz. Çünkü ona iman ve tasdik ancak budur.

Şerh: El-Berbehârî de şöyle demiştir: "Sünnet hasletlerini kendisinde topladığı bilinmedikçe hiç kimse için: "Falan kimse sünnet ashabındandır" denilmesi helal olmaz. Bütün sünnetleri kendisinde toplamadıkça ona: "Sünnet ashabındandır" denilemez."[126]

İmam Ahmed ve el-Berbehârî'nin sözlerine göre sünnet kelimesi, sadece bir kısım sünnetlere uyan kimse hakkında değil, ancak bütün temel esasları bir araya getiren kimse hakkında kullanılır. İmam Ahmed'in bu risalesi bu sünnet esaslarını içermektedir.

İbn Teymiyye şöyle demiştir: "Kişinin hevâ ehlinden sayılmasına sebep olan bid'at; Sünnet âlimlerinin katında Kitap ve sünnete aykırı olmasıyla meşhur olan; Hâricîlik, Rafizîlik, Kaderîlik ve Mürcielik bid'atleri gibi bid'atlerdir."[127]

Yine şöyle der: "Burada şunun da bilinmesi gerekir ki, usûlu'd-dîn ve kelâmda şahıslara bağlı zümreler, farklı derecelerdedirler. Bunlar arasında birçok usûl konusunda sünnete muhalefet etmiş olanlar vardır, sadece ince bir takım meselelerde sünnete muhalefet edenler vardır. Bir de sünneti kendisinden daha fazla terk etmiş olanları reddetmiş olanlar vardır ki; bunlar, reddettikleri bâtıl ve söyledikleri hak hususlarda övülürler. Fakat bunlar, diğer taraftan birtakım hak unsurları red ve inkâr, bâtıl hususları da kabul ve ifâde etmek suretiyle bu redlerinde adâlet ve itidâl ölçülerini aşmış; büyük bir bid'ati, ondan biraz daha hafif bir bid'atle, bir bâtılı, ondan biraz daha hafif bir bâtılla reddetmişlerdir. İşte bu durum, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'e mensup kelâmcıların birçoğunda görülmektedir.

Böyleleri, ortaya koydukları bid'ati, Müslümanların cemaatini parçalayan ve ona göre dost edinip, ona göre düşman bildikleri bir görüş haline getirmedikleri takdirde bu, bir hata kâbilindendir ve Allah Subhânehu ve Teâlâ, böyle durumlarda mü'minlerin hatalarını bağışlar.

Bu ümmetin selefi ve imamlarından birçoğu böyle durumlara düşmüştür. Onların, bir içtihat neticesinde ileri sürdükleri birtakım görüşleri vardır ve bunlar, Kitap ve Sünnet'te sâbit olan esaslara muhaliftir. Ama kendilerine uyanları dost bilen, muhalif kalanlara düşmanlık besleyenlerle, Müslüman cemâatin arasına ayrılık sokan, içtihat ve görüşe dayalı mes'elelerde kendisiyle uyuşanları değil de, muhalif kalanları kâfirlik ve fâsıklıkla itham eden, yine kendilerine uyanlarla değil de muhalifleriyle savaşmayı dahi helâl sayanların durumu farklıdır. İşte bunlar, tefrika/ayrılık ve ihtilâf ehli kimselerdir."[128]

---

[126] Şerhu's-Sunne (s.57).
[127] Mecmûu'l-Fetâvâ (35/414).
[128] Mecmûu'l-Fetâvâ (3/348).

Şâtıbî şöyle demiştir: “Bu gruplar, dinde küllî/temel kurallarda “fırka-i naciye”ye aykırı davranmalarından dolayı ayrı bir grup oluşturmaktadırlar. Yoksa dinde teferruatta/ayrıntılarda aykırı davranmaktan dolayı ayrı bir grup olmazlar. Zira teferruatla ilgili meselelerdeki aykırılık sebebiyle ayrı bir grup oluşmaz. Ayrı bir grup küllî meselelerdeki aykırılıktan meydana gelir… Cüz'î meselelerin çokluğu, küllî kaide yerine geçer. Bid'at işleyen bir kimsenin cüz'î meselelerde/ayrıntılarda yaptığı bid'atler çoğalınca, dinin pek çok meselesine karşı çıkmış gibi olur. Bu aynı zamanda küllî kaideye de karşı çıkmak olur. (Tek bir) cüz'î meselede durum böyle değildir. Bid'atçiden, cüz'î bir şeyin meydana gelmesi, onun için sürçme ve ufak bir kusur sayılır.”[129]

Bid’atin kayıtlayıcı sınırı; sünnet âlimleri katında Kitap ve sünnete muhalif olmakla meşhur olan meselelerdir. Kitap ve sünnete muhalif oluşu gizli kalan, anlamı kapalı olan ve onun bir muhalefet olduğuna dair delil getirmenin zor olduğu meselelerden dolayı, böyle bir bid’ati işleyen kimseyi bid’at ehli olarak saymak mümkün değildir.

Bir meselenin Kitap ve sünnete muhalif olduğunun açıklanması ve bunun meşhur olup olmaması konusunda âlimlere müracaat edilir. Bu konu ilim talebelerine ve yarım hocalara bırakılamaz. Bir mesele hakkında bid’at olduğuna hükmetmek, şehvetle, hırsla ve tahminle yapılamaz.

Sünnet dairesinden çıkmak ancak; Ehl-i Sünnet’in isimler ve sıfatlar, iman, kader, sahabeler, iyiliği emir, kötülüğü yasaklama ve benzer konulardaki esasları gibi, dinde temel bir esasa muhalefet etmekle olur. İtikadının düzgün olduğu bilinen kimselerde meydana gelen sürçmeler ve küçük hatalar, bu konu için dostluk ve düşmanlık yapmak gerektiğine inanmadığı sürece, sahibini bid’at ve hevâ ehlinden saymayı gerektirmez.

---

[129] El-İ’tisâm (3/139).

Kadere İman

Kaza ve kadere iman, kulun imanının sahih olmasında şart olan iman esaslarındandır.

Lugat ehli kazayı hüküm olarak tarif etmişlerdir. Nitekim Allah Teala şöyle buyurmuştur:

“**Rabbın kendisinden başkasına ibadet etmemenizi ve anaya babaya iyilik etmenizi hükmetmiştir.**” (İsra 23)

“Kadaytu hacetî” (işimi bitirdim) denildiği zaman ferag (bitirmek) anlamında kullanılır.

Yapma ve takdir etme anlamında da gelmiştir. Bundan dolayı Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

“**Böylece onları, iki gün içinde yedi gök olarak var etmiştir.**” (Fussilet 12) Kaza ve kader diye kullanılması da bundandır.[130]

Kader: Allah’ın kâinattaki her şeyi ezeli ilmi ve hikmeti doğrultusunda takdir etmesi, o ilmine uygun bir şekilde düzenlemesidir. Kadere iman Allah’ın sonsuz ilmi ve gücü ile alakalı bir konudur. Yüce Allah her şeye gücü yeter ve O her istediğini de yapabilir.

Kadere inanç, Allah’ın rububiyetine inanmanın gereklerindendir. İmanın altı şartından biri olup, ona tam bir şekilde inanılmadan iman edilmiş olunmaz.

Es-Sefarini rahimehullah şöyle demiştir: “Selefe göre kader: ilmin geçtiği, kalemin sonuna kadar olacak her şeyi yazdığıdır. Allah Azze ve Celle mahlukatın kaderlerini, olacak şeyler olmadan önce ezelde Allah Subhanehu ve Teala’nın ilminde takdir etmiştir. Muhakkak ki bunlar Allah Teala tarafından bilinen vaktinde ve Allah’ın takdir ettiği şekilde vuku bulacaktır.”[131]

Ümmetin selefi de kaza ve kadere imanı, imanın rükünlerinden olarak kabul etmiş ve imanın ancak bununla tamam olacağını beyan etmişlerdir.

Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat Allah’ın kaza ve kaderine iman hususunda Kur’andan ve sünnetten şu delilleri getirmişlerdir:

Kur’an Ayetleri:

1- Allah Teala şöyle buyurmuştur: “**Her şeyi biz, apaçık bir kütükte saymışızdır.**” (Yasin 12) Taberi bu ayetin tefsirinde şöyle demiştir: “Allah Teala buyuruyor ki olmuş veya olacak her şeyi kitapların anasında veya apaçık bir kütükte saydık ve tespit ettik. Bu açıklamayı Mücahid ve Katade yapmıştır.”[132]

2- Allah Teala şöyle buyurmuştur: “**Şüphesiz biz, her şeyi bir kadere göre yarattık.**” (Kamer 49) İbn Kesir şöyle demiştir: “Kaderi takdir edip ta'yin eden, yaratıkları bu kadere ileten O'dur. Ehl-i sünnet imamları bu âyet-i kerîme'yi Allah'ın yaratıkları hakkında önceden belirlenen kaderini isbâta delil getirirler. Allah'ın önceden belirlenmiş olan bu kaderi; eşyayı olmazdan önce bilmesi ve yaratılmalarından önce onlar hakkında takdir buyurmasıdır. Ehl-i sünnet âlimleri

---

[130] Cevheri es-Sıhah (6/2463)
[131] Levamiu’l-Envar (1/248)
[132] Taberi Camiu’l-Beyan (12/655)

bu ve benzeri âyetlerle, bu âyetler doğrultusunda vârid olmuş hadislerle sahabe devrinin sonlarında ortaya çıkmış olan Kaderiyye mezhebine cevablar vermişlerdir."[133]

3- Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Allah'ın emri, takdir olunmuş bir kaderdir.**" (Ahzab 38) İbn Cerir et-Taberi şöyle demiştir: "Muhakkak ki Allah bütün her şeyi yaratmadan önce biliyordu. İlminde mahlukatı yaratmayı, onlara emir ve yasaklar koymayı, taat ehline sevap vermeyi, isyan ehline ceza vermeyi tamamlamıştı. Bu emri tamamlayınca takdir etti, takdir edince yazdı, bunu gayb kıldı ve el-gayb ve Ümmü'l-Kitab diye isimlendirdi. Bu kitaba göre mahlukatı yarattı, rızıklarını, ecellerini ve amellerini belirledi. Onlara isabet eden genişlik veya şiddet yazdığı kitaba göre isabet eder."[134]

Sünnetten Deliller:

1- İbn Mesud radıyallahu anh dedi ki: Doğru sözlü ve doğru sözlü olduğu tasdik olunan Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem bize şunu anlattı:

"Sizden her birinizin hilkati annesinin karnında kırk gün süre ile nutfe olarak bir araya getirilir. Sonra bunun kadar bir süre alaka (sülük gibi yapışan ve kan emen bir kan pıhtısı) olur. Sonra bunun kadar bir süre mudga (bir çiğnemlik et) olur. Sonra ona melek gönderilir, melek ona ruh üfler ve şu dört hususu yazmakla emrolunur: Rızkını, ecelini, amelini, bedbaht mı, mutlu mu olacağını. Kendisinden başka hiçbir ilâh bulunmayan Allah hakkı için, hiç şüphesiz sizden herhangi bir kimse Cennet ehlinin ameli ile amel eder. Nihayet kendisi ile Cennet arasında ancak bir arşın kalmışken, kitap (da yazılan kader) onun aleyhine ileri geçer ve o da Cehennemliklerin ameli ile amel eder, böylelikle oraya girer. Ve hiç şüphesiz sizden herhangi bir kimse Cehennemliklerin ameli ile amel eder. O kadar ki, kendisi ile Cehennem arasında ancak bir arşınlık mesafe kalır da, kitap onun hakkında ileriye geçer, o da Cennet ehlinin ameli ile amel eder ve Cennet'e girer."[135]

2- Abdullah b. Amr b. el-As radıyallahu anhuma Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"**Allah mahlukatın kaderini göklerle yeri yaratmadan elli bin sene önce yazdı. Arşı su üzerinde idi**."[136]

3- Tavus rahimehullah şöyle demiştir: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabından kendilerine yetiştiklerim "her şey kader iledir" diyorlardı. Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma'nın şöyle dediğini işittim: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Her şey kader iledir. Hatta acizlik ve akıllılık veya akıllılık ve acizlik dahi**."[137]

Sahabenin sözleri:

1- Abdullah b. Mesud radıyallahu anh şöyle demiştir: "Allaha yemin olsun, kişi kadere iman etmedikçe ve ölü iken çıkarılmış olup öldükten sonra da diriltileceğini bilmedikçe imanın tadını alamaz."[138]

---

[133] İbn Kesir Tefsiru'l-Kur'ani'l-Azim (4/267)
[134] İbn Cerir et-Taberi Camiu'l-Beyan (12/15)
[135] Buhari (3208) Müslim (2643)
[136] Müslim (2653)
[137] Müslim (2655)
[138] Şerhu Usuli Ehli's-Sunne ve'l-Cemaa (1218)

2- Abdullah b. Abbas radıyallahu anhuma şöyle demiştir: "Kader tevhidin nizamıdır. Kim Allah'ı birler de kadere iman etmezse, kazayı inkarı tevhidini eksiltir. Kim Allahı birler ve kadere iman ederse bu, kopması olmayan sağlam kulp olur."[139]

Tabiinin sözleri:

1- Hasen el-Basri rahimehullah şöyle dedi: "Kaderi yalanlayan hakkı yalanlamış olur. Muhakkak ki Allah yaratılışı, eceli, belayı, musibeti, afiyeti takdir etmiştir. Kaderi yalanlayan Kuranı yalanlamış olur."[140]

2- "Bir adam Zeyd b. Ali radıyallahu anh'e geldi ve şöyle dedi: "Ey Zeyd! Sen Allah'ın isyan edilmesini dilediğini iddia ediyorsun!" Zeyd şöyle dedi: "Allaha zorla mı isyan ediliyor?" Bunun üzerine adam salınarak gitti."[141]

Kişinin kadere imanının tam ve uygun bir şekilde olabilmesi için şu dört mertebeyi gerçekleştirmesi gerekir.

Birincisi: Allah'ın her şeyi kuşatan ezeli bir ilmi olduğuna inanması gerekir. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Sen Allah'ın göklerdeki ve yerdeki her şeyi bildiğini ve her şeyi bir kitapta kayıtlı olduğunu bilmiyor musun? Şüphesiz bunu yapmak Allah için çok kolaydır**." (Hac Suresi 70. âyet)

İkincisi: Her şeyin Yüce Allah'ın ilmine dâhil olduğuna ve yaratılmış her şeyin, her olayın Levhi Mahfuz'da (her türlü noksanlıktan ve hatadan korunmuş levha) kayıtlı olduğuna inanmaktır. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"**Biz kitapta (Levhi mahfuz'da) her şeyi eksiksiz olarak (kaydettik)"** (Enam Suresi 38. âyet)

Bu konuda Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Allah gökleri ve yeri yaratmadan elli bin yıl önce bütün mahlûkatın kaderini yazmıştır."[142]

Üçüncüsü: Yüce Allah'ın dilediğini dilediği gibi yaptığına iman etmektir. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Âlemlerin Rabbi olan Allah dilemedikçe siz hiçbir şey dileyemezsiniz**." (Tekvir Suresi 29. âyet)

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kendisine Sen ve Allah dilerseniz diyen kimseye şöyle buyurmuştur:

"Sen Beni Allah'a ortak koşulan bir benzer mi yaptın? Bilakis Allah tek başına dileyendir."[143]

---

[139] Acurri eş-Şeria (s.215)
[140] Şerhu Usuli Ehli's-Sunne ve'l-Cemaa (1254)
[141] Şerhu Usuli Ehli's-Sunne ve'l-Cemaa (1264)
[142] Muslim (4/2044) Hakim (1/45) Lalkai İtikad (4/579) İbni Vehb el-Kader (s.101)

Dördüncüsü: Yüce Allah'ın her şeyin yaratıcısı olduğuna inanmaktır. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Allah her şeyin yaratıcısıdır ve O her şeyi kavrayan, rızkını veren ve yönetendir**" (Zümer Suresi 62. âyet) Ve Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Allah sizi ve sizin yaptıklarınızı da yaratandır**." (Saffat Suresi 96. âyet)

Bu konuda Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"Allah her sanatkârı ve yapmış olduğu sanatı yaratandır."[144]

Kaderin Kısımları

a-Genel Kader: Allah'ın bütün kâinat için koyduğu, gökleri ve yeri yaratmadan elli bin sene önce Levhi mahfuz'da yazdığı, hesabını yaptığı genel bir takdirdir.

b-Ömürlük Kader: Kulun ana rahminde ona ruh verildikten sonra ölünceye kadar başından geçecek bütün olayları içine alan bir takdirdir.

c-Senelik Kader: Kulun her sene Kadir gecesinde o sene başından ne geçeceğini belirleyen senelik bir takdirdir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**O gece kendi katımızdan bir emir ile her muhkem iş apaçık ayırt edilir**." (Duhan Suresi 4. âyet)

d-Günlük Kader: Yüce Allah'ın fiiliyatıyla alakalı olan; öldürme, diriltme, verme, çekip alma işleriyle alakalı olan günlük insanoğlunun hayatındaki takdiridir. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Göklerde ve yerde kim varsa hepsi ondan (Allah'tan) ister. O her gün bir iştedir (yaratma, öldürme, rızıklandırma gibi)**" (Rahman Suresi 29.âyet)

Kadere İnançta Gerekli Olanlar

Kulun kadere inancında iki şey ona gerekli ve farz olur.

Birincisi: Kulun yapılması kendisine yasaklanan şeylerden kaçınmasına ve kendisi için takdir edileni (farzları ve Sünnet'leri) fiiliyata dökmesinde Allah'tan yardım dilemesi, onu kolaya yöneltip, zorluktan uzaklaştırması için Allah'a dua etmesi ona farz olur. Böylece kul Allah'a tevekkül eder ve kötülüklerden O'na sığınır, hayra ulaşıp şerden sakınmada Allah'ın yardımına muhtaç olduğunu bilir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

احرص على ما ينفعك واستعن بالله ولا تعجز وإن أصابك شيء فلا تقل لو أني فعلت كذا لكان كذا
ولكن قل قدر الله ما شاء فعل فإن لو تفتح عمل الشيطان

---

[143] Beyhaki (3/217) İbni Ebi Şeybe (5/340) Ahmed (1/214, 224) Taberani (12/244) sahihtir.
[144] Hakim (1/85) Mecma (7/197) Bezzar (7/258) Mehamili Emali (s.309) Beyhaki Şuab (1/209) Lalkai İtikad (3/538) sahihtir.

"Sana fayda verecek şeyleri hırsla talep et ve Allah'tan yardım iste, (yapacağın işlerde) acizlik gösterme. Eğer sana bir musibet gelecek olursa keşke şöyle yapsaydım şöyle olurdu deme. Ve lakin Allah takdir etti ve dilediğini de yaptı de. Çünkü keşke şeytanın amelini açar (şeytanın işini kolaylaştırır)."[145]

İkincisi: Kul kendisi için takdir edilmiş musibetlere sabredip, umutsuzluğa kapılmamalıdır. Gelen musibetin Allah'ın katından geldiğini bilip, razı olmalıdır. Böylece dünyada selameti bulur. Bilir ki kendisine bir musibet gelecek olsa o musibeti ondan uzaklaştıracak hiçbir kuvvet yoktur. Aynı şekilde kendisi için takdir edilmemiş bir musibet kesinlikle ona isabet edecek değildir. Bu yüzden peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

واعلم أن ما أصابك لم يكن ليخطئك وأن ما أخطأك لم يكن ليصيبك

"Bil ki sana gelen musibet (muhakkak sana isabet edecektir) hata yapmaz ve (senin için takdir edilmemiş) musibette sana isabet edici değildir."[146]

Kaza Ve Kadere Rıza Göstermek

Kulun kendisi için takdir edilen kadere rıza göstermesi gerekir. Çünkü kadere olan rızası onun Yüce Allah'ın rububiyetine tam manası ile iman etmesinden ileri gelir. Her Müslüman Allah'ın iradesine uygun bir şekilde cereyan eden kaderin fiiliyatı olan kazaya iman etmesi, rıza göstermesi imanın şartlarından biridir. Yüce Allah yaptığı her işi adalet ve hikmet çerçevesinde yapar, kulun kalbinin Allah'ın verdiği musibetin yanlışlıkla kendisine gelmeyeceğine, yanlışlıkla kendisine gelecek bir musibetinde Allah'ın iradesi ve kazası olmadan isabet etmeyeceğine inanması, onun meydana gelen olaylar karşısında tereddüde düşmesine ve hayretler içinde kalmasına engel olur. Stres ve huzursuzluktan arınır, emin olur. Kaybettiği şeylere üzülmez, geleceğinden korkmaz. Böylece insanların en huzurlusu, aklı ve fikri rahat olanı haline gelir. Her kim ömrünün sınırlı olduğunu, korkaklığın ömrünü uzatmayacağını, rızkının belli olduğunu, cimriliğin rızkını artırmayacağını bilirse kalbi ve gönlü rahatlar, mutmain olur. Kendisine isabet eden musibetlere sabreder, yapmış olduğu yanlış işler için tevbe eder, Yüce Allah'ın onun için takdir ettiğine razı olur. Böylece kendisine gelen musibetlere sabrettiği gibi emredilenleri de yapmış, bu ikisi arasını birleştirmiş olur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Hiçbir musibet Allah'ın izni olmadıkça isabet etmez. Kim Allah'a iman ederse Allah'ta onun kalbine hidâyet verir. Allah her şeyi en iyi bilendir**." (Teğâbun Suresi 11. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

"**(Ey Muhammed!) sabret, muhakkak ki Allah'ın vaadi gerçektir, haktır. Ve (Allah'tan) günahlarının bağışlanması için mağfiret dile**." (Ğâfir Suresi 55. âyet)

Hidâyet Çeşitleri

Allah'ın kuluna nasip ettiği hidâyet iki çeşittir.

Birincisi: Bütün insanlık için gerekli olan, Allah'ın kuluna doğru yolu, hakkı gösterdiği ve delalet ettiği hidâyettir. Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmuştur:

---

[145] Müslim (4/2052) İbni Hibban (13/28) Beyhaki (10/89) İbni Mace (79, 4168) Ahmed (2/366, 370) Ebu Yala (11/230) Hatib Tarih (12/223)

[146] İbni Hibban (2/506) Hakim (3/624) Ziya Muhtare (8/274, 351) Ebu Davud (4699) İbni Mace (77) Ahmed (5/182) Taberani (4/81) Mecma (7/198) Beyhaki (10/204)

“**Şüphesiz ki Sen dosdoğru bir yola iletiyor, delalet ediyorsun**.” (Şura Suresi 52. âyet)

İkincisi: Yüce Allah’ın fazlı ve keremi ile muttaki (Allah’tan hakkıyla korkan) kullarına şer kapılarını kapatıp, hayır ve iyilik kapılarını, yollarını açması, kullarını bu hal üzerine sabit kılmasıdır. Bu hidâyet Allah’tan başka kimsenin tasarrufu altında değildir. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“**Şüphesiz ki Sen sevdiğine, dilediğine hidâyet edemezsin. Fakat Allah dilediğine hidâyet eder (hidâyete erdirir)**.” (Kasas Suresi 56. âyet)

İrade Çeşitleri

İrade (dilemek, dilediğini yapmak) Yüce Allah’ın kitabında iki çeşit olmak üzere varid olmuştur.

Birincisi: Kevni İrade

Bu irade Yüce Allah’ın yarattığı bütün her şey için geçerlidir. Dilediği meydana gelir, dilemediği ise vuku bulmaz. Yüce Allah’ın murad ettiğinin muhakkak olması demektir. Kâinatta vuku bulan her şeyin Yüce Allah tarafından sevilmesi, hoşnut olunması meydana gelmesi için şart değildir. Kevni irade, Yüce Allah tarafından yerler ve gökler yaratılmadan önce takdir edilmiştir. Eğer kevni irade ile Şer’i irade bir yerde, bir noktada birleşirse işte o zaman Yüce Allah o kevni iradeyi sever ve ondan razı olur. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“**Allah kimi hidâyete erdirmek isterse onun göğsünü İslam’a açar**” (Enam Suresi 125. âyet)

İkincisi: Şer’i İrade

Şer’i irade Allah’ın istediği, dilediği, razı olduğu amellerin, hadiselerin vuku bulmasını sağladığı, bu sevdiği, istediği şeyleri yapanlardan razı olduğu iradedir. Yüce Allah’ın bir şeyi sevmesi vuku bulacağı manasına gelmez. Ancak kevni irade ile meydana gelmesi istenirse o zaman vuku bulması gerekli olur. Bu konuda Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

“**Allah sizin için kolaylık diler, zorluk dilemez**.” (Bakara Suresi 185. âyet)

Kevni irade daha geniş kapsamlıdır. Allah’ın dilemesi sonucu vuku bulan şer’i irade aynı zamanda kevni iradedir. Mümin kulun iman etmesi kevni irade sonucudur. Fakat Yüce Allah’ın kulunun iman etmesini sevdiği ve istediği için imanının vukuu şer’i iradedendir. Yani her kevni irade şer’i irade değildir. Yani Allah kevni olarak yarattığı her şeyi sevip, olmasını dilemek zorunda değildir. Bu kâfirin küfretmesinin Allah’ın kevni iradesi sonucu olup, Yüce Allah’ın küfrü sevmediği için küfrün vukuu şer’i irade değildir. Ebu Bekir radiyallahu anhın imanı hem kevni hem de şer’i irade gereğidir. Fakat Ebu Leheb’in küfrü sadece kevni irade sonucudur. Yüce Allah onun küfrünü yaratmıştır ama ondaki bu küfür hasletini sevmez, razı olmaz. Bu sebepten onun küfrü şer’i irade sonucu değildir. Yüce Allah bu kâinatta günahları yaratmış ama kullarından günah işlemelerini istememiştir. Günahlar kulların kendi iradeleri ile kesb edilen hasletlerdir. Yüce Allah günahları yasaklamış, günah işleyenleri cezalandıracağını bildirmiştir. Ezeli takdiri sonucu isteyen günah işler, isteyende günahlardan kaçınır.

Yüce Allah kulunun iman etmesini, itaatte bulunmasını, iyi ameller işlemesini ister, bunu arzular ve sever. Kullarına sevdiği işleri yapmaları için emreder. Emirlere uyanları mükâfatlandırır, güzel bir karşılık verir. Hiç kimse Allah’ın iradesi olmadan isyan edemez, asilik yapamaz. O’nun dilediğinden başka hiçbir şey vuku bulmaz. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**(Allah) kullarının inkâr etmelerine, küfür etmelerine razı olmaz**." (Zümer Suresi 7. âyet) Ve şöyle buyurmuştur: "**Allah fesadı sevmez**." (Bakara Suresi 205. âyet)

Kaderi Değiştiren Sebepler

Yüce Allah kulunun başına gelecek kaderin dua, sadaka, kulun yapmış olduğu işlerde dikkatli davranması, ilaç kullanması, yaptığı işi en sağlam bir şekilde yapması gibi sebeplerle değiştirilebileceğini başa gelecek olan kaderin bertaraf edilebileceğini bildirmiştir. Çünkü olacak her şey Allah'ın ezeli ilminde sabittir. Kader değişse de bu kulun kaderinde zaten vardır, çizilmiştir. Bu sadece bir kaderden diğerine geçiştir. Kulun acizliği ve başarılı olması dahi kaderinin bir parçasıdır.

Kader Allah'ın Bir Sırrıdır

Kader Allah'ın yarattıklarından gizlediği bir sırrıdır. Kâinattaki her şeyin gerçek halini Yüce Allah'tan başka hiç kimse bilemez. Kulun sapkınlığa düşmesi, hidâyete ermesi, ölmesi, dirilmesi, kiminin bolca nimetlenip, kiminin de az rızık alması hepsi Allah'ın takdirindendir. Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

إذا ذكر القدر فأمسكوا..

"Kader zikredildiğinde (onun hakkında konuşulmaya başlandığında) kader hakkında konuşmayı bırakın."[147]

Bunun dışında âlimler tarafından kaderin yönlerini, Allah'ın kaderdeki büyük hikmetlerini, kaderin derecelerini, mertebelerini, sonuçlarını insanlara açıklamak, onların bunu öğrenmelerini sağlamak caizdir ve gereklidir. Çünkü kadere iman, imanın altı şartından biridir. Bu yüzden onun hakkında yeterli bir miktar ilim gereklidir. Bu yüzden Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem Cibril aleyhis selam ile aralarında geçen konuşmadan sonra şöyle söylemiştir:

.. هذا جبريل أتاكم يعلمكم دينكم

"Bu gelen Cibril'dir. Size dininizi öğretmeye geldi."[148]

Kaderin Delil Olarak Kullanılması

Yüce Allah'ın ezeli ilmi ile olacakları ve olan her şeyi bilmesi insanlık için ğaybî bir meseledir. Gayb ise Allah'tan başka kimsenin bilemeyeceği bir ilimdir. Ve gayb kulların nazarında meçhul bir şeydir. Bu sebepten dolayı hiç kimse kaderi, yapmış olduğu günahlara "Kaderimde vardı" diyerek delil olarak getiremez. Eğer böyle bir şey olacak olsaydı, günah işleyenlere hesap sorulamaz, zalimlere ceza verilemezdi. Müşrikler öldürülemez, had cezaları uygulanamazdı. Zalimler zulmünden alıkonulamaz, din ve dünya fesada boğulurdu.

Eğer bir kimse yapmış olduğu günahlara kaderi delil olarak getirirse ona şöyle denir. Biliniyor ki Sen cennet ya da cehennem ehlinden olduğundan emin değilsin. Eğer bu konuda Senin

---

[147] Fethul Bari (11/377) Taberani (2/96, 10/198) Deylemi (1337) Hilye (4/108) Sehmi Tarihu Cürcan (1/358) Mecma (7/202)
[148] daha önce geçti.

tam bir bilgin olsaydı sana iyiliği emretmez, kötülükten alıkoymazdı. Fakat sana Allah'ın emirlerini yap, nehiylerinden kaçın umulur ki cennet ehlinden olursun deriz.

Sahabelerden bazıları kaderle alakalı hadisleri işitince şöyle söylerlerdi:

ما كنت بأشد اجتهادا مني

"Ben şimdikinden daha fazla (dini vazifelerle) uğraşacak, yapmaya çalışacak değilim." Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem kendisine kaderi delil olarak kullanmak hakkında soru sorulunca şöyle buyurmuştur:

"Amel ediniz. (dünya hayatı ve ahiret hayatı için koşuşturunuz) her kes yaratıldığı şey için (gidişatı) kolaylaştırılmıştır. Kim mutluluk ehlindense, ona mutluluk, saadet ehlinin ameli kolaylaştırılır. Ve kim kötülük, şekavet ehlindense ona şekavet ehlinin ameli kolaylaştırılır." dedikten sonra şu âyetleri okumuştur: "**Kim (malından) verir ve (Allah'ın azabından) sakınırsa, en güzeli tasdik ederse Bizde onu en kolaya hazırlarız. Kimde cimrilik edip (malından) vermezse, kendisini zengin sayıp, en güzel olanı da yalanlarsa Bizde onu en zor olana yöneltiriz.**" (Leyl Suresi 5-10. âyetler)

Sebeplere Sarılmak

Kul dünya yaşantısında iki türlü musibetle karşı karşıya kalır.

Birincisi: Kulun kendi elinden gelen musibeti bertaraf edecek gücü vardır. Böyle olduğu halde o musibet karşısında acizlik gösteremez, elinden geleni yapmak zorundadır.

İkincisi ise: Kul kendisine gelen musibet karşısında yapacak hiçbir şeyi yoktur. Böyle bir durumda ümitsizliğe, paniğe kapılmadan Yüce Allah'a yönelmeli, ondan probleminin çözümünü istemelidir. Çünkü Yüce Allah musibetleri daha vuku bulmadan nasıl ve ne zaman vuku bulacağını çok iyi bilir. Her musibet için meydana gelişi esnasında bazı sebepler yaratmıştır. Böylece musibetin bertaraf edilişinin yollarını da bize öğretmiştir. Dolayısıyla kul eğer sebeplere sıkı sıkı sarılırsa musibetleri bertaraf edecek gücüde kendisinde bulacaktır. Dinimiz sebeplere sarılmayı emretmiş, sebepler doğrultusunda hareket etmeyeni ayıplamıştır. Çünkü kul bu fiili ile kendisini tehlikelerden korumamıştır. Bütün bunların yanı sıra eğer kulda musibetlere karşı koyacak güç ve imkânı yoksa o zaman kul mazur olmuş olur.

Kulun sebeplere sarılması, Allah'a tevekkül etmesine engel değildir. Çünkü sebepler kaderin cüzlerinden biridir. Dolayısıyla kader sebepler ile bir bütündür. Her halükarda Allah'a tevekkül etmeyi gerektirir. Kul yapacağı işlerde sebeplere sarıldıktan sonra Allah'a tevekkül eder, ondan kaderinin hayırlı olmasını ister. Eğer başına bir musibet gelecek olursa da şöyle der: "**قدر الله ما شاء فعل**" "Allah takdir etti ve dilediğini de yaptı."

Kula musibet gelmeden evvel musibeti önleyecek sebeplere sarılması gerekir. Çünkü kader ancak başka bir kader ile defedilir. Şüphesiz ki bütün peygamberler kendilerini düşmanlarından koruyacak sebeplere sarılmışlardır. Hâlbuki Yüce Allah onları korumuş, onlara davetleri esnasında yardım etmiş ve vahiy ile desteklemiştir. Peygamber efendimiz sallallahu aleyhi ve sellem Allah'a tevekkül edenlerin efendisi olmasına rağmen sebeplere sarılırdı. Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

"**Onlara karşı gücünüz yettiğince kuvvet ve bağlanıp beslenen atlar hazırlayın. (Böylece) onunla Allah'ın düşmanlarını ve kendi düşmanlarınızı korkutmuş olursunuz.**" (Enfal Suresi 60. âyet) Ve şöyle buyurmuştur:

“**O ki size yeryüzünü boyun eğdirendir. Şu halde yeryüzünün sırtlarında dolaşın ve Allah’ın rızkından yiyin. Dönüş ancak O’nadır.**” (Mülk Suresi 15. âyet)

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

المؤمن القوي خير وأحب إلى الله من المؤمن الضعيف وفي كل خير احرص على ما ينفعك واستعن بالله
ولا تعجز وإن أصابك شيء ولا تقل لو أني فعلت كذا لكان كذا وكذا ولكن قل قدر الله ما شاء فعل

“**Güçlü kuvvetli mümin kul, zayıf ve iman sahibi kuldan Allah’a daha sevimli gelir. Ama ikisinde de hayır vardır. Sana fayda verecek işleri hırsla talep et. Allah’tan yardım dile, acizlik gösterme. Eğer sana bir musibet gelecek olursa keşke şöyle yapsaydım, şöyle şöyle olurdu deme. Ve lakin Allah takdir etti ve dilediğini yaptı de.**”[149]

Kaderi İnkârın Hükmü

Kaderi inkâr eden dinin asıllarından birini inkâr etmiş sayılır ve kâfir olur. Bazı selef âlimleri – Allah onlara rahmet etsin – şöyle demişlerdir.

ناظروا القدرية بالعلم فإن جحدوا كفروا فإن أقبلوا خصموا

“Kaderi inkâr edenlerle ilim ile tartışın. Eğer inkâr ederlerse, kabul etmezlerse kâfir olurlar. Eğer kabul ederlerse husumet gösterirler.”

Kadere İmanın Sonuçları

Kaza ve kadere iman beraberinden birçok güzel semere, fert ve toplum açısından birçok iyi sonuçlar doğurur. Bunlardan bazıları şunlardır:

a)-Birçok güzel ibadetin hayat bulmasına sebep olur. İbadeti yalnızca Allah için yapmak, yalnızca Allah’a tevekkül etmek, Ondan korkmak, Ondan talep etmek, Allah hakkında iyi zanda bulunmak, zorluklara sabretmek, tahammül göstermek, ümitsizlik ile savaşmak, Allah’tan gelene razı olmak, sadece Allah’a şükretmek, Allah’ın rahmeti ile mutlu olmak, Allah için mütevazı olmak, kibri ve büyüklenmeyi terk etmek, Allah için infak etmek, cesaretli olmak, hayır işlerinde öncü olmak, kanaatli ve izzetli olmak, himmetini yüksek tutmak, işini sağlam yapmak, her işi yaparken ciddi olmak, üzüntü ve mutlulukta itidalli olmak, hasetten ve itirazdan kurtulmak, aklı batıl ve hurafelerden özgürlüğüne kavuşturmak, gönlün ve kalbin rahat ve huzurlu olması bunlara birer örnektir.

b)-Mümin kul kadere olan imanı ile dünya hayatını düzenli bir şekilde geçirir. Allah’ın ona bahşetmiş olduğu nimet onu azdırmaz, başına gelen musibetler onu yıldırmaz, ümitsizliğe düşürmez. Bilir ki gelen her zarar Allah’ın takdiri ile olmuştur. Bunu dünya imtihanı olarak görür ve telaşlanmaz. Bilakis sabreder ve ecrini Allah’tan bekler.

c)-Kadere iman kulu sapıklığa sürükleyecek her şeyden alıkoyar, kötü bir şekilde vefat etmesini engeller. Kul böylece doğru ve sâlih amel işlemek üzere bir uğraş verir. Günaha ve azaba götürecek şeylerden de kaçınır.

---

[149] Müslim (4/2052) İbni Hibban (13/28)

d)-Mümin kadere olan imanı sayesinde zorluklara karşı sağlam ve sabit bir kalple, sebeplere sarılarak dimdik ayakta durur.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

عجبا لأمر المؤمن إن أمره كله له خير وليس ذلك إلا للمؤمن إن أصابته سراء شكر فكان خيرا له وإن أصابته ضراء صبر فكان خيرا له

"Müminin işi çok gariptir (acayiptir). Bütün olanlar onun için hayırdır (hayra götürür). (Bu özellik) müminden başkası için geçerli değildir. O'na sevindirici, güzel bir şey gelse şükreder, bu onun için hayırlıdır. Ve eğer başına bir musibet gelse sabreder, bu da onun için hayırlıdır."[150]

[150] Müslim (4/2295) İbni Hibban (7/155) Beyhaki Şuab (4/116) Fethul Bari (10/109)

Hadisin Tefsirini Bilmeyen Ona Teslim Olmalıdır

9- ومن لم يعرف تفسير الحديث، ويبلغه عقله؛ فقد كُفي ذلك وأحكم له؛ فعليه الإيمان به والتسليم له.

10- مثل حديث: «الصادق المصدوق» ومثل ما كان مثله في القدر.

11- ومثل أحاديث الرؤية كلها، وإن نبت عن الأسماع واستوحش منها المستمع، فإنما عليه الإيمان بها، وأن لا يرد منها حرفاً واحداً، وغيرها من الأحاديث المأثورات عن الثقات.

9- Hadisin açıklamasını/tefsirini bilmeyen, ona akıl erdiremeyen kimseler; onun hükmüne iman etmek ve teslim olmak ile yetinir. Böyle bir kimse için ona iman edip ve ona teslimiyet göstermekle yükümlüdür.

10- Örneğin: ‘*es-Sâdıku’l-Masdûk*’ hadisi ve buna benzer kadere dair diğer hadislerde olduğu gibi.

11- Örneğin Ru’yet (kıyamette Allah’ın görüleceğine) dair bütün hadisler de böyledir. Bunlar kulaklara yabancı gelse, bunları duyan, bunlardan irkilse bile ona düşen bu hadislere imân etmektir. Onlardan bir harfini dahi reddetmemektir. Ki güvenilir ravilerden nakledilmiş benzeri diğer hadislere de iman böyledir.

Şerh: Burada tefsir ile kastedilen, bir şeyin hakikatinin açıklanmasıdır. Allah Teâlâ’nın kendisi hakkında ve ahiret günü hakkında verdiği haberler bize malum değildir. Zira bunlar, İmam Malik ve başkalarının istiva hakkında dediği gibi, keyfiyeti/şekli hakkındaki bilginin Allah Teâlâ’ya ait olup, bizce bilinmeyen konulardır. Selefin cumhuru “Onun te’vilini ancak Allah bilir” (Al-i İmran 7) ayetinden dolayı bu konuda tevakkuf etmişlerdir. İbn Abbas radıyallahu anhuma’dan şöyle dediği rivayet edilmiştir:

تفسير القرآن (والحديث مثله) على أربعة أوجه:تفسير تعرفه العرب من كلامها، وتفسير لا يُعذر أحد بجهالته، وتفسير يعلمه العلماء، وتفسير لا يعلمه إلا الله،فمن ادَّعى علمه فهو كاذب

“Kur’an’ın tefsiri (hadis de böyledir) dört kısımdır: Arap dilinden dolayı bilinen tefsir, bilinmemesi mazeret olmayan tefsir, alimlerin bildikleri tefsir, ancak Allah’ın bildiği tefsir. Kim bunu bildiğini iddia ederse o bir yalancıdır.” İbn Abbas radıyallahu anhuma’nın sözündeki “Ancak Allah’ın bildiği tefsir”, Allah Teâlâ’nın kendisi hakkında ve ahiret günü hakkında verdiği haberlerin hakikatidir. Bunların manasını anlarız lakin hakikatini idrak edemeyiz.

es-Sâdıku’l-Masdûk: Doğru olan ve Doğrulanmış olanın hadisi: ‘Abdullah İbn Mes‘ûd ﷺ’dan gelen hadise işaret edilmektedir. ‘Abdullah b. Mes‘ûd ﷺ şöyle dedi: “Bize daima doğru söyleyen ve kendisine de doğru bildirilen Rasûlüllâh ﷺ şöyle bildirdi: ‘Sizin birinizin (yaratılışının başlangıcında) ana baba maddeleri kırk gün anasının karnında toplanır. Sonra o maddeler o kadar zaman içinde katı bir kan pıhtısı halini alır. Sonra yine o kadar zaman içimde bir çiğnem ete dönüşür. Sonra (dördüncü dönüşüm merhalesinde) bir melek gönderilir de bu melek ona ruh üfürür ve melek dört kelime ile yani: rızkını, ecelini, amelini, şaki ve said olduğunu yazmakla emir olunur. Kendisinden başka hak ilah olmayan Allah’a yemin ederim ki sizden biriniz Cennete ehlinin ameli ile amel etmekte devam eder. Nihayet kendisi ile Cennet arasında bir zirâ‘dan başka mesafe kalmaz. Bu sırada (meleğin ana karnında yazdığı) yazı o kişinin önüne geçer. Bu sefer o kimse Cehennem ehlinin ameli ile amel etmeye devam eder. Ve yine sizden biriniz Cehennem ehlinin

ameli ile amel eder. Nihayet kendisi ile Cehennem arasında bir zirâ'dan başka mesafe kalmaz. Bu sırada (meleğin ana karnında yazdığı) yazı o kişinin önüne geçer. Bu sefer o kimse Cennet ehlinin ameli ile amel etmeye devam eder ve Cennete girer.'"[151]

Müminlerin, kendilerinin üstünde olan rablerini ahiret yurdunda gözleriyle göreceklerini kabul etmek, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in esaslarındandır. Salih selef bu konuda icma etmişlerdir. Daha sonraki bir başlıkta bu konun delilleri zikredilecektir. Ancak buradaki madde ile ilgili olarak şu açıklamayı yapmamız gerekir: Ehl-i Sünnet'e muhalefet eden bid'at ehlinden bazısı, "rü'yet/görmek ile kastedilen ilimdir" demişlerdir. Onlara birkaç açıdan cevap verilir:

1- Bu nasların zahirine aykırıdır. Nasların zahirine aykırı olan bir açıklama için delil gerekir. bu konuda delil yoktur.

2- İlim anlamındaki görmek fiili, geçişli bir fiildir. "Zeyd'i bir fakih olarak gördüm" dersin. Yani onun fakih olduğunu bildim demektir. Eğer "Zeyd'i gördüm" dersen, bundan ancak onu gözle gördüğünü söylemiş olursun. Bu bilmek anlamına gelmez.

3- Rü'yet/görmeyi ilim olarak açıklamak bidattir. Ne Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den, ne de sahabelerden birinden böyle bir açıklama sabit olmamış, bilakis bunun aksi sabit olmuştur.

[151] Buhârî, (3208, 3332, 6594, 7453); Müslim, (2643); Ebû Dâvud, (*Sunne,* 6); Tirmizî, (2137); İbn Mâce, (Mukaddime, 10) ve Ahmed (5/148, 155, 180).

Akide Konusunda Cedeli Terk Etmek

12- لا يخاصم أحداً ولا يناظره، ولا يتعلم الجدل، فإن الكلام في القدر والرؤية والقرآن وغيرها من السنن مكروه منهي عنه، ولا يكون صاحبه -إن أصاب بكلامه السنة- من أهل السنة حتى يدع الجدل ويسلم. ويؤمن بالآثار.

12- Herhangi bir kimseyle tartışma ve münazara yapmaz. Çekişmeyi/cedeli de öğrenmez. Kader, Ru'yet, Kur'ân ve bunların dışında Sünnetlerde varit/gelmiş olan hususlar hakkında konuşmak mekruhtur ve yasaklanmıştır. Bu şekilde hareket eden bir kimse -sözleriyle Sünnet'i isabet ettirse dahi- tartışmayı terk edip teslimiyet göstermedikçe *Ehli Sünnet*'ten olamaz. (Bu konuda) gelen *Âsâr*'a imân edilir.

Şerh: Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

وَقَالُوا أَآلِهَتُنَا خَيْرٌ أَمْ هُوَ مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ

"**Demişlerdir ki: "Bizim ilâhlarımız mı daha hayırlı, yoksa o mu?" Sana böyle demeleri, sadece münakaşa açmak içindir. Zaten onlar kavgacı kimselerdir.**" (Zuhruf 58)

Ebû Umâme radıyallahu anh'den: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

مَا ضَلَّ قَوْمٌ بَعْدَ هُدًى كَانُوا عَلَيْهِ إِلَّا أُوتُوا الْجَدَلَ"، ثُمَّ تَلَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ هَذِهِ الْآيَةَ: "مَا ضَرَبُوهُ لَكَ إِلَّا جَدَلًا بَلْ هُمْ قَوْمٌ خَصِمُونَ"

"**Bir kavim, üzerinde bulundukları hidayetten sonra ancak cedel/tartışma sebebiyle sapar**." Sonra Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şu ayeti okudu: "**Sana böyle demeleri, sadece münakaşa açmak içindir. Zaten onlar kavgacı kimselerdir.**"[152]

Âişe radıyallahu anha'dan: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şu ayeti okudu:

هُوَ الَّذِي أَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ آيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ أُمُّ الْكِتَابِ وَأُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَأَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ تَأْوِيلِهِ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُ إِلَّا اللَّهُ وَالرَّاسِخُونَ فِي الْعِلْمِ يَقُولُونَ آمَنَّا بِهِ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ

"**Kitab'ı sana indiren O'dur. O kitabın bir kısmı muhkem âyetlerdir; bunlar Kitab'ın aslıdır. Diğerleri ise, muteşâbih âyetlerdir. Kalplerinde eğrilik bulunan kimseler, fitne çıkarmak ve (heveslerine uygun) te'vilini yapmak için müteşâbih olan âyetlere tâbi olurlar. Oysa müteşâbihin te'vilini Allah tan başkası bilmez. İlimde yüksek dereceye erişmiş olanlar ise,**

---

[152] Ahmed (5/252); Tirmizî (5/378); İbn Mâce (1/19); el-Elbânî, Mişkâtu'l-Mesâbîh'te (1/39) sahih demiştir.

"biz ona inandık; hepsi de Rabbımız katındandır" derler. Bunu, akıl sahiplerinden başkası düşünmez" (Al-i İmran 7) Sonra Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

فَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ، فَأُولَئِكَ الَّذِينَ سَمَّى اللَّهُ ، فَاحْذَرُوهُمْ

"**Onun müteşabih olanlarına tâbî olanları gördüğün zaman, işte onlar Allah'ın zikrettiği kimselerdir, onlardan sakının**."[153]

Derim ki: "Onlardan sakının" buyrulmuş, "onlarla munazara yapın" denilmemiştir.

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize hitap ederek şöyle buyurdu:

ذَرُونِي مَا تَرَكْتُكُمْ ، فَإِنَّمَا هَلَكَ مَنْ كَانَ قَبْلَكُمْ بِكَثْرَةِ سُؤَالِهِمْ وَاخْتِلَافِهِمْ عَلَى أَنْبِيَائِهِمْ

"**Sizi bıraktığım sürece siz de beni rahat bırakın. Sizden öncekiler ancak çokça soru sormaları ve peygamberlerine muhalefet etmeleri sebebiyle helâk olmuşlardır**."[154]

Abdullah b. Mes'ûd radıyallahu anh şöyle demiştir: "Sizleri, insanların çıkardıkları bid'atlerden sakındırırım! Zira din kalplerden bir seferde gitmez. Lakin şeytan, kişinin kalbinden iman çıkıncaya kadar ona bid'atler çıkarır. İnsanların, Allah'ın kendilerine yükümlü kıldığı namaz, oruç, helal, haram gibi farzları terk edip, Rableri Azze ve Celle hakkında konuşmaya başlamaları yakındır. Kim bu zamana yetişirse kaçsın."

Denildi ki: "Ey Ebû Abdirrahman! Nereye kaçalım?" Dedi ki: "Nereye değil! Kalbiyle ve diniyle kaçsın. Bid'at ehlinden kimseyle oturmasın."[155]

Ma'an b.Îsâ dedi ki: "Mâlik b. Enes bir gün koluma dayanmış bir halde mescidden ayrılmıştı. Kendisine Ebu'l-Cuveyriye denilen ve Mürcile'likle suçlanan birisi ona yetişti. Şöyle dedi: "Ey Ebû Abdillah! Beni dinle, seninle bir şey konuşmak, tartışmak ve görüşümü sana bildirmek istiyorum." İmam Mâlik: "Eğer beni yenersen ne olacak?" dedi. Adam: "Eğer seni yenersem bana uyarsın" dedi. Mâlik: "Başka bir kimse de gelip bizi yenerse ne olacak?" dedi. Adam: "Ona tâbî oluruz" dedi. Bunun üzerine Mâlik şöyle dedi: "Ey Allah'ın kulu! Allah Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'i sadece bir dinle gönderdi. Ben senin bir dinden başka bir dine geçtiğini görüyorum."[156]

---

[153] Buharî (4273); Muslim (2665).
[154] Buharî (6858); Muslim (1337).
[155] El-Lâlekâî (1/121). Müdellis bir ravi olan Mugira b. Miksem, İbrahim en-Nehâî'den an'ane ile rivayet etmiştir. Ravilerinden Said b. Said el-Horasanî, şayet Hafız Said b. Mansur değilse, kim olduğu hakkında bilgi bulamadım. Eseri ayrıca el-Esbahanî, el-Hucce Fî Beyani'l-Mahacce'de (1/339) rivayet etmiştir. Benzerini Darimi (1/71) rivayet eder.
[156] İbn Batta, el-İbâne (2/507). Bu eseri ayrıca Âcurrî eş-Şerîa'da (no:114, 1978); İbn Abdilberr el-İntikâ'da (s.33); Kadı Iyaz, Tertibu'l-Medarik'te (1/51); Yahya el-Umranî, el-İntisar'da (1/131) rivayet etmişlerdir. Şeyh Mukbil b. Hâdî, Hadisu's-Sihir'de (s.62-63) ve Neşru's-Sahife'de (s.26) sahih demiştir.

Hişâm b. Hassân dedi ki: “Bir adam el-Hasen (el-Basrî)’ye geldi ve: “Ey Ebû Saîd! Gel de seninle din hakkında tartışalım” dedi. Bunun üzerine el-Hasen şöyle dedi: “Bana gelince, ben dinimde basiret üzereyim. Eğer sen dinini kaybetmişsen onu kendin ara.”[157]

Mehdî b. Meymûn dedi ki: “Muhammed b. Sîrîn’in, kendisiyle bir şey hakkında tartışan adama şöyle dediğini işittim: “Ben senin ne yapmak istediğini biliyorum. Senin benimle tartıştığının farkındayım ama ben seninle tartışmayacağım.”[158]

İbn Avn şöyle demiştir: “Muhammed b. Sîrîn’in tartışmaktan yasakladığını işittim. Ancak birisi onunla konuşursa o kişi (görüşünden) dönerdi.”[159]

Ebu’l-Hâris şöyle dedi: “Ebû Abdillah’a (Mâlik b. Enes’e) şöyle sordum: “Burada Cehmiyye ile tartışan, onların hatalarını açıklayan ve onlara meseleleri araştıran birisi var, görüşün nedir?” Şöyle dedi: “Bu hevâlar hakkında herhangi bir şey konuşmak taraftarı değilim. Birinin onlarla tartışmasını da uygun görmem. Muaviye b. Kurra şöyle demiyor mu?: “Tartışmak amelleri boşa çıkarır. Düşük bir konuşmadır. Hayra sebep olmaz. Kelâmcı iflâh olmaz. Tartışma ve kelâm ehlinden uzak durunuz. Sizlere sünnetleri ve sizden önceki ilim ehlinin üzerinde durdukları şeyi tavsiye ederim. Şüphesiz onlar kelâmı, bid’at ehli hakkında konuşmaya dalmayı ve onlarla beraber oturmayı çirkin görürlerdi. Selâmet ancak bunların terk edilmesindedir. Sapıklık ehliyle tartışmak ve münakaşa etmekle emrolunmadık. Muhakkak ki selâmet bundadır.”[160]

El-Heysem b. Cemil dedi ki: “Mâlik b. Enes’e: “Ey Ebû Abdillah! Sünnet konusunda âlim birisi bu konuda tartışabilir mi?” dedim. Dedi ki: “Hayır. Eğer kabul edecekse sünneti bildirir, aksi halde susar.”[161]

Tabakatu’l-Hanabile kitabında el-Abbas b. Galib el-Hemedanî’nin İmam Ahmed rahimehullah’a sorduğu şeyler arasında şu da vardı:

قلت لأحمد بن حنبل يا أبا عبد الله أكون في المجلس ليس فيه من يعرف السنة غيري فيتكلم مبتدع فيه أرد عليه؟ فقال:لا تنصب نفسك لهذا أخبره بالسنة ولا تُخاصم. فأعدت عليه القول فقال:ما أراك إلا مُخاصماً

“Ahmed b. Hanbel rahimehullah’a: “Ey Ebû Abdillah! Bid’atçi birinin konuştuğu bir mecliste bulunduğumda, benden başka sünneti bilen yoksa ona reddiye verebilir miyim?” dedim. Dedi ki: “Kendini bu işe hedef yapma. Sünneti bildir ve tartışma.” Ona bu sözü tekrarladım. Dedi ki: “Seni ancak bir tartışmacı olarak görüyorum!”[162] Böylece sünneti haber vermenin ve yaymanın meşru olduğu anlaşılmaktadır. Allah, ibadetleri sünnet uymadıkça ve kişi bu konuda ihlaslı olup yalnız

---

[157] İbn Batta, el-İbâne (2/509). bu eseri ayrıca Âcurrî, eş-Şerîa’da (115, 131, 1977); Firyâbî, el-Kader (340); el-Lâlekâî (1/215); el-Esbehanî, el-Hucce’de (1/280) rivayet etmişlerdir. İsnadı sahihtir. Amr Abdulmun’im Selim de, el-Kader tahkikinde (no:379) sahih demiştir.
[158] El-İbâne (2/522). Bu eseri ayrıca İbn Sa’d, Tabakat’ta (7/195); Âcurrî, eş-Şerîa’da (131); Firyâbî, el-Kader’de (339) rivayet etmişlerdir. Şeyh Mukbil b. Hâdî, Neşru’s-Sahîfe’de (s.45) ve Amr Abdulmun’im Selim, el-Kader tahkikinde (no:378) sahih demişlerdir.
[159] İsnadı sahihtir. İbn Batta, el-İbâne (2/529). Benzerini; el-Esbahânî, el-Hucce’de (2/521) nakletmiştir.
[160] İbn Batta, el-İbâne (2/539). Ebû’l-Haris’in durumu ihtilaflıdır.
[161] Es-Secezî, Zubeyd halkına yazdığı risalesinde (s.235) ve Kadı Iyaz, Tertibu’l-Medârik’te (1/170) zikretmişlerdir. es-Secezi’nin eserinin muhakkiki şöyle demiştir: “İbn Abdilberr, yakın lafızla Câmiu Beyani’l-İlm’de (2/15) isnadsız olarak zikretmiştir.
[162] Es-Secezî, Zubeyd halkına yazdığı risalesinde (s.235) ve İbn Ebî Ya’lâ, Tabakatu’l-Hanâbile’de (1/236) zikretmişlerdir.

Allah'ın vereceği ecri beklemedikçe kabul etmez. Sünneti, kendi şahsi tartışması veya önderlik gibi nefsinin hazları için ortaya koyacak kimsenin tartışması, amelin kabulünün iki şartından biri olan ihlastan uzaktır. Nitekim Muhammed b. Abdilvehhab, Mesail'de şöyle zikretmiştir: "Allah'tan başka hak ilah olmadığına şahitlik etmeye davet babı: İhlas hakkında uyarı: Şüphesiz insanların çoğu hakka davet etseler de, aslında kendi nefsine çağırmaktadır. Hakka çağıran; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in yolu üzerinde olan ve davetinde ihlaslı olandır. Onun bidat ehliyle olan husumeti, hak ehlinin batıl ehliyle olan husumetidir."

Kur’an Allah’ın Kelamıdır

١٣- والقرآن كلام الله وليس بمخلوق، ولا تضعف أن تقول: ليس بمخلوق. فإن كلام الله منه وليس ببائن منه وليس منه شيء مخلوق. وإياك ومناظرة من أحدث فيه، ومن قال باللفظ وغيره، ومن وقف فيه فقال: لا أدري، مخلوق أو ليس بمخلوق؟ ( ) وإنما هو كلام الله وليس بمخلوق.

13- Kur’ân, Allah Kelâmı’dır ve mahlûk/yaratılmış değildir. ‘O mahlûk değildir’ demekte gevşeklik gösterilmez. Çünkü Allah’ın Kelâm’ı[163] kendisindendir ve O’ndan ayrı değildir. Onda olan bir şey de mahlûk değildir. Sakın bu konuda daha önce söylenmemiş görüşleri ortaya atan, lafız ve başka şeyler hakkında konuşanlarla tartışma! Yine bu konuda: ‘Bilemem mahlûk mudur yoksa acaba mahlûk değil midir’ diyerek tevakkuf eden/susan ile de tartışma.[164] Şüphesiz o ancak Allah’ın Kelâmı’dır ve mahlûk da değildir.

Şerh: Cehmiyye fırkasının başı, Cehm b. Safvan, bu sıfatı inkar ederken: “Konuşmak insanlarda da bulunan bir sıfattır. Dolayısıyla biz “Allah Azze ve Celle konuşur” dersek, Allah`ı mahlûkuna benzetmiş oluruz” demiştir. Eşarilerle Maturidiler de bir taraftan bu konuda Cehmî`lere karşı çıkarak: “Hayır Kuran Allah'ın kelamıdır” demişler, ama aynı Eşariler veya Maturidiler, el, ayak, yüz, nüzul, Arş`a istiva gibi sıfatları te’vil etmişlerdir.

“Bizim itikadımıza göre; Kur’ân Allah kelâmıdır. Onun Kitab’ı, hitabı ve vahyidir. Bu vahyi; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’e Cebrail getirmiştir. Bu manada gelen ayet-i kerime şöyledir; **“Uyarıcılardan olman için (ey Muhammed!) onu senin kalbine apaçık bir Arapçayla Cebrail indirmiştir.”** (Şuara 193-195)

Bu Kur’ân, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in, Âlemlerin Rabbi Allah’ın emrine uyarak kullara tebliğ eylediği Kur’ân-ı Kerim’dir. Allah Teâla şöyle buyurmuştur;

“Ey Resul, Rabbinden sana indirileni tebliğ et.” (Maide 67)”[165]

Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat âlimleri, Kuran’ın indirilmiş Allah kelamı olup, mahluk olmadığı, O’ndan gelip O’na döndüğü hususunda ittifak etmişlerdir.

Amr b. Dinar şöyle demiştir: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in ashabından dokuz kişiye yetişitim. Hepsi de “Kuran mahlûktur diyen kafirdir” diyorlardı.”[166]

Abdullah b. Mubarek rahimehullah şöyle demiştir: “Kırk dokuz yıldır insanların; “Kuran mahlûktur diyenin karısı kendisinden üç talak ile boş olur” (yani kafir olur) dediklerini işitirdim. Bunun sebebini sorunca bana şöyle dediler: “Çünkü karısı müslümandır. Müslüman kadının kâfir bir kimsenin nikahında durması mümkün değildir.”[167]

---

[163] (t:ط): Ebû Ya‘lâ’nın *Tabakât*’ındaki nüshada: [فإن كلام الله منه وليس ببائن منه] [Çünkü Allah’ın Kelâm’ı kendisindendir ve O’ndan ayrı olmayan bir şey de mahlûk değildir] lâfzı yerine [وإن كلام الله ليس ببائن منه] [Şüphesiz Allah’ın Kelâm’ı kendisinden ayrı değildir] şeklindedir.

[164] (t:ط): Ebû Ya‘lâ’nın *Tabakât*’ındaki nüshada şu ziyadelik vardır: [فإنما هو كلام الله، فهو صاحب بدعة، مثل من قال: هو مخلوق.] [Çünkü o Allah’ın Kelâmı’dır ve o kişi ‘Kur’ân mahlûktur’ diyen gibi bir bid‘at sahibidir.] (z:ز): Almanya Leipzig ve (h:خ): Zahiriye Kütüphanesi nüshalarında ise asılda metindeki gibidir.

[165] El-Geylani, el-Gunye (1/58)

[166] El-Lalkai Şerhu Usuli İtikadi Ehli’s-Sunne (2/253-259)

[167] Lalkai (405)

Beyhaki, Muhammed b. Eyyub'dan rivayet ediyor: "Ebu Yusuf'a dedim ki: "Ebu Hanife "Kuran mahlûktur" diyor muydu?" Ebu Yusuf: "Allah korusun, böyle bir şey diyemem" dedi. "O, Cehm (b. Safvan)'ın görüşünde miydi?" diye sorunca da şöyle dedi: "Allah korusun, böyle bir şey diyemem." Bu rivayetin ravileri güvenilirdir."[168]

Ebu Bekir el-Mervezi şöyle demiştir: "Ebu Abdillah Ahmed b. Hanbel'in şöyle dediğini işittim: "Ebu Hanife'nin; "Kuran mahlûktur" dediği bize sahih olarak ulaşmamıştır."[169]

İsmail b. Ebi Uveys şöyle dedi: "Dayım Malik b. Enes ile Medine'deki alimler topluluğunun Kur'an'dan bahsettiklerini ve: "Kuran Allah kelamıdır, Allah'tandır, Allah'tan olan hiçbir şey mahluk değildir" dediklerini işittim."[170]

Rabi b. Süleyman'dan: "Şafii'yi şöyle derken işittim: "Kuranın mahlûk olduğunu söyleyen kâfirdir."[171]

Abdullah b. Ahmed, babası Ahmed b. Hanbel'den şu sözünü rivayet etmiştir: "Kuranın mahlûk olduğunu söyleyen bize göre kâfirdir. Zira Kuran Allah'ın ilmindendir ve içinde Allah'ın isimleri vardır."[172]

Yine kendisine sorulduğunda şöyle cevap vermiştir: "Kuran Allah kelamıdır, mahlûk değildir."[173]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaât'in Kur'ân hakkında görüşü, onun mahlûk değil, Allah'ın kelâmı olduğudur. Allah Teâlâ dilediği zaman, dilediği şekilde, dilediğini, işitilen sesle hakiki kelâm ile konuşur. O'nun sesi mahlûkların sesine benzemez. Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin Kur'ân'ın Allah'ın kelamı olup mahlûk olmadığına dair delili, Allah'ın kelamı kendisine nispet etmesi ve bunu kendi fiilinden saymasıdır. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

وَكَلَّمَ اللّٰهُ مُوسَى تَكْلِيمًا

"**Allah, Musa'ya da hitabederek (onunla) konuştu**" (Nisa 164) Kelam sıfatı, konuşan kimseden ayrı bir şey değildir. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

وَلَمَّا جَاءَ مُوسَى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُ

"**Mûsâ, tayin ettiğimiz vakitte gelip Rabbı onunla konuşunca**..." (A'raf 143) Ayette Allah'ın dilediği zaman dilediğini konuştuğuna delil vardır. Delil olma yönü; Allah Teâlâ'nın Musa aleyhi's-selâm'ın gelmesinden sonra onunla konuştuğunu haber vermesidir. Musa aleyhi's-selâm soru sormuş, Allah Teâlâ da o vakit cevap vermiştir.

Allah Teâlâ'nın konuşmasının ses ile olmasının delili, O'nun kıyamet günü uzaktakinin de yakındaki gibi işitebileceği bir ses (savt) ile nida edeceğini bildiren hadistir.

İbrahim el-Harbî rahimehullah şöyle demiştir:

---

[168] Beyhaki el-Esma ve's-Sıfat (251)
[169] Hatib Tarihu Bağdad (13/384)
[170] Acurri eş-Şeria (s.79)
[171] Acurri eş-Şeria (s.82)
[172] Abdullah b. Ahmed Kitabu's-Sunne (1/102)
[173] Tabakatu'l-Hanabile (1/189)

كنت جالساً عند أحمد بن حنبل إذ جاءه رجل فقال:يا أبا عبد الله إن عندنا قوماً يقولون إن ألفاظهم بالقرآن مخلوقة.قال أبو عبد الله:يتوجه العبد لله بالقرآن بخمسة أوجه وهو فيها غير مخلوق:حفظ بقلب،وتلاوة بلسان،وسمع بأذن،ونظرة ببصر،وخط بيد، فالقلب مخلوق والمحفوظ غير مخلوق ، والتلاوة مخلوقه والمتلو غير مخلوق،والسمع مخلوق والمسموع غير مخلوق والنظر مخلوق والمنظور إليه غير مخلوق،والكتابة مخلوقة والمكتوب غير مخلوق قال إبراهيم:فمات أحمد فرأيته في النوم وعليه ثياب خضر وبيض،وعلى رأسه تاج من ذهب مُكَلَّلٌ بالجواهر وفي رجليه نعلان من ذهب فقلت له:ما فعل الله بك؟قال غفر لي وقرَّبني وأدناني فقال قد غفرت لك،فقلت يا رب بماذا؟ قال: بقولك هذا كلامي غير مخلوق

"İmam Ahmed b. Hanbel'in yanında oturuyordum. Bir adam geldi ve şöyle dedi: "Ey Ebu Abdillah! Yanımızda "Kur'an'ın lafızları mahlûktur" diyen bir topluluk var." Ebu Abdillah dedi ki: "Kul Allah'a Kur'an ile beş yönden yönelir. Bunlarda mahlûk olmayan şey vardır: Kalbin ezberlemesi, dilin tilaveti, kulağın işitmesi, gözün bakması ve elin yazması. Kalp mahlûktur, fakat ezberlediği mahlûk değildir. Tilavet mahlûktur fakat tilavet ettiği (Kur'an) mahlûk değildir. Dinlemek mahlûktur fakat dinlediği mahlûk değildir. Bakmak mahlûktur fakat baktığı şey mahlûk değildir. Yazmak mahlûktur fakat yazılan şey mahlûk değildir." İbrahim dedi ki: "Ahmed rahimehullah öldükten sonra onu rüyamda gördüm. Yeşil ve beyaz elbiseler içinde idi. başında cevherle süslenmiş altın bir tac, ayağında da altından iki ayakkabı vardı. Ona: "Allah sana nasıl davrandı?" dedim. Dedi ki: "Beni bağışladı ve kendisine yaklaştırdı. Buyurdu ki: "Seni bağışladım." Ben: "Hangi sebeple ey Rabbim?" dedim. Buyurdu ki: "Şu kelamımın mahlûk olmadığını söylediğin için" Bunu İbn Kayyım rahimehullah, Muhtasaru's-Savaiki'l-Mursele kitabında zikretmiştir.

Rü'yet (Kıyamette Allah'ın Görülmesi)

١٤- والإيمان بالرؤية يوم القيامة كما روي عن النبي ﷺ من الأحاديث الصحاح.

14- Allah'ın kıyamet gününde görüleceğine iman etmek. Nitekim bu Nebî ﷺ'den sahih hadislerden rivayet edilmiştir.

Allah Azze ve Celle'nin ahirette görülmesi, akidede önemli meselelerdendir.

"Cennet ehli, Allah Azze ve Celle'nin yüzünü göreceklerdir. Onu görmekte, ne bir pusu, ne de onu görmekte bir zorlukla karşılaşırlar. Allah şöyle buyurdu;

"İyilik edenlere Hüsna ve ziyadesi vardır." (Yunus 26) Denildi ki; "Hüsna; cennet; Ziyade ise; Allah Azze ve Celle'nin kerim yüzünü görmektir." Allah Teâlâ şöyle buyurdu:

"Bir kısım parlak yüzler, o gün Rablerine bakacaklar." (Kıyamet 22-23)"[174]

Bu konuda sahabe, tabiin ve Müslümanların imamlarından selefin sözleri şöyledir:

Sahabenin Sözleri:

1- Ebu Bekr es-Sıddık ve Huzeyfe b. el-Yeman radıyallahu anhuma Allah Teala'nın: "**İyilik edenlere Hüsna ve ziyadesi vardır."** (Yunus 26) ayeti hakkında; "Hüsna; cennettir, ziyade ise Allah'ın vechine bakmaktır" dediler.[175]

2- Ebu Musa el-Eşari radıyallahu anh bu ayet hakkında: "Ziyade; Rablerinin yüzüne bakmalarıdır" demiştir.[176]

Tabiinin Sözleri

1- Hasen el-Basri, **"Bir kısım parlak yüzler, o gün Rablerine bakacaklar."** (Kıyamet 22-23) ayeti hakkında şöyle demiştir: "Parlaklık; Allah'ın, Rab Azze ve Celle'ye bakmakla güzelleştirmesidir. Allah Azze ve Celle'ye bakmakla yüzler parlar."[177]

2- Mucahid b. Cebr bu ayet hakkında şöyle demiştir: "Rablerine bakarak gülmektir."[178]

3- İkrime bu ayet hakkında: "Allah'a bakmaktır" demiştir.[179]

Ehl-i Sünnet İmamlarının Sözleri

1- İmam Malik şöyle dedi: "Kıyamet gününde insanlar Allah Azze ve Celle'yi gözleriyle göreceklerdir."[180]

---

[174] El-Gunye (1/55)
[175] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (471, 473)
[176] İbn Huzeyme et-Tevhid (s.184)
[177] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (479) Beyhaki el-İtikad (63, 65)
[178] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (480)
[179] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (481) Beyhaki el-İtikad (65)
[180] Acurri eş-Şeria (254)

2- Şafii, “**Hayır, o gün onlar Rablerini görmekten mutlaka mahrum kalacaklardır.**” (Mutaffifin 15) ayeti hakkında şöyle demiştir: “Onlar öfkeden dolayı mahrum kalacaklarından, rızasını kazananların Rablerini göreceklerine delildir.” Ona denildi ki: “Ey Ebu Abdillah! Görüşün bu mudur?” o da: “Evet, görüşüm ve dinim budur. Şayet Muhammed b. İdris Allah Teala’yı göreceğine kesin kanaat etmeseydi Allah’ın kulu olmazdı.”[181]

3- Abdullah, babası İmam Ahmed’den, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem’den gelen rüyet hadislerini sahih kabul ettiğini ve bu itikatta olduğunu nakletmiştir.[182]

4- İbn Kuteybe, Müminlerin rablerini kıyamet gününde göreceklerini zikretmiş ve şöyle demiştir:

“Allah Azze ve Celle dünyada kendisini bütün yarattıklarından perdelemiştir. Onlara hesap günü, ceza ve kısas günü tecellî edecektir. O zaman mü'minler, on dördünde ay'ı gördükleri gibi O'nu göreceklerdir. On dördündeki ayı görme hususunda nasıl ihtilaf etmiyorlarsa, O'nun görülmesi hususunda da ihtilâfa düşmeyeceklerdir.

Hiç şüphe yok ki hadis sahihtir. Bu hadis, sika (güvenilir) râvilerden, çeşitli isnadlardan rivayet edildiği için, bu gibi hadislerin yalan olması mümkün değildir. Eğer bu gibi hadislerin yalan olması mümkün olsaydı; teşehhüd gibi, deve sığır ve koyunun zekâtı, malların ve paraların zekâtı gibi; boşama köle azad etme ve buna benzer, ancak hadislerle bilebildiğimiz ve; bu hususta Kur'an'da hiçbir açıklama bulunmayan ve amel etmekte olduğumuz dini hususların da asılsız ve hükümsüz olması gerekirdi.

Burada ay'ın bütün halleriyle -onun dönmesi, hareketi, büyüklüğü ve şekli - benzetme yapılmamıştır. Buradaki benzetme sadece; on dördünde ay'a baktığımız gibi O'nu göreceğimiz ve dolunay halindeki ayı görme konusunda ihtilâf etmediğimiz gibi O'nu görme konusunda da ihtilâfa düşmeyeceğimiz noktasından yapılmıştır.

Hadisteki, "O'nu görmek için izdihama mâruz kalmayacaksınız" sözü de dediğimizin diğer bir delilidir. Zira izdiham aybaşında, hilâli ararken olur. O zaman insanlar toplanırlar ve birisi: "İşte hilâl. İşte hilâl” der. Diğeri de "Hilâl değil o" der. Hâlbuki kamerde (hilal safhasından sonraki ayda) böyle ihtilâf edilmez. Herkes onu bulunduğu yerden görebilir ve onu görmek için birbirlerini sıkıştırmasına ve izdihama lüzum kalmaz.”[183]

5- İmam İbn Huzeyme; “Allah Teala’nın rüyetini kıyamet gününde dostlarına has kılması” diye başlık açmış, Kıyamet suresi 22-23. Ayetlerini zikretmiş ve şöyle demiştir: “Bu fazilet Allah’ın mümin dostları içindir. Müşrik, mülhid, sapık ve munafıklardan olan bütün düşmanları da Allah’a bakmaktan mahrum olacaklardır. Nitekim şöyle buyurmuştur: “**Hayır, o gün onlar Rablerini görmekten mutlaka mahrum kalacaklardır.**” (Mutaffifin 15) Allah’ın dostlarının yaratıcılarına bu bakmaları; cennetliklerin cennete, cehennemliklerin cehenneme girmesinden sonra olacaktır. Allah müminlere keramet ve ihsanını artıracak, yalnızca onların kendisine bakmalarına izin vererek üstün kılacak, bütün düşmanlarını da bundan mahrum edecektir.”[184]

6- İmam Acurri, “Allah Azze ve Celle’nin yüzüne bakmanın tasdiki” diye bir başlık açmış, delilleri zikretmiş ve şöyle demiştir:

---

[181] El-Hucce Fi Beyani’l-Mahacce (2/248)
[182] Abdullah b. Ahmed, es-Sunne (411)
[183] Te’vilu Muhtelifi’l-Hadis (205-206)
[184] İbn Huzeyme et-Tevhid (180)

“İlmi olmayan bir cahil veya doğruya muvaffak kılınmayıp, şeytanın kendisiyle oynadığı bir Cehmî itiraz eder ve; “Müminler kıyamet gününde Allah Azze ve Celle’yi görecek mi?” derse ona:

“Evet, bundan dolayı Allah’a hamd olsun” denir. Cehmi; “Ben buna inanmıyorum” derse, ona: “Yüce Allah’ı inkar ettin” denilir. Eğer: “Bunun delili nedir?” derse, şöyle denilir:

“Çünkü sen, Kur’an, sünnet, sahabelerin – radıyallahu anhum – ve Müslümanların alimlerinin sözlerini reddettin, müminlerin yolundan başkasına tabi oldun. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

“**Her kim, kendisi için doğru yol apaçık belli olduktan sonra, Peygambere muhalefet eder ve mü'minlerin yolundan başka bir yola tâbi olursa, onu girdiği yolda bırakırız ve cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir yerdir**.” (Nisa 115)[185]

7- İmam es-Sabuni, Ehl-i Sünnet’in müminlerin kıyamet gününde rablerini göreceklerine dair ispatı nakletmiştir.[186]

Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaatin Rü’yete Dair Delilleri

Ehl-i Sünnet ve’l-Cemaat, Mü’minlerin kıyamet gününde Rablerini göreceklerini ispat etmede şu delilleri getirmişlerdir:

1- Kur’an-ı Kerim’den deliller:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

“**Mûsâ, tayin ettiğimiz vakitte gelip Rabbı onunla konuşunca, demişti ki: "Rabbim! Bana (kendini) göster; sana bakayım". (Rabbi de ona şöyle) buyurmuştu: "Sen beni asla göremezsin. Fakat dağa bak, eğer yerinde kalırsa beni göreceksin". Rabbi dağda tecelli edince, onu darmadağın etmiş, Mûsâ da baygın bir vaziyette düşmüştü. Kendine geldiği zaman da şöyle demişti: "Seni tenzih ederim. Sana tövbe ettim. Ben mü'minlerin ilkiyim**" (Araf 143)

Şayet rabbini görmesi mümkün olmasaydı, Musa Aleyhisselam bunu talep etmezdi. Zira o bunun mümkün olduğunu ya biliyordu, ya da bilmiyordu. Eğer biliyor ise, mümkün olmayan şeyi akıl sahibi olan istemez. Eğer bilmiyorsa, kelim bir nebi olamazdı. Allah, **"Beni göremezsin"** (Yani senin takatin yetmez) buyurmuş **"Beni görmeyeceksin"** veya **"Ben görülecek bir şey değilim"** veya **"görülmem caiz değildir"** dememiştir. Birinci cevab (**len terânî** cevabı) ile diğer (**lâterânî** ve diğer) cevaplar arasındaki fark düşünen için gayet açıktır. **"Göremezsin"** cevabı Allah Sübhanehü'nün görülür bir varlık olduğunu bildirir. Ancak Musa'nın gücü-kuvveti O'nu bu dünyada görmeye kafi değildir, çünki burada iken buna beşer gücü yetmez.[187]

Allah Teala şöyle buyurmuştur: “**Gözler O'nu idrak edemez; fakat O, bütün gözleri idrak eder. O, latiftir, her şeyden haberdârdır.**” (En’am 103)

---

[185] Acurri eş-Şeria (251)
[186] Es-Sabuni Akidetu’s-Selef (63)
[187] İbn Kayyım Hadi’l-Ervah (223)

Şayet Allah'ın görülmesi mümkün olmasaydı, "Gözler O'nu idrak edemez" şeklindeki övgü hasıl olmazdı. Bu görmenin mümkün olduğunu ifade eder.[188] Zira nefyedilen sadece idraktir, görmenin aslı değildir.

Allah Teâla şöyle buyurmuştur: "**İyi iş yapanlara,(mükâfat olarak) daha iyisi ve bir de "ziyade" vardır.**" (Yunus 26) Daha önce geçtiği gibi sahabe ve Tabiin'in çoğu bu ayette Hüsna (daha iyisi) ile kastedilenin cennet olduğunu ve ziyade ile kastedilenin de Allah'ın kerim vechine bakmak olduğunu söylemişlerdir.

Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Bir kısım parlak yüzler, o gün Rablerine bakacaklar.**" (Kıyamet 22-23) yine daha önce geçtiği gibi selefin çoğu bu ayette geçen bakmayı gözle görmek olarak tefsir etmişlerdir.[189]

Allah Teala şöyle buyurmuştur: "**Hayır, o gün onlar Rablerini görmekten mutlaka mahrum kalacaklardır.**" (Mutaffifin 15) Allah Azze ve Celle, kendisini görmekten mahrum olmayı kâfirler için en büyük azap kılmıştır.[190]

2- Sünnetten deliller:

Ebu Hureyre radıyallahu anh şöyle rivayet etmiştir: "İnsanlar dediler ki;

"Ey Allah'ın Rasulü! Kıyamet gününde rabbimizi görecek miyiz?" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Dolunay gecesinde ayı görmekte zorluk çeker misiniz?**"

"Hayır ey Allah'ın rasulü" dediler.

"**Önünde bulut yokken güneşi zor mu görürsünüz?"** dedi.

"Hayır" dediler. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"**Siz, O'nu işte öyle görürsünüz**."[191]

Cerir b. Abdillah el-Becelî radıyallahu anh dedi ki: "Nebi sallallahu aleyhi ve sellem ile birlikte oturuyorduk. Ayın ondördü gecesi idi. Aya baktı ve şöyle buyurdu:

"**Siz işte Rabbinizi, şunu** (yani ayı) **gördüğünüz gibi apaçık göreceksiniz, O'nu görürken üstüste binişmeyeceksiniz. Artık eğer güneş doğmadan önceki ve güneş batmadan önceki namazı kaçırmayabiliyorsanız bunu yapın.**"[192]

Suheyb radıyallahu anh rivayet ediyor: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Cennet ehli Cennet'e girdikleri zaman, Allah Azze ve Celle onlara, ister misiniz size fazla bir şey vereyim, buyurur. Onlar, "yüzlerimizi ağartmadın mı? Bizi Cennet'e koymadın mı? Cehennemden kurtarmadın mı?" derler. Bunun üzerine Allah hicabı** (perdeyi) **açar, doğrusu onlara, Rabb'lerine bakmaktan daha sevimli bir şey verilmemiştir.**"[193]

Bu hadisler delil olma bakımından izaha muhtaç bırakmayacak derecede açıktır.

---

[188] Bkz.: Fahr er-Razi Tefsir (13/125)
[189] Bkz.: Ebu'l-Hasen el-Eşari el-İbane An Usuli'd-Diyane (s.12)
[190] Bkz.: Alusi Ruhu'l-Meani (30/73) İbn Kayyım Hadi'l-Ervah (s.265)
[191] Buhari (4737) Müslim (182)
[192] Buhari (7434)
[193] Müslim (181)

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in Rabbi Azze ve Celle'yi Dünyada Görmesi

١٥ - وأن النبي ﷺ قد رأى ربه. وإنه مأثور عن رسول الله ﷺ صحيح.

رواه قتادة عن عكرمة عن ابن عباس ﷺ، ورواه الحكم بن أبان عن ابن عباس، ورواه علي بن زيد عن يوسف بن مهران عن ابن عباس. والحديث عندنا على ظاهره، كما جاء عن النبي ﷺ والكلام فيه بدعة. ولكن نؤمن به كما جاء على ظاهره. ولا نناظر فيه أحداً.

15- Şüphesiz Nebî ﷺ Rabbini görmüştür. Bu, Rasûlüllâh ﷺ'den sahih olarak gelmiştir.

Bunu Katâde, 'İkrime'den, o da İbn Abbâs ﷺ'dan rivayet etti. Yine el-Hakem b. Ebân, 'İkrime'den, o da İbn 'Abbâs ﷺ'dan rivayet etti.[194] Yine 'Alî b. Zeyd, Yûsuf b. Mihrân'dan, o da İbn Abbâs ﷺ'dan rivayet etti. Bize göre bu hadis Nebî ﷺ'den zahiri üzere geldiği gibidir. Bu konuda kelama dalmak bid'attır. Lakin biz zahiri üzere geldiği gibi ona imân eder ve bu konuda kimseyle tartışmayız.

Şerh

İbn Teymiyye şöyle demektedir: "İbn Abbâs ﷺ'dan rivayetle sabit olan lâfızlar mutlak yada kalp ile mukayyettir. Kimi rivayette: 'Muhammed Rabbini gördü' derken kimisinde 'Muhammed onu gördü' demektedir. İbn Abbâs ﷺ'dan Rabbisini gözleri ile gördüğüne dair sahih bir lâfız gelmemiştir. Aynı şekilde imam Ahmed de bazen görmek'i mutlak olarak zikrederken bazen de onu kalbiyle gördü demiştir. Hiçbir kimse imam Ahmed'in: 'Onu gözleriyle gördü' dediğini duymamıştır. Şu kadar var ki onun arkadaşlarından bir grup İmâm Ahmed'in mutlak olarak kullandığı bazı sözlerini dinlemiş ve bu sözlerden gözle görmeyi anlamışlardır. Tıpkı bazı kimselerin İbn Abbâs ﷺ'nun mutlak sözünü işiterek, bu sözlerden gözle görmeyi anlaması gibi. Konu ile ilgili delillerde Rasûlüllâh ﷺ'in Rabbisini gözü ile gördüğünün anlaşılmasını gerektiren herhangi bir ifade yoktur. Aynı zamanda bu herhangi bir sahâbeden de rivayet edilmemiştir. Kitâb ve Sunnet'te de buna işaret eden bir ifade bulunmamakta aksine sahih olan nasslar bunun böyle olmadığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Nitekim Müslim'in *Sahîh*'inde Ebû Zerr ﷺ'nun rivayet ettiği şu sözler bu türdendir: 'Rasûlüllâh ﷺ'e Rabbini gördün mü' diye sordum o da şöyle buyurdu: **'O bir nurdur O'nu nasıl görebilirim.'**..."[195]

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in Rabbi Azze ve Celle'yi dünyada görüp görmediği hususunda Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat arasında ihtilaf vaki olmuştur.

İbn Abbas radıyallahu anhuma şöyle demiştir: "Halilliğin İbrahim'e, kelamın Musa'ya ve rü'yetin de Muhammed'e (aleyhimusselatu vetteslimat) has kılınmasına şaşıyor musunuz?"[196]

---

[194] el-Hakem b. Ebân, 'İkrime'den, o da İbn Abbâs ﷺ'dan dedi ki: «رأى محمد ربه.» 'Muhammed ﷺ rabbini gördü.' Tirmizî, (no: 3279)'da tahrîc etmiştir. Tirmizî hadis bu yönden hasen-gariptir demiştir. Elbânî, hadis için zayıf demiştir. Bkz. *Zilâlu'l-Cenne,* (190/437) ve *Da'îfu't-Tirmizî.*
[195] İbn Teymiyye, *Fetavâ,* (Trc. c. 6/ sy. 438-439, *Tevhit Yay*); *Ruyetullâh,* (Trc. sy. 138-139, *Tevhit Yay*)
[196] Acurri eş-Şeria (491)

Yine İbn Abbas radıyallahu anhuma'nın rivayet ettiği hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"**Rabbim Tebarek ve Teâla'yı gördüm**"[197] buyurmuştur.

Ehl-i sünnet'in çoğunluğu Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in rabbini kalbiyle gördüğü görüşündedirler. Bunu Şeyhulislam İbn Teymiyye rahimehullah el-İstikamet kitabında zikretmiştir.

İbn Abbâs ﷺ'dan o dedi ki: *'Onun gördüğünü kalp yalanlamadı'* (Necm, 53/11) ayetini okudu ve dedi ki: 'Onu kalbi ile görmüştür.'[198]

Bu rivayette görme mutlak zikredilmiştir. Lakin bundan daha sahih olan diğer tarikinde İbn Abbas radıyallahu anhuma bunu "Kalbiyle gördü" diye kayıtlamıştır.[199] Mutlak olan, mukayyed olana hamledilerek bu ihtilaf giderilir.

---

[197] Ahmed (1/285) Heysemi, Mecmau'z-Zevaid'de: ravileri Sahih'in ricalidir demiştir.
[198] Tirmizî, (no: 3281)'de tahrîc etmiştir. Tirmizî bu hadis hasendir demiştir. Elbânî, rivayet için **sahih** demiştir. Bkz. *Zilâlu'l-Cenne,* (190/437).
[199] Muslim (176)

Kelama Dalmak Bid'attir

Kelam: İmam Ebû Hanife şöyle demiştir: 'Allah, 'Amr b. 'Ubeyd'e lanet etsin. O, insanlara yararı olmayan Kelam'a giden yolları açtı.'[200]

İmâm Malik şöyle demiştir: 'Şayet Kelam bir ilim olsaydı, sahâbeler ve tabi'în ahkâm hakkında konuştukları gibi o hususta da konuşurlardı. Fakat bu bir batıla delalet eden bir batıldır.'[201]

İmâm Şâfi'î şöyle demiştir: "Kelâmcılar hakkındaki hükmüm şudur: Hurma dallarından yapılmış çubuklarla ve terliklerle dövülmeli, sonra da aşiret aşiret ve kabile-kabile dolaştırılıp: 'İşte Kitâb ve Sünneti bırakıp da Kelam ilmine yönelenlerin cezası budur' denilir."[202]

---

[200] Herevî, *Zemmu'l-Kelâm,* (sy. 28-31).
[201] Herevî, *Zemmu'l-Kelâm,* (K-173); Begavî, *Şerhu's-Sunne,* (/).
[202] Beyhakî, *Menâkıbu'ş-Şafi'î,* (1/462); İbn 'Abdilberr, *Câmi'u Beyâni'l-'İlmi ve'l-Fadlih,* (2/941 no: 1794); el-Hâtîb el-Bagdadî, *Şerefu Ashâbî'l-Hadîs,* (sy. 78); İbn Hacer, *Tevâli't-Te'sis,* (sy. 64); Zehebî, *Siyeru A'lemi'n-Nubelâ,* (10/29).

Mîzan'a İman

١٦- والإيمان بالميزان كما جاء ‹ يوزن العبد يوم القيامة فلا يزن جناح بعوضة. ›

وتوزن أعمال العباد كما جاء في الأثر.

والإيمان به والتصديق به، والإعراض عن من رد ذلك وترك مجادلته.

16- Mizân/Tartı'ya imân ederiz. Şöyle geldiği gibi:

'Kul kıyamet gününde tartılır da bir sivrisinek kanadı kadar ağırlık taşımaz.'

Eser'de geldiği gibi kulların amelleri tartılır.[203]

Ona iman ve tasdik etmek, bunu kabul etmeyenden yüz çevirmek ve tartışmayı da terk etmek gerekir.

Şerh: Mizan lügatte; eşyaların tartıldığı terazidir.[204] Istılahta ise; iyiliklerle kötülüklerin tartıldığı bir dili ve iki kefesi olan terazidir.[205]

"Ehl-i Sünnet'e göre; Allah Teâlâ'nın terazisi vardır; bununla kıyamet günü, iyilikleri ve kötülükleri tartacaktır. Bu terazinin iki gözü vardır. Mutezile; Mürcie ve Haricîlerle birlikte bu teraziyi inkâr ederek şöyle dedi; "Terazinin manası, adalettir. Amellerin tartılması değildir." Ne var ki, Allah'ın kitabında, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in hâdis-i şerifinde onların yalana çıktıkları görülmektedir. Allah Teâlâ şöyle buyurdu;

"Kıyamet günü için, adalet terazileri kuracağız; hiç kimseye zulüm olunmayacak. Bir tohum ağırlığında olsa dahi onu getireceğiz. Hesapçılar namına biz yeteriz." (Enbiya 47) Bir başka ayet-i kerimede ise, Allah Teâlâ şöyle buyurdu;

"O gün, kimin terazide iyilik tartısı ağır gelirse; hoşnut olacağı bir yaşantıya kavuşur. Her kimin de, iyilikleri terazide hafif gelir ise, onun anası haviye cehennemidir. O haviyenin ne olduğunu sana ne anlatabilir ki. O; Zorlu harareti olan bir ateştir." (Karia 6-11) Hâlbuki adalet; ağırlıkla, hafiflikle vasıflanamaz."[206]

Ehl-i sünnet imamlarından bazılarının mizan hakkındaki sözleri şöyledir:

1- İmam Ahmed dedi ki: "İyiliklerle kötülüklerin tartılacağı mizana iman etmek haktır."[207]

---

[203] Bakınız Buhârî, (*Kitâbu't-Tevhîd,* 58 [Trc. 59]. bab): "Yüce Allah'ın: *'Biz kıyamet gününe mahsus adalet terazileri koyacağız…'* (Enbiyâ', 21/47) kavli ve: Âdemoğullarının amelleri ve sözlerinin tartılacağı babı…" Bu babın altında Rasûlüllâh ﷺ'in şu hadisi: '*Subhâna'llâhi ve bi-hamdihi, Subhâna'llâhi'l-'Azîm*; **Rahmân'a sevgili, dile hafif ve mizanda ağır olan iki kelimedir.**' Yine bu konuda bkz. (A'râf, 7/8-9) ve (Kâri'a, 101/6-9) ayetleri.
[204] Ragıb el-İsfahani el-Mufredat (522)
[205] Sefarini Levamiu'l-Envar (3/184)
[206] El-Gunye (1/72)
[207] Tabakatu'l-Hanabile (1/27)

2- Acurri, eş-Şeria'da "İyiliklerle kötülüklerin tartılacağı mizana iman etmek haktır" başlığını koymuş ve mizana imanı ispat eden bir çok rivayet zikretmiştir.[208]

3- İbn Batta el-Ukberi şöyle demiştir: "bütün şehirlerdeki Rivayet uzmanları, alimler, zahidler ve abidler mizana iman etmenin vacip olduğu hususunda ittifak etmişlerdir."[209]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat mizanı ispat hususunda şu delilleri getirmişlerdir:

1- Allah Teâla şöyle buyurmuştur: "**Kıyamet günü için, adalet terazileri kuracağız; hiç kimseye zulüm olunmayacak. Bir tohum ağırlığında olsa dahi onu getireceğiz. Hesapçılar namına biz yeteriz.**" (Enbiya 47)

2- "**İşte o zaman tartı haktır; Kimlerin tartılan ağır çekerse, işte kurtuluşa erenler onlardır. Kimlerin tartıları da hafif gelirse, âyetlerimize küfretmiş olmaları dolayısıyle kendilerini ziyana uğratmış olanlar da bunlardır.**" (A'raf 8-9)

3- **"O gün, kimin terazide iyilik tartısı ağır gelirse; hoşnut olacağı bir yaşantıya kavuşur. Her kimin de, iyilikleri terazide hafif gelir ise, onun anası haviye cehennemidir."** (Karia 6-9)

4- Ebu Hureyre radıyallahu anh'ın rivayet ettiği hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"**Rahman'a sevimli gelen iki kelime vardır ki bunlar dilde hafif, mizanda ağırdırlar: Subhanallahi ve hamdihi subhanallahilazim**"[210]

5- Aişe radıyallahu anha şöyle demiştir: "Bir gün Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem başı kucağımda olduğu halde uyurken ağladım, göz yaşım onun yanağına damlayınca uyandı.

"**Sana ne oldu**?" buyurdu. Ben de:

"Kıyamet gününün hallerini hatırladım. O gün kimse birbirini hatırlar mı?" dedim. Bunun üzerine şöyle buyurdu:

"**Üç yerde kimse kimseyi hatırlamaz; mizanının ağır mı hafif mi geleceğini öğreninceye kadar mizan anında, defterinin sağından mı solundan mı geleceğini öğreninceye kadar sayfaların uçuştuğu anda ve sırat anında**."[211]

6- Enes b. Malik radıyallahu anh şöyle demiştir: Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'den bana kıyamet gününde şefaat etmesini istedim.

"**Bunu yapacağım**" buyurdu. Ben:

"Ey Allah'ın rasulü! Seni nerede bulayım?" dedim.

---

[208] Eş-Şeria (382)
[209] Şerhu'l-İbane (223)
[210] Buhari (6406) Müslim (2694)
[211] Ebu Davud (4755) Ahmed (6/110) Hakim (4/578) Hakim; Buhari ve Müslim'in şartlarına göre sahihtir demiştir.

“**Beni arayacağın ilk yer sırat olsun**” buyurdu.

“Eğer sıratta seni göremezsem?” dedim.

“**Mizanın yanında ara**” buyurdu.

“Mizanda da karşılaşamazsak?” dedim.

“**O halde havzın yanında bul. Zira ben ancak bu üç yerden birinde bulunurum**” buyurdu.[212]

Mizanın iki kefesi olduğu Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma’nın rivayet etmiş olduğu “bitaka hadisi”nde[213] geçmektedir.

Sahihayn’da rivayet edildiğinde göre Rasûlüllâh ﷺ’in şöyle buyurduğu mevcuttur:

« إنه ليأتي الرجل العظيم السمين يوم القيامة لا يزن عند الله جناح بعوضة...»

‘Şişman ve iri vücutlu kimse kıyamet gününde tartılır da Allah katında sivrisinek kanadı kadar ağırlığı olmaz.’[214]

Allah’ın Kullarıyla Tercümansız Olarak Konuşması

١٧- وأن الله ﷻ يكلم العباد يوم القيامة ليس بينهم وبينه ترجمان والإيمان به والتصديق به.

17- Şüphesiz Allah ﷻ, kıyamet gününde kullarıyla O’nunla aralarında bir tercüman olmadan konuşacaktır. Buna imân edilir ve tasdik edilir.

Şerh: Şu hadise işaret edilmiştir: Adîy b. Hatem ؓ’dan o dedi ki: Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: ‘**Sizden hiçbir kimse müstesna olmamak üzere muhakkak rabbi kendisiyle arasında bir tercüman olmadan konuşacaktır**.’[215]

---

[212] Tirmizi (2563) Elbani Sahihu’t-Tirmizi’de (1981) sahih demiştir.
[213] Bkz.: Ahmed (3/273) Tirmizi (2789) İbn Mace (4300) Elbani Sahihu’t-Tirmizi (2/333)
[214] Buhârî, (*Tefsîr,* 17. sûre, bab: 5, no: 4729) ve Müslim, (*el-Munafıkîn,* 17, no: 2785); Tirmizî, (*Zuhd,* bab 13); İbn Mâce, (*Zuhd,* bab 3) ve Ahmed, *Musned,* (5/154, 177).
[215] Bkz. Buhârî, (*Menâkıb,* 25. bab; *Zekât,* 9. bab; *Rikâk,* 49. bab; *Tevhîd,* 24. ve 36. bab); Müslim, (*Zekât,* 67. hadis); Tirmizî, (*Kıyâme,* 1. bab); İbn Mâce, (*Mukaddime,* 13. bab; *Zekât,* 28. bab) ve Ahmed, Musned, (4/256, 377).

Havz'a İman

١٨- والإيمان بالحوض، وأن لرسول الله ﷺ حوضاً يوم القيامة ترد عليه أمته، عرضه مثل طوله مسيرة شهر، آنيته كعدد نجوم السماء على ما صحت به الأخبار من غير وجه.

18- Havz'a imân etmek gerekir. Şüphesiz Rasûlüllâh ﷺ'in kıyamet gününde, ümmetinin ona uğrayacağı bir havzı olacaktır. Genişliği de boyu gibi bir aylık mesafedir. Üzerindeki kapların sayısı gökteki yıldızlar kadardır. Bu ve bundan başka bu konuda gelen sahih haberlere imân ederiz.[216]

Şerh: Havz; lugatte suyun toplandığı havuz demektir. Istılahta ise; Kitap, sünnet ve selefin icmaı ile kıyamet arasatında Nebi sallallahu aleyhi ve sellem için Kevser nehrinden inen suyun toplandığı havuzdur.[217]

Ehli Sünnet ve'l-Cemaat, Havz konusunda şu delilleri getirmişlerdir:

1- Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Sana kevseri verdik**" (Kevser 1) Müslim, Enes radıyallahu anh'den şu hadisi rivayet etmiştir:

"Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gün aramızda iken biraz dalar gibi oldu. Sonra başını gülümseyerek kaldırdı. Ben:

"Neden güldün ey Allah'ın rasulü?" dedim. Şöyle buyurdu:

"**Az önce bana şu sure nazil oldu: "Rahman ve Rahim olan Allah'ın adı ile, sana kevseri verdik. Bu itibarla Rabbın için namaz kıl ve kurban kes. Gerçek olan şudur ki, asıl soyu kesik olan, sana kin besleyen kimsedir.**" (Kevser suresi) **bilir misiniz Kevser nedir?**" biz:

"Allah ve rasulü daha iyi bilir" dedik. Şöyle buyurdu:

"**O, bir ırmaktır. Azîz ve Celîl olan Rabbım onu cennette bana vermiştir. Onun üzerinde pekçok hayır vardır. Ümmetler kıyamet gününde ona gelir ve onun kapları yıldızlar sayısıncadır. Kullar kendi aralarında tartışırlar, ben derim ki:**

"Ey Rabbim; o, benim ümmetimdendir." Bana denilir ki:

"Senden sonra ne yaptıklarını nereden bileceksin?"[218] Burada aynı zamanda tasavvufçulara reddiye var. Onlar Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem`nin vefatından sonra ümmetinin halini bildiği söylerler. Bu hadiste ise "Senden sonra ne yaptıklarını bilemezsin" deniliyor.

Bu ayeti kerime iki hususu ispat etmektedir:,

---

[216] Havz 'a dair hadisler birçok değişik tarikler ile rivayet edilmiştir. Bkz. Buhârî, (*Megâzi,* 17 ve 27. bab; *Rikâk,* 53. bab); Müslim, (*Salât,* 53-54. hadis; *Tahâre,* 37. hadis; *Fedâ'il,* 40. hadis); Ebû Dâvud, (*Sunne,* 23. bab); *Nesâ'î,* (*Be'i,* 35-36. bab) ve Ahmed, *Musned,* (2/162-163, 199; 3/14, 17, 26; 5/50; 6/297).
[217] Bkz.: Tabakatu'l-Hanabile (1/242) Acurri eş-Şeria (357) İbn Abdilberr et-Temhid (2/291)
[218] Müslim (400)

1- Kevserin Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e vaad edilen ve sadece ona has kılınan cennet nehirlerinden bir nehir olduğu

2- Kevser suyunun toplandığı, Kıyamet arasatında bulunan havzın ispatı. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetine sarılanlar bu havuza uğrarlar ve ondan bir kez içen bir daha susamaz.

2- Sehl b. Sad es-Saidi radıyallahu anh Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"**Ben havzın başına sizden önce varacağım, kim gelirse ondan içecek ve kim içerse ebediyen susamayacaktır. Muhakkak benim üzerime beni tanıyan, benim de kendilerini tanıdığım bir takım kavimler gelecek, sonra benimle onların arasına girilecektir**"[219]

3- Enes b. Malik radıyallahu anh Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

"**Havzımın mikdârı Eyle ile Yemen'deki San'a arası gibidir. Onda gökyüzünün yıldızları sayısınca bardaklar vardır**"[220]

4- Yine Enes b. Malik radıyallahu anh'ın rivayet ettiği hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"**Muhakkak ki havuz başında benim yanıma bana sahâbilik etmiş bazı kimseler geleceklerdir. Onları tanıdığım zaman benden uzaklaştırılacaklar. Ben:**

"Ey Rabbim! Sahabelerim! Sahabelerim!" diyeceğim. Bana da:

"Hakikaten sen onların senden sonra neler çıkardıklarını bilmiyorsun!" denilecektir"[221]

---

[219] Buhari (6583) Müslim (2290)
[220] Buhari (6580) Müslim (2303)
[221] Buhari (6582) Müslim (2304)

Kabir Azabına İman

١٩- والإيمان بعذاب القبر.

19- Kabir azabına imân etmek gerekir.

Ölüye kabrinde rabbi, dini ve peygamberi hakkında soru sorulacaktır. Yüce Allah, iman edenleri sorulan sorulara doğru cevap vermeleri ile ayaklarını İslam üzere yere sağlam basmalarını sağlar. Hadisi Şerifte geldiği üzere, Melekler ölüye sorularını yönelttiklerinde oda onlara cevap olarak:

ربي الله , ديني إسلام , ونبي محمد صلى الله عليه وسلم

"Rabbim Allah'tır, dinim İslam, peygamberim ise Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)' dir, der."[222]

Hadiste geldiği gibi meleklerin sorularına, soruların soruluş şekline mümin kişinin cevabı ile münafık kişinin cevabının nasıl olacağına inanmak gerekir.

Kabir Azabı ve Nimetleri

Kişinin kabir azabını ya da Cennet nimetlerini göreceğine inanması vaciptir. Kabir, ya Cehennem çukurlarından bir çukur ya da Cennet bahçelerinden bir bahçe olacaktır. Kabir Ahiret yolculuğunda durulacak olan ilk duraktır. Buradaki azaptan kurtulan için daha sonra göreceği her şey daha kolay gelir. Ve kim de bu azaptan kurtulamazsa ondan sonra gelecek olan daha şiddetli olacaktır. Kıyamet artık ölen herkes için kopmuş sayılır.

Kabir azabı ya da nimeti, ruh ve cesede aynı anda tesir edecektir. Ruha bazen tek başına muamele edildiği de olur. Kabirdeki azap zalimler için, nimetler ise sadık müminler içindir.

Ölü kabir âleminde ya azap ya da nimet görür. Bunda onun toprağa gömülmüş olması ya da olmaması herhangi bir değiştirici faktör değildir. Yanmış, boğulmuş, vahşi hayvanlar tarafından yenilmiş olması değişik bir muamele görmesine neden teşkil etmez.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat kabir azabı ve nimetlerine imanı akide esaslarından kabul etmiştir. Ehl-i Sünnet imamlarından bazılarının sözleri şu şekildedir:

1- İmam Ahmed rahimehullah şöyle demiştir: "Kabir azabı haktır. Bunu ancak sapık ve saptırıcı bir kimse inkar eder."[223]

2- Ebu'l-Hasen el-Eşari, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin icma ettikleri itikad esaslarını zikrederken şöyle demiştir: "Kabir azabının hak olup, insanların kabirlerinde diriltildikten sonra imtihan edilecekleri, sorgulanacakları, Allah'ın diledikleri bu sorguda sabit kılacağı hususunda icma edilmiştir."[224]

---

[222] Buhari (cenaiz 86) Müslim (Cennet 70)
[223] Tabakatu'l-Hanabile (1/62)
[224] Ebu'l-Hasen el-Eşari Risaletu İla Ehli's-Sagr (279)

3- Muhammed b. Huseyn el-Acurri, kabir azabı ve nimetlerinin ispatına dair hadis ve eserleri zikrettikten sonra şöyle demiştir: “Bu hadisleri inkar eden kimsenin hali ne kötü! Zira uzak bir sapıklık ile sapmış ve apaçık bir ziyana uğramış demektir.”[225]

4- İbn Abdilberr, “Allah'ım! Muhakkak ki ben cehennem azabından sana sığınırım, kabir azabından sana sığınırım” duasını zikrettikten sonra şöyle demiştir; “Bu hadis, kabir azabının ikrarı anlamına gelmektedir. Bunun tasdiki ve inanmak gerektiği hususunda ehli sünnet ihtilaf etmemiştir.”[226]

5- Şeyh el-Asbahani el-Hucce Fi Beyani'l-Mahacce adlı kitabında “Kabir azabını inkar edenlere reddiye” başlığı açmış ve kabir azabını ispat eden bazı hadisleri zikretmiştir.[227]

6- İbn Receb el-Hanbeli, “Ahvalu'l-Kubur” adlı bir kitap yazmış, bu kitabın altıncı bölümünde kabir azabı ve nimetleri konusunu ele almış ve şöyle demiştir: “Kuran-ı Kerim pek çok yerde kabir azabına delalet etmektedir.” Sonra İbn Receb bazı ayetler ile müfessirlerin bu konuda söylediklerini nakletmiştir.[228]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin Delilleri:

1- Allah Teala şöyle buyurmuştur: “**Allah, îman edenleri, dünya hayatında ve âhirette sağlam bir söz üzerinde tutar; zâlim olanları da saptırır. Allah, dilediğini yapar.**” (İbrahim 27) Nitekim Nebi sallallahu aleyhi ve sellem, bu ayetin kabir azabı hakkında nazil olduğunu açıklamıştır. Bera b. Azib radıyallahu anh, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“Mümin kabrinde oturtulduğu zaman, Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in (sallallahu aleyhi ve sellem) Allah'ın rasulü olduğuna şehadet eder. Bu yüzden Allah Azze ve Celle: “**Allah, îman edenleri, dünya hayatında ve âhirette sağlam bir söz üzerinde tutar**” buyurmuştur. Bu kabir azabı hakkında nazil olmuştur.”[229]

2- Allah Teala şöyle buyurmuştur: “**Onlar, sabah akşam ateşe sunulmaktadırlar. Kıyametin koptuğu gün de, "Firavun ailesini en şiddetli azaba sokun denilecektir.**” (Mümin 46) Katade şöyle demiştir: “Onlara: “Ey Firavun ailesi! Çirkinlik, aşağılık ve eksiklik olarak yeriniz burasıdır” denilir.” İbn Sirin de şöyle demiştir: “Ebu Hureyre radıyallahu anh ikindi namazından sonra bize gelir şöyle derdi; “Bazı melekler çıkar, bazı melekler iner ve Firavun ailesine ateşi arz ederler. Ateşten Allah'a sığınanlar dışında kimse onu işitmez.”[230]

3- Allah Teala şöyle buyurmuştur: “**Hiç şüphesiz, küfürleriyle kendilerine zulmedenler için başka azâblar da vardır; fakat onların çoğu bilmiyor.**” (Tur 47) İbn Cerir et-Taberi şöyle demiştir: “Müfessirler Allah Teala'nın kendilerine zulmeden bu kimselere diriliş gününden önce vaad edilen bu azab hakkında ihtilaf ettiler. Bazıları bunun kabir azabı olduğunu söylediler. Bu konuda el-Bera b. Azib ve İbn Abbas radıyallahu anhum'den rivayetler nakledilmiştir.”[231]

Yüce Allah şöyle buyurmuştur:

---

225 Acurri eş-Şeria (364)
226 Et-Temhid (12/186) ayrıca münker ve nekir meleklerine iman hakkında bakınız: Temhid (22/247)
227 El-Hucce Fi Beyani'l-Mahacce (1/449)
228 Ahvalu'l-Kubur (39-81)
229 Buhari (1369) Müslim (2871)
230 Her ikisini de Suyuti ed-Durru'l-Mensur'da (7/291) nakletmiştir.
231 Taberi el-Camiu'l-Beyan (27/36)

“**Onlar sabah akşam ateşe sunulmaktadırlar. Kıyametin koptuğu günde Firavun ailesini en şiddetli azaba sokun denilecektir.**” (Mü’min (Ğâfir) Suresi 46.âyet)

"Asla! Bu onun söylemiş olduğu bir sözden ibarettir. Onların önünde de diriltilecekleri güne kadar bir berzah vardır." (el-Mu'minun, 100)

"Sen zalimleri ölümün sıkıntıları içinde meleklerin ellerini uzatarak: 'Ruhlarınızı çıkarın, Allah'a karşı haksız yere söylediklerinizden, O'nun âyetlerine karşı kibirlendiğinizden dolayı bugün zillet azabıyla cezalandırılacaksınız.' derken bir görsen!" (el-En'âm, 93)

Mutezile fırkasından karşılaştığım sapık birisi; “**(İşte o zaman:) Eyvah, eyvah! Bizi kabrimizden kim kaldırdı? Bu, Rahmân' ın vâdettiğidir. Peygamberler gerçekten doğru söylemişler! Derler.**”(Yasin 51) âyetini öne sürerek kabir azabını ve bu konuda vârid olmuş hadisleri inkâr etti. Bu şüphenin izahı Allahu â’lem şudur; Yasin suresi 51. âyetinde bahsedilen kimseler inkârcı kâfirlerdir. Onlar, kabir azabını, kendilerine vaat edilmiş olup korkuyla bekledikleri daha büyük bir azap olan cehennem azabına tercih edeceklerdir. Nitekim Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur;

"Biz onları iki kere azaba uğratacağız. Sonra da büyük bir azaba döndürüleceklerdir." (et-Tevbe, 101) İşte tehdit edilip durdukları bu büyük azap gelip çatınca “**Eyvah! Bizi kabrimizden kim kaldırdı? Bu, Rahman’ın vaat ettiğidir**” diyeceklerdir.

Sünnetten Deliller:

Buhâri, Ebu Hureyre radıyallahu anh'den rivayet ediyor: Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle dua ederdi:

كَانَ رَسُول الله صلى الله عَلَيْهِ وَسلم يَدْعُو اللَّهُمَّ إِنِّي أعوذ بك من عَذَاب الْقَبْر

“**Allah’ım! Kabir azabından sana sığınırım.**”[232]

Yine Buhari, Âişe radıyallahu anhâ'dan rivayet ediyor: Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Kabir azabı haktır.**”[233]

İbn Ebi Şeybe ve Muslim, Zeyd b. Sabit radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar: “Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem Neccar oğullarına âit bir duvarın yanında, katırın üzerinde gidiyordu. Biz de onunla beraberdik. Birden binek koşup nerdeyse Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’i yere düşürecekti. Orada altı veya beş veya dört kabir vardı. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem: “**Kim bu kabirlerin sahiplerini tanır?**” diye buyurdu. Bir adam: “Ben tanıyorum” dedi. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem: “**Ne zaman öldüler?**” diye sordu. O da: “Bunlar şirk üzere öldüler” dedi. Sonra Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Bu ümmet kabirlerinde mutlaka imtihana çekilirler. Eğer siz ölüleri defnediyor olmasaydınız, Allah'a duâ edip benim işittiğim kabir azabını size de işittirmesini dileyecektim.**”[234]

---

[232] **Sahih.** Buhari (1377) Muslim (588)
[233] **Sahih.** Buhari (1372)
[234] **Sahih.** Muslim (2867) İbn Hibban (3/281) İbn Ebi Şeybe, Müsned (122)

İbn Ebi Şeybe, Buhari ve Müslim, Âişe radıyallahu anhâ'dan rivayet ediyorlar: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Kabir ehli, kabirlerinde azap görürler ve hayvanlar o azabın sesini işitirler**."[235]

Ahmed ve Bezzâr, Câbir radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, Neccar oğullarına ait bir hurma bahçesine girdi. Neccâr oğullarından, cahiliyye döneminde ölen bazı kimselerin kabirlerinde gördükleri azabın seslerini işitti. Hemen korkulu bir halde çıkıp sahabelerine kabir azabından Allah'a sığınmalarını emretti."[236]

Ahmed, Ebû Ya'lâ, ve el-Âcûrrî, Ebû Said el-Hudri radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar: Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kâfirin başına kabrinde doksan dokuz ejderha musallat olur. Kıyamet kopuncaya kadar, onu ısırırlar**."[237]

Ebû Ya'la, el-Âcurrî ve İbn Mende, Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar: Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Mümin kabrinde bir bahçe içindedir. Kabri yetmiş zira boyunda genişletilir ve dolunay gibi aydınlatılır.** "**Kim zikrimden yüz çevirirse muhakkak ona dar bir geçim vardır**" (Taha 124) **Ayetinin hangi konuda indiğini bilir misiniz?**" Sahabeler: "Allah ve Rasûlu daha iyi bilir" dediler. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**O dar geçim, kabir azabıdır. Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ona doksan dokuz ejderha musallat olur. Vücudunu şişirirler, onu sokarlar ve kıyamete kadar cesedini tahriş ederler**."[238]

İbn Ebi Şeybe, İbn Ebi'd-Dunya ve el-Âcûrrî, Ebu Hureyre radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar: Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**İdrardan sakınınız, çünkü kabir azabının çoğu ondandır**."[239]

İbn Ebi Şeybe, Müslim ve Buhari, İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan rivayet ediyorlar: Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem iki kabrin yanından geçerken şöyle buyurdu: "**Şüphesiz bu ikisi azap görmektedirler. Azapları da büyük günahlardan dolayı değildir. Birisi idrar sıçrantılarından sakınmıyordu, diğeri de laf taşırdı.**" Sonra, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem elinde bulunan yaş bir değneği ikiye bölüp kabirlerine dikti. Sahabeler: "Bunu neden yaptın ey Allah'ın rasulü?" deyince: "**Umulur ki bunlar yaş kaldıkça azapları hafifletilir**" buyurdu."[240]

---

[235] **Sahih**. Buhari (6366) Muslim (586) İbn Ebi Şeybe Musannef (3/50)
[236] **Sahih.** Ahmed (3/295) Abdurrazzak (3/584) Bezzar (Keşfu'l-Estar 871) Abdullah b. Ahmed es-Sunne (1360) Elbani es-Sahiha (3954)
[237] **Hasen ligayrihi**. Ahmed (3/38) Darimi (2815) İbn Hibban (7/391) Acurri eş-Şeria (841) Ebu Ya'la (2/491) Abd b. Humeyd (929) İbn Ebi Şeybe (7/58) İsnadında Derrac Ebu's-Semh vardır. Ancak bir sonraki rivayetle birlikte hasen ligayrihi derecesine çıkmaktadır.
[238] **Hasen**. İbn Hibban (7/392) Ebu Ya'la (11/521) Beyhaki, İsbatu Azabi'l-Kabr (68) Acurri eş-Şeria (840)
[239] **Sahih**. Ahmed (2/326, 388, 389) İbn Mace (348) Beyhaki (2/578) Darekutni (464, 465) İbn Ebi Şeybe (1/115) Bezzar (16/119) Acurri, eş-Şeria (852, 853) Hakim (1/293)
[240] **Sahih**. Buhari (218, 1361, 1378, 6052) Muslim (292) İbn Ebi Şeybe (1/115, 3/51) İbn Hibban (7/398) İbn Carud el-Munteka (130) Ahmed (1/225)

İbn Ebi'd-Dunya ve Beyhaki, Meymûne radıyallahu anhâ'dan rivayet ediyorlar: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Ey Meymûne! Kabir azabından Allah'a sığın. Kabrin en şiddetli azabı gıybet ve idrardan dolayıdır.**"[241]

Ahmed ve el-Esbehanî, Ya'la b. Siyabe radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar: "Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem sahibi azap gören bir kabrin başına geldi ve: "**Bu, insanların etlerini yiyordu**" dedi. Sonra yaş bir dal istedi. Onu kabrine dikti ve: "**Umulur ki, bu dal yaş kaldıkça azabı hafifler**" buyurdu.[242]

Ahmed, Enes radıyallahu anh'den rivayet ediyor: "Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem Ebû Talha radıyallahu anh'ın bir hurma bahçesinde iken Bilal radıyallahu anh de arkasında yürüyordu; bir kabrin yanından geçtiler. "**Ey Bilâl! Benim işittiğimi sen de işitiyor musun? Bu kabrin sahibi, azap görüyor. Sorguya çekildiğinde, bir yahudi olduğu anlaşılmış**" buyurdu.[243]

İbn Ebi Şeybe, Ahmed, İbn Hibban ve el-Acûrri, Ümm Mübeşşir radıyallahu anha'dan rivayet ediyorlar: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Kabir azabından Allah'a sığının.**" Ben: "Ey Allah'ın rasulü! İnsanlar kabirlerinde azap mı görecekler?" dedim. "**Evet, hayvanların işiteceği bir azapla, azap görecekler**" buyurdu.[244]

Taberâni el-Kebir'de, İbn Mes'ûd radıyallahu anh'den rivayet ediyor: Nebi sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Şüphesiz ölüler, kabirlerinde azap görürler. Öyle ki hayvanlar onların seslerini işitir.**"[245]

İbn Ebi Şeybe, İkrime'den rivayet ediyor: "**Nasıl ki kâfirler kabirdekilerden ümitsizliğe düştüler**" (Mumtehine 13) âyeti hakkında İkrime şöyle demiştir: "Kâfirler kabirlerine konuldukları zaman, Allah'ın onlara hazırladığı azabı görüp, Allah'ın rahmetinden ümitsizliğe düşerler."[246]

İbn Ebi'd-Dunya, el-Kubur kitabında el-Huveyris b. er-Riâb'dan rivayet ediyor: "Ben seferden dönerken, üstü başı alev tutmuş demir bir çerçeve içinde bir adam kabirden çıkıp üzerime geldi. İki sefer "Bana su ver" dedi. Ardından birisi çıkıp: "Bu kâfire su verme" dedi. Ona kavuşup, zincirinden tuttu. Yerde çekip beraber kabre girdiler. Huveyris dedi ki: "Deve öyle olmuştu ki, ona hiç bir şey yapamıyordum. Boynundan tutunca çöktü. Ben indim, akşam ve yatsı namazlarını kıldım. Sonra bindim ve Medine'de sabahladım. Ömer b. el-Hattab radıyallahu anh'e vardım. Ona meseleyi anlattım. Halife: "Ey Huveyris! Ben seni yalanla suçlamıyorum. Bana doğru bir haber verdin" dedi. Kunfa es-Suğra'dan cahiliye dönemini görmüş bâzı ihtiyarları çağırdı. Sonra Hüveyris'i de çağırdı ve şöyle dedi: "Bu bana bir şeyler anlattı. Onu yalanla suçlamıyorum. Ey Huveyris!

---

[241] **Hasen**. Beyhaki, İsbatu Azabi'l-Kabr (210)
[242] **Hasen.** Taberani, Evsat (3/41) el-Esbehani, et-Tergib (592) el-Elbani, Sahihu't-Tergib (2842)
[243] **Sahih**. Ziyau'l-Makdisi, el-Muhtare (6/281, 282) Ahmed (3/151) Buhari, Edebu'l-Mufred (853) Beyhaki, İsbatu Azabi'l-Kabr (94) Ebu'l-Hattab İbn Dihye, Ayatu'l-Beyyinat (s.248) Elbani, Sahihu Edebi'l-Mufred (659)
[244] **Sahih**. İbn Hibban (7/395) Ahmed (6/362) İbn Ebi Şeybe (6/19) Taberani (25/103) Beyhaki, İsbatu Azabi'l-Kabr (95) İbn Ebi Asım, es-Sunne (875) Acurri eş-Şeria (856)
[245] **Sahih**. Taberani (10/200) Darekutni İlel (5/109) Ebu Nuaym, Ahbaru İsbehan (704) Elbani, Sahihu'l-Cami (1965)
[246] **Hasen maktu**. İbn Ebi Şeybe (7/216) Ebu Nuaym, Hilye (3/335)

Bana anlattığını onlara da anlat." Huveyris anlattı. Onlar: "Ey Müminlerin emiri! Biz bunu tanıyoruz. Gıfar oğullarından bir adamdır. Cahiliyede öldü. Misafirlere hak tanımıyordu" dediler."[247]

Yine İbn Ebi'd-Dunya, Hişam b. Urve'den, o da babasından rivayet ediyor: "Mekke ile Medine arasında binekli birisi gidiyordu. Bir kabristandan geçerken, demire vurulmuş, üstü başı alev tutmuş bir adam "Ey Allah'ın kulu! Bana su ver. Ey Allah'ın kulu! Bana su ver" dedi. Ardından birisi çıkarak: "Ey Allah'ın kulu! Su verme. Ey Allah'ın kulu! Su verme!" dedi. Bunun üzerine binekli şahıs bayıldı. Saçları ağardı. Olay Osman radıyallahu anh'e anlatıldığında, kişinin yalnız olarak sefere çıkmasını yasakladı."[248]

Ahmed, Nesâi, İbn Huzeyme ve Beyhaki, Ebu Rafi radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar:

"Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem ile beraber Baki' kabristanından geçiyordum. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Üf, üf**" dedi. Beni kastettiğini sandım. "Ey Allah'ın Rasûlü! Ben mi bir şey yaptım?" dedim. "**Ne demek istiyorsun**?" dedi. Ben: "Bana üf dedin" dedim. O: "**Hayır, bu kabir sahibi filan kişiyi, filan kabileye zekât memuru olarak göndermiştim. Bir zırh çaldı. Şimdi ona ateşten bir zırh giydirilmiş olduğunu görüyorum**" buyurdu.[249]

Buhari ve Beyhaki, Semûra b. Cündüb radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar:

"Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in, ashabına çok fazla söylediği şeylerden birisi de: "**İçinizden kimse rüya gördü mü?**" sözü idi. Bir gün sabahleyin, şöyle buyurdu: "**Bu gece iki kişi gelip bana: "Hazırlan" dediler. Onlarla beraber çıktım. Beni Arz-ı Mukaddes'e götürdüler. Yatan bir adamın yanına geldik. Elinde taş olan diğer bir adam başında duruyordu. Taşı başına vurup başını sıyırıyor, taş yuvarlanıp gidiyordu. Peşinden gidip taşı alıyordu. Vuran adam daha dönmeden, vurulanın başı eski haline gelip iyileşiyordu. Döndüğü vakit ilk sefer yaptığı gibi bir daha onun başına vuruyordu. Ben o arkadaşlarıma "Subhanallah! Nedir bunlar?" dedim. Onlar: "Devam et" dediler. İlerledik, baş üstü yatmış bir adama vardık. Elinde çengel olan diğer bir adam onun yanında idi. Yanaklarına çengeli takıp kafasına kadar yırtıyor, burnuna koyup kafasına kadar yırtıyor, gözüne takıp kafasına kadar yırtıyordu. Sonra dönüp diğer tarafı da aynen öyle yapıyordu. Onu bitirmeden diğer taraf eski haline dönüp iyileşiyordu. Yine diğer tarafa yaptığını bu tarafa yapıyordu. Ben arkadaşlarıma: "Subhanallah! Nedir bunlar?" dedim. Onlar: "Devam et" dediler. İlerledik. Tandır gibi bir şeyin yanına vardık, içinde sesler ve gürültü vardı. İçine baktık, çıplak kadın ve erkek dolu. Altlarından alev kendilerine vuruyor, alev vurdukça bağrışıyorlardı. Ben arkadaşlarıma: "Nedir bunlar?" dedim. Onlar: "Devam et" dediler. İlerledik. Kan gibi kızıl bir nehrin yanına vardık. Nehirde yüzen bir adam vardı. Nehir kenarında da ellerinde küçük çakıllar olan bir adam vardı. O arada, adam, yüzdüğü kadar yüzüyor, sonra, çakılları biriktirenin yanına gelip ağzını ona açıyordu. Ağzına bir taş atınca gidip yüzüyor, sonra bir daha ona dönüyor, ağzını açıp adamdan bir taş daha yutuyordu. "Bunlar kimlerdir?" dedim. "Devam et" dediler. İlerledik. Hiç benzerini görmediğim çirkin bir adamın yanına vardık. Yanındaki ateşi karıştırıp etrafında dolaşıyordu. Arkadaşlarıma: "Bu kimdir?" dedim. Onlar: "Devam et" dediler. İlerledik. Yemyeşil, içinde baharın her tür çiçeği olan bir bahçeye girdik. Bahçe**

---

[247] **Hasen mevkuf**. İbn Ebi'd-Dunya, el-Kubur (114) Men Aşe Ba'de'l-Mevt (56)
[248] **Hasen maktu**. İbn Ebi'd-Dunya el-Kubur (95)
[249] **Hasen**. İbn Huzeyme (2337) Ahmed (6/392) Nesai (862) Beyhaki Şuab (4/63) Taberani (1/323) Ru'yani (707) Ebu İshak el-Fezari, Siyer (186).

ortasında başını göremeyeceğim kadar uzun bir adam vardı. Etrafında hiç görmediğim çocuklar vardı. Arkadaşlarım bana: "Devam et" dediler. İlerledik. Büyüklükte ve güzellikte benzerini göremediğim büyük bir bahçeye vardık. Arkadaşlarım bana: "Yüksel" dediler. Yükseldik, binaları altın ve gümüş kerpiçten olan bir şehre vardık. Şehrin kapısını çaldık, bize açıldı. İçine girdik, bir tarafları çok güzel, bir tarafları çok çirkin adamlar bizi karşıladılar. Arkadaşlarım onlara: "Gidin şu nehirde yıkanın" dediler. Orada suyu bembeyaz geniş bir nehir vardı. Onlar gidip yıkandılar. Sonra bize döndüler. Çirkinlik onlardan gidip en güzel şekle girdiler. Arkadaşlarım: "İşte bu senin evindir" dediler. Ben: "Allah'ın bereketi üzerinize olsun bırakın, içine gireyim" dedim. Onlar: "Fakat şimdi giremezsin" dediler. Ben, o arkadaşlarıma: "Bu gece çok acaip şeyler gördüm, nedir bu gördüklerim?" dedim. Onlar dediler ki: "Başı sıyrılan adam; Kur'an'ın hükümlerini terk eden, uykudan dolayı farz namazlarını kaçırandır. Kıyamete kadar ona öyle yapılacaktır. Yüzü, gözü ve burnu kafasına kadar yırtılan adam ise, sabahleyin evinden çıkıp her tarafta yalan söyleyendir. Kıyamete kadar ona öyle yapılacaktır. Tandır gibi yerdeki çıplak kadın ve erkekler ise, zina edenlerdir. Nehirde yüzüp taş yutan adam ise, faiz yiyendir. Ateş karıştıran adam ise, Cehennemin bekçisi ve sahibidir. Bahçedeki uzun boylu adam; İbrahim aleyhi's-selâm'dır. Etrafındaki çocuklar ise, İslam fıtratı üzere ölen çocuklardır." Sahabeler: "Ey Allah'ın rasulü! Müşriklerin çocukları da mı?" dediler. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem: "**Evet, müşriklerin çocukları da..." dedi. Bir tarafı çok güzel bir tarafı çok çirkin olan o topluluk ise; salih bir ameli, kötü bir amelle karıştıranlardır. Allah onları affetti. Ben ise Cibril'im. Bu da Mikail'dir**."[250]

[250] **Sahih**. Buhari (7047) İbn Huzeyme (942) İbn Hibban (2/427) Ahmed (5/8) Beyhaki (2/188, 5/275)

Kabir Sorgusuna İman

٢٠- وأن هذه الأمة تفتن في قبورها، وتسأل عن الإيمان والإسلام، ومن ربه؟ ومن نبيه؟ ويأتيه منكر ونكير كيف شاء الله ﷻ وكيف أراد. والإيمان به والتصديق به.

20- Şüphesiz bu ümmet kabirlerinde imtihan olunacaktır. Onlara imândan, İslâm'dan, Rabbin kim? ve Nebî'in kim? diye sorulacaklardır.

Allah nasıl dilemiş ve nasıl murad etmişse o şekilde Münker ve Nekîr melekleri gelecektir. Buna imân ve tasdik etmek gerekir.

Bu konuda gelen hadisler mütevatir haddine ulaşmıştır. Enes, el-Bera', Temîm ed-Dârî, Beşir b. Ukkâl, Sevban, Cabir b. Abdillah, Abdullah b. Ravaha, Ubade b. Sâmit, Huzeyfe, Damra b. Habib, İbn Abbâs, İbn Ömer, İbn Amr, İbn Mes'ud, Osman b. Affan, Ömer b. El-Hattab, Amr b. El-Âs, Muâz b. Cebel, Ebû Umâme, Ebû'd-Derdâ, Ebu Rafi, Ebu Said el-Hudrî, Ebu Katade, Ebu Hureyre, Ebu Musa, Esma ve Âişe radıyallahû anhum ecmain'den rivayet edilmiştir.

Enes Radıyallahu anh Hadisi:

Buhari, Müslim ve başkaları, Katade yoluyla Enes radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"**Ölü kabre konulup arkadaşları geri dönünce, arkadaşlarının ayak seslerini işitir ve ona iki melek gelir, onu oturturlar. "Şu adam hakkında ne diyordun?" derler**. İbn Merduye'nin rivayetinde: "**Aranızda bulunan ve kendisine Muhammed denilen kişi hakkında ne diyordun?" derler. Mü'min olan: "Allah'ın kulu ve Rasûlu olduğuna şahitlik ederim" der. O zaman, o melekler mü'mine: "Cehenemdeki yerine bak. Allah onu senin için, Cennetten bir menzille değiştirdi" derler.** Nebî sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki: "**Ölü hem Cennetteki yerini hem de Cehennemdeki yerini beraber görür**." Katade dedi ki: "Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem bize kabrin yetmiş zira genişlediğini ve yeşilliğe dönüştüğünü söyledi." "**Münafık ve kâfire de: "Şu adam hakkında ne diyordun?" diye sorulunca: "Ben bilmiyorum, insanlar onun için ne dedilerse ben de onu diyordum" der. Ona: "Bir şey bilmeyesin ve okumayasın" denilir. Demir sopalarla dövülür. Öyle bir sesle bağırır ki insanlar ve cinler dışında herşey o sesi işitir**."[251]

Ahmed, Sunen'inde Ebû Dâvud, Azabu'l-Kabr'de Beyhaki ve İbn Merduye, Enes radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar: Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Şüphesiz bu ümmet kabirde suâle çekilir. Mü'min kabre konulunca ona bir melek gelir. "Neye ibadet ediyordun?" der. Allah ona hidayeti nasip etmişse: "Allah'a ibadet ediyordum" der. Melek: "Şu adam hakkında ne diyordun?" diye sorar. O da: "O Allah'ın kulu ve rasulüdür" der. Bundan sonra ona bir şey sormazlar. Sonra onu Cehennemdeki evinin karşısına götürürler. "İşte bu ev senindi. Ancak Allah seni bundan korudu, sana merhamet**

---

[251] **Sahih.** Buhari (1273, 1308); Muslim (2870); Nesai (2050-2051); Ahmed (3/126, 233); Beyhaki (1/659, 4/80); Beyhaki, İsbatu Azabi'l-Kabr (15); İbn Hibban (7/390); İbn Ebi Asım, es-Sunne (863).

etti. Onun yerine sana Cennet'ten bir ev verdi" denilir. O zaman ölü der ki: "Bırakın beni aileme dönüp onlara kurtulduğuma dair müjde vereyim" Melek: "Dur" der. Kâfir ise, kabre konulunca onu azarlayan bir melek gelir. "Neye ibadet ediyordun?" diye sorar. Kâfir "Bilmiyorum" der. Daha sonra ona: "Şu adam hakkında ne diyordun?" diye soran. Yine: "Bilmiyorum, insanlar ne diyorlarsa onu diyordum" der. Melek, demir sopalarla iki kulağı arasına vurulur. O da insan ve cinlerden başka her şeyin duyacağı bir sesle bağırır."[252]

El-Berâ radıyallahu anh Hadisi:

Ahmed, Sünen'inde Ebu Davud, el-Mustedrek'te Hakim, el-Musannef'te İbn Ebi Şeybe, Azabu'l-Kabr kitabında Beyhaki, Müsnedlerinde; Tayalisi ve Abd b. Humeyd, ez-Zuhd'de Hennas es-Seri, İbn Cerir (et-Taberi), İbn Ebi Hatim ve başkaları, sahih tariklerle Berâ b. Âzib radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar:

"Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber Ensardan bir adamın cenazesine çıktık. Henüz onu kabre koymamışlardı. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem oturdu. Biz de etrafında oturduk. Sanki başlarımızın üzerinde kuş varmış gibiydi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in elinde bir değnek vardı. Onunla yeri kazıyordu. Başını kaldırdı; iki veya üç sefer "**Kabir azabından Allah'a sığının**" dedi. Sonra şöyle buyurdu:

"Mümin kul, dünyadan ilişkisi kesilip âhirete yöneleceği zaman, gökten beyaz elbiseli melekler üstüne inerler. Yüzleri sanki, güneş gibidir. Cennetten kefen ve mumyaları[253] getirirler. Ona göz uzaklığı kadar yaklaşınca dururlar. Sonra ölüm meleği gelir ve başucunda oturur. Ona:

"Ey temiz nefis! Allah'ın bağışlaması ve rızâsına çık" der." (Buyurdu ki)

"Siz başka şekilde görseniz de su testiden akar gibi onun ruhu cesedinden akar. Ölüm meleği onun ruhunu alır. Melekler onu getirdikleri kefen ve mumyaya koymadan hemen bir anda ölüm meleğine teslim etmezler. Ondan yeryüzündeki en güzel koku gibi bir koku çıkar. Melekler onu yükseltirler. Diğer meleklerin toplulukları yanından geçerken, onlar "Bu hoş güzel ruh kimdir?" derler. Diğerleri; "Filan oğlu filandır" derler. Dünyadaki en güzel isimleriyle onu zikrederler. Sonra, dünya göğüne varırlar, açmak isterler, onlara açılır. Her göğün mukarreb melekleri bir üsttekine teslim edinceye kadar onları teşyi' ederler. Böylece yedinci göğe varırlar. Orada Allah Teala:

"Bu kulumun kitabını (isim defterini) illiyyin'de (yücelerde) yazın ve onu yere iade edin. Çünkü ben onları yerden yarattım ve tekrar yere iade ediyorum. Yine onları ondan çıkartacağım." Ruhu cesedine dönünce iki melek gelip onu oturturlar ve:

"Rabbin kimdir?" derler. O:

"Rabbim Allahtır" der. Onlar:

---

[252] **Sahih.** Ahmed (3/233); Ebu Davud (4751); Beyhaki, İsbatu Azabi'l-Kabr (14) Acurri, eş-Şeria (850) Abdullah b. Ahmed, es-Sunne (1427)
[253] Mumya (hanut) ile kastedilen ölüler için kullanılan özel kokudur. Bkz.: Muhtaru's-Sıhah (1/66) Lisanu'l-Arab (7/278)

“Dinin nedir?” derler. O:

“Dinim İslam'dır” der. Onlar:

“Size gönderilen bu adam kimdir?” derler. O:

“Allah'ın Rasulüdür” der. Onlar:

“Nereden biliyorsun?” derler. O:

“Allah'ın kitabını okudum, ona iman ettim ve tasdik ettim” der. Bunun üzerine gökten bir seslenici şöyle seslenir:

“Kulum doğru söyledi, ona Cennetten bir yer döşeyin, Cennet elbiselerinden giydirin ve ona Cennete bir kapı açın.” Ona bir kapı açılır. Cennetin güzelliği ve hoş kokusu ona gelir. Kabri gözü alabildiğine kadar genişletilir. Sonra ona güzel yüzlü, hoş kokulu, güzel elbiseli bir adam gelir. Ona:

“Sana müjde, sana va'ad edilen gün işte bu gündür” der. Ölen, o adama:

“Sen kimsin? Hayırlı gelen bir yüzün var” der. Adam:

“Ben senin salih amelinim” der. Ölü sevincinden artık:

“Yâ Rabbi! Kıyameti kopar da mal ve aileme kavuşayım” der.” (Buyurdu ki)

“Kâfir kul dünyadan ilişkisi kesilip, âhirette yöneleceği zaman, gökten siyah yüzlü melekler üstüne inerler. Beraberlerinde sert kıllardan yapılmış çullar vardır. Göz alabildiğince kişi, yakınına otururlar. Sonra ölüm meleği gelir. Baş ucunda oturur ve şöyle der:

“Ey kötü nefis! Allah'ın kahır ve gazabına çık” der. Ruhu cesedinde dağılır. Islak yünden şişin çekilmesi gibi ruhunu çeker. Ölüm meleği ruhunu aldığı zaman, azap melekleri hemen onu ölüm meleğine teslim etmezler. Onu o kıldan çula sararlar. Ondan yeryüzünün en pis kokusu gibi pis bir koku çıkar. Sonra o melekler onu göğe çıkartırlar, her melek topluluğuna varınca:

“Bu kötü ruh nedir?” derler. Azap melekleri:

“Falan oğlu filandır” diye dünyada en çirkin ismiyle onu zikrederler ve onu götürdüklerinde dünya göğüne varınca, açmak isterler. Onlara açılmaz. Sonra Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: “Onlara gök kapıları açılmaz” (Araf, 40) ayetini okudu ve şöyle buyurdu:

“Allah buyurur ki, bunun ismini yerin dip çamurunda, Siccin’de yazın” Onun ruhunu öylece atarlar. Sonra Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şu âyeti okudu:

“Allah'a şirk koşan kişi, sanki gökten düşmüş, kartal onu kapmış veya rüzgar onu uzak bir yere atmış gibidir.” Sonra şöyle devam etti: “Sonra ruhu cesedine döner, ona iki melek gelir. Onu oturturlar. Ona:

"Rabbin kimdir?" derler. O:

"Hâ, hâ! Bilmiyorum" der.

"Dinin nedir?" derler. O yine:

"Hâ, hâ! Bilmiyorum" der.

"Bu size gönderilen adam kimdir?" derler. O yine:

"Hâ, hâ! Bilmiyorum" der. Bunun üzerine gökten bir seslenici şöyle seslenir:

"Kulum yalanladı. Ona cehennemden bir yer döşeyin. Cehennemden ona bir kapı açın ki, sıcaklığı ve dumanı o kapıdan ona gelsin" denilir. Kabri ona daralır, kaburgaları iç içe girer. Sonra, çirkin yüzlü çirkin elbiseli, pis kokulu bir adam yanına gelir. Ona:

"Sana hoş gelmeyen şeylerle müjdelen! Senin va'ad edildiğin günün işte budur" der. O da, ona:

"Sen de kimsin? Yüzün kötülükler getirmiş gibi" der. Adam:

"Ben senin kötü amelinim" deyince:

"Yâ Rabbi Kıyameti koparma" diye söylemeye başlar."[254]

Câbir radıyallahu anh Hadisi:

Ahmed, el-Evsat'ta Taberâni, Beyhaki ve İbn Ebi'd-Dunya, Ebu'z-Zubeyr yoluyla rivayet ediyorlar:

Ebu'z-Zubeyr, Câbir b. Abdillah radıyallahu anhuma'ya kabir sorgucuları hakkında sorunca O şöyle dedi: "Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "**Bu ümmet kabirde sorgulanacak. Mü'min kabre bırakılıp arkadaşları ondan uzaklaşınca, şiddetli ve tehdit edici bir melek ona gelir. "Şu adam hakkında ne diyordun?" diye sorar. Mü'min: "Ben onun Allah'ın kulu ve Rasûlu olduğunu söylüyorum" der. Melek, ona: "Cehennemdeki yerine bak. Allah seni ondan korudu ve ona bedel Cennette gördüğün şu makamı sana verdi" der. Mümin, Cennetteki yerini ve kurtulduğunu görünce: "Bırakın beni gidip aileme müjde vereyim" der. Ona "Dur" denilir. Münafığa gelince, kabre konulup ailesi uzaklaşınca kabirde oturtulur. Ona da: "Şu adam hakkında ne diyordun?" denilir. O: "Bilmiyorum. İnsanlar ne diyorsa onu diyordum" der. Bunun üzerine ona: "Bilmeyesin. Cennette şu gördüğün yer senindi, ona layık olmadın. Ona bedel Allah Cehennemden şu gördüğün yeri sana verdi" denilir**." Cabir radıyallahu anh dedi ki: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle

---

[254] **Sahih.** Ahmed (4/287) Ebu Davud (4753) Hakim (1/93, 98) İbn Ebi Şeybe (3/54) Beyhaki, Azabu'l-Kabr (s.37) Tayalisi (s.102 no:753) Hennad, Zühd (339) Taberi Tefsiri (8/176) İbn Ebi Hatim Tefsir (4/1307) İbnu'l-Mubarek Zühd (1219) Abdullah b. Ahmed es-Sunne (1438) İbn Huzeyme Tevhid (s.119) Ru'yani (392) Beyhaki Şuab (1/355) Elbani Sahihu'l-Cami (1672)

buyurduğunu işittim: "**Her kul kabrinden, hangi hal üzere öldüyse o hal üzere diriltilir. Mü'min ise imanıyla diriltilir, münafık ise nifakıyla diriltilir.**"[255]

İbn Ebi Asım, İbn Merduye ve Beyhaki, Ebu Süfyan[256] yoluyla Cabir radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar: Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

إِذا وضع الْمُؤمن فِي قَبره أَتَاهُ ملكان فانتهراه فَقَامَ يهب كَمَا يهب النَّائِم فَيُقَال لَهُ من رَبك وَمَا دينك وَمن نبيك فَيَقُول الله رَبِّي وَالْإِسْلَام ديني وَمُحَمّد نَبِي فينادي مُنَاد أَن قد صدق فافرشوه من الْجنَّة وألبسوه من الْجنَّة فَيَقُول دَعوِني أخبر أَهلِي فَيُقَال لَهُ أسكن

"**Mümin kabre konulunca ona azarlayıcı iki melek gelir. Uykudan yeni kalkanın ürktüğü gibi ölü öyle ürker. Ona: "Rabbin kim? Dinin nedir? Peygamberin kimdir?" diye sorarlar. O da: "Rabbim Allah, dinim İslam, peygamberim Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'dir" der. Bunun üzerine bir münadi şöyle seslenir: "Doğru söyledin. Cennetten ona sergiler serin ve elbise giydirin" Ölü o zaman meleklere: "Bırakın beni kurtulduğuma dair aileme müjde vereyim" der. Melekler ona "Dur" derler.**"[257]

Huzeyfe radıyallahu anh Hadisi

İbn Ebi'd-Dunya, Huzeyfe radıyallahu anh'den şöyle dediğini rivayet etmiştir: "Ruh meleğin elinde olur, cesed yıkanır. Melek onunla beraber kabre kadar gider. Üstü toprakla kapatılınca, ruhu cesede bırakır, işte insan o zaman kabir sualine muhatap olur."[258]

İbn Amr Radıyallahu anhuma Hadisi:

Ahmed, İbn Ebi'd-Dunya, eş-Şerîa'da el-Âcurrî, Taberani ve İbn Adiy sahih bir sened ile İbn Amr radıyallahu anhuma'dan rivayet ediyorlar: "Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem kabirde soru soran iki melekten bahsederken Ömer (radıyallahu anh): "Ey Allah'ın rasulü! O zaman aklımız bize iade edilecek mi?" dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de: "**Evet bugünki halinizde olursunuz**" dedi. Bunun üzerine Ömer radıyallahu anh: "Öyle ise ağzında taş mı olur? (Yani öyle ise neden cevap vermesin.) dedi."[259]

---

[255] **Sahih.** Ahmed (3/346); Taberani Evsat (9/39); Beyhaki, İsbatu Azabi'l-Kabr (216); İbn Abdilberr, et-Temhid (14/108); İbn Ebi Zemeneyn es-Sunne (81)
[256] **Ebu Sufyan Talha b. Nafi el-Vasiti el-İskaf**: aslen Mekke'lidir. Saduktur. Dördüncü tabakadandır. Bkz: et-Takrib (3035); el-Kaşif (1/514); Tehzibu'l-Kemal (13/438).
[257] **Sahih**. İbn Ebi Asım, es-Sunne (866); Beyhaki, İsbatu Azabi'l-Kabr (215); el-Elbani, isnadı ceyyid demiştir.
[258] **Hasen ligayrihi mevkuf**. İbn Ebi'd-Dunya, el-Menâmât (7) isnadı munkatıdır.
[259] **Hasen.** Ahmed (2/172) İbn Hibban (7/384) İbn Adiy el-Kamil (2/449) Abdulmelik b. Habib es-Sulemi, Vasfu'l-Firdevs (282) Acurri eş-Şeria (s.367) Hakîm et-Tirmizi, Nevadir (181, 1523) Elbani Ta'liku'r-Ragıbda (4/183) hasen dedi. Şuayb el-Arnaut da İbn Hibban ta'likinde hasen demiştir.

İbn Mes'ûd Radıyallahu anh hadisi:

İbn Ebi Şeybe ve Beyhaki, İbn Mes'ud radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar: "Sizden biri, ölünce kabrinde oturtulur ve ona: "Sen nesin?" denilir. Mümin ise: "Ben hayatta da ölümde de Allah'ın kuluyum. Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur. Yine şehadet ederim ki Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) O'nun kulu ve rasulüdür" der. Bunun üzerine kabri ona dilediği kadar genişletilir. Cennetteki yeri ona görünür. Cennetten kendisine elbiseler indirilerek giydirilir. Kâfire gelince, ona: "Sen nesin?" denilir. O da: "Bilmiyorum" der. Bunun üzerine ona üç defa: "Bilmeyesin" denilir ve kabri daraltılarak kaburgaları birbirine girer. Ona kabrinin yanlarından yılanlar gönderilir ve ona hücum ederek onu kemirmeye başlarlar. Bağırınca da ateşten veya demirden sopalarla vurulur ve ona Cehenneme doğru bir kapı açılır."[260]

Âcurrî, eş-Şeria'da İbn Mes'ud radıyallahû anh'den rivayet ediyor: "Kul vefat ettiği zaman Allah ona bazı melekler gönderir. Ruhunu elbiseleri içinde alırlar. Kabrine konulduğu vakit, Allah iki melek gönderir. Onu sorgularlar. Ona: "Rabbin kimdir?" derler. O: "Rabbim Allah'tır" der. Onlar: "Dinin nedir?" derler. O: "İslâm'dır" der. Onlar: "Peygamberin kimdir?" derler. O: "Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'dir" der. Onlar: "Doğru söyledin. Hayatında da öyle idin. Ona Cennet sergileri ve elbiselerini getirin. Ona Cennetteki yerini gösterin" denilir. Kâfir ise; öyle bir darbe yer ki, kabri bundan dolayı ateşle dolar ve öyle daralır ki, kaburgaları birbirine girer. Ona deve boynu gibi iri kabir yılanları gönderilir."[261]

Osman radıyallahu anh Hadisi:

Ebû Davud, Hakim ve Beyhaki, Osman radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar: "Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem defnedilmekte olan bir cenazenin kabri yanından geçerken şöyle buyurdu: "**Kardeşiniz için bağışlanma ve sebat dileyin. Zira o şimdi sorguya çekilmektedir**."[262]

Ömer Radıyallahu anh Hadisi:

Ebû Nuaym, İbn Ebi'd-Dunya, eş-Şeria'da el-Acurrî ve Beyhaki, Ata b. Yesâr'dan rivayet ediyorlar: Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem Ömer radıyallahu anh'e şöyle buyurdu:

"**Ey Ömer! Öldüğünde nasıl olursun? Senin için üç zira' bir karış uzunluğunda, bir zira' bir karış eninde olan bir çukur ölçerler. Sonra sana dönüp yıkar, kefenler, mumyalar, sonra kabrine koyuncaya kadar taşırlar. Sonra üzerine toprak örterler. Senden ayrıldıkları zaman sana kabir sorgucuları olan Münker ve Nekir gelir. Sesleri gök gürültüsü gibi, gözleri şimşek gibidir. Seni sağa sola silkeler ve korkuturlar. O zaman hâlin nasıl olur ey Ömer?**" Ömer radıyallahu anh: "Ey Allah'ın Rasûlu! O zaman aklım benimle beraber mi olacak?" diye sordu. Rasûlullah sallallâhû aleyhi ve sellem: "**Evet**" deyince Ömer radıyallahu anh: "O zaman üstesinden gelirim" dedi.[263]

---

[260] **Hasen mevkuf**. İbn Ebi Şeybe (3/52) Beyhaki İsbatu Azabi'l-Kabr (225) Taberi, Tehzibu'l-Asar (184) İbn Kuteybe, Te'vilu Muhtelefi'l-Hadis (s.248).
[261] **Hasen mevkuf**. Acurri eş-Şeria (s.367)
[262] **Sahih**. Ebu Davud (3221); Hakim (1/526); Beyhaki (4/56); Beyhaki, İsbatu Azabi'l-Kabr (211) Ziyau'l-Makdisi, el-Muhtare (1/522) Elbani, Sahihu'l-Cami (945).
[263] **Hasen ligayrihi.** Acurri, eş-Şeria (s.366) Haris b. Ebi Usame, Musned (281) Mürseldir.

Amr b. El-As Radıyallahu anh Hadisi:

Müslim, Amr b. El-As radıyallahu anh'den rivayet ediyor: Amr b. El-As radıyallahu anh, vefat ettiği hastalığında şöyle demiştir: “Beni defnettiğiniz zaman, üstüme toprağı şefkatla dökün. Kabrimin yanında bir deve yavrusunu kesip soymanın ve etini parçalamanın alacağı kadar bir vakit kalın ki sizinle ünsiyet edeyim ve Rabbimin elçilerine nasıl cevap vereceğim diye bakayım.”[264]

Ebu’d-Derda radıyallahu anh Hadisi:

İbnu’l-Mubarek Zühd’de, İbn Ebi Şeybe, eş-Şerîa’da el-Âcûrri ve Beyhaki, Ebu’d-Derda radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar:

“Bir adam ona: “Bana Allah’ın beni faydalandıracağı bir hayrı öğret” dedi. O da, ona şöyle dedi: “Eğer başka bir şey istemiyorsan işte dinle! Dört zira boyunda iki zira eninde dar bir yere düştüğünde nasıl olursun? Senden ayrılmayı istemeyen yakınların gelirler ve kardeşlerin senin durumuna üzülürler. Sonra üzerine kerpiç döşer ve çokça toprak atarlar. Sonra sana Münker ve Nekir denilen heybetli iki melek gelir ve şöyle derler: “Rabbin kimdir? Dinin nedir? Peygamberin kimdir?” Eğer: “Rabbim Allah, dinim İslam, peygamberim Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem’dir” dersen Allah’a yemin olsun hidayet bulur ve kurtulursun. Sen, bu zorluk ve korku ile beraber, ancak Allah'tan verilen bir güçle buna güç yetirebilirsin. Eğer: “Bilmiyorum” dersen, Allah'a yemin ederim ki helak oldun demektir ve büyük zarara girmiş sayılırsın.”[265]

Ebû Said Radıyallahu anh Hadisi:

Ahmed, Bezzâr, İbn Ebi’d-Dunya, es-Sunne’de İbn Ebi Asım, İbn Merduye ve Beyhaki, sahih bir senedle Ebû Saîd el-Hudri radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar:

“Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem ile beraber bir cenazeye katıldım. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem oradakilere hitaben şöyle buyurdu: “**Ey insanlar! Muhakkak ümmetim kabirde sorguya çekilecektir. Mü’min defnedilip, arkadaşları onu yanlız bıraktıklarında ona elinde bir kamçı ile bir melek gelir. Kabirde onu oturtur. “Şu adam (Peygamber sallallâhu aleyhi ve sellem) hakkında ne diyorsun?” diye sorar. Eğer Mü’min ise: “Şahitlik ederim ki Allah'tan başka bir ilâh yoktur ve Muhammed O’nun kulu ve rasulüdür” der. Melek ona: “Doğru söyledin” der ve ona Cehenneme bir kapı açarak ona orada bir yer gösterir. “Eğer iman etmeseydin bu senin yerin olacaktı. İman ettiğin için ona karşılık işte sana cennette şu gördüğün menzil verilmiştir” der. Cennetteki yerini gördüğünde, oraya gitmeyi arzular, fakat ona: “Şimdi dur” denilir ve kabri çokça genişletilir. Eğer kâfir veya münafık ise, ona: “Şu adam (Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem) hakkında ne diyorsun?” diye sorulunca o: “Bilmiyorum. İnsanların onun hakkında bir şeyler dediklerini işittim” der. Ona: “Bilmeyesin, okuyamayasın ve doğru yolu bulamayasın” denilir. Sonra ona Cennetten bir makam gösterilir ve: “Eğer rabbine iman etseydin o makam senin olacaktı. Şimdi ona karşılık Cehennemde şu gördüğün yer sana verilmiştir” denilir. Kabri çokça daraltılır ve demir kamçı-**

---

[264] **Mevkuf sahih**. Muslim (121).
[265] **Hasen mevkuf**. İbnu’l-Mubarek, Zühd (1090); İbn Ebi Şeybe (3/53); Acurri, eş-Şeria (s.366); Beyhaki, İsbatu Azabi’l-Kabr (229).

larıyla dövülür. Öyle ki insan ve cinlerden başka her şeyin işiteceği bir sesle bağırır." Oradaki insanlardan bir kısmı, Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem'e: "Ey Allah'ın Rasulü! Elinde demir kamçıyı gören herkes korkmaya başlar, dolayısıyla güzelce cevap vermeye güç yetiremez" dediler. Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem: "**Allah o zaman müminlere cesaret verir. Cevaba güç yetiriler**" buyurdu.[266]

Ebû Katâde Radıyallahu anh Hadisi:

İbn Ebi Hâtim, Evsat'ta Taberani ve İbn Mende, Ebû Katâde el-Ensari radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar:

"Mümin ölünce kabrinde oturtulur. Ona "Rabbin kim?" denilir. O: "Rabbim Allah'tır" der. "Peygamberin kimdir?" denilince: "Muhammed b. Abdillah sallallâhu aleyhi ve sellem)'dir" der. Üç kere böyle sorulur. Sonra ona cehennemden bir kapı açılır, "İşte iman etmeseydin orası senin olacaktı" denilir. Sonra kendisine cennetten bir makam gösterilir, "Burası senindir. Zira cevaba muktedir oldun" denilir. Kâfir ise, kabirde oturtulup: "Rabbin kimdir ve peygamberin kimdir?" diye sorulur. O da: "Bilmiyorum. İnsanların bir şeyler dediklerini işittim" der. Ona: "Bilmeyesin" denilir. Ona önce cennetten bir makam gösterilir ve: "Şayet cevap verebilseydin senin olacak yere bak" denilir. Sonra ona cehennemdeki yeri gösterilir ve: "Orası senindir. Çünkü cevap veremedin" denilir. İşte "Allah, iman edenleri dünya hayatında sabit sözde sebat ettirir" ayetinin anlamı budur. Dünyadaki "La ilahe illallah sözüdür. Ahiretteki ise kabir sorgusudur."[267]

Ebu Musa Radıyallahu anh Hadisi:

Beyhaki, İbn Mesud radıyallahu anh hadisinin ardından zikretmiş, fakat lafzını vermemiştir.[268]

Ebu Hureyre Radıyallahu anh Hadisi:

Tirmizi, "hasen" kaydıyla, İbn Ebi'd-Dunya, eş-Şerîa'da el-Âcûrrî, es-Sunne'de İbn Ebi Asım ve Azabu'l-Kabr'de Beyhaki, Ebu Hureyre radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar: Rasulullah sallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Ölü kabre konunca siyahlı ve mavili iki melek gelirler. Birine Münker, diğerine Nekir denilir. Ona: "Şu adam hakkında ne diyordun?" diye sorarlar. O da dünyada söylediği gibi söyler: "O Allah'ın kulu ve rasulüdür. Şehadet ederim ki Allah'tan başka ilah yoktur ve Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) O'nun kulu ve rasulüdür." Onlar: "Biz senin böyle söylediğini biliyorduk" derler. sonra onun için kabrini yetmişe yetmiş zira boyunca genişletir ve aydınlatırlar. Ona: "Uyu" derler. O da: "Aileme dönüp haber vereyim" der. Onlar: "Ancak ailesinin sevgisiyle uyanacak olan gelin uykusu gibi uykuya dal" derler. O da Allah**

---

[266] **Sahih**. Ahmed (3/3); Bezzar (Keşfu'l-Estar 872); Abdullah b. Ahmed es-Sunne (1456) İbn Ebi Asım, es-Sunne (718); Beyhaki İsbatu Azabi'l-Kabr (32) Taberi Tefsiri (16/591) İbn Ebi Hatim, Tefsir (9/35) Fesevi Meşyeha (el yazma 87) Heysemi, Mecma'da (3/48): "Ahmed ve Bezzar, sahihin ricali olan bir isnadla rivayet ettiler" dedi. Elbani es-Sahiha (3394)

[267] **Hasen mevkuf**. İbn Ebi Hatim, Tefsir (9/32) Taberani Evsat (2/90)

[268] **Sahih mevkuf**. Beyhaki, İsbatu Azabi'l-Kabr (227) Aynı isnadla muhtasar olarak: "Kabrimi derin kazın" lafzıyla: İbn Sad, Tabakat (4/115)

Teâlâ kendisini diriltinceye kadar öyle yatar. Eğer o ölü münafık ise, şöyle der: "İnsanların o zât hakkında bazı şeyler söylediklerini işittim. Ben de onlar gibi diyordum. Başka bir şey bilmiyorum." O iki melek de: "Biz senin öyle dediğini biliyorduk" derler. Bunun üzerine yere: "Onu sık" denilir ve yer de onu kaburgaları birbirine geçecek şekilde sıkar. Kıyamet gününde Allah onu kaldırıncaya kadar öylece azap içinde kalır."[269]

İbn Hibban, Sahih'inde, Taberani el-Evsat'ta, Hennâd, Zühd'de, İbn Ebi Şeybe, İbn Cerir, İbnu'l-Munzir, İbn Merduye, Hakim ve Beyhaki, Ebu Hureyre radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar: Rasûlullah sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki, ölü kabre konulunca dönüp gidenlerin ayak seslerini işitir. Mümin ise, namazı baş ucunda, zekâtı sağında, orucu sol tarafında ve hayırlı amelleriyle insanlara yaptığı iyilikleri ayakları yanında durur. Sorgu meleği baş ucuna gelmek ister. Namazı: "Hayır benden geçit yok" der. Sağından geldiğinde zekât: "Benden geçit yok" der. Solundan geldiğinde orucu: "Benden geçit yok" der. Ayakları tarafından geldiğinde işlediği hayırlar ve insanlara yaptığı iyilikler: "Benden de geçit yok" der. Bunun üzerine melek ona: "Otur" der. O da oturur. O an ölüye göre güneş batmak üzeredir. Ona: "Senden soracaklarımıza cevap ver" denilir. O ise meleğe: "Bırak beni, akşam namazını kılayım da ondan sonra benden sor" der.Melek ona: "Sonra yaparsın, şimdi sorduklarımıza cevap ver" der. Ölü: "Neyi soruyorsunuz?" der. Melek ona: "Aranızdaki şu adam (yani Nebî sallallahu aleyhi ve sellem) hakkında ne dersin?" diye sorar. Ölü: "Ben onun Allah'ın rasulü olduğuna şehâdet ederim. Bize rabbimiz katından deliller getirdi, O'nu tasdik ettik ve O'na uyduk" der. Melek ona: "Evet, doğru söyledin. Bunun üzerine yaşadın, bunun üzerine öldün ve Allah Teâlâ dilerse bunun üzerine diriltileceksin" der. Gözü alabildiğince kabri genişletilir. İşte bu Allah'ın şu sözünün gerçekleşmesidir: "Allah, dünyada da Ahirette de iman edenleri sabit söz üzerinde korur" (İbrahim 27) Sonra, ona Cehennemden bir kapı açılıp, bir mekân gösterilir ve:**

"Eğer iman etmeseydin bu gördüğün yer senin olacaktı" denilir. O zaman ölünün neşesi daha da artar. Bunun ardından Cennet'ten bir yer ona gösterilir. "İşte bu Allah'ın sana hazırladığı bir yerdir" denilir ve o, daha da sevinir. Cesedi, yaratılmış olduğu toprağa iade edilir. Ruhu da Cennette ağaç üstünde duran yeşil bir kuşun içine girer, orda gezer.

Kâfire gelince, melek ona başı tarafından gelir ve bir koruyucu bulamaz. Ayaklarından gelir, bir şey bulamaz. Bunun üzerine korkulu bir şekilde oturtulur. Ona: "Aranızdaki şu adam hakkında ne dersin? Ona ne şahitlik edersin?" diye sorar. İsmini dahi bilemez. Ona: "Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem" denilir. O da: "İnsanların bir şey dediklerini işittim, ben de söyledim" der. Ona şöyle denilir: "Doğru, sen böyle yaşadın, böyle öldün ve Allah Teâlâ dilerse bunun üzerine dirilirsin." Kabir ona daralır da kaburgaları birbirine girer. İşte Allah'ın şu sözü bunda böyle gerçekleşir. "Kim ki benim zikrimden yüz çevirirse ona dar bir geçim vardır." (Taha 24) "Ona cennete doğru bir kapı açın" denilir. Cennete doğru kapı açılınca: "Şayet itaat etseydin, Allah'ın sana vaad etmiş olduğu yerin burası idi" denilir. Hasret ve feryadı daha da artar. Sonra "Ona cehenneme doğru bir kapı açın"

---

[269] **Hasen**. Tirmizi (1071) İbn Hibban (7/386) Acurri, eş-Şeria (s.365) İbn Ebi Asım, es-Sunne (864) Beyhaki, İsbatu Azabi'l-Kabr (56) Elbani, es-Sahiha (1391).

denilir ve ona doğru bir kapı açılır. Ona: "İşte Allah'ın sana vaad ettiği yerin burası" denilir. Bunun üzerine hasret ve feryadı daha da artar."

Ebû Ömer ed-Darir[270] dedi ki: Hammad b. Seleme'ye[271]: "Bahsedilen kişi kıble ehlinden midir?" dedim. O: "Evet" dedi. Ebu Ömer dedi ki: "O insan bu şehadeti kalbinden yakin üzere getirmiyordu. İnsanlardan işittiği gibi söylüyordu."[272]

Taberani Evsat'ta ve İbn Mende Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Kabirde melek ölüye, baş ucundan gelmek istediğinde, Kur'an okuyuşu, elleri tarafından gelmek istediğinde, sadakaları, ayakları tarafından gelmek istediğinde mescide yürüyüşü o meleğe engel olur. Sabrı da bir kenarda der ki: "Şayet bir açık bulsaydım ben de ona arkadaşlık ederdim.**"[273]

Bezzâr ve Tehzibu'l-Âsâr'da İbn Cerir (et-Taberî) Ebû Hureyre radıyallahu anh'den rivayet ediyorlar: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Müminin başına ölüm gelip de göreceğini görünce ruhunun çıkmasını ister. Allah da onu huzuruna almayı sever. Müminin ruhu göğe yükseltilir, diğer müminlerin ruhları gelip ondan dünyada tanıdıklarını sorarlar. O: "Ben filanı dünyada bıraktım" deyince, bu hoşlarına gider. Ve: "Filan öldü" deyince diğer ruhlar: "Onun ruhu bize getirilmedi. Demek ki cehennemliklerin ruhları içine götürüldü" derler. Mümin, kabrinde oturtulur. "Rabbin kimdir?" diye melek ona sorar O: "Rabbim Allah'tır" der. Melek; "Peygamberin kimdir?" der. O: "Peygamberim Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'dir" der. Melek: "Dinin nedir?" diye sorunca; O: "Dinim İslam'dır" der. Bunun üzerine ona kabrinden bir kapı açılır. Ona: "Makamına bak ve gözlerin aydın olarak yat" denilir. Kıyamet gününde Allah onu diriltir. Sonra kabri görür. Sanki, hafif bir uykuya dalmış gibi kalkar. Eğer o ölü, Allah'ın düşmanı ise, ölüm ona gelip, o, göreceğini görünce asla ruhunun çıkmasını istemez. Allah da onu huzuruna almak istemez. Kabrinde oturtulup: "Rabbin kimdir?" denilince o: "Bilmiyorum" der. Ona: "Bilmeyesin" denilir. "Peygamberin kimdir?" denilince, yine: "Bilmiyorum" der. Ona: "Bilmeyesin" denilir. Ona da kabrinden Cehenneme bir kapı açılır ve öyle bir darbe yer ki, insanlar ve cinlerden başka bütün hayvanlar onu işitir. Sonra ona: "İrkilmişin uykusu gibi bir uykuya dal" denilir**." Ebu Hureyre radıyallahu anh'e: "İrkilmiş ne-

[270] **Ebu Ömer Hafs b. Ömer ed-Darir el-Basri**: Saduk, doğuştan kör idi. Bkz.: et-Takrib (1421) el-Cerh (3/183) el-Kaşif (1/342).
[271] **Ebu Seleme Hammad b. Seleme b. Dinar el-Basri**: Sika, abid, insanların en güvenilirlerinden. Ömrünün sonlarında hafızası değişmiştir. Hicri 167 yılında vefat etti. Bkz.: et-Takrib (1499) el-Cerh (3/140) el-Kaşif (2/349).
[272] **Hasen**. İbn Hibban (7/380) Hennad, Zühd (1/204) İbn Ebi Şeybe (3/56) İbn Cerir et-Taberi, Tefsir (13/216) Taberani Evsat (3/106) Hakim (1/535) Beyhaki, İsbatu Azabi'l-Kabr (67)
[273] **Hasen.** Taberani, Evsat (9/166) Şeceri, Emali (1/109) Makdisi, Atrafu'l-Garaib ve'l-Efrad (5533) Elbani Sahihu't-Tergib (3/220)

dir?" diye sorulunca: "Hayvanların ve yılanların ürküttüğü kimse" dedi. "**Sonra kabri ona öyle daralır ki, kaburgaları birbirine geçer**."[274]

İbn Mâce, Ebû Hureyre radıyallâhu anh'den rivayet ediyor: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"**Ölü kabre bırakılır. Salih kul kabirde korkusuz bir şekilde oturtulur ve ona "Kimlerdensin?" denilince, o: "Ben İslâm'ı kabul edenlerdenim" der. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem hakkında: "Bu adam kimdir?" denilir. O da: "Allah'ın Rasulü Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'dir. Bize Allah katından apaçık delillerle geldi. Biz de O'nu tasdik ettik" der. Sonra ona: "Allah'ı gördün mü?" denilir. O: "Hayır. Kimse onu (dünyada) görmeye muktedir olamaz" der. Sonra cehenneme doğru bir pencere ona açılır. Onun ateşinin birbirini yediğini görür. Ona: "Allah seni kendisinden koruduğu şeye bak" denilir. Daha sonra ona Cennetten bir pencere açılır. O da, onun çiçeklerine ve güzelliğine bakar. Ona: "İşte orası senindir" denilir. Yine ona şöyle denilir: "Yakîn üzere idin. Yakîn üzere de öldün. İnşaallah yakîn üzerine de diriltileceksin" denilir. Kötü adam ise korkulu, çarpılmış bir şekilde kabirde oturtulur. Ona da: "Kimlerdensin?" denilince: "Bilmiyorum" der. Ona Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem hakkında: "Bu adam kimdir?" denilir. O da: "Bilmiyorum, insanlar onun için bir şeyler diyorlardı, ben de öyle derdim" der. O vakit önce Cennetten bir pencere ona açılır. Onun çiçeklerini ve güzelliğini seyreder. Ona: "Allah'ın seni mahrum ettiği yere bak" denilir. Daha sonra da Cehennemden ona bir pencere açılır. Birbirini yiyen o cehenneme bakar. Ona: "Orası senin yerindir" denilir. Sonra ona: "Şüphe üzere idin ve şüphe üzere de öldün. Allah dilerse şüphe üzere diriltileceksin" denilir**."[275]

Esma bt. Ebi Bekr radıyallahu anha Hadisi:

İbn Ebi Şeybe ve Buharî, Esma bt. Ebû Bekir radıyallâhu anhuma'dan rivayet ediyorlar: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"**Bana vahy edildi ki, sizler kabirlerinizde imtihan edileceksiniz. "Şu adam hakkında ne biliyorsun?" denilecektir. Mümin veya yakîn üzere olan kişi: "O Allah'ın rasulü Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)'dir. Bize açık deliller ve hidayet getirdi, biz de icabet edip tabi olduk" der. Ona: "Senin mümin olduğunu bildik. Salih olarak uykuya dal" denilir. Münafık veya şüphe üzere olan kimse ise: "Bilmiyorum. İnsanların bir şeyler söylediğini işittim, ben de öyle söyledim" der**."[276]

Esma bt. Umeys radıyallahu anha Hadisi:

Ahmed, Esma radıyallahu anhâ'dan rivayet ediyor: Nebî sallallâhu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

---

[274] **Hasen**. Bezzar (17/154) Heysemi Mecmau'z-Zevaid'de (3/53) "isnadında Said b. Bahr el-Karatisi'yi tanımıyorum. Diğer ravileri güvenilirdir" demiştir. Derim ki: Said b. Bahr sikadır. Hatib Tarihu Bağdad'da (10/131) ve Zehebi Tarihu'l-İslam'da (6/90) onun sika olduğunu zikretmişlerdir.

[275] **Sahih**. İbn Mace (4268) İbn Abdilberr el-İstizkar (3/88) Bezzar (15/29) Taberi Tehzibu'l-Asar (2/217 no 176).

[276] **Sahih**. İbn Ebi Şeybe (7/496) Buhari (36, 86, 880, 1005)

“**İnsan kabrine konulduğu zaman, eğer mümin ise, namaz, oruç gibi amelleri etrafını sararlar. Melek, namaz yönünden gelir. Namaz onu geri çevirir. Oruç tarafından gelir, oruç onu geri çevirir. Bu sefer ona: “Otur” diye seslenir, o da oturur. “Bu adam (yani Nebî sallallahu aleyhi ve sellem) hakkında ne diyorsun?” der. O: “Kim hakkında?” der. Melek: “Muhammed hakkında” der. O da: “Şehadet ederim ki o Allah’ın rasulüdür” der. Bunun üzerine: “Nereden biliyorsun? Onu gördün mü?” diye sorar. O: “Şehâdet ederim ki o Allah'ın Resulüdür” der. Melek ona şöyle der: “Bu şehadet üzere yaşadın, bunun üzerine öldün ve bunun üzerine diriltilirsin.” Eğer o insan günahkâr veya kafir ise, melek ona gelir. Kendisiyle onun arasında geri çevirecek hiç bir engel yoktur. Melek onu oturtur ve: “Bu adam hakkında ne diyorsun?” der. O: “Hangi adam hakkında?” der. Melek: “Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem) hakkında” der. O da: “Vallahi bilmiyorum, insanların birşeyler söylediklerini işittim, ben de aynı şeyi söyledim” der. Melek ona: “Bunun üzerine yaşadın, bunun üzerine öldün ve bunun üzerine dirileceksin” der. Ona kabrinde bir hayvan musallat olur. Yanında bir kamçı vardır. Etrafında deve hörgücündeki tüyler gibi ateş korları vardır. Allah'ın dilediği kadar ona vurur. Sesini de işitmez ki, ona acısın.**”[277]

Aişe Radıyallahu anha Hadisi

Ahmed ve Beyhaki sahih bir senedle Âişe radıyallahû anhâ'dan rivayet ediyorlar: “Bize bir yahudi kadını yemek istemeye geldi ve kapıda durup şöyle dedi: “Bana yemek verin, Allah sizi deccalin fitnesinden ve kabir azabından korusun.” Ben onu Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem gelinceye kadar bekletmeye devam ettim. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e dedim ki: “Ey Allah'ın Resûlu! Bak bu yahudi kadın ne diyor?” Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem: “**Ne diyor?**” diye sordu. Ben: “Allah sizi deccalin fitnesinden ve kabir azabından korusun diyor” dedim. Rasûlullah sallallâhû aleyhi ve sellem kalktı ve ellerini açarak deccahn fitnesinden ve kabir azabından Allah’a sığındı. Sonra da şöyle dedi:

“**Her peygamber kendi ümmetini deccalin fitnesinden ikaz etmiştir. Ben de sizi ikaz ediyorum. Hiç bir peygamberin demediğini size bildiriyorum. Deccal kördür. Allah ise kör değildir. Deccal'in iki gözü arasında “Kâfir” diye yazılıdır. Her mümin o yazıyı okuyabilir. Kabir fitnesine gelince, benim hakkımda imtihan edileceksiniz. Benden sorulacaksınız. Ölü, mümin ise, korkusuz olarak kabirde oturtulur. Sonra ondan: “Dünyada iken kimlerdendin?” diye sorulur. O: “İslam milletindendim” cevâbını verir. “Aranızdaki şu adam kimdir?” diye sorarlar. O da: “Allah'ın rasulü Muhammed (sallallahu aleyhi ve sellem)dir. Bize Allah katından açık delillerle geldi, biz de onu tasdik ettik” Bunun üzerine ona Cehennem’e bakan bir kapı açılır. Onun bir kısmının diğer kısmını yediğini görür. Ona: “Allah’ın seni koruduğu yere bak” denilir. Sonra onun için cennete doğru bir pencere açılır. Onun güzelliklerini seyreder. Ona: “Orası senindir. Yakin üzere idin. Yakin üzere öldün ve Allah dilerse yakin üzere diriltileceksin.“ Ölü kötü biri ise, kabirde korkudan kalbi kopacak bir şekilde oturtulur. Ona: “Kimlerdendin?” diye sorulur. “Bilmiyorum” der. “Aranızdaki şu adam hakkında ne dersin?” diye sorulunca: “İnsanların bir şeyler söylediklerini işittim, ben de onların dedikleri gibi dedim” der. Ona önce cennete doğru bir pencere açılır. O da onun güzelliklerine bakar. Ona: “Allah’ın seni mahrum ettiği yere bak” denilir. Daha sonra ce-**

---

[277] **Sahih.** Ahmed (6/352) Taberani (24/105) Derim ki: Ravileri güvenilir olup, Muhammed b. Munkedir’in Esma bt. Ebi Bekr radıyallahu anha’dan işittiği tespit edilememiştir. Lakin Esma bt. Umeys radıyallahu anha’ya yetişmiştir. Bu hadisi rivayet eden Esma bt. Umeys radıyallahu anha olabilir.

henneme doğru bir pencere açılır. O da onun birbirini yediğini seyreder. Sonra ona: "Burası senin yerindir. Şüphe üzere idin. Şüphe üzere öldün ve Allah dilerse şüphe üzere diriltileceksin" denilir. Sonra ona azap verilir."[278]

Sonra Beyhaki aynısını Ebu Hureyre radıyallahu anh'den, o da Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet etmiştir.[279]

Bezzar, Âişe radıyallahu anhâ'dan rivayet ediyorlar:

"Dedim ki: "Ey Allah'ın rasulü! Bu ümmet kabirde imtihan edilecektir. Peki benim durumum nasıl olur? Ben zayıf bir kadınım" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Allah, îman edenleri, dünya hayatında ve âhirette sağlam bir söz üzerinde tutar**." (İbrahim 27)[280]

Ebu'l-İzz el-Hanefi, Tahavi Akidesi şerhinde şöyle demiştir: "Şunu belirtelim ki kabir azabı Berzah'taki bir azabtır. Azabı hak ederek ölen herbir kimse bu kabir azabından payına düşeni alır. Kabre ister gömülmüş olsun, ister gömülmemiş olsun. Onu ister yırtıcı hayvanlar yemiş olsun, ister kül oluncaya kadar yakılmış olsun ve külü de havaya savrulmuş olsun. İster asılmış, ister denizde boğulmuş olsun. Tıpkı kabre gömülen kimsenin azab görmesi gibi böylelerinin de ruhu da bedeni de azab görecektir. Rivayetlerde varid olan kabrinde oturtulup kemiklerinin birbirine girmesi ve buna benzer hallere gelince, bunlarla Rasûlullah *sallallahu aleyhi ve sellem*in maksadının herhangi bir ifrat ve tefrit'e gidilmeden anlaşılması icab eder. Onun sözlerine ifadelerin kaldıramayacağı anlamlar yüklenmemesi gerektiği gibi, onun maksadına ve maksad olarak gözettiği hidayet ve beyanına aykırı manalar da çıkartılmamalıdır. Çünkü böyle bir şey ihmal edildiği için ve bu maksat gözetilmediği için pek çok sapıklıklar ortaya çıkmıştır. Yüce Allah'tan başkasının bilemediği türden, doğrudan ayrılmalar ve sapmalar meydana gelmiştir. Hatta Allah ve Rasûlünden gelenlerin kötü anlaşılması İslam tarihinde görülegelmiş her türlü bid'at ve sapıklığın esasını teşkil eder. Fer'î ve aslî bütün hususlardaki hataların temel sebebi budur. Hele bir de buna kötü maksat da ilave edilecek olursa... Allah'tan yardımını taleb ederiz."

---

[278] **Sahih**. Ahmed (6/139) Beyhaki İsbatu Azabi'l-Kabr (29) Abdulhak el-İşbili, Ahkamu'ş-Şer'iyyeti'l-Kubra (3/360) İshak b. Rahuye (1170) İbn Mende el-İman (1067) Abdullah b. Ahmed es-Sunne (1448) Mukbil b. Hadi, Camiu's-Sahih (1439)

[279] **Sahih**. Beyhaki, İsbatu Azabi'l-Kabr (30) Mukbil b. Hadi, Camiu's-Sahih (1439)

[280] **Sahih ligayrihi**. Bezzar, Keşfu'l-Estar (868) Elbani Sahihu't-Tergib (3554)

Şefaate ve Bir Topluluğun Cehennemden Çıkacaklarına İman

٢١- والإيمان بشفاعة النبي ﷺ، وبقوم يخرجون من النار بعدما احترقوا وصاروا فحماً؛ فيؤمر بهم إلى نهر على باب الجنة، كما جاء في الأثر كيف شاء الله؟ وكما شاء؟ إنما هو الإيمان به والتصديق به.

21- Nebî ﷺ'in şefaat edeceğine, kömür gibi oluncaya kadar Cehennemde yandıktan sonra bir kavmin Nebî ﷺ'in şefaatiyle oradan çıkacaklarına imân etmek gerekir. Rivayetlerde geldiği gibi; onlara Cennetin kapısındaki nehre girmeleri emir olunur. Bu, Allah nasıl dilerse öyle olur. Buna ancak imân eder ve tasdik ederiz.[281]

Şerh: Şefaat ıstılahta günahların bağışlanmasını talep etmektir.[282]

"Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in büyük günah işleyenler hakkında, onlar cehenneme girmeden önce şefaatinin kabul edileceğine inanmak vaciptir. Bu şefaat, hesaptan önce tüm ümmetlerin müminlerine olacaktır. Özel şefaat ise, onun ve diğer müminlerin cehenneme giren ümmeti için olacaktır. Öyle ki ömründe bir defa dahi olsa Allah Azze ve Celle için ihlas ile la ilahe illallah muhammeden rasulullah diyenlerden kalbinde zerre ağırlığınca iman bulunanlar cehennemde kalmayacaktır."[283]

Bu sözler, şefaatin şu türlerini kapsamaktadır:

1- Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in, büyük günah işleyenlere cehenneme girmelerinden önce yapacağı şefaat.

2- Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in büyük günah işleyenlere cehenneme girmelerinden sonra yapacağı şefaat.

3- Müminlerin büyük günah işleyenlere cehennemden çıkarılmaları için yapacakları şefaat.

Bu açıklamalar, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaatin Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in, diğer peygamberlerin, meleklerin ve müminlerin şefaatlerini ispat etmede gittikleri yola uygundur. Bu konuda Kitap ve sünnette deliller sabit olmuştur.

Ehl-i sünnet imamlarından bazılarının sözleri şöyledir:

1- İmam Ahmed, şefaat hakkında şöyle demiştir: "Muhakkak ki Allah, Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem'in şefaatiyle bazı toplulukları cehennemden çıkaracaktır."[284]

---

[281] Şefaat hadisleri için bkz. Müslim, (*İmân,* 306. hadis); *İbn Mâce,* (*Zuhd,* 37. bab); Dârimî, (*Rikâk,* 96. bab) ve Ahmed, *Musned,* (3/11, 25 ve 79).
[282] İbnu'l-Esir en-Nihaye (2/458)
[283] El-Gunye (1/69)
[284] Tabakatu'l-Hanabile (1/344)

2- İbn Huzeyme Kitabu't-Tevhid'de şu başlığı açmıştır: "Diğer peygamberler (aleyhimusselam) dışında Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'e özel, ümmetine şefaat edeceği, onun ümmetinden bazılarının bu ümmetten Allah'ın bağışlamadığı günahları sebebiyle cehenneme girmiş olanlara şefaat ederek, günahları kadar azap edildikten sonra Allah'ın fazlıyla çıkarılacakları babı" sonra Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şefaatini ispat eden rivayetleri zikretmiştir.[285]

3- Ebu'l-Hasen el-Eşari şefaati inkar edenleri reddetmiş ve "Müslümanlar Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şefaati hususunda icma etmişlerdir" demiştir.[286]

4- İmam Acurri "Şefaata imanın gerekliliği" diye başlık açmış ve şöyle demiştir: "Allah size merhamet etsin, şunu iyi bilin ki, şefaati inkar edenler cehenneme girenin oradan çıkamayacağını iddia ederler. Bu şefaati ve başka şeyleri yalanlayan mutezilenin mezhebidir..."[287]

5- es-Sabuni şöyle demiştir: "Din ve sünnet ehli Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in tevhid ehlinden günahkar olanlara ve büyük günah işleyenlere şefaat edeceğine iman ederler. Nitekim bu konuda Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem sahih rivayetler gelmiştir."[288]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in ve şefaat edecek olan diğerlerinin şefaatini ispat konusunda Kitap ve Sünnetten deliller getirmişlerdir. Bunlardan bazıları şöyledir:

Kur'an-ı Kerim'den deliller:

1- Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Nitekim göklerde nice melekler vardır ki, ancak Allah'ın, dilediği ve hoşnud olduğu kimse için izin vermesinden sonra şefâatları bir işe yarar.**" (Necm 26)

2- "**Yine o gün, Rahman'ın izin verdiği ve sözünden hoşnud olduğu kimseden başkasının şefaati fayda vermez**." (Taha 109)

3- "**O'nun izni olmadan, O'nun yanında Kim şefâat edebilir?**" (Bakara 255)

Bu ve daha birçok ayette Allah Azze ve Celle'nin izninden sonra ve şefaat ediciden razı olması halinde şefaatin sabit olduğuna delalet etmektedir.

Sünnetten deliller:

1- Ebu Hureyre radıyallahu anh'ın rivayet ettiği uzun bir hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

"**Kıyamet gününde insanların efendisi benim. Bu neden biliyor musunuz? Kıyamet gününde Allah gelmiş geçmiş bütün insanları düz bir yere toplayacak, öyleki çağıran, sesini hepsine duyurabilecek, göz hepsini görebilecek. Güneş yaklaşacak insanların gam ve gussası dayanamayacakları ve tahammül edemeyecekleri dereceyi bulacak. Bunun üzerine insanlar birbirlerine:**

"Halinizi görmüyor musunuz? Başınıza geleni görmüyor musunuz? Rabbiniz huzurunda kendinize şefaat edecek bir zat arasanıza" diyecekler. Bâzıları birbirlerine:

---

[285] Kitabu't-Tevhid (241)
[286] El-İbane (s.162)
[287] Acurri eş-Şeria (331)
[288] Sabuni Akidetu's-Selef (58)

“Babanız Âdem’e gidin” diyecekler. Sonra onların sırayla Adem’e, Nuh’a, İbrahim’e, Musa’ya, İsa’ya ve diğer peygamberlere (Aleyhimusselam) gideceklerini, hepsinin de:

“Siz benden başkasına gidin” diyeceklerini zikretmiştir. Sonra Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle devam etti:

“En sonunda bana gelirler ve: “Ey Muhammed! Sen Allah’ın rasulüsün ve peygamberlerin sonuncususun. Allah seni gelmiş ve gelecek günahlardan korumuştur. Rabbine şefaat etmek üzere git, içinde bulunduğumuz halimizi görmüyor musun?” diyecekler. Ben de kalkarak arşın altına geleceğim ve (orada) Rabbime secdeye kapanacağım. Sonra Allah bana öyle fütuhat verecek ve bana güzel hamdu senalardan öyle şeyler ilham buyuracak ki, öyle fütuhatı benden önce kimseye ihsan etmemiştir. Sonra:

“Ey Muhammed! Başını kaldır: İste ki isteğin verilsin! Şefaat dile sana şefaat hakkı verilsin” denilecek. Ben başımı kaldırarak:

“Yarabbi! Ümmetim, ümmetim” diyeceğim...”[289] Hadis böylece devam etmektedir.

2- Enes b. Malik radıyallahu anh’ın rivayet ettiği hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur:

“**Cennette şefaat edecek insanların ilki benim ve peygamberler içinde tabi olanları en kalabalık olan ben olacağım**.”[290]

3- Ebu Hureyre radıyallahu anh’ın rivayet ettiği diğer bir hadiste şöyle buyrulmuştur:

“**Her peygamberin kabul edilen bir duası vardır. her peygamber duasında acele etmiştir. lakin ben kabul edilen duamı kıyamet gününde ümmetime şefaat etmek için erteledim. Allah dilerse ümmetimden Allah’a hiçbir şeyi ortak koşmadan ölen herkes bu şefaate ulaşacaktır**.”[291]

İnsanlar Şefaati kabul ve red konusunda üç kısma ayrılmışlardır:

Birinci kısım: İspat etmekte aşırı gitmişler, öyle ki putların ve Salihlerin şefaat edecekleri inancıyla onlara yönelerek kendilerine Allah katında şefaat etmeleri için dua etmişler, onlara yaklaşmaya çalışmışlardır. Allah Teâlâ onları şöyle haber veriyor:

“**(O müşrikler), Allah'ı bırakarak, kendilerine zararı da faydası da dokunmayan şeylere ibadet ederler ve 'bunlar, Allah katında bizim şefâatçilerimizdir" derler. (Ey Muhammedi Onlara) de ki: "Siz, göklerde ve yerde olup da Allah'ın bilmediği bir şeyi mi O'na haber veriyorsunuz? Allah, onların şirk koştukları şeylerden münezzehtir ve çok yücedir.**” (Yunus 18)

“**Bilesiniz ki, hâlis dîn Allah'ındır. O'ndan başkasını "biz onlara, ancak bizi Allah'a daha çok yaklaştırmaları için ibadet ediyoruz" diyerek dost edinenler ise, Allah, onların ihtilâf ettikleri hususlarda, aralarında elbette hüküm verecektir. Elbette Allah, kâfir yalancı olan kimseye hidayet etmez.**” (Zümer 3)

---

[289] Buhari (4712) Müslim (194)
[290] Müslim (196)
[291] Buhari (6305) Müslim (199)

İkinci kısım: Şefaati inkarda aşırı gidenlerdir. Onlar Hariciler ve Mu'teziledir. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in ümmetinden büyük günah işleyenlere şefaat edeceğini inkar etmişlerdir.

Üçüncü kısım: Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in, diğer peygamberlerin, sadık müminlerin ve başkalarının şefaat edeceklerini kabul ederler. Bu şefaat de iki kısımdır:

1- Menfî şefaat: Kafir ve müşrik için şefaattir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"**Artık şefâatçıların şefaati onlara layda vermez**" (Muddessir 48)

2- Müsbet şefaat: Kur'ân'da ispat edilen şefaattir. Bunun da iki şartı vardır.

a- Allah'ın şefaat edecek kimse için izin vermesi

b-Kendisine şefaat edilecek kimseden razı olması.

Nitekim Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"**Nitekim göklerde nice melekler vardır ki, ancak Allah'ın, dilediği ve hoşnud olduğu kimse için izin vermesinden sonra şefâatları bir işe yarar.**" (Necm 26)

Allah Teâlâ ancak tevhid ehlinden razı olacaktır. Sahih'te rivayet edildiğine göre Ebu Hureyre radıyallahu anh, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e şöyle demiştir: "Ey Allah'ın rasulü! Senin şefaatinle en mutlu olacak kişi kimdir?" Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kalbinden samimiyetle la ilahe illallah (Allah'tan başka ibadete layık bir ilah yoktur) diyen kimsedir."

Mesih Deccal'in Çıkacağına İman

٢٢- والإيمان أن المسيح الدجال خارج مكتوب بين عينيه كافر، والأحاديث التي جاءت فيه، والإيمان بأن ذلك كائن.

22- Mesîh Deccâl'in çıkacağına, iki gözünün arasında kâfir yazılı olacağına imân etmek gerekir. Bu konuda hadisler gelmiştir. Dolayısıyla bunların olacağına imân etmek gerekir.

Şerh:

Deccâl'in manası:

Deccâl kelimesi, sözlükte şu anlamdadır:

'*Decele el-Ba'îr*: Deveye katran sürüp onu tamamen boyadı.'[292]

Deccâl'in türediği '*Decel*'in aslı, karıştırmak demektir. Yani; kandırdı, gerçeğe muhalif olarak aktardı. Deccâl mübalağa sigasındadır, faâl veznindedir ve anlamı:

Görülmemiş ve duyulmamış yalanlarla hak ile batılı karıştırarak, gerçeğine ters olarak aktarmaktır.[293] Bu kelimenin çoğulu '*Deccâlun*'dur. İmâm Mâlik bu kelimenin çoğulunun '*Deccâcile*' olduğunu söylemiştir.[294] Bu da *cem'u teksîr*'dir. Kurtubî ﷬, Deccâl'in dilde on anlama geldiğini söylemiştir.[295]

Deccâl denilince, hadislerde geçen gözü şaşı olan ve yalan söyleyen Deccâl anlaşılır. İnsanın aklına ondan başkası gelmez.

Onun hadislerde Deccâl olarak isimlendirilmesinin nedeni, gerçeği yalanla örtmesi ve gizlemesinden veya kâfir olduğunu insanlara söylediği yalanlarla gizleyip onları kandırmasındandır. Denildi ki:

O, bu durumu pek çok şeyi bir araya getirerek gizlemiştir.[296]

Deccâl'in özellikleri ve bu konuda gelen hadisler:

Deccâl Âdemoğullarından bir insandır. İnsanlar onu iyi tanısınlar ve kötülüklerinden kaçınsınlar diye hadislerde onun bir çok özellikleri geçmektedir. Öyleki Deccâl çıktığında müminler onu tanır, onun fitnesine düşmezler. Aksine doğru sözlü Rasûlüllâh ﷺ'in haber verdiği özellikleriyle onu bilmektedirler. Onun bu özellikleri kendisini diğer insanlardan ayırır. Ona ancak bu özelliklerini bilmeyen cahil kişi kanar. Allah bizleri korusun.

Deccâl'in özellikleri şunlardır:

---

[292] Bkz. *Lisânu'l-'Arab,* (11/236); *Tertîbu'l-Kâmûs,* (2/152).
[293] Bkz. *en-Nihâye fî Garîbi'l-Hadis,* (2/102).
[294] Bkz. *Lisânu'l-'Arab,* (11/236).
[295] *Tezkire,* (sy. 658).
[296] Bkz. *Lisânu'l-'Arab,* (11/236-237); *Tertîbu'l-Kâmûs,* (2/152).

Kırmızı yüzlü, kısa boylu, apışık, kıvrık saçlı, alnı açık, kalın boyunlu ve sağ gözü silik genç bir adamdır. Bu sağ göz, dışarı doğru belli olmayacak şekildedir ama içe doğruda değildir. Göz sanki sönmüş üzüm gibidir. Sol gözünün üzerinde kalın bir et parçası vardır. Alnında kafir anlamında (ك ف ر) harfleri tek tek yazılıdır veya birleşik olarak (كافر) kafir yazılıdır. Bunu okuma yazma bilen ve bilmeyen her Müslüman okur. Ayrıca o kısırdır ve çocuğu da olmaz.

İbn Ömer ﷺ, Rasûlüllâh ﷺ'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Ben bir defasında uyumuştum (rüyamda) Kâbe'yi tavaf ediyordum... ('Îsâ ﷺ'ı gördükten sonra Deccâl'i gördüğünü söylemiş ve onu şu şekilde vasfetmiştir):

İri yarı, kırmızı yüzlü, kıvırcık saçlı, gözü sakat bir adam gördüm. Sanki onun gözü salkımından dışarı çıkan iri üzüm tanesi gibiydi.

'Bu Deccâl'dir' dediler. Ona benzerlikçe insanların en yakını İbn Katan'dır[297] ki bu zat Huzâ'a kabilesinden bir adamdı."[298]

İbn Ömer ﷺ şöyle demiştir:

"Rasûlüllâh ﷺ insanlar arasında iken Deccâl'den bahsetti ve: 'Muhakkak ki Yüce Allah şaşı (veya sakat gözlü) değildir. Haberiniz olsun ki mesih Deccâl'in sağ gözü sakattır. Sanki onun gözü salkımından dışarı çıkmış iri bir üzüm tanesi gibidir.'"[299]

Nevvâs b. Sem'ân ﷺ'dan gelen hadiste Rasûlüllâh ﷺ onu şöyle tarif etmiştir: 'O çok kıvırcık saçlı bir gençtir. Gözü dışarı çıkmıştır. Ben onu 'Abdul'uzzâ b. Katan'a benzetiyorum.'[300]

Ubâde b. Sâmit ﷺ'dan gelen hadiste Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmuştur: **'Muhakkak ki Mesîh Deccâl kısa boylu, apışık, kıvırcık saçlı, gözü sakat ve gözü siliktir. Gözü ne kabarık ne de basıktır. Eğer sizi kandırırsa, bilin ki sizin Rabbiniz sakat gözlü değildir.'**[301]

Ebû Hureyre ﷺ, Rasûlüllâh ﷺ'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: **'İnsanları sapıttıran Mesîh ise gözü sakat, alnı açık, boynu kalın ve eğri birisidir.'**[302]

Huzeyfe ﷺ Rasûlüllâh ﷺ'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: **'Deccâl sol gözü sakat ve sık saçlıdır.'**[303]

---

[297] **İbn Katan:** Adı 'Abdul'uzzâ b. Katan b. 'Amr Huzâ'î, Huzâ'a'da bulunan *Beni Mustalik* kabilesinden olduğu da söylenmiştir. Annesi Haletu b. Huveylid'tir. Cahiliye döneminde ölmüşür ve sahâbe değildir. İbn Katan'ın Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'e 'ona benzemek bana zarar verir mi?' diye sorduğu Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'in de: **'Hayır, sen Müslümansın o ise kafirdir'** dediği rivayet edilmiştir. Rivayetteki bu fazlalık zayıf olup Ahmed'in *Musned*'inde Mes'udî'nin rivayetindendir. Mes'udî bu hadisi başka bir hadisle karıştırmıştır. Bkz. Ahmed Şakir'in Ahmed'in *Musned*'ine yaptığı talîk, (15/30-31); İbn Hacer, *Fethu'l-Bâri,* (6/488, 13/101); *el-İsâbe,* (4/239).

[298] Buhârî, (*Fethu'l-Bârî Şerhi,* 13/90); Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 2/237).

[299] Buhârî, (*Fethu'l-Bârî Şerhi,* 13/90); Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/59).

[300] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/65).

[301] Ebû Dâvud, (*'Avnu'l-Ma'bûd Şerhi,* 11/443). Hadis **sahih**tir. Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'i's-Sagîr,* (2/317-318, no: 2455).

[302] Ahmed, *Musned,* (15/28-30). *Musned*'i tahkik eden Ahmed Şakir 'isnadı **sahih**tir' demiştir. İbn Kesîr ise **hasen** olduğunu söylemiştir. Bkz. *en-Nihâye/el-Fiten ve'l-Melâhim,* (1/130).

[303] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/60-61).

Enes b. Mâlik ﷺ'dan Rasûlüllâh ﷺ şöyle demiştir: "Onun iki gözünün arasında 'kâfir' yazılmıştır."[304]

Başka bir rivayette: "Sonra bu kelimeyi K-f-r (ك ف ر) harfleriyle heceledi ve: 'Onu her Müslüman okur' dedi."[305]

Huzeyfe ﷺ'dan gelen başka bir rivayette ise şöyledir: 'Onu okuma yazma bilen ve bilmeyen her Mümin okur.'[306]

Hadisin zahirinden[307] anlaşılan böyle bir yazı gerçektir. Bazı insanların bu yazıyı görmeleri, bazılarının da görmemeleri ve okuma yazma bilmeyenlerin onu okuması, anlaşılmaz bir durum değildir.

'Bu görme idrakini, Allah kulları için istediği zaman ve istediği şekilde yaratır. Öyle ki mümin kul okuma yazma bilmese de onu okur. Kâfir okuma yazma bilse de onu okuyamaz. Yine mümin görerek onu alâmetlerinden anlar. Kâfir ise göremez. Allah, mümin kula o eğitim görmeden de bir anlayış verir; çünkü Deccâl'in çıktığı o vakitte alışılmışın dışında haller görülür.'[308]

Nevevî şöyle diyor:'Âlimlerin üzerinde bulunduğu görüş bu yazının gerçek anlamda olduğudur. Allah bu yazıyı Deccâl'in kâfir, yalancı ve batıl olduğunu ortaya çıkarmak için kesin alâmetlerinden biri kılmıştır. Okuma yazma bilen veya bilmeyen her mü'mine bu yazıyı gösterir. Onunla imtihan etmek istediği âsi kişilerden de bunu gizler. Artık bundan kaçış yoktur.'[309]

Yine onun sıfatlarından birisi Fâtıma bt. Kays z'dan gelen Cessâse hadisindedir. O hadiste Temîm şöyle diyor: **'Süratle yürüyüp manastıra girdik. Orada hayatımızda şimdiye kadar karşılaşmadığımız en iri insanı çok sıkı bir surette bağlanmış olarak gördük.'**[310]

'İmrân b. Husayn radıyallahu anh şöyle demiştir: "Ben Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'den şöyle işittim: **'Âdemin yaratılması ile kıyametin kopması arasında Deccâl'den daha büyük (fitneli) hiçbir yaratık yoktur.'**"[311]

Deccâl'in çocuğu yoktur. Nitekim Ebû Sa'îd Hudrî radıyallahu anh'dan gelen hadiste İbn Sayyâd ona şöyle demiştir: "Sen Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'in: **'Deccâl'in çocuğu yoktur'** dediğini duymadın mı?" Ebû Sa'îd radıyallahu anh: 'Evet duydum' demiştir."[312]

Daha önce geçen rivayetlerin bazısında Deccâl'in sağ gözü sakat iken, bazı rivayetlerde sol gözü sakat olarak geçmektedir. Bu rivayetlerin hepsi de **sahih**tir. Burada bir problem oluşmaktadır.

---

[304]Buhârî, (*Fethu'l-Bârî Şerhi,* 13/91); Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/59).
[305] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/59).
[306] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/61).
[307] Bunun anlamı mecazîdir diyenlerin aksine; çünkü bu zayıf bir görüştür.
[308] İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (13/100).
[309] Nevevî, *Müslim Şerhi,* (18/60).
[310] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/81).
[311] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/86-87).
[312] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/50).

İbn Hacer'e göre, Buhârî ve Müslim'de Deccâl'in sağ gözü sakat olduğuna dair geçen İbn Ömer hadisi, Müslim'deki sol gözü sakattır diye geçen rivayetlere göre daha çok tercih edilir. Çünkü **muttefekun aleyh** olan hadis diğer hadislerden daha güçlüdür.[313]

Kâdı İyâd'a göre Deccâl'in iki gözü de sakattır; çünkü rivayetlerin tümü sahihtir. Silik olan ve ferini yitiren göz, sakattır sönüktür. Yani parlaklığı gitmiştir. O da İbn Ömer rivayetinde geçen sağ gözdür. Üzerinde kalın bir perde olan göz sol gözdür. O ise dışarı fırlamıştır. O da sakattır. Dolayısıyla onun hem sağ hem de sol gözü sakattır. İkisi de şaşıdır. Biri kör olan şaşı, diğeri silik olan şaşı.

Nevevî, hepsini bir araya getiren bu görüş için: 'En güzel sonuçtur' demiştir.[314] Kurtubî de bu görüşü tercih etmiştir.[315]

• *Deccâl'in Çıkacağı Yer:*

Deccâl doğu tarafından, Horâsân'da[316] İsbahân[317] Yahudîliği'nden çıkacak, Mekke ve Medine hariç girmedik yer bırakmayacak. Buralara giremeyecek; çünkü melekler bu iki şehri koruyacaklardır.

Daha önce geçen Fatıma bt. Kays z hadisinde de Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem Deccâl için şöyle demişti: **'Habereniz olsun ki o Şam denizinde yahut Yemen denizindedir. Hayır o, muhakkak ki doğu tarafındadır. Hayır o, muhakkak ki doğu tarafındadır** (diye buyurdu ve eliyle doğu tarafına doğru işaret etti).'[318]

Ebû Bekir radıyallahu anh'dan: "Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem bize şöyle dedi: **'Deccâl doğudaki bir yerden çıkacak. Oraya Horasan denilir.'**"[319]

Enes radıyallahu anh, Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: **'Deccâl İsbahân Yahudîliği'nden çıkacak. Beraberinde yetmişbin Yahudî olacak.'**[320]

İbn Hacer diyor ki: 'Nereden çıkacağına gelince, bir kere onun doğu tarafından çıkacağı kesindir.'[321]

İbn Kesîr diyor ki:'Çıkışının başladığı yer İsbahân'daki Yahudî mahallesidir.'[322]

---

[313] İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (13/97).
[314] Nevevî, *Müslim Şerhi,* (2/235).
[315] Kurtubî, *et-Tezkire,* (sy. 663).
[316] **Horâsân:** Doğu'da Ceyhun nehrine yakın bulunan Nîsâbûr, Herât, Merv ve Belh şehirlerinden oluşan büyük bir bölgedir. Bkz. Yakut Hamavî *Mu'cemu'l-Buldân,* (2/350).
[317] **İsbahân:** Yakut şöyle demektedir: 'Şu an Şehristan olarak bilinmektedir. Buhtunnasr Kudüs'ü ele geçirip halkı esir alınca oradaki Yahudî halkı alarak İsbahân'a götürmüştü. Orada onlar için bir mahalle inşa ettirdi ve orası İsbahân Yahudîliği olarak isimlendirildi.' Bkz. Yakut Hamavî *Mu'cemu'l-Buldân,* (1/208).
[318] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/83).
[319] Tirmizî, (*Tuhfetu'l-Ahfazi Şerhi,* 6/495). Elbânî, '**sahih**tir' demiştir. Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'i's-Sağîr,* (3/150, no: 3398).
[320] Ahmed, *Musned,* (*Fethu'r-Rabbânî Tertibi,* 24/73). İbn Hacer, '**sahih**tir' demiştir. Bkz. *Fethu'l-Bârî,* (13/328).
[321] İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (13/91).
[322] İbn Kesîr, *en-Nihâye/el-Fiten ve'l-Melâhim,* (1/128).

• *Deccâl Mekke ve Medine'ye giremeyecek:*

Deccâl ahir zamanda çıktığında Mekke ve Medine'ye girmekten men edilecek. Bu konuda **sahih** hadisler vardır. Diğer şehirlere ise tek tek girecek.

Fatıma bt. Kays radıyallahu anha hadisinde geçtiğine göre Deccâl şöyle demiştir: 'Ben çıkınca yeryüzünde dolaşacağım ve kırk gece içinde kendisine girmediğim hiçbir yer bırakmayacağım. Ancak Mekke ve Tîbe[323] müstesnadır. Bunların her ikisi de bana haram kılınmıştır. Birine yahut o iki beldeye girmek istedikçe beni elinde sıyrılmış bir kılıçla bir melek karşılar ve beni oraya girmekten alıkoyar. Muhakkak onlardaki her bir yol üzerinde onları koruyup beklemekte olan bir takım melekler vardır.'[324]

Yine Deccâl şu dört mescide giremez: *Mescidi Haram, Mescidi Nebevî, Mescidi Tur* ve *Mescidi Aksa*.

İmâm Ahmed, Cunâde b. Ebî Umeyye Ezdî'nin şöyle dediğini rivayet etmiştir:

"Ben ve Ensâr'dan bir kişi Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in ashâb'ından birinin yanına gittik ve: 'Bize Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'den Deccâl hakkında duyduğun şeyi anlat' dedik. Dedi ki: **'Yeryüzünde kırk gün kalacak. Uğramadığı su başı kalmayacak. Ancak dört mescide yaklaşamaz:** ***Mescidi Harâm, Mescidi Medîne, Mescidi Tûr ve Mescidi Aksâ.'*** "[325]

Buhârî ve Müslim'de geçen: "Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem çok kıvırcık saçlı, sağ gözü sakat ve börtlek bir adamı, iki elini başka iki kişinin omuzlarına koyarak Kâbe'yi tavaf ederken gördü ve onun kim olduğunu sordu. Ona: 'O Mesih Deccâl'dir' dediler"[326] rivayetine gelince, buna şöyle cevap verilir: Deccâl'in Mekke ve Medine'ye girmesinin yasaklanması ahir zamanda çıktığında olacaktır. Doğrusunu Allah bilir.[327]

• *Deccâl'e uyanlar:*

Deccâl'e uyanların çoğu Yahudîler, İranlılar, Türkler (Moğollar) ve diğer insanlardan olacak. Bunların çoğu bedevîler ve kadınlardır.

Müslim Enes radıyallahu anh'dan Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle dediğini rivayet etmiştir: **'Deccâl'e üzerlerinde şal olan İsbahân Yahudîlerinden yetmişbin kişi uyacaktır.'**[328]

İmâm Ahmed'in rivayeti ise şöyledir: **'Başlarında taç olan yetmişbin kişi.'**[329]

Ebû Bekir radıyallahu anh'dan gelen hadis şöyledir: **'Deccâl'e uyanlar yüzleri deri üstüne deri kaplanmış kalkan gibi olan insanlardır.'**[330]

İbn Kesîr diyor ki: 'Görülen o ki, *-Allah en doğrusunu bilir-* söylenmek istenen, Türkler (Moğollar) Deccâl'in yardımcısı olacaklardır.'[331]

---

[323] **Tîbe:** Medine'dir.
[324] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/83).
[325] Ahmed, *Musned, Tertîbu's-Sâ'a,* (*Fethu'r-Rabbânî Tertibi,* 24/76). Heysemî diyor ki: 'Ahmed rivayet etmiştir ve ravileri **sahih** hadis ravileridir.' Bkz. *Mecma'u'z-Zevâ'id,* (7/343). İbn Hacer diyor ki: 'Ravileri **sika**dır.' Bkz. *Fethu'l-Bârî,* (13/105).
[326] Buhârî, (6/477); Müslim, (2/233-235).
[327] Nevevî, *Müslim Şerhi,* (2/234); İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (6/488-489).
[328] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/85-86).
[329] Ahmed, *Musned,* (*Fethu'r-Rabbânî Tertibi,* 24/73). Hadis **sahih**tir. Bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (13/238).
[330] Tirmizî, (*Tuhfetu'l-Ahvazî Şerhi,* 6/495).

Bana göre, bunlar içinde İranlılar da vardır. Nitekim Ebû Hureyre radıyallahu anh'den gelen hadiste şöyle geçmektedir: **'Siz (Arablar) yabancı milletler Hûz ve Kirman ile savaşmadıkça kıyamet kopmaz. Onlar kırmızı yüzlü, basık burunlu küçük gözlüdür. Yüzleri deri üstüne deri kaplanmış kalkanlar gibi kalın etli ve ayakkabıları da yündür.'**[332]

Ona uyanların çoğunun bedevîler olmasına gelince bunun sebebi onların cahil olmalarındandır. Ebû Umâme radıyallahu anh hadisinde şöyle geçmektedir: **"Onun -Deccâl'in- hilelerinden biri de bedevîye şöyle demesidir: 'Eğer senin anne-babanı diriltirsem, benim senin rabbin olduğumu kabul eder misin?' Bedevî: 'Evet' der. O an ona iki şeytan anne ve babası şeklinde görünür ve şöyle derler: 'Ey oğlum! Ona uy, muhakak ki o senin rabbindir.'"**[333]

Ona uyanların çoğunluğunun kadınlar olmasına gelince, bu onların çok çabuk etkilenmeleri ve cahil olmalarından dolayıdır. Onların bu durumu bedevîlerden daha kötüdür. İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan gelen hadiste Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: **'Deccâl Medine'nin bu çorak Merkenat**[334] **vadisine inecektir. Onun yanına en çok kadınlar gider. Öyle ki kişi, Deccâl'in yanına gitmeleri korkusuyla karısının, annesinin, kızının, kızkardeşinin, halasının yanına döner de onları bağlar.'**[335]

• *Deccâl'in fitnesi (yapacağı şeyler):*

Deccâl'in fitnesi Adem ﷺ'ın yaratılmasından kıyamete kadar olan en büyük fitnedir. Bu, Allah'ın ona akılları şaşırtıp hayrete düşürecek olağanüstü haller vermesi sebebiyledir.

Hadislerde geçtiğine göre onun cenneti ve ateşi vardır. Gerçekte ise cenneti ateş, ateşi de cennetdir. Nehirler kadar suyu, dağlar kadar ekmeği vardır. Göğe emreder yağmur yağdırır; yere emreder ürün çıkarır. Yeryüzündeki hazineler onun arkasından gider. Rüzgarın yöneltip sevk ettiği yağmurun hızı gibi yer yüzünü çok süratli bir şekilde kateder... vb.

Bunların tümü sahih hadislerde gelmiştir:

Müslim, Huzeyfe ؓ'dan Rasûlüllâh ﷺ'in şöyle dediğini rivayet ediyor: **'Deccâl sol gözü sakat, bol saçlı bir kimsedir. Onun beraberinde bir cennet ve bir ateş vardır. Ateşi cennettir, cenneti de ateştir.'**[336]

Yine Müslim, Huzeyfe ؓ'dan Rasûlüllâh □'in şöyle dediğini rivayet ediyor:

'Şüphesiz ben, Deccâl'in beraberinde bulunan şeyleri ondan daha iyi bilmekteyim. Onun beraberinde akmakta olan iki nehir vardır. Onlardan biri göz görüşü ile beyaz bir sudur. Diğeri de göz görüşü ile kendi kendine tutuşup alevlenen bir ateştir. Eğer herhangi bir kimse ona erişirse ateş olarak gördüğü nehre gelsin. Gözünü kapasın. Sonra başını daldırıp ondan içsin. Çünkü o soğuk bir sudur.'[337]

Nevvâs b. Sem'ân ؓ'dan gelen Deccâl hadisinde şöyle geçmektedir:

---

331 İbn Kesîr, *en-Nihâye/el-Fiten ve'l-Melâhim,* (1/117).
332 Buhârî, (*Fethu'l-Bârî Şerhi,* 6/604).
333 İbn Mâce, (2/1359-1363). Hadis **sahih**tir. Bkz. Elbânî, *Sahîhu'l-Câmi'i's-Sagîr,* (6/273-277, no: 7752).
334 Medine'nin Taif tarafında kalan bir vadidir. Geliş yolunda Uhud şehitlerinin mezarları vardır. Bkz. Yakut, *Mu'cemu'l-Buldân,* (4/401).
335 Ahmed, *Musned,* (7/190, no: 5353). *Musned*'i tahkik eden Ahmed Şakir 'isnadı **sahih**tir' demiştir.
336 Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/60-61).
337 Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/61).

“Sahâbe: Biz: ‘Ya Rasûlüllâh! onun yeryüzünde kalması ne kadar sürer?’ diye sorunca Rasûlüllâh : **‘Kırk gün. Bir günü bir sene gibidir. Bir gün bir ay gibidir. Bir gün de bir cuma (bir hafta) gibidir. Geri kalan günleri ise sizin günleriniz gibidir’** buyurdu. Biz:

‘Ya Rasûlüllâh! Onun yeryüzündeki sürati ne kadardır?’ diye sorduk, O:

‘Rüzgarın yöneltip sevk ettiği yağmurun hızı gibidir. Deccâl bir kavmin üzerine gelir, onları davet eder. Bunun üzerine onlar Deccâl’e inanırlar ve davetine karşılık verirler. Daha sonra o göğe emreder, gök yağmur yağdırır. Yere emreder, o da her türlü bitkiyi çıkarır. O kavmin otlamaya çıkarılmış olan hayvanları, akşam üzeri kendilerine en yüksek en güzel halde, memeleri de sütün çokluğundan ötürü en dolgun vaziyette, boş böğürlerinin çevreleri ise iyice doyduklarından dolayı en uzun olmuş durumda dönerler. Sonra diğer bir kavme gelip onları da davet eder. Fakat o kavim onu kabul etmeyip reddederler. Bunun üzerine Deccâl o kavmin bulunduğu yerden geri döner, gider. Sonra o kavim az yağmurlu bir kıtlık musibetine çatarlar. Elerinde mallarından hiçbir şey kalmaz. Deccâl bir harabeliğe uğrar ve:

‘Hazinelerini meydana çıkar’ der. Devamında o harabeliğin hazineleri, bal arılarının kendi erkek arılarının arkasından gittiği gibi onun arkasından giderler. Sonra o, yetişkin gençlik dolu bir genci çağırır. Ona kılıçla vurup iki parça halinde keser ve parçaları bir ok atımı mesafesi kadar birbirinden ayrı düşer. Sonra Deccâl parçaladığı genci çağırır, o da hemen yüzü parıldayarak ve güler halde gelir.’”[338]

Buhârî ?’nun Ebû Said Hudrî ’dan yaptığı rivayette Deccâl’in öldürdüğü kişinin insanların en hayırlılarından veya insanların en hayırlısı olduğu geçmektedir. Bu kişi Medine’den Deccâl’e karşı çıkar ve ona şöyle der:

“‘Ben şahidim ki muhakkak sen Rasûlüllâh ’in bize haber vermiş olduğu Deccâl’sin.’ Bunun üzerine Deccâl yanında bulunan kimselere:

‘Şimdi ben bu adamı öldürür, sonra diriltirsem ne dersiniz? Benim (ilahlık) iddiası işinde şüphe eder misiniz?’ diye sorar. Yanındakiler:

‘Hayır, şüphe etmeyiz’ derler. Deccâl o kimseyi hemen öldürür, sonra da diriltir. Ve diriltir diriltmez o kimse:

‘Vallahi benim, senin Deccâl olduğun hakkındaki şimdiki kanaatim, bundan önceki imânımdan daha kuvvetlidir’ der. Bunun üzerine Deccâl o kimseyi tekrar öldürmek ister. Fakat artık onu öldürmeye güç yetiremez.”[339]

Daha önce de geçtiği gibi İbn Mâce’nin Ebû Umâme Bâhilî ’dan rivayet ettiği hadiste Rasûlüllâh Deccâl hakkında şöyle demektedir:

“Onun hilelerinden biri de, bir bedevîye şöyle demesidir:

‘Eğer senin anne babanı diriltirsem, benim senin rabbin olduğumu kabul eder misin?’ Bedevî:

‘Evet’ der. O an ona iki şeytan anne ve babası şeklinde görünür ve şöyle derler:

‘Ey oğlum! ona uy, muhakkak ki o senin rabbindir.’”[340]

Allah bizi her türlü fitneden korusun. (Amîn)

---

[338] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/65-66).
[339] Buhârî, (*Fethu’l-Bârî Şerhi,* 13/101).
[340] İbn Mâce, (2/1359-1363).

• *Deccâl'in çıkmasını inkar edenlere cevap:*

Buraya kadar geçen hadisler Deccâl'in ahir zamanda çıkacağının **mütevâtir** olduğunu gösterir. O, Allah'ın kendisine dilediğince olağan üstü haller verdiği gerçek bir şahıstır.

Muhammed 'Abduh, onun yalancılığı, kötülük ve hurafeleri temsil eden bir sembol olduğu görüşündedir.[341] Onun bu görüşüne Ebû 'Ubeyye de uyarak Deccâl'in kötülüğü temsil eden bir sembol olduğunu, Âdemoğlu içinde böyle bir kişinin olmadığını söylemektedir. Bu görüş ise delilsiz olarak hadislerin zahiri anlamlarından yüz çevirmektir!

Şimdi size Ebû 'Ubeyye'nin Deccâl hadisleri için yazdığı dipnotlarından örnekler sunalım: 'Deccâl'in ortaya çıkacağı yer, ne zaman çıkacağı hakkında ve onun İbn Sayyad olup olmadığı konusundaki rivayetlerde ihtilâf vardır. Bu ihtilâflar Deccâl'den, onun hakimiyetinden, despotluğu, her şeye gücü yetmesi ve tehlikesinin büyüklüğü ve bazı zamanlardaki zararının vehametinden, meşalesi sönüp hakkın gücüyle alevi yok oluncaya kadar bazı zamanlar fitne, yayılma ve hakimiyet araçlarının kendisi için kolay olması yüzünden eziyetinin pek çok yere ulaşmasından kasıt, onun kötülüğün sembolü olduğudur. Allah şöyle buyurmaktadır: *'Batıl yok olmaya mahkumdur.'* (İsrâ, 17/81)'[342]

Yine şöyle diyor: 'En doğrusu Deccâl'in kötülük, yalan ve iftiranın sembolü olduğunu kabul etmek değil midir?...'[343]

Biz bu sözlere şöyle cevap veririz:

Hadislerde açıkça geldiğine göre Deccâl'in kendisi belirli bir adamdır. Onun hurafe, yalan veya batılın sembolü olduğuna dair hiç bir delil yoktur. Onunla ilgili gelen rivayetler arasında birbirine zıt bir şey de yoktur. Bu konudaki hadisler arasındaki birleştirme daha önce de geçmişti. Deccâl'in ilk önce Horasan'daki İsbahân'da ortaya çıkacağını -ki doğru tarafıdır- İbn Sayyâd hakkında söylenenleri, o Deccâl mi yoksa başkası mı olduğunu ve âlimlerin bu konudaki görüşlerini belirtmiştik.

Eğer bunlar iyi anlaşılmışsa, artık çıkacağı yer ve zaman hakkındaki rivayetler de bir anlaşmazlık olmaz. Ne çıkacağı yer ne de çıkacağı zaman konusunda mesele kalmaz. Muhammed 'Abduh ve Ebû 'Ubeyye'nin söylediklerine ihtiyaç da kalmaz. Özellikle bunca hadiste geçen sıfatına rağmen kimse çıkıp da o gerçek bir şahıs değildir, iddiasında bulunamaz.

Ayrıca Ebû 'Ubeyye, İbn Kesîr'in *el-Fiten ve'l-Melâhim* kitabında Deccâl hadislerine yaptığı dipnotlardaki açıklamalarda kendisi çelişkiye düşmektedir. Örneğin:

"Onun iki gözü arasında 'kâfir' yazılıdır. Onun yaptıklarını sevmeyen herkes veya her mümin onu okur" ve: **'İyi bilin ki sizden hiç bir kimse ölmeden önce rabbini göremez'** hadisleri için şöyle diyor:

'Bu, Deccâl'in Rabblik iddiasında yalancı olduğunu gösterir. Allah onu çirkinleştirsin, azabı ve laneti onun üzerine olsun'[344]

---

[341] Reşit Rıza, *Menâr Tefsiri,* (3/317).
[342] İbn Kesîr, *en-Nihâye/el-Fiten ve'l-Melâhim,* (*Ebû Ubeyye tahkiki,* 1/118-119).
[343] İbn Kesîr, *en-Nihâye/el-Fiten ve'l-Melâhim,* (*Ebû Ubeyye tahkiki,* 1/152).
[344] İbn Kesîr, *en-Nihâye/el-Fiten ve'l-Melâhim,* (*Ebû Ubeyye tahkiki,* 1/89).

Ebû ‘Ubeyye burada onun Rabblik iddia eden gerçek bir insan olduğunu kabul ediyor ve ona lanet okuyor. Başka bir yerde ise gerçek bir Deccâl’in var olduğunu kabul etmiyor ve onun kötülük ve fitnenin sembolü olduğunu söylüyor?! Şüphesiz bu, açık bir çelişkidir.

Deccâl’in çıkmasını inkar edenlere, Rasûlüllâh ﷺ’in şu hadisi umarım uygulanmaz: **‘Sizden sonra gelen bir kavim recmi, Deccâl’i, şefaati, kabir azabını ve ateşte yandıktan sonra oradan çıkarılacak insanlar olacağını inkar edeceklerdir.’**[345]

Bundan sonra gelecek olan başlıklar, Deccâl’in olağan üstü halleri, fitnesinden sakınma yolu, nasıl helâk olduğu ile ilgili konulardır. Bu konular onun kesin olarak bir insan olduğunu göstermektedir.

• Deccâl’in gösterdiği olağanüstü haller gerçek şeylerdir:

Deccâl’in fitnesini anlatırken onun olağanüstü hallerinden bahsetmiştik. Bu haller gerçek şeylerdir. Yoksa bazı âlimlerin iddia ettiği gibi hayal ve kuruntu değildir.

İbn Kesîr ﷺ’nun, İbn Hazm ﷺ ve Tahavî ﷺ’dan naklettiğine göre bu iki âlim şöyle demişlerdir:

‘Deccâl’in gösterdiği olağanüstü haller gerçek şeyler değildir.’

Yine Mu‘tezile’nin önde gelen âlimlerinden Ebû ‘Alî Cubbâî’nin[346] şöyle dediğini nakleder:

‘Sihirbazların yaptıkları şeylerin, peygamberlerin mucizelerine benzememesi için, onların gerçek olmaması gerekir.’[347]

Onlardan çok sonra gelen Reşit Rıza da Deccâl’in olağanüstü haller göstermesini inkâr etmiştir. Bu gibi şeylerin Allah’ın âlemdeki düzenine aykırı olduğunu iddia etmiştir. O, Deccâl hadisleri hakkında şöyle diyor:

‘Bu hadislerde geçen olağan üstü şeyler, Allah ﷻ’nin *‘Ulu’l-‘Azm* olan büyük peygamberlerine verdiği mucizeleri veya daha üstü olan şeyleri andırmaktadır. Bazı kelam âlimlerinin dediği gibi bunlar mucizelere şüphe düşürmektedir. Bazı hadisçiler ise bunları bid‘at saymıştır. Bilindiği gibi Allah ﷻ onlara bu mucizeleri insanların hidâyet bulmaları için vermiştir ki bu da O’nun rahmetinin azabından önce geldiğini gösterir. Nasıl olur da kullarından bir çoğunu fitneye düşürsün diye Deccâl’e en büyük olağan üstü haller verilir? Yine bu rivâyetlerden birisi, onun Mekke ve Medine hariç kırk günde yeryüzünün hepsini dolaşmasıdır...’

Daha sonra şöyle diyor:

‘Ona dayandırılan olağanüstü haller Allah ﷻ’nin mahlukattaki düzenine aykırıdır. Kur’ân’daki âyetlerde bidirildiğine göre Allah ﷻ’nin düzeninde kesin olarak hiçbir değişiklik olmaz. Öyleyse tezat oluşturan bu hadisler, kesin delil olan bu âyetleri özelleştiremez ve karşı da duramaz.’[348]

---

[345] Ahmed, *Musned,* (1/223, no: 157). *Musned*’i tahkîk eden Ahmed Şakir ‘isnadı **sahih**tir’ demiştir.
[346] **Muhammed b. ‘Abdulvehâb b. Selâm Basrî:** H. 303 yılında vefat etmiştir. Bkz. *Şezerâtu’z-Zeheb,* (2/241) ve Ziriklî, *el-A‘lâm,* (6/256).
[347] İbn Kesîr, *en-Nihâye/el-Fiten ve’l-Melâhim,* (1/120).
[348] Reşit Rıza, *Menâr Tefsiri,* (9/490).

O, Deccâl hadislerinin çelişkisine bazı rivayetlerde geçen Deccâl'in yanında dağlar kadar ekmek, nehirler çokluğunca su ve bal olmasını, yine onun yanında cennet ve cehennemi beraberinde bulundurmasını vb. şeyleri örnek göstermektedir. Fakat bu söyledikleri Buhârî ve Müslim'de bulunan Mugîre b. Şu'be hadisine aykırıdır. Zira o şöyle diyor:

"Rasûlüllâh ﷺ'e Deccâl hakkında benim kadar çok soru soran başka kimse olmamıştır. Bana dedi ki:**'Onun sana bir zararı olmaz.'** Ben:

'Onun beraberinde ekmek dağı ve su nehri olduğunu söylüyorlar' dedim. Rasûlüllâh ﷺ:

'O (Deccâl), Allah katında bundan daha basit ve değersizdir' dedi."[349]

Deccâl'in olağanüstü hallerini inkar edenlerden biri de Ebû 'Ubeyye'dir. O bu konuda gelen hadislere düştüğü dipnotunda şöyle diyor:

'Bu kadar dehşetli fitnelerin önünde insanların çoğu dayanabilir mi?! Kendisini duyabilecek mesafede olan bir çok insanların gözü önünde öldürecek ve diriltecek, sonra da Allah ﷻ bu kulları, onun fitnesine düştüler diye yüzükoyun Cehenneme atacak!! Muhakkak ki Allah ﷻ kullarına böyle bir belayı musallat etmekten onlara karşı daha yumuşak ve merhametlidir. Öyleki onlardan sınırsız güçlü imana ve itikada sahip olanlardan başka kimse o imtihanlar karşısında duramaz. Oysa Deccâl, -hangi Deccâl olursa olsun- birçok insanın kalbindeki inanç ve dini sarsarak onlara uzatılan tehlikeli bir silah olmaktan ve kullara bela vermekten, Allah katında daha alçak ve değersizdir.'[350]

• *Deccâl'in olağanüstü hallerini kabul etmeyenlere cevap:*

1. Muhakkak ki Deccâl'in göstereceği olağanüstü hallerden bahseden hadisler **sahih** hadislerdir. Bunları kabul etmemek veya başka şekilde yorumlamak doğru değildir. Bu hadislerde söylendiği gibi, şüphe zayıflık veya birbiri arasında zıtlıkta yoktur.

Reşid Rızâ'nın Buhârî ve Müslim'de bulunan Mugîre ؓ hadisinin diğer Deccâl hadisleri ile çelişmesine örnek olarak Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'in şu sözünü göstermesi: **'O, Allah katında bundan daha basittir'** şöyle açıklanır. Yani:

O, Allah'ın onun elinde yarattığı, müminleri yoldan çıkartacak kalplerini şüpheye düşürecek olağanüstü hallere göre, Allah ﷻ katında daha basit ve değersizdir. Aksine o, imanı olanların imanını artırmak, kalplerinde hastalık olanların şüphesini çoğaltmak içindir. O, aynı Deccâl'in öldürdüğü kişinin şöyle demesi gibidir: **'Benim bugün sana karşı olan basiretim daha çok arttı.'** Yoksa: **'O, Allah katında bundan daha basittir'** sözünden kasıt: 'Deccâl'in beraberinde olağanüstü hiç bir şey yoktur' manasında değildir. Aksine kasıt: 'Onun doğruluğunun işareti olan bir şey yapmasından daha düşük olmasıdır.' Özellikle Allah ﷻ, onda yalancı ve kafir olduğuna dair bir işaret kılmıştır ki daha önce de geçtiği üzere, onu okuma yazma bilen ve bilmeyen her Müslüman anlar.[351]

2. Hadisin zahiri manada olduğunu kabul etsek bile bu durumda Rasûlüllâh ﷺ'in Mugîre ؓ'ya söylediği söz, Deccâl'in yanında olan olağanüstü haller kendisine bildirilmeden önce olmuştur. Çünkü Mugîre ؓ Rasûlüllâh ﷺ'e:

'Sen onun hakkında şöyle şöyle demiştin' demiyor. 'Onun beraberinde... söylüyorlar' diyor. İşte bu sözden sonra Deccâl'in sahip olduğu olağanüstü haller vahiy yoluyla Rasûlüllâh sallallahu

---

[349]Buhârî, (*Fethu'l-Bârî Şerhi,* 13/89) ve Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/74).

[350] İbn Kesîr, *en-Nihâye/el-Fiten ve'l-Melâhim,* (*Ebû 'Ubeyye tahkîki,* 1/188).

[351] Bkz. Nevevî, *Müslim Şerhi,* (18/74); İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (13/93).

aleyhi ve sellem'e bildiriliyor. Dolayısıyla Mugîre ﷺ hadisiyle diğer Deccâl hadisleri arasında bir çelişki yoktur.

3. Muhakkak ki Deccâl'in olağanüstü haller göstermesi hayal değil gerçektir. Bu haller Allah ﷻ'nin kulları için takdir ettiği imtihan ve belalardır. Deccâl'in halinin peygamberlere benzemesi imkansızdır. Çünkü o, mucize gösterdiğinde peygamberlik iddiasında bulunduğu sabit olmamıştır. Aksine ondaki bu haller ancak ilâhlık iddiasında bulunduğu zaman ortaya çıkacak ve görülecektir.[352]

4. Deccal'in yeryüzünün her tarafını kırk günde dolaşacağı ama Mekke ve Medine'ye giremeyeceği rivayetini doğruluktan çok uzak bulan Reşid Rıza'nın bunun aksini gösteren hiçbir delili yoktur. Aksine bunun gerçekten olacağına dair delil vardır. Müslim'deki rivayette Deccâl'in bazı günlerinin bir sene, bazılarının bir ay ve bazılarının da bir hafta müddetinde olacağı rivayet edilmiştir.

5. Deccâl'e verilen bu harikulâde haller *Sünnetu'llah*'a (Allah'ın yeryüzünde yarattığı düzene) aykırı değildir. Eğer biz, Reşid Rıza'nın sözlerini olduğu gibi alırsak, peygamberlerin mucizelerini inkâr etmemiz gerekir. Çünkü o zaman mucizeler *Sünnetu'llah*'a aykırı olmuş olur. Öyleyse, peygamberlerin mucizeleri hakkında onların *Sünnetu'llah*'a aykırı olmadığı sözü, Deccâl'e verilen fitne, imtihan ve belâ gibi harikulâde haller içinde söylenmelidir.

6. Eğer Deccâl'in olağanüstü hallerinin *Sünnetu'llah*'a aykırı olduğunu kabul etsek o zaman şöyle düşünmemiz gerekir: Deccâl'in çıktığı vakitte dünyanın yok olması, kıyametin yaklaşması gibi olağanüstü haller gözükür. Öyleyse eğer onun çıkması Allah ﷻ'nin istediği bir fitne zamanında oluyorsa, Allah ﷻ, kullarını olağan üstü hallerle imtihan etmekten daha yumuşak ve merhametlidir, denilemez. Fakat Allah ﷻ'nin hikmeti kulların Deccâl ile imtihan olması şeklinde olmuştur. Çünkü Allah ﷻ onları daha önce uyarmış ve sakındırmıştır.

Bu kadar açıklamadan sonra, Deccâl'in olağan üstü hallerinin gerçek olduğunu ve Allah ﷻ'nin bunları kullarını imtihan etmek için kıldığını açıklayan büyük âlimlerden bir grubun sözlerini nakledelim:

Kadı 'Iyâd ﷺ diyor ki:

'Müslim'in ve daha başka muhaddislerin Deccâl hakkında zikrettiği bu hadisler, Deccâl'in varlığının sahihliği hakkındaki *Ehli Sünnet* mezhebi lehine delildir. O bir şahıstır ki Allah ﷻ onunla kullarını imtihan edecek ve onu Allah ﷻ'nin takdir ettiği bazı şeyleri yapmaya muktedir kılacaktır. Bunlardan bazıları öldürdüğü kişiyi diriltmek, dünya nimetlerinin zuhuru ve onunla birlikte bolluğun gelmesi, cennetinin, cehenneminin, iki nehrinin bulunması; yeryüzü hazinelerinin ona tabi olması, semaya yağmur yağdırması için emredip yağmur yağdırması, yere emredip ürün bitirmesi gibi şeylerdir. Bunların herbiri Allah ﷻ'nin kudreti ve dilemesi ile olacaktır. Sonra bunların ardından Allah ﷻ onu aciz kılacak, artık ne o adamı ne de başkasını öldürmeye güç yetirecek, gücü yok olacak ve 'Îsâ ﷺ onu öldürecek ve Allah ﷻ iman edenleri sabit kılacaktır.

Hâricîler, Cehmîyye ve Mu'tezile'den bazılarının inkâr etmesine karşılık onun gerçek olduğuna dair *Ehli Sünnet*'in, bütün muhaddisler, fakihler ve görüş sahiplerinin mezhebi işte budur. Bunların hakikatı olmayan hurafe ve hayal olduğunu iddia eden kişi, eğer bunlar gerçek olsaydı, o zaman peygamberlerin mucizelerine güvenmemek gerekirdi diye savunma yapmaktadır.

İşte bu yanlıştır; çünkü o peygamberlik iddiasında bulunmayacaktır. Onun gösterdiği haller kendisinin doğrulanması içindir. O ilâhlık iddiasında bulunacaktır. Kaldı ki o haliyle bu iddiasını yalanlayacaktır. Öyle ki üzerinde meydana gelen olaylar ve şeklinin çirkinliği, gözündeki sakatlığı

---

[352] Bkz. İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (13/105).

giderememesi ve alnındaki kâfir olduğuna şahit olan yazıyı kaldıramaması onun ilahlık iddiasını yalanlamaktadır.

Onun bu gibi özelliklerine ancak ihtiyacını ve yoksulluğunu gidermek, açlığını gidermek isteyen kişi veya onun eziyetinden korkup göstermelik davranan ayak takımından başkası kanmaz. Çünkü Deccâl'in fitnesi çok büyük bir şeydir. Akıllar onunla dehşete düşer, insanlar hayret ederler. O kadar hızlı hareket eder ki zayıflar onun üzerindeki durumları ve eksiklikleri düşünecek kadar bile bir yerde kalmaz. Onu tasdik eden bu halde tasdik eder.

İşte bu yüzden bütün peygamberler kavimlerini onun fitnesine karşı uyarmışlar. Onun değersizliğinin delilleri ve eksikliklerine dikkat çekmişlerdir.

Bu imtihanı başaracak olanlar ise daha önce de anlatıldığı gibi onu yalanlayan alametleri bildikleri için ona kanmaz ve aldanmazlar. Çünkü onun haliyle ilgili bilgi onlara gelmişti zaten. Bu yüzden Deccâl'in önce öldüreceği, sonra da dirilteceği kişi ona şöyle diyecektir: **'Senin hakkında ancak basiretim arttı.'**"[353]

İbn Kesîr ﷺ şöyle diyor:

'Şüphesiz Allah ﷻ, Deccâl'e verdiği olağan üstü haller ile kullarını imtihan eder. Daha öncede geçtiği gibi kendisine uyanlar için göğe emreder, yağmur yağdırır; yer onlar için ürün çıkarır kendileri ve hayvanları ondan yer. Hayvanlar etli butlu ve sütlü olarak dönerler. Kendisini kabul etmeyip uymayanlar için kıtlık ve kuraklık olur, hayvanları ölür, malları ve ürünleri azalır. Ona inanmayanlardan ölenler olur. Hazineler yerden çıkıp arı sürüsü gibi ona gelir. Bir genci önce öldürür ve sonra diriltir. Onun yaptığı bütün bu şeyler hayal ve el çabukluğu değildir. Aksine Allah ﷻ'nin ahir zamanda onunla kullarını imtihan ettiği gerçek şeylerdir. Kimini onunla sapıtır, kimini de hidâyete erdirir; şüpheciler inkâr eder, iman edenlerin imanı artar.'[354]

İbn Hacer ﷺ diyor ki:

"Bununla birlikte onun yalanını anlayan kişi için Deccal'de apaçık alametler vardır. Çünkü o bir çok parçadan oluşur. Sakat gözünün çirkinliğine rağmen yaptıklarının etkisi açıktır. Kendisinin Rab olduğuna kabul etmeye davet ettiğinde, en kötü halde, onu gören her akıl sahipleri, kendisindeki eksikliği gideremeyenin başka bir şeyi yaratamayacağını, değiştiremeyeceğini, güzelleştiremeyeceğini bilir. En azından şöyle der: 'Ey gökleri ve yeri yarattığını iddia eden! Önce kendini yarat ve düzelt, ayıplarını gider! Eğer ilâh olan kendini yaratamaz dersen, en azından alnındaki kafir yazısını yok et.'"[355]

Ebû Bekr b. El-'Arabî ﷺ şöyle diyor:

"Gökten yağmuru indirmesi, kendini doğrulayanlara bolluk, kendisini yalanlayanlara kıtlık ve kuraklık getirmesi, hazinelerin onun arkasından gitmesi, yanında cennet ve cehennemin ve akan suların bulunması gibi Deccâl'in gösterdiği alâmetlerin hepsi Allah ﷻ'nin bir imtihanıdır. Bununla kalbinde şüphe olanı helake düşürür, iman sahibini kurtarır. Bunların hepsi korkunç ve tehlikeli şeylerdir. Bu yüzden Rasûlüllâh ﷺ şöyle demiştir: **'Deccâl'in fitnesinden daha büyük bir fitne yoktur.'**"[356]

---

[353] Nevevî, *Müslim Şerhi,* (18/58-59); İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (13/105).
[354] İbn Kesîr, *en-Nihâye/el-Fiten ve'l-Melâhim,* (1/121).
[355] İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (13/103).
[356] İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (13/103).

• *Deccâl’in fitnesinde korunma:*

Rasûlüllâh ﷺ ümmetini Deccâl’in fitnesinden kurtaracak şeyi, gecesi gündüzü gibi aydınlık olacak şekilde açıklamıştır. Bu hususta ancak helâk olacaklar sapar. Çünkü hiçbir hayır yoktur ki o ﷺ ümmetine bunu söylememiş olsun. Hiçbir kötülük de yoktur ki ümmetini ona karşı uyarmasın. Sakındırdığı bu kötülüklerden birisi de Deccâl’in fitnesidir. Çünkü *Ümmeti Muhammed*’in kıyamete kadar başına gelecek en büyük fitne Deccâl’in fitnesidir. Her peygamber kendi ümmetini sakat gözlü Deccâl’e karşı uyarmış, ama Muhammed ﷺ bu konuda daha çok uyarıda bulunmuştur. Çünkü bu ümmet en son ümmet olduğundan Muhammed ﷺ peygamberlerin en sonuncusu olmasından dolayı Allah ﷻ son peygamberi Muhammed ﷺ’e Deccâl’in sıfatları hakkında geniş beyanlarda bulunmuştur. Ta ki ümmetini uyarsın, çünkü o muhakkak surette bu ümmetin içerisinde çıkacaktır.

Şimdi Rasûlüllâh ﷺ’in Deccâl’in fitnesinden korunması için ümmetine yaptığı uyarılardan bazılarını sunalım:

1. İslâm’a sarılmak ve iman silahıyla silahlanmak:

Kimsenin ortak olamayacağı Allah’ın güzel isimlerini yüce sıfatlarını öğrenmek. Bilindiği üzere Deccâl yiyen ve içen bir insandır. Allah ﷻ ise bundan münezzehtir. Yine Deccâl sakat gözlüdür. Allah ﷻ ise sakat gözlü değildir ve insanlar ölmeden önce Allah ﷻ’yu göremez. Deccâl ise çıktığında hem mümin hem de kafirler tarafından görülür.

2. Deccâl’den Allah’a sığınmak, özellikle de namaz içinde:

Bu konuda **sahih** hadisler vardır. Buhârî, Müslim ve Nesâ’î رحمهم الله, ‘Â’işe z’nın şöyle dediğini rivayet etmektedirler: “Rasûlüllâh ﷺ namazda iken şöyle dua ederdi:

اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ...

‘Ey Allah’ım! Kabir azabından, Mesîh Deccâl’in fitnesinden... sana sığınırım.’”[357]

Yine Buhârî رحمه الله, Mus‘ab رضي الله عنه’dan şöyle dediğini rivayet ediyor: “Sa‘d beş şeyi emreder ve bunların Nebî ﷺ tarafından emredildiğini anlatırdı... (bunlardan):

وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ فِتْنَةِ الدُّنْيَا (يَعْنِي: فِتْنَةَ الدَّجَّالِ).

‘Ey Allahım!... Dünyanın (yani Deccâl’in) fitnesinden sana sığınırım’”[358]

‘Burada dünyanın Deccâl olarak değerlendirilmesinde, dünyada ortaya çıkacak olan en büyük fitnenin Deccâl fitnesi olacağına işaret vardır.’[359]

Müslim رحمه الله, Ebû Hureyre radıyallahu anh’dan Rasûlüllâh ﷺ’in şöyle dediğini rivayet etmektedir:

إِذَا تَشَهَّدَ أَحَدُكُمْ، فَلْيَسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنْ أَرْبَعٍ، يَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ جَهَنَّمَ، وَمِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ، وَمِنْ فِتْنَةِ الْمَحْيَا وَالْمَمَاتِ، وَمِنْ شَرِّ فِتْنَةِ الْمَسِيحِ الدَّجَّالِ.

“Sizden birisi teşehhüde oturduğunda şöyle diyerek dört şeyden Allah’a sığınsın:

‘Ey Allahım! Cehennem azabından, kabir azabından, hayatın ve ölümün fitnesinden, Mesîh Deccâl fitnesinin şerrinden sana sığınırım.’”[360]

---

357 Buhârî, (*Fethu’l-Bârî Şerhi,* 2/317) ve Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 5/87).
358 Buhârî, (*Fethu’l-Bârî Şerhi,* 11/174).
359 İbn Hacer, *Fethu’l-Bârî,* (11/179).

İmam Tâvûs eğer oğlu namazda bu duayı okumamışsa, ona namazını tekrar kılmasını emrederdi.[361]

Bu da *Selefî Sâlihîn*'in bu büyük duayı çocuklarına öğretmede ne kadar hırslı olduklarını gösterir.

3. Kehf Suresi'nden ayetler ezberlemek:

Rasûlüllâh ﷺ Deccâl'e karşı Kehf Suresi'nin baş taraflarından on ayet, bazı rivayetlerde ise son tarafından on ayet okumayı emretmiştir.

Bu konuda Müslim'de Nevvâs b. Sem'ân ؓ'dan rivayet edilen uzunca hadiste şöyle geçmektedir: **'...Sizden kim ona ulaşırsa onun üzerine Kehf Suresi'nin baş taraflarını okusun.'**[362]

4. Deccâl çıktığında ondan uzaklaşmak ve kaçmak:

Bundan da daha iyisi Mekke ve Medine'de yaşamaktır. Daha önce de geçtiği gibi Deccâl Mekke ve Medine'ye giremez. Deccâl çıktığında her Müslümanın ondan uzaklaşması gerekir. Zira Allah ﷻ insanları sınamak için ona olağanüstü haller ve şüpheler vermiştir. Belki onu gören kişi kendi imanına ve azmine güvenerek ona yaklaşabilir ve sonuçta ona tabi olabilir. Allah ﷻ her Müslümanı onun fitnesinden korusun. (*Amîn*)

İmâm Ahmed, Ebû Dâvud ve Hâkim ؒ, Ebû'd-Dehmâ ؓ'dan, 'İmrân b. Husayn ؓ'nun şu hadisini rivayet ediyorlar:

"Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurdu: **'Kim Deccâl'in çıktığını duyarsa ondan uzak dursun. Vallahi kendinde iman olduğunu iddia eden kişi Deccâl'in yanına gelir de onun getirdiği şüphelerden dolayı arkasından gider.'**"[363]

• *Kur'ân'da Deccâl'in Zikri:*

Âlimler, çok büyük fitne sahibi olmasına ve peygamberlerin ona karşı uyarması ve namazda dahi fitnesinden Allah'a sığınılmasına dair emre karşın, Kur'ân'da neden Deccâl'den açıkça bahsedilmediği sorusuna şu şekilde cevap vermişlerdir:

1. Deccâl şu ayetin içinde dolaylı olarak zikredilmiştir: *'Rabbinin bazı alâmetleri geldiği gün, önceden inanmamış ya da imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye artık imanı bir fayda sağlamaz.'* (En'âm, 6/158)

Bu alâmetlerden:

Deccâl, güneşin battığı yerden doğması, *Dâbbetu'l-Arz* kastedilmektedir ve bu ayetin tefsirlerinde bu şekilde geçmektedir.

Müslim ve Tirmizî, Ebû Hureyre ؓ'dan Rasûlüllâh ﷺ'in şöyle dediğini rivayet etmektedir:

'Üç şey vardır ki onlar çıktıkları zaman, önceden inanmamış ya da imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye artık imanı bir fayda sağlamaz: Güneşin battığı yerden doğması, Deccâl ve *Dâbbetu'l-Arz.*'[364]

---

[360] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 5/87).
[361] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 5/89).
[362] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/65).
[363] Ahmed, *Musned,* (*Fethu'r-Rabbânî Tertibi,* 24/74); Ebû Dâvud, (*'Avnu'l-Ma'bûd Şerhi,* 11/242); Hâkim, *Mustedrek,* (4/531). Hâkim: 'Müslim'in şartlarına göre **sahih**tir. Fakat Buhârî ve Müslim rivâyet etmemiştir' demiş, Zehebî ise susmuştur. Elbânî, hadisin **sahih** olduğunu söylemiştir. Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'i's-Sagîr,* (5/303, no: 6177).

2. Kur'ân, 'Îsâ ﷺ'ın inmesinden bahsetmiştir. 'Îsâ ﷺ ise Deccâl'i öldürecek olan kişidir. Kur'ân hidayetin Mesîh'ini zikretmekle yetinmiş dalâletin Mesîh'ini anmaya gerek duymamıştır. Araplarda âdet olan iki zıt şeyden birisinin adının anılmasıyla yetinmektir.

3. Deccâl şu ayetin içinde anılmıştır: *'Elbette göklerin ve yerin yaratılması, insanların yaratılmasından daha büyük bir şeydir.'* (Gâfir, 40/57)

Bazı şeylerin isimlendirilmesinde genel bir ifade kullanılması kuralına göre ayetteki insanlardan kasıt aynı zamanda Deccâldir.

Ebû'l-'Âlîye şöyle diyor: 'Yahudîler onu büyütünce, Allah da göklerin ve yerin yaratılmasının çok daha büyük olduğunu açıklamıştır.'[365]

İbn Hacer diyor ki: 'Eğer bu doğru ise en güzel cevaptır ve Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem'in açıklamasını üzerine aldığı şeyden olur. Doğrusunu Allah bilir.'[366]

4. Muhakkak ki Kur'ân, Deccâl'in halini hakir gördüğü için ondan açıkça bahsetmemiştir. Çünkü o, rablik iddiasında bulunmuş, ama onun insan olması, her türlü eksiklikten münezzeh olan Yüce Rabbin büyüklüğü, kemali ve ihtişam haliyle çelişmektedir. Bu yüzden onun durumu kendinden bahsedilmeyecek kadar Allah ﷻ katında hakir ve küçüktür. Bununla birlikte bütün peygamberler kendi ümmetlerini ona karşı uyarmışlar ve fitnesinden sakındırmışlardır.

Eğer denilirse ki, Fravun da rablik ve ilâhlık iddiasında bulunmasına karşılık Kur'ân'da neden zikredilmiştir? Buna şöyle cevap verilir:

Firavun'a cezası verilmiş ve o iş kapanmıştır. O insanlara ibret ve ders olsun diye zikredilmiştir. Deccâl ise ahir zamanda ortaya çıkacağından, onunla insanlar imtihan olacakları için kendisinden bahsedilmemiştir. Kaldı ki onun rablik iddiası, bu iddianın boş olduğunu açıklamaktan daha önemli gözüktmektedir. Çünkü Deccâl sakatlığı ve çirkinliği üzerinde açıkça görülen ve iddia ettiği makama yakışmayacak şekilde eksikliği olan birisidir. Böyle birisini görmenin mümin kullarını korkutmayacağı ve onların Allah ve Rasuluna imanlarını arttıracağını Allah ﷻ bildiği için Deccâl'den bahsetmemiştir. Aynı Deccâl'in önce öldürülüp de sonra dirilttiği gencin şöyle dediği gibi:

'Vallahi benim, senin deccâl olduğun hakkındaki şimdiki kanaatim, bundan önceki imanımdan daha kuvvetlidir.'[367]

Bir şeyin anlatımı, çok belli olduğu için açıklanmayabilir. Nitekim Rasûlüllâh ﷺ ölüm hastalığında Ebû Bekir ﷵ'nun halife olması belli olduğundan vasiyet yazmamıştı. Çünkü Ebû Bekir ﷵ'nun değeri sahâbe katında belli idi. Bu yüzden Rasûlüllâh ﷺ onun hakkında: **'Allah ve müminler Ebû Bekir'den başkasına rıza göstermez'**[368] demiştir.

İbn Hacer, Deccâl'in neden Kur'ân'da zikredilmediği sorusunun devamlı sorulacağını, çünkü Allah Kur'ân'da *Ye'cüc* ve *Me'cüc*'den bahsettiğini ve onların fitnesinin Deccâl'in fitnesine yakın olacağını söylemiştir.[369]

Allah ﷻ bilir belki de bir no'lu cevap doğruya en yakın olanıdır. Bazı ayetlerin içinde Deccâl'e işaret edilmiş, Rasûlüllâh sallallahu aleyhi ve sellem de bunları ayrıntılı olarak açıklama görevini üzerine almıştır.

---

[364] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 2/195); Tirmizî, (*Tuhfetu'l-Ahvazî Şerhi,* 8/449).
[365] Kurtubî, *Tefsîr,* (15/325).
[366] İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (13/92).
[367] Buhârî, (*Fethu'l-Bârî Şerhi,* 13/101).
[368] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 15/155).
[369] İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî,* (13/91-92).

• *Deccâl'in sonu:*

Deccâl'in sonu 'Îsâ b. Meryem ﷺ tarafından olacaktır. Bu konuda **sahih** hadisler vardır. Deccâl Mekke ve Medine'ye giremeyecek, ama bütün dünyayı dolaşacak, kendisine birçok inanan olacak, böylece fitnesi her tarafa yayılacaktır. Onun bu fitnesinden sadece az bir mümin topluluğu kurtulacaktır. İşte o anda 'Îsâ ﷺ Şam'ın doğusundaki Beyaz Minare'ye inecek ve Allah ﷻ'nin mümin kulları onun etrafında toplanacaklardır. 'Îsâ ﷺ onlarla birlikte Deccâl'i öldürmek için yola çıkacaktır. Deccâl ise 'Îsâ ﷺ indiği sıralarda Kudüs'e yönelmiş bulunacak ve 'Îsâ ﷺ onunla Filistin'de Kudüs'e yakın bulunan *Bâbu'l-Ludd*'da karşılaşacaktır. Deccâl 'Îsâ ﷺ'ı gördüğü anda tuzun suda eridiği gibi erimeye başlayacaktır. 'Îsâ ﷺ ona:

'Benim sana bir vuruşum olacak, ondan kurtulamazsın' diyecek ve mızrağını ona saplayarak öldürecektir. Böylece Deccâl'in beraberinde olanlar hezimete uğrayarak kaçacaklardır. Müslümanlar onları takip edecekler ve yakaladıklarını öldüreceklerdir. Öyle ki her taş ve ağaç dile gelerek şöyle diyecek:**'Ey Müslüman! Ey Allah'ın kulu! şu arkamdaki kişi bir Yahudîdir, gel ve onu öldür. Sadece *Garkad* ağacı bunu söylemez. Çünkü o bir Yahudî ağacıdır.'**[370]

Şimdi sizlere Deccâl'in yok olması ile ilgili hadisleri verelim:

Müslim, 'Abdullah b. 'Amr ؓ'dan Rasûlüllâh □'in şöyle dediğini rivâyet ediyor: **'Ümmetimin içinde Deccâl çıkar... Sonra Allah Meryem oğlu İsâ'yı gönderir. O, sanki 'Urve b. Mes'ûd'a benzemektedir. Deccâl'i arar ve sonra onu öldürür.'**[371]

İmam Ahmed ve Tirmizî, Mucemma' b. Câriye Ensârî ؓ'dan şöyle rivayet etmişlerdir:

"Ben Rasûlüllâh ﷺ'i şöyle derken işittim: **'Meryem oğlu (İsâ), Deccâl'i *Bâbu Ludd*'da öldürür.'**"[372]

Müslim'in Deccâl hakkında Nevvâs b. Sem'ân ؓ'dan rivayet ettiği 'Îsâ ﷺ'ın inişi ve Deccâl'i öldürmesi kıssasının bulunduğu uzunca hadiste Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmaktadır: **'Bir kafir için onun nefesinin rüzgarını diri olduğu halde bulması mümkün olmaz. Onun nefesi de gözünün göreceği yere kadar ulaşır. İsâ, Deccâl'i arar ve en sonunda *Bâbu'l-Ludd*'da ona yetişerek öldürür.'**[373]

İmâm Ahmed, Câbir b. 'Abdullah ؓ'dan Rasûlüllâh ﷺ'in şöyle dediğini rivayet etmektedir:

"Dinin zayıflayıp dindarların azaldığı ilmin yok olduğu bir zamanda Deccâl çıkar... Sonra Meryem Oğlu 'Îsâ ﷺ iner ve seher vakti bir konuşma yaparak şöyle der:

'Ey insanlar! Şerli ve yalancı Deccâl'e doğru çıkmaktan size engel olan şey nedir?' Onlar:

'Bu cinlenmiş birisidir' derler ve harekete geçerler. Bir de bakarlar ki 'Îsâ b. Meryem ﷺ oradadır. Namaz için kamet getirilir. 'Îsâ ﷺ'a:

'Öne geç! Ey Ruhu'llah!' derler. O:

'Sizin imamınız öne geçsin, o namaz kıldırsın' der. Sabah namazını kılarlar ve Deccâl'e doğru yola çıkarlar. Aldatıcı (Deccâl) 'Îsâ ﷺ'ı görünce tuzun suda eridiği gibi erimeye başlar. 'Îsâ ﷺ ona doğru gider ve onu öldürür. Taşlar ve ağaçlar dile gelerek şöyle derler:

---

[370] İbn Kesîr, *en-Nihâye/el-Fiten ve'l-Melâhim,* (1/128-129).
[371] Müslim,. *(Nevevî Şerhi,* 18/67-).
[372] İmam Ahmed, *Musned,* (*Fethu'r-Rabbânî Tertibi,* 24/83) ve Tirmizî, (*Tuhfetu'l-Ahvazî Şerhi,* 6/513-514). Elbânî Sahîh et-Tirmizî'de hadisin **sahih** olduğunu söylemiştir.
[373] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/67-68).

'Ey Ruhu'llah! Bu bir Yahudîdir. Dolayısıyla Deccâl'e uyanlardan öldürülmedik bir kişi bile bırakmaz!'"[374]

Böylece Deccâl'in öldürülmesiyle onun büyük fitnesi son bulur. Allah, 'Îsâ aleyhi's-selâm ve ona inanan müminler yoluyla, iman edenleri, Deccâl'den ve ona uyanların şerrinden kurtarır. Bu yüzden Allah'a hamd ve sena olsun.

---

[374] İmam Ahmed, *Musned,* (*Fethu'r-Rabbânî Tertibi,* 24/86); Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâ'id,* (7/344)'te şöyle diyor: 'İmam Ahmed iki senedle rivâyet etmiştir, bir tanesinin ravileri **sahih** hadis ravileridir.'

İsa Aleyhi's-selâm'ın Nüzulüne İman

٢٣- وأن عيسى ابن مريم ﷺ ينزل، فيقتله بباب لُدٍّ.

23- Şüphesiz Meryem oğlu 'Îsâ ﷺ, nüzûl ederek Deccâl'i Lud kapısında öldürecektir.

İmâm Ahmed ve Tirmizî, Mecma' b. Câriye Ensârî ؓ'dan şöyle rivayet etmişlerdir:

"Ben Rasûlüllâh ﷺ'i şöyle derken işittim:

(يَقْتُلُ ابْنُ مَرْيَمَ الدَّجَّالَ بِبَابِ لُدٍّ.)

'Meryem oğlu (İsâ), Deccâl'i *Bâbu Ludd*'da öldürür.'"[375]

Müslim'in Deccâl hakkında Nevvâs b. Sem'ân ؓ'dan rivayet ettiği 'Îsâ (ﷺ)'ın inişi ve Deccâl'i öldürmesi kıssasının bulunduğu uzunca hadiste Rasûlüllâh ﷺ şöyle buyurmaktadır:

(فَلاَ يَحِلُّ لِكَافِرٍ يَجِدُ رِيحَ نَفَسِهِ إِلاَّ مَاتَ، وَنَفَسُهُ يَنْتَهِي حَيْثُ يَنْتَهِي طَرْفُهُ، فَيَطْلُبُهُ حَتَّى يُدْرِكَهُ بِبَابِ لُدٍّ فَيَقْتُلُهُ.)

'Bir kâfir için onun nefesinin rüzgârını diri olduğu halde bulması mümkün olmaz. Onun nefesi de gözünün göreceği yere kadar ulaşır. İsâ, Deccâl'i arar ve en sonunda *Bâbu'l-Ludd*'da ona yetişerek öldürür.'[376]

Ebu Hüreyre radıyallahu anh rivayet ediyor; Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"Nefsimi elinde tutana (Allah'a) yemin olsun ki; İsa İbni Meryem'in adil bir imam olarak aranıza nüzul etmesi yakındır. Haçı kıracak, domuzu öldürecek, cizyeyi kaldıracak, hiç kimsenin mal kabul etmeyeceği şekilde malı artıracak. Bir tek secde dünyadan ve içindekilerden hayırlı olacak" sonra Ebu Hüreyre dedi ki; İsterseniz şu ayeti okuyun;

"Kitap ehlinden, ölmeden önce, İsa'ya inanmayacak yoktur. O (gerektiği gibi inanmadıklarından) kıyamet günü onların aleyhine şahid olur" (Nisa, 159)[377]

---

[375] Ahmed, *Musned,* (*Fethu'r-Rabbânî Tertibi,* 24/83); Tirmizî, (*Tuhfetu'l-Ahvazî Şerhi,* 6/513-514). Elbânî *Sahîhu't-Tirmizî*'de hadisin **sahih** olduğunu söylemiştir.

[376] Müslim, (*Nevevî Şerhi,* 18/67-68).

[377] Müslim (1/135) Buhari (2/774, 875, 3/1272) İbni Hibban (15/227) Ebu Nuaym Müsnedu'l-Mustahrec (1/217, 220) Ebu Avane (1/98, 105) Tirmizi (2233) Beyhaki (1/244, 9/180) İbni Mace (4078) İbni Ebi Şeybe (7/494) Taberani Müsnedu Şamiyyin (1/84) Taberani Evsat (2/89, 8/86) Ahmed (2/411, 437, 483, 493) İbni Mende el-İman (1/512-13) ed-Dani Sünenül Varide (6/1234) Nuaym b. Hammad (2/569, 570, 572) Temhid (14/202) İbni Adiy el-Kamil (3/261) el-İsabe (4/766) Nevevi Tehzibul Esma (2/358) Darekutni İlel (9/190) İbni Hazm Muhalla (7/296, 391)

Haçı kırması; Hıristiyanlık dininin ve onların İsa aleyhis selam'ı yüceltmek konusundaki iddialarının iptali demektir.

Cizyeyi kaldırması; Kafirler İslam'ı kabul edene kadar onlardan cizye kabul etmez demektir. Onlardan kim cizye bağışlarsa almaz, ya Müslüman olmaları ya da ölümü seçmelerini teklif eder.

Malın artması; Zulümsüz bir adalet sebebiyle malın çoğalması, bereketlerin ve hayırların nazil olması demektir.

Ebu Katadetül Ensari radıyallahu anh, Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor;

"**İmamınız sizden olduğu halde Meryem oğlu aranıza nüzul ettiğinde haliniz nice olur**?"[378]

Meryem oğlu İsa aleyhis selam, mel'un Deccal'in çıkışından sonra nüzul eder. Ehl-i Sünnet vel Cemaat indinde Onun nüzulü haktır. Bu konuda sahih hadisler vardır. Akıl onu iptal edemez, isbatı vaciptir.

Bunu bazı Mutezile, Cehmiyye ve onlara uyanlar inkar etmişlerdir. Şu ayet ile bu hadislerin merdud olduğunu iddia ederler;

"**Peygamberlerin sonuncusudur**" (Ahzab,40)

Şu hadisi de delil tutarlar; "**Benden sonra peygamber yoktur**"[379]

Ve derler ki; "Peygamberimiz Sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra peygamber gelmeyeceği hususunda Müslümanların icması vardır. Onun şeriatı kıyamet gününe kadar bâkidir, nesh olunmaz..."

Onların bu sözleri fasit bir istidlaldir. Zira şüphesiz İsa aleyhis selam'ın nüzulü ile murad edilen, Onun yeni bir şeriat getirip, şeriatımızı nesh etmesi değildir. Bu hadislerde ve diğerlerinde böyle bir şey yoktur! Doğrusu; şüphesiz İsa aleyhis selam, Şeriatımızla hükmeden adil bir hakem olarak nüzul edecek, şeriatımızdan insanların terk ettiklerini ihya edecektir.[380]

Ebu Hüreyre radıyallahu anh der ki; "Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu; "**Meryem oğlu aranızda nüzul etmiş iken ve imamınız da sizden olduğu halde haliniz nice olur**"

İbni Ebî Zi'b der ki; "Yani Rabbinizin Kitabı ve Peygamberiniz'in (Sallallahu aleyhi ve sellem) Sünneti, imamınız iken" demektir"[381]

---

[378] Müslim (1/136) Buhari (3/1272) İbni Hibban (15/213) Ebu Nuaym Müsnedul Mustahrec (1/220) Ebu Avane (1/99) Deylemi (4882)
[379] İmam Ahmed bunu; Sa'd b. Ebi Vakkas'tan (1/182), Ebu Said'den (3/32) ve Sevban radıyallahu anhum ecmain (5/278) rivayet etti.
[380] Nevevi Şerhu Sahihi Müslim (18/75)
[381] Müslim (1/137) Ebu Avane (1/99, 106)

Sahih hadiste burada bahsedilen imamın Mehdi a.s. olacağı belirtilmiştir.[382] İbni Ebi Zi'b de bu yorumunda Mehdi a.s.'ın Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetiyle amel edeceğini kasdetmiş olabilir.

Hafız İbni Hacer; "Mehdi'nin bu ümmetten olacağı ve İsa A.s'ın onun arkasında namaz kılacağına dair hadisler tevatür etmiştir. Sahih olan hüküm, İsa a.s'ın diri olarak göğe çıkarılıdığıdır." Der. Şevkani 29 hadis, Gımari 50 hadis, Keşmiri de 101 hadis zikrederek bu konudaki hadislerin mütevatir olduğunu ispat etmişler, Sıdık Hasen Kannuci, Şankıti, M.Ali Azam gibi pek çok ulema da bu hükme katılmışlardır.[383]

"**Allah buyurmuştu ki: Ey İsa! Seni vefat ettireceğim, seni nezdime yükselteceğim, seni inkâr edenlerden arındıracağım ve sana uyanları kıyamete kadar kâfirlerden üstün kılacağım. Sonra dönüşünüz bana olacak. İşte o zaman ayrılığa düştüğünüz şeyler hakkında aranızda ben hükmedeceğim**."(Al-i İmran 55)

Bu ayette geçen; "mütevveffike" fiilinin anlamı; bir şeyi tamamen almak demektir. Kişi; "istevfeytu hakkî ve teveffeytuhu" dediği zaman; "Hakkımı tam ve eksiksiz aldım" demektedir. Ölüm manasına gelen kelime ise; "İmate"dir.

Zemahşerî, Esasul Belaga'da der ki; "Vefat sözcüğü ile ölümü ifade etmek, mecaz kabilindendir."

İbni Cerir et Taberî ve İbnu Ebi Hatem'in Hasen r.a.'den rivayet ettiklerine göre "İnnî müteveffike"; uyku halinde alıp götürmek demektir. Allah Onu uyku halinde semaya kaldırmıştır. Hasen r.a. dedi ki;

"Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem Yahudilere;

"**İsa aleyhi's-selâm ölmedi. O, kıyamet gününden önce tekrar size dönecektir.**"[384]

Bu doğrudur, nitekim En'am suresi 60. ayetinde; "**Geceleyin sizi öldüren (öldürür gibi uyutan), gündüzün de ne işlediğinizi bilen; sonra belirlenmiş ecel tamamlansın diye gündüzün sizi dirilten (uyandıran) O'dur. Sonra dönüşünüz yine O'nadır. Sonunda O, yaptıklarınızı size haber verecektir."** Buyrulmaktadır. Burada da "teveffa" fiili kullanılmıştır.

Yine Zümer suresi 42. ayetinde; "**Allah, ölenin ölüm zamanı gelince, ölmeyenin de uykusunda iken canlarını alır da ölümüne hükmettiği canı alır, ötekini muayyen bir vakte kadar bırakır. Şüphe yok ki, bunda iyi düşünecek bir kavim için ibretler vardır."** Buyrulmuş, burada da teveffa kelimesi "almak" anlamında geçmiştir. Halbuki uyuyan kimse, bildiğimiz manada ölmüş değildir.

İbni Cerir et Taberî, sahih bir senetle Ka'b r.a.'ın şöyle dediğini nakletmiştir; "İsa a.s. kendisine tabi olanların azlığını ve yalanlayanların çokluğunu görünce Allah'a şikayette bulundu ve Allah ona şöyle vahyetti;

---

[382] bkz.: ed-Dani Sünenül Varide (6/1237) Gımari Akide (s.125) Keşmiri Tasrih (s.196) sahihtir.
[383] İbni Hacer Fethul Bari (6/491) Keşmiri et-Tasrih (s.62) Keşmiri el-İslam (s.38-43) Gımari Akidetul İslam (s.7) Kevseri Nazratun Abira (s.43, 71) el-Buti Kübral Yakıniyyat (s.330) Ebu Hayyan Bahrul Muhit (2/473)
[384] Suyuti Durrül Mensur (2/225) Taberi (3/289) İbni Kesir (4/1260)

“Seni alıp götüreceğim, semaya kaldıracağım. Seni tekrar dirilteceğim. Bir gözü kör olan şaşı deccal’i öldüreceksin, bundan sonra da 24 yıl yaşayacaksın. Sonra seni dirileri öldürüp canını aldığım gibi alacağım.”

Ka’b; “İşte bu, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şu sözünü tasdik ediyor;

“**Evvelinde ben, sonunda ise İsa a.s.’ın olduğu bir ümmet nasıl helak olur?**”

İbni Asakir, bu ayetin tefsiri hakkında İbni Abbas, Hasen el Basri ve Mücahid r.a.’nın şöyle dediklerini nakleder;

“Seni öldürüp semaya kaldıracağım; yani seni bana kaldıracağım ve ahir zamanda vefat ettireceğim.”[385]

Allah Azze ve Celle buyurur ki; “**Şüphesiz ki o (İsa), kıyametin (ne zaman kopacağının) bilgisidir. Ondan hiç şüphe etmeyin ve bana uyun; çünkü bu, dosdoğru yoldur.”(Zuhruf 61)**

“**Ve "Allah elçisi Meryem oğlu İsa'yı öldürdük" demeleri yüzünden (onları lânetledik). Halbuki onu ne öldürdüler, ne de astılar; fakat (öldürdükleri) onlara İsa gibi gösterildi. Onun hakkında ihtilâfa düşenler bundan dolayı tam bir kararsızlık içindedirler; bu hususta zanna uymak dışında hiçbir (sağlam) bilgileri yoktur ve kesin olarak onu öldürmediler.**

Bilâkis Allah onu (İsa'yı) kendi nezdine kaldırmıştır. Allah izzet ve hikmet sahibidir.

Ehl-i kitaptan her biri, ölümünden önce ona muhakkak iman edecektir. Kıyamet gününde de o, onlara şahit olacaktır.”(Nisa 157-159)

Şimdi, İsa aleyhi's-selâm’ın ahir zamanda nüzul edeceğini inkar edenlere sorarız; Ayette geçen Rafaahullahu “ileyhi=Allah onu kendisine yükseltti” ifadesi, eğer bu yükseliş, derece bakımından yükseliş ise, “İleyhi: kendisine” kelimesi ne anlamdadır? “Allah onu kendisi gibi bir ilah kıldı” mı denilecektir?

Zira, “Allah falanın makamını kendisine yükseltti” sözünün anlamı; “Onu kendi mertebesine ulaştırdı” demektir. Fesubhanallah!

Hem sonra, derecesinin yükseltilmesi neden asılma veya öldürülme hadisesine bağlansın? Bundan önce zaten derecesi yükseltilmiş değil miydi?

“**Kitap ehlinden, ölmeden önce ona inanmayacak kimse yoktur**”(Nisa 159) ayetindeki “Kable mevtihi: ölümünden önce” ibaresi, ayetin siyakından açık olarak anlaşıldığı gibi İsa a.s.’ı işaret etmektedir. Yani mana; “İsa a.s.’ın yeryüzüne indiğinde hayatta olanlar ona iman edecek, İsa a.s. bundan sonra ölecektir” demektir.[386]

İSA ALEYHİS SELAM'IN VASIFLARI

---

[385] Taberi (6/458) İbni Asakir Tarihu Dımeşk (47/512-514) Durrül Mensur (2/225) Nisaburi Vedehul Burhan (1/259)
[386] bkz. Vedehul Burhan (1/317)

Müslümanlar, nüzul ettiğinde Onu tanısınlar diye, Efendimiz Sallallahu aleyhi ve sellem, Mesih İbni Meryem aleyhis salatu vesselam'ı çoğu sahih olarak gelen hadislerde vasfetmişlerdir. Bu hadislerden bazıları;

Abdullah Bin Ömer radıyallahu anhuma Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem'den rivayet ediyor;

"Gece rüyamda Kabe'nin yanında, esmer erkeklerin en güzeli zannettiğim birisiyle karşılaştım. Saçları iki omzuna sarkıyordu. Saçları taranmış ve başından su damlıyordu. İki elini, iki kişinin omuzlarına koymuş, Beyt'i tavaf ediyordu. Dedim ki;

"Bu kimdir?"

"Bu Mesih İbni Meryem'dir" dediler"[387]

Ebu Hüreyre radıyallahu anh'den merfuan;

"Benimle İsa arasında başka peygamber yoktur. Şüphesiz O nüzul edecektir. Onu gördüğünüzde tanıyın; O orta boylu, pembe tenli, üzerinde açık kırmızı renge boyanmış iki giysili, üzerine su isabet etmemiş olmasına rağmen başından su damlar gibidir. İnsanlarla İslam'ı seçmeleri için harb eder. Haçı kırar, domuzu öldürür, cizyeyi kaldırır. Allah, Onun zamanında İslam dışındaki bütün milletleri ve Mesih Deccal'i helak eder. İsa (Aleyhis selam) yeryüzünde kırk sene kalır ve sonra vefat eder. Müslümanlar Onun cenaze namazını kılarlar.[388]

Nevvas Bin Sem'an radıyallahu anh hadisinde, Mesih aleyhis selam'ın vasfı hakkında buyrulur ki;

"Başını eğdiğinde su damlar, kaldırdığında da inci gibi taneler düşer"[389]

Ebu Hüreyre radıyallahu anh rivayetinde;

"İsra gecesinde İsa aleyhisselam ile karşılaştım. Hamamdan yeni çıkmış gibi kızıl benizliydi."[390]

İbni Abbas radıyallahu anhuma rivayetinde;

"İsa'yı açık kırmızı tenli, kıvırcık saçlı ve geniş göğüslü gördüm"[391]

---

[387] Müslim (1/155) Buhari (3/1269) Ebu Nuaym Müsnedul Mustahrec (1/337) Ebu Avane (1/130, 148) Ahmed (2/22, 39) İbni Mende İman (2/741) Nuaym b. Hammad (2/571)
[388] İbni Hibban (15/225, 233) Ebu Davud (4324) İbni Abdilberr et-Temhid (14/201) Hatibul Bağdadi Muvazzahu Evham (2/238) İshak b. Rahuye Müsned (1/124) Tefsiru Taberi (6/22) Tefsiru Kurtubi (3/291) Tefsiru İbni Kesir (1/579) Allame Dani Sünenül Varide Fil Fiten (6/1234)
[389] Müslim (4/2253) Hakim (4/538) Tirmizi (2240) İbni Mace (4075) Tefsiru Kurtubi (4/90) Tefsiru İbni Kesir (1/582) İbni Mende İman (2/934)
[390] Müslim (1/154) Buhari (3/1243, 1269) İbni Hibban (1/247) Ebu Nuaym Müsnedul Mustahrec (1/237) Ebu Avane (1/116) Tirmizi (3130) Abdurrazzak (5/329) İbni Mende İman (2/740, 746) Tefsiru Taberi (15/5, 15)
[391] Ahmed (1/296) Taberani (11/64) İbni Sa'd Tabakat (1/417)
- İbni Ömer Radıyallahu anhuma'dan; Müslim (iman, 275) Buhari (3/1269) Ahmed (3/119) Deylemi (3191) İbni Abdilberr et-Temhid (14/190)

Mesih Aleyhis selam Nereye Nüzul Edecek?

Nevvas b. Sem'an radıyallahu anhden merfuan;

"Allah, Mesih İbni Meryem'i gönderir, O da Şam'ın doğusunda Minaretul Beyda'ya iner."[392]

Nevevi Rahmetullahi aleyh der ki; "Bu minare bugün Şam'ın doğusunda Mevcuttur"[393]

Muhasara;

Rasulullah Sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; **"Müslümanlar Şam'daki Duhan dağına kaçarlar. Deccal gelir ve onları Muhasara altına alır. Bu kuşatma şiddetlenir ve sıkıntılar da iyice artar. Sonra Meryem oğlu İsa (A.S.) nüzul eder. Bunun üzerine bir seher vakti şöyle nida edilir;**

"Ey insanlar! Yalancı habise karşı huruç etmenize mani olan nedir?" Derler ki;

"Bu cinlerden bir adamdır"[394]

Bir rivayette de (Osman Bin Ebil As radıyallahu anh'den merfuan);

"Deccal'in kuşatması altında iken onlara şiddetli bir açlık isabet eder, çok sıkıntı çekerler. Hatta içlerinden birsi yayının kirişini pişirse onu bile yer. Onlar bu halde iken seher vakti bir münadi söyle nida eder;

"Ey insanlar! Size gavs geldi (3 defa)" Birbirlerin derler ki;

"Bu tok bir adamın sesidir"[395]

İsa Aleyhis selam, Mehdi'nin Ardında Namaz Kılar;

Bir önceki hadiste şu da geçer; "**İsa aleyhis selam sabah namazı vaktinde nüzul eder. Müslümanların imamı der ki;**

"Ey Ruhullah! Öne geç de namazı kıldır" Buyurur ki;

"Bu ümmetin bazısı bazısına emir kılınmıştır" Bunun üzerine Müslümanların emiri (Mehdi aleyhis selam) öne geçer ve namazı kıldırır."[396]

---

[392] Müslim (4/2253) Hakim (4/538) Ebu Davud (4321) Tirmizi (2240) İbni Mace (4075) Ahmed (4/181)
* Bu hadisi Keysan radıyallahu anh'den; Taberani (19/196) Buhari Tarihul Kebir (7/233) İbni Kani Mucemus Sahabe (3/141) İbni Abdilberr el İstiab (3/1330) İbni Hacer el İsabe (5/268) İbni Ebi Asım el Ahadu vel Mesani (5/98) Deylemi (8960)
* Evs Bin Evs radıyallahu anh'den; Taberani (1/217) Hatibul Bağdadi Taliyut Telhis (2/508) İbni Ebi Hatim İlel (2/422) Keşful Hafa (2/534) Mecmauz Zevaid (8/205) Heysemi, ricalinin güvenilir olduğunu söyler.
[393] Nevevi el Minhac Bi Şerhi Sahihi Müslim (18/67)
[394] Ahmed (3/367) Mecmauz Zevaid (7/344) Heysemi der ki; "Ahmed bunu iki isnad ile rivayet etti. Bir isnadı sahih ricalidir."
[395] Hakim (4/524) Ahmed (4/216) İbni Ebi Şeybe (7/491) Taberani (9/60) Mecmauz Zevaid (7/342) İbni Kesir Tefsiri (1/580) Nuaym b. Hammad Fiten (2/546) Hadis hasendir.

Diğer bir rivayet; "Müslümanların imamı salih bir kişi olan Mehdî'dir. İmamları sabah namazını kıldırmak için öne geçer ve Sabah namazı için tekbir aldığı sırada İsa İbni Meryem nüzul eder. Bunun üzerine imam arkasına dönüp geri çekilir ve insanlara namaz kıldırması için İsa aleyhis selam'ı öne geçirmek ister. İsa aleyhis selam elini Onun omuzlarının arasına koyar ve der ki; "Öne geç ve onlara namazı kıldır. Şüphesiz ikamet senin için okunmuştur" Böylece imamları (Mehdi A.S) onlara namazı kıldırır."[397]

Cabir radıyallahu anh'ın merfu rivayeti;

"Müslümanların emiri İsa aleyhisselam'a der ki;

"Gel de bize namaz kıldır" Der ki;

"Hayır, bazınız bazılarınıza Emir kılınmıştır. Bu Allah'ın bu ümmete bir ikramıdır"[398]

Son Rasul ve İsa Aleyhi's-selâm

Rasûllerin sonuncusu Muhammed *sallallahü aleyhi ve sellem*'dir

Bunun delili yüce Allah'ın: *"Muhammed sizin adamlarınızdan kimsenin babası değildir. Fakat o Allah'ın Rasûlü ve peygamberlerin sonuncusudur."* (el-Ahzab, 33/40) buyruğudur.

O halde Peygamber *sallallahü aleyhi ve sellem*'den sonra hiçbir peygamber gelmeyecektir.

"Meryem oğlu İsa, âhir zamanda inecektir ve o bir rasûldür" denilecek olursa, cevabımız şudur:

Bu doğrudur, ancak o önceki şeriatleri yenileyen bir rasûl olarak inmeyecektir. O, peygamber Muhammed *sallallahü aleyhi ve sellem*'in şeriati ile hükmeden birisi olarak inecektir. Çünkü gerek İsa'ya, gerekse diğer peygamberlere düşen Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e iman etmek, ona uymak ve ona yardımcı olmaktır. Nitekim yüce Allah şöyle buyurmaktadır:

"Hani Allah peygamberlerden; size verdiğim kitab ve hikmetten sonra size beraberinizdekini doğrulayıcı bir peygamber gelince, ona mutlaka iman edecek ve yardım edeceksiniz diye söz aldığı zaman: Kabul ettiniz mi ve bu ağır yükünü alıp yüklendiniz mi, demişti. Onlar da: Kabul ettik demişlerdi. Öyleyse şahid olun ben de sizinle beraber şehadet edenlerdenim, diye buyurmuştu." (Âl-i İmran, 3/81)

İşte peygamberle birlikte olanları tasdik eden rasûl Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'dir. Nitekim bu husus büyük sahabi İbn Abbas *radıyallahu anh.*'dan ve başkalarından sahih olarak rivayet edilmiştir.

---

[396] Ahmed (4/216) İbni Kesir Tefsiri (1/580) bir önceki dipnota bakınız.
[397] İbni Mace (4077) Nuaym b. Hammad (2/566) Ümmü Şüreyk radıyallahu anha'dan.
[398] Müslim (1/137) İbnu Carud el Münteka (1/257) İbni Hibban (15/231) Ahmed (3/345, 384) Ebu Avane (1/99) Beyhaki (9/180) Deylemi (7603) İbni Mende İman (1/517) İbni Hazm Muhalla (1/9, 7/391)

Ameller İmandandır, Artar ve Eksilir

٢٤- والإيمان: قول وعمل يزيد وينقص كما جاء في الخبر «أكمل المؤمنين إيماناً، أحسنهم خلقاً. »

24- İmân söz ve ameldir. Artar ve eksilir. Tıpkı şu rivayette geldiği gibi: 'İmân bakımından müminlerin en kâmili, ahlakça en güzel olanıdır.'[399]

İmân: Tasdiktir. Bu tasdik üçlü merhalededir. Kalp ile itikat, dil ile ikrar (söylemek) ve azalar ile amel etmektir.

Tâbî'in âlim Mücahit b. Cebr şöyle dedi: 'İman söz ve ameldir artar ve eksilir.' (Lâlekâî, *Şerhu Usûli İ'tikadi Ehli's-Sunne,* c. 5/sy. 1023, -1728-).

Hasânu'l-Basrî (ö. 110 h.) şöyle dedi: 'Ne süslenmeyle ne de temenni ile iman olmaz. Fakat kalpte kesin olarak yerleşen ve amellerle doğrulanan şeylerdir.' (Hatîb Bağdâdî, *İktidâu'l-'İlmu ve'l-Amel,* no: 56).

Velid b. Muslim el-Kuraşî şöyle dedi: "el-Evzâ'î, Mâlik b. Enes ve Sa'îd b. Abdul'azîz'i dinlemiştim. Onlar: 'iman amelsiz sözdür' diyenleri hoş karşılamazlardı ve: 'Amelsiz iman, imansız amel olmaz' derlerdi." (Lâlekâî, *Şerhu Usûli 'İtikadi Ehli's-Sunne,* c. 4/sy. 930, -1586-).

Abdullah b. Mubârek şöyle dedi: 'İman söz ve fiildir. İmanın eksiği olur, fazlası olur.' (Abdullah b. el-İmam Ahmed, *es-Sunne,* (5/315, -627-).

Fudayl b. 'Iyâd (ö. 186 h.) şöyle dedi: 'Bize göre imanın içi ve dışı dil ile ikrar, kalp ile söylemek ve onunla amel etmektir.' (Lâlekâî, *Şerhu Usûli 'İtikadi Ehli's-Sunne,* c. 5/sy. 1030, -1742-).

İmâm Şâfi'î (ö. 204 h.) şöyle dedi: "Sahâbe, tâbî'in ve onlardan sonra bizim kendilerine ulaştığımız kimseler: 'İman, söz, fiil ve niyettir; bu üçünden birisi diğeri olmadıkça geçerli olmaz' diye icma ettiler." (Lâlekâî, *Şerhu Usûli 'İtikadi Ehli's-Sunne,* c. 5/sy. 1028, -1735-).

Buhârî (ö. 256 h.)dedi ki: 'Çeşitli ülkelerde binden fazla âlimle karşılaştım. Hiç kimsenin imanın söz ve fiil olduğunda, artıp eksilebileceğinde ihtilâf ettiğini görmedim.' (Lâlekâî, *Şerhu Usûli 'İtikadi Ehli's-Sunne,* c. 5/sy. 959, -1597-).

Ebû Zur'a er-Râzî (ö. 264 h.) şöyle dedi: 'Bize göre iman söz ve fiildir; artar ve eksilir. Kim bunun dışında başka bir şey söylerse o bid'atçıdır, mürciedendir.' (İbn Recep el-Hanbelî, *Tabakâtu'l-Hanâbile,* c. 1/sy. 203).

Abdu'l-Kâdir Geylânî, (ö. 561 h.) şöyle dedi: 'Biz inanıyoruz ki iman dil ile söylemek, kalp ile tanımak ve erkanıyla amel etmektir.' *Gunyetu't-Tâlibin Tariki'l-Hak,* ([1/62 Dımaşk, *Dâru'l-Elbâb*]

Alimler bu esasta icma etmişlerdir.

---

[399] Ebû Hureyre ﷺ'dan rivayet edilmiştir. Ebû Dâvud, (4682); Tirmizî, (2612 -sahih demiştir-); Dârimî, (*Rikâk,* 74. bab) ve Ahmed, (2/250, 472, 527, 6/47, 99) rivayet etmiştir. Elbânî hadise *Sahîhi Ebû Dâvud*'da **hasen-sahih**tir demiştir.

El-Fudayl b. Iyaz dedi ki: "Bize göre iman içte ve dışta dil ile ikrar, kalp ile kabul ve gereğiyle ameldir."[400]

Ebu Sevr: "İman; kalp ile tasdik, dil ile söylemek ve organlarla amel etmektir."[401]

El-Âcurrî, eş-Şerîa adlı eserinde şöyle bir başlık açmıştır: "İmanın kalp ile tasdik, dil ile ikrar ve azalarla amel olup bir kimsenin ancak bu üç şeyi bir araya getirmekle mümin olacağı babı"[402]

İmam Malik şöyle demiştir: "İman söz ve ameldir."[403] İmam Ahmed: "İman söz ve ameldir."[404]

İmam Buhari, alimlerden binden fazla kişiden hadis yazdığını ve ancak imanın söz ve amelden ibaret olduğu itikadında olanlardan hadis yazdığını zikretmiştir.[405]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat alimlerinin cumhuru imanı tarif ederken bazen "söz ve ameldir" diye, bazen de "dilin sözü, kalbin tasdiki ve azaların ameli" diye açıklamışlardır. Bu iki ifade de tek bir manaya delalet etmektedir. Seleften; "İman hem kavl (söz), hem de ameldir" diyen kimse: kalbin ve dilin kavlini, kalbin ve organların amelini kasteder.

El-Âcurrî, eş-Şerîa'da der ki: "Ebu Ca'fer Muhammed b. Süleyman dedi ki: "Sufyan b. Uyeyne'den bir çok defa "İman söz ve ameldir" dediğini işittim. Ondan alıp kabul ettiğimiz hususlardan birisi: "söz ve ameldir. Zira şüphesiz amel olmadan söz olmaz." İbn Uyeyne'ye: "Artar ve eksilir mi?" denildi. "Ya ne olacak?" dedi.[406]

İbn Teymiyye de, Ebul Meali'nin el-İrşad'ının şerhinde Şeyh eş-Şehristani'nin şu sözlerini nakleder: "Ehli Eser, (rivayet ehli/Hadis ehli) farzı ve nafilesiyle bütün taatlerin iman olduğu görüşündedirler. Bu tabirle Allah'ın farz ve nafile olan emirlerini yerine getirmeyi, tahrim ve te'dip türünden bütün yasaklarından sakınmayı kastederler."[407]

Yine der ki: "Bu yüzden iman; söz ve ameldir görüşü Ehli sünnete ait olup sünnetin şiarlarındandır. Birçok kimse bu konuda icma nakletmiştir." Nitekim İmam Şafii, el-Ümm adlı eserinde şöyle der: "Sahabe, Tabiin ve onlardan sonrakilerden onlara yetişenlerin icmaı bu şekilde olup; iman; söz, amel ve niyettir demişlerdir. Bunlardan biri eksik olduğu zaman diğerleri geçerli olmaz."[408]

Sonra İbn Teymiyye bu görüşte olan Mekke, Medine, Kufe, Basra ve Vasıt imamlarının isimlerini sayar. Ebu Ubeyd der ki: "Bu bize göre Ehli Sünnetin amel edilen kavlidir."[409] Bunun dışındaki rivayetler de aynı icmayı göstermektedir. Bu konuda muteber bir hilaf yoktur.

Selefin dediği gibi iman; taatlerle artar ve günahlarla eksilir.[410] Allah Teala: "**Onlara ayetleri okunduğu zaman imanları artar**" (Enfal 2) buyurmuştur.

---

[400] Abdullah b. Ahmed; es-Sunne (627)
[401] El-Lalkai; Şerhu Usuli Ehli's-Sunne ve'l-Cemaa (1590)
[402] Eş-Şeria (119)
[403] Abdullah b. Ahmed; es-Sunne (638)
[404] Abdullah b. Ahmed; es-Sunne (599)
[405] Şerhu Usuli Ehli's-Sunne ve'l-Cemaa (1597)
[406] Âcurrî; Kitabu'ş-Şerîa (s.116)
[407] İbn Teymiyye el-İman (s.124)
[408] A.g.e s.265
[409] El-İman s.266 vd.
[410] İbn Hacer, Fethu'l-Bari (1/47) Acurri eş-Şeria (s.114) Muhammed b. Ali radıyallahu anh'den.

Yine şöyle buyurur: "**İman edenlerin ise imanları artar**"(Tevbe 124) "**O, müminlerin kalplerine imanlarına iman katmaları için sekinet indirendir**."(Feth 4)

"Bir sûre indirildiği zaman, o münafıklar arasında, "bu sûre hanginizin îmanını artırdı?" diyenler vardır. İşte o îman edenler var ya, onların îmanını artırmıştır Ve bunu, birbirlerine müjdelerler." (Tevbe 124)

"Kendilerine kitap gelenler, bilgi edinsin; müminlerin de iman üstüne imanları artsın." (Muddessir 31)

"**İman altmış küsur şubedir. Bunun en üstünü "La ilahe illallah" demek (**Allah'tan başka ibadete, tazime, korkuya, sevgiye layık bir ilah olmadığını söylemek**) ve en alt şubesi yoldan eziyet veren şeyi kaldırmaktır. Hayâ da imandan bir şubedir.**"[411]

Mesela bir kimse haya sahibi ise, haya sahibi olmayana karşı daha fazla iman sahibidir. Yoldan eziyet veren şeyi kaldıranın imanı artar.

"**Cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme girince Allah Azze ve Celle şöyle buyurur: "Kalbinde hardal tanesi ağırlığınca iman olanları çıkarın." Bunun üzerine simsiyah olmuş halde çıkarılırlar. Sonra hayat nehrine sokularak suda yeşeren tane gibi biterler…**"[412] Bu hadiste hardal tanesi kadar da iman bulunabileceği ifade ediliyor.

İmam Buhari rahimehullah, Sahih'inde imanın ziyade ve noksanına dair başlık açarak geçen ayetleri ve benzerlerini kaydettikten sonra şu hadisi nakleder:

"**La ilahe illallah diyenlerden kalbinde arpa ağırlığınca hayır bulunanlar cehennemden çıkarılır. La ilahe illallah diyenlerden kalbinde buğday ağırlığınca hayır bulunanlar cehennemden çıkarılır. La ilahe illallah diyenlerden kalbinde zerre ağırlığınca hayır bulunanlar cehennemden çıkarılır**."[413]

Bir kimsenin cehennemden çıkabilmesi için Tevhidi muhafaza etmiş olması gerekir. Yani şirk koşmadan, küfür işlemeden ölmesi şart. Bu şekilde ölürse insan, ne kadar günahkar olursa olsun, imanı ne kadar eksik olursa olsun yani arpa kadar, buğday kadar, zerre kadar da olsa o kimsenin cehennemden çıkacağı bildiriliyor.

"Ebu Hureyre radıyallahu anh'den merfuan; "**Müminlerin iman bakımından en kamili, ahlakı en güzel olanıdır. En hayırlınız ise, kadınlarınıza en hayırlı olanınızdır**."[414]

Halimi der ki; "Bu hadisi şerif, güzel ahlakın iman olduğunu gösteriyor. Bunun yokluğu ise imanda eksikliktir. Müminler imanlarında farklı derecededirler. Bazısının imanı daha kamildir."

İsmail b. Reca'dan; "Mervan minbere çıktı ve hutbeye (bayram) namazından önce başladı. Birisi; "Ey Mervan! Namazdan önce hutbeye başlamakla Sünnete muhalefet ettin! Böyle yapamazsın!" dedi. Ebu Said radıyallahu anh; "Bu kimdir?" diye sordu. O adamın kim olduğunu söylediklerinde şöyle dedi;

"Şüphesiz bu adam, üzerine düşeni yaptı. Zira Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim;

---

[411] Buhari (9) Müslim (35)
[412] Buhari (22) Muslim (183)
[413] Buhari (44)
[414] Ahmed (2/250, 527) Hakim (1/3) Beyhaki Şuab (1/61) Ebu Nuaym Hilye (9/248) sahihtir.

“**Kötü bir iş gören ona eliyle mani olsun. Buna gücü yetmezse diliyle engel olsun. Buna da güç yetiremezse kalbiyle nefret etsin. İşte bu sonuncusu da imanın en düşük derecesidir**.”[415]

Ali b. Ebi Talib radıyallahu anh dedi ki: “İman kalpte beyaz bir nokta olarak başlar, iman arttıkça beyazlık da artar. Öyle ki kalp tamamen beyaz olur. Nifak da kalpte siyah bir nokta olarak başlar. Nifak arttıkça siyahlık da artar. Ta ki kalp tamamen siyah olur.”[416]

Tahavi şarihi şöyle der: “Bu anlamda sahabe sözleri çoktur. Bunlardan biri de Ebud-Derda radıyallahu anh’ın şu sözüdür: “Kişinin zaman zaman imanını gözden geçirmesi, ondan neyin eksildiğine bakması fıkhındandır. Yine imanının artmakta mı yoksa eksilmekte mi olduğunu bilmesi de kulun fıkhındandır.”

Ömer *-Radıyallahu anh-* arkadaşlarına: Gelin, imanımızı arttıralım der ve bunun üzerine aziz ve celil olan Allah’ı zikrederlerdi.[417] Yani sahabeler imanın artacağını biliyorlardı.

İbn Mes’ud *-Radıyallahu anh-* da dua’sında: Allah’ım imanımızı, yakîn’imizi ve fıkhımızı arttır, derdi.[418]

Muaz b. Cebel *-Radıyallahu anh-* bir adama: Gel, beraber oturalım da bir saat (an, süre) iman edelim, dedi.[419]

Bunun bir benzeri Abdullah b. Revaha’dan da rivayet edilmiştir.[420]

Ammar b. Yasir *-Radıyallahu anh-*ın da şöyle dediği sahih olarak rivayet edilmiştir: “Üç özellik kimde bulunursa, o kimse imanını kemale erdirmiş demektir. Kendisine karşı (kendisini kayırmaksızın) adil davranması, az varlığına rağmen infak etmesi ve herkese selamı yayması.” Bunu Buharî *-Allah’ın rahmeti üzerine olsun-* Sahih’inde zikretmektedir.[421]

Acurrî eş-Şeria’da isnadıyla Umeyr b. Habib’den naklediyor: Umeyr “İman artar ve eksilir” deyince ona: “Onun artması ve eksilmesi nedir?” dediler. O da dedi ki: “Allah Azze ve Celle’yi zikredip O’na hamd ve tesbih ettiğimiz zaman işte bu artmasıdır. Eğer gafil olur ve unutursak işte bu da eksilmesidir.”

İbn Abbas ve Ebu Hureyre radıyallahu anhum’den isnadıyla rivayet ediyor: “İman artar ve eksilir.” Ebu Davud senediyle bize Abdurrazzak’tan tahdis etti, dedi ki: “Ma’mer, Süfyan es-Sevri, Malik b. Enes, İbn Curayc ve Süfyan b. Uyeyne’nin şöyle dediklerini işittim: “İman söz ve ameldir. Artar ve eksilir.”[422]

---

415 Müslim (s.50 no:78) Beyhaki Şuab (1/61)
416 Ebu Bekir b. Ebi Şeybe el-İman (s.9)
417 İbn Ebi Şeybe, *İman* 108; *el-Musannef*, 11/26.
418 Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebir*, 8549; el-Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid*, 10/185.
419 Buhârî, İman bölümünün başlarında; İbn Ebî Şeybe, *İman* 105.
420 İbn Ebî Şeybe, *İman* 116; *el-Musannef*, 11/43
421 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, 11/43. İbn Ebi'l-İzz Şerhu Akideti't-Tahaviye (s.247) İbn Teymiyye el-İman (s.191)
422 Acurri, eş-Şeria (s.111)

Namazı Terk Eden Kâfir Olur

٢٥- «ومن ترك الصلاة فقد كفر. »

«ليس من الأعمال شيء تركه كفر إلا الصلاة. »

من تركها فهو كافر. وقد أحل الله قتله.

25- ‘Kim namazı terk ederse o kâfir olur.’

‘Namazdan başka terki küfür olan amel yoktur.’

Şerh: Kim namazı terk ederse kâfirdir. Nitekim Allah onun katlini helal kılmıştır. Namazı terk etmenin küfür olduğuna dair hakkında gelen rivayetlerin bazıları:

(عَنْ بُرَيْدَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ: اَلْعَهْدِ الَّذِي بَيْنَنا وَبَيْنَهُمْ الصَّلاَةُ فَمَنْ تَرَكَها فَقَدْ كَفَرَ.)

Bureyde (ﷺ)’dan, o şöyle dedi: Rasûlüllâh ﷺ buyurdu ki: **‘Bizlerle onların** (yani: münafıkların) **arasındaki sözleşme** (yani: onlarla savaşmamıza mani olan) **namazdır. Kim bu namazı terk ederse kâfir olur.’**[423]

Enes İbn Mâlik ﷺ’dan, o şöyle dedi: “Nebî ﷺ şöyle dedi:

(عَنْ أَنَسِ بْنِ مالِكٍ ﷺ قَالَ: قَالَ النَّبِيُّ ﷺ: مَنْ تَرَكَ الصَّلاَةَ مُتَعَمِّداً فَقَدْ كَفَرَ جِهاراً.)

‘Her kim ki kasten namazı terk ederse açıkça küfre düşmüştür.’”[424]

Enes (b. Mâlik) ﷺ’dan, Rasûlüllâh ﷺ’i şöyle derken işittim dedi:

(عَنْ أَنَسِ بْنِ مالِكٍ ﷺ قَالَ: سَمِعْتُ رَسُولَ اللهِ ﷺ يَقُولُ: بَيْنَ الْعَبْدِ وَبَيْنَ الْكُفْرِ، أَوْ الشِّرْكِ تَرْكُ الصَّلاَةِ، فَإِذا تَرَكَ الصَّلاَةَ فَقَدْ كَفَرَ.)

‘Kişi ile küfür veya şirk arasındaki şey namazdır. Namazı terk ettiği zaman kâfir olur.’[425]

Ebû Sufyân ﷺ’dan, dedi ki: Ben Câbir ﷺ’dan duydum şöyle diyordu: Ben Nebî ﷺ’den, şöyle derken işittim:

---

[423] Tirmizî, (2623); Nesâ’î, (1/231); İbn Mâce, (1079); İbn Hibbân, Ahmed (5/346) da **sahih** olarak rivayet etmişlerdir. Ayrıca Şeyh Elbânî, Tergîb’in *Sahîh*’inde tahrîc etmiştir.
[424] Taberânî, *Evsât*’ta rivayet etmiştir. Heysemî, *Mecmâ‘u-Zevâ’id,* (1/295)’te zikretmiştir.
[425] Muhammed İbn Nasr, *Kitâbu’s-Salât,* (899)’da rivayet etmiştir.

(عَنْ أَبِي سُفْيَانَ ﷺ قَالَ: سَمِعْتُ جَابِراً ﷺ يَقُولُ: سَمِعْتُ النَّبِيَّ ﷺ يَقُولُ: إِنَّ بَيْنَ الرَّجُلِ وَبَيْنَ الشِّرْكِ وَالْكُفْرِ تَرْكُ الصَّلاَةِ.)

‘**Şüphesiz ki kişi ile şirk ve küfür arasındaki şey sâdece namazı terk etmektir.’**[426]

Câbir (İbn ‘Abdillah) ﷺ’dan, (şöyle dedi): “Nebî ﷺ’den buyurdu ki:

(عَنْ جَابِرٍ ﷺ: أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ قَالَ: بَيْنَ الْكُفْرِ وَالْإِيمَانِ تَرْكُ الصَّلاَةِ.)

‘İmân ile küfür arasındaki şey namazı terk etmektir.’”[427]

Bu mevzuda Nebî ﷺ’in ashâbından rivayet edilen eserler de vardır:

İbn Mes‘ûd ﷺ’dan o dedi ki:

(عَنِ ابْنِ مَسْعُودٍ ﷺ قال: مَنْ تَرَكَ الصَّلاَةَ كَفَرَ.)

‘Kim namazı terk ederse kâfir olur.’[428]

Câbir İbn ‘Abdillah ﷺ’dan, o dedi ki:

(عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِاللهِ ﷺ قَالَ: مَنْ لَمْ يُصَلِّ فَهُوَ كَافِرٌ.)

‘Kim namaz kılmazsa o kişi kâfirdir.’[429]

İbn ‘Abbâs ﷺ’dan, o şöyle dedi:

(عَنِ ابْنِ عَبَّاسٍ ﷺ قَالَ: مَنْ تَرَكَ الصَّلاَةَ فَقَدْ كَفَرَ.)

‘Her kim ki namazı terk ederse kâfir olmuştur.’[430]

‘Alî İbn Ebî Tâlib ﷺ’dan, o şöyle dedi:

(عَنْ عَلِيِّ بْنِ اَبِي طَالِبٍ ﷺ قَالَ: مَنْ لَمْ يُصَلِّ فَهُوَ كَافِرٌ.)

‘Her kim namaz kılmazsa o kâfirdir.’[431]

---

426 Müslim, (82); Ebû Dâvud, (4678); Tirmizî, (2619); Nesâ’î, (465) ve İbn Mâce, (1078)’de rivayet etmişlerdir.
427 Tirmizî, (2618); Muhammed İbn Nasr, *Kitâbu’s-Salât,* (887) ve İbn Ebî Şeybe, *İmân,* (44)’te sahih olarak rivayet etmişlerdir.
428 Taberânî, Kebîr, (8939) ve Âcurrî, *Şeri‘a,* (133)’te **sahih** olarak rivayet etmişlerdir.
429 İbn ‘Abdilberr, *et-Temhîd,* (4/225)’te **sahih** bir senedle rivayet etmiştir.
430 Muhammed İbn Nasr, *Kitâbu’s-Salât,* (939) ve İbn ‘Abdilberr, *et-Temhîd,* (4/225)’te **sahih** bir senedle rivayet etmişlerdir.

Rasûlüllâh ﷺ'in Ashâbının Hepsi Namazı Terk Edenin Kâfir Olarak Görmeleri:

Ebû Hureyre ؓ'dan, o şöyle dedi: 'Rasûlüllâh ﷺ'in Ashabı namazdan başka hiç bir amelin terkini küfür olarak görmezlerdi.'[432]

Mucâhid İbn Cebr ؓ'dan, (o da), Rasûlüllâh ﷺ'e arkadaşlık yapmış birisi olan Câbir İbn 'Abdullah el-Ensârî ؓ'dan, dedi ki: "Kendisine dedim ki: 'Rasûlüllâh ﷺ'in zamanında, sizce amellerden, küfür ile imânın arasını ayıran ne idi? (diye sordum.)' (O da): 'Namaz' (diye cevap verdi.)"[433]

[431] Muhammed İbn Nasr, *Kitâbu's-Salât,* (933); Âcurrî, *Şeri'a,* (135); İbn Ebî Şeybe, *Musannef,* (10485) ve *İmân* (126); Beyhakî, *Şu'abu'l-İmân,* (41) ve Buhârî, *Târîhu'l-Kebîr*'de **sahih** olarak rivayet etmişlerdir.]

[432] Hâkim, *Mustedrek,* (1/7); Tirmizî, *Sunen,* (2624); İbn Ebî Şeybe, *Musannef,* (10495) ve *İmân* (137)'de ve Muhammed İbn Nasr, *Kitâbu's-Salât,* (948)'de sahih olarak rivayet etmişlerdir. Şeyh Elbânî, *Sahîhi Tergîb*'de (564) tahrîc etmiştir.

[433] Muhammed İbn Nasr, *Kitâbu's-Salât,* (892) ve Hibetullâhi't-Taberî, *Usûlu's-Sunne,* (1538)'de hasen olarak rivayet etmişlerdir. Şeyh Elbânî, *Sahîhi Tergîb*'de tahrîc etmiş ve hasen demiştir.

Raşid Halifeler ve Faziletleri

٢٦- وخير هذه الأمة بعد نبيها ﷺ: أبو بكر الصديق ﷺ، ثم عمر بن الخطاب ﷺ، ثم عثمان بن عفان ﷺ، نقدم هؤلاء الثلاثة كما قدمهم أصحاب رسول الله ﷺ. لم يختلفوا في ذلك.

ثم بعد هؤلاء الثلاثة أصحاب الشورى الخمسة: -كما في الأصل والصواب الخمسة- علي بن أبي طالب ﷺ وطلحة ﷺ والزبير ﷺ وعبد الرحمن بن عوف ﷺ وسعد ﷺ. وكلهم يصلح للخلافة وكلهم إمام.

ونذهب إلى حديث ابن عمر ﷺ: «كنا نعد -ورسول الله ﷺ حي وأصحابه متوافرون- أبوبكر ﷺ ثم عمر ﷺ ثم عثمان ﷺ ثم نسكت . »

ثم من بعد أصحاب الشورى: أهل بدر من المهاجرين ثم أهل بدر من الأنصار من أصحاب رسول الله ﷺ على قدر الهجرة والسابقة (أولاً فأولاً).

26- Nebî ﷺ'den sonra bu ümmetin en hayırlısı Ebû Bekr es-Sıddîk ﷺ, sonra 'Umer b. el-Hattâb ﷺ, sonra 'Usmân b. 'Affân ﷺ'dur. Rasûlüllâh ﷺ'in ashâbının öne geçirdikleri gibi biz de bunları öne geçiririz. Bu konuda ihtilaf etmemişlerdir.

Bu üçünden sonra beş şura ashâbı -Asıl ve doğru olan nüshada geçtiği gibi beş kişidir.-[434]; 'Alî b. Ebî Tâlib ﷺ, Talhâ ﷺ, Zubeyr ﷺ, Abdurrahmân b. 'Avf ﷺ ve Sa'd ﷺ gelir. Bunların hepsi halife olmak için uygundur ve hepsi de imam kimselerdir.

Bu konuda tutmuş olduğumuz yol, bu İbn 'Umer ﷺ hadisidir: '-Rasûlüllâh ﷺ hayatta iken, ashâbı şöyle sıralanırdı-; Ebû Bekr ﷺ, sonra 'Umer ﷺ, sonra 'Usmân ve daha biz sonra susardık.'[435]

Bundan sonra Muhacirlerden olup Bedir ehlinden olan şura ashâbı gelir. Sonra Rasûlüllâh ﷺ'in Ensâr'dan olan Bedir ehli ashâbı gelir. Bundan sonra hicretteki önceliklerine göre (faziletçe sıralanırlar).[436]

Şerh: Halifelerin kendi aralarındaki fazilet halifelik sırasına göredir. Sâlim b. 'Abdullah dedi ki: ('Abdullah) İbn Ömer ﷺ şöyle dedi: "Biz Rasûlüllâh ﷺ hayatta iken şöyle derdik: 'Kendisinden sonra Nebî ﷺ'in ümmetinin en faziletlisi Ebû Bekir'dir. Sonra Ömer'dir. Sonra da Osmân'dır. Allah hepsinden razı olsun.'"[437]

Bize İbn Ömer ﷺ'dan tahdîs etti. Dedi ki:

---

434 (كما في الأصل والصواب الخمسة): (Asıl ve doğru olan nüshada geçtiği gibi beş kişidir) sözünde sad harfi fazladan tekrar edilmiştir. (z:ز): Almanya Leipzig Kütüphanesi nüshasında buna benzer bir ifade vardır. Fakat (t:ط): Ebû Ya'lâ'nın *Tabakât*'ındaki nüshada ise: (اصحاب الشورى الخمسة): (Beş şura ashâbı) şeklindedir.

435 [Buhârî, (no: 3655, 3697); İbn Mâce, (*İkâme,* 187. bab); Ebû Dâvud, (no: 4627-4628); Ahmed, *Musned,* (2/14) ve Tirmizî, (no: 3707).

436 Asıl nüshada ibare açık değildir. (h:خ): Zahiriye Kütüphanesi, (t:ط): Ebû Ya'lâ'nın *Tabakât*'ı ve (z:ز): Almanya Leipzig Kütüphanesi nüshalarından düzelttim

437 Elbânî, sahih demiştir. Bkz. Zilâlu'l-Cenne, (1190).

“Biz Nebî ﷺ zamanında şöyle diyorduk: ‘(Sahâbelerden) hiçbir kimseyi Ebû Bekir ؓ’ya denk tutmayız. (Ondan) sonra aynı şekilde Ömer ؓ’ya (kimseyi denk tutmayız). Sonra da aynı şekilde Osmân ؓ’ya da (kimseyi denk tutmayız). Sonra Nebî ﷺ’in (öteki) sahâbelerinin aralarında bir derecelendirme yapmayı/fazilet farkı gözetmeyi terk ederiz.’”[438]

[438] *el-Mişkât,* (6076, İkinci Tahkik); *Zilâlu’l-Cenne,* (1192)

Sahabelerin Fazileti

٢٧- ثم أفضل الناس بعد هؤلاء: أصحاب رسول الله ﷺ القرن الذي بعث فيهم.

كل من صحبه سنةً أو شهراً أو يوماً أو ساعةً أو رآه فهو من أصحابه، له من الصحبة على قدر ما صحبه، وكانت سابقته معه، وسمع منه، ونظر إليه (نظرة).

فأدناهم صحبة هو أفضل من القرن الذين لم يروه، ولو لقوا الله بجميع الأعمال.

كان هؤلاء الذين صحبوا النبي ﷺ، ورأوه وسمعوا منه، (ومن) رآه بعينه، وآمن به ولو ساعة أفضل بصحبته من التابعين ولو عملوا كل أعمال الخير.

27- Rasûlüllâh ﷺ'in bu sahâbelerinden sonra insanların en üstünleri, O'nun gönderildiği asırda yaşayanlardır.

O'nunla bir sene veya bir ay, veya bir gün veya bir saat sohbet eden veya O'nu gören kişi; işte o, onun Ashâbındandır. Bunların her birisinin onunla arkadaşlık süresi kadar sahabelikten payı vardır. Onunla geçirdiği zamana, ondan işitmesine ve onu görmesine göre bir kere (fazla)[439] görse bile sahâbeliği faziletlidir.

Onların sahâbelik bakımından en altta olanı, topladığı birçok amellerle Allah'a kavuşsa bile Rasûlüllâh ﷺ'i görmeyenlerden daha üstündür.

Nebî ﷺ'e sahâbelik edenler,[440] onu görmüşler, ondan dinlemişlerdir. Onu gözüyle görüp imân eden (kimse),[441] bir anlık bile görmüş olsa sahâbeliği sebebiyle, bütün hayırları toplamış olan tâbi'inden üstündür.

Şerh: Allah Teala buyuruyor ki; "**İman edip de Allah yolunda hicret ve cihad edenler, (muhacirleri) barındıran ve yardım edenler var ya, işte gerçek müminler onlardır. Onlar için mağfiret ve bol rızık vardır. Sonradan iman eden ve hicret edip de sizinle beraber cihad edenler de sizdendir. Allah'ın kitabına göre yakın akrabalar birbirlerine (vâris olmağa) daha uygundur. Şüphesiz ki Allah her şeyi bilendir.**"(Enfal 74-75)

Bu ayetler, bütün sahabeleri kapsamakta ve onların iman ve cihad için birbirlerine dost olduklarını beyan etmektedir. Nitekim muhacirler, ensar ve fetihten sonra müslüman olup cihad edenler bir arada sayılmıştır.

İbn Kesir rahimehullah bu ayetlerin tefsirinde der ki; "Allah Teâlâ, müminlerin dünyadaki hükmünü zikrettikten sonra, âhirette onlar için neler olacağını da zikretmiş ve daha önce surenin başında geçtiği gibi onlarda gerçek iman bulunduğunu haber vermiştir. Allah Teâlâ onları bağışlama ile ve - şayet olmuşsa - günahlarından vazgeçme ile mükâfatlandıracağını, onlara güzel, bol, temiz, şerefli, devamlı, ebediyen kesilmeyecek, sona ermeyecek, güzelliği ve çeşitli olmasın-

---

439 Bu ziyade haşiye/dipnottan ve (z:ز): Almanya Leipzig Kütüphanesi nüshasındandır. Bu kısım (t:ط): Ebû Ya'lâ'nın *Tabakât*'ındaki nüshada yoktur.
440 (t:ط): Ebû Ya'lâ'nın *Tabakât*'ındaki nüshada (كما هؤلاء): (Onlar gibi) şeklindedir.
441 (t:ط): Ebû Ya'lâ'nın *Tabakât*'ındaki nüshadan ziyadedir.

dan usanılmayacak rızıklar bahşedeceğini haber vermektedir. Sonra Allah Teâlâ, dünyada iken onların üzerinde bulundukları iman ve sâlih amellerde kendilerine tâbi olanların, âhirette de onlarla birlikte olacağını haber vermektedir."

Allah Teala buyuruyor ki; "**(Allah'ın verdiği bu ganimet malları,) yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden fakir muhacirlerindir. İşte doğru olanlar bunlardır. Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler, kendilerine göç edip gelenleri severler ve onlara verilenlerden dolayı içlerinde bir rahatsızlık hissetmezler. Kendileri zaruret içinde bulunsalar bile onları kendilerine tercih ederler. Kim nefsinin cimriliğinden korunursa, işte onlar kurtuluşa erenlerdir.**"(Haşr 8-9)

Abdurrahman Bin Sa'dî rahmetulahi aleyh bu ayetleri tefsir ederken şöyle der; "İmanlarının gereği ile amel eden o sadıklar, iman iddiasında bulunup da onu cihad, hicret ve başka ibadetlerle tasdik etmeyenlerin aksine, imanlarını salih amellerle ve meşakkatli ibadetlerle tasdik etmişlerdir. Allah'a ve rasulüne, isteyerek, muhabbetle ve tercihleriyle iman eden Evs ve Hazrec'den yardımcılarının, Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e yardım ederek kızıldan ve siyahtan onu korudukları, bütün beldelerin harp, şirk ve şer beldesi olduğu sırada hicret ve iman diyarını hazırlayıp oraya dönen müminlerin mercii, hicret edenlerin sığınağı ve Müslümanların koruyucu meskeni haline getirdikleri açıklanmaktadır. Dinin yardımcıları, İslam yayılıp kuvvetlenene, kalpler ilim, iman ve Kuran ile, beldeler kılıç ve dişler ile fethedilene kadar yardımlarına devam ettiler."

"Sahabeyi kiramdan ve seçkin imamlardan olan bu iki faziletli ve temiz sınıf, kendilerinden sonrakilerin ulaşamayacağı ve kendilerinden öncekilerin yetişemeyeceği fazilet ve menkıbelere haiz oldular. Böylece müminlerin seçkinleri, Müslümanların efendileri ve takva sahiplerinin önderleri haline geldiler." Allah hepsinden razı olsun.

Allah Teala buyuruyor ki; "**Muhammed Allah'ın rasulüdür. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler. Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün. Allah'tan lütuf ve rıza isterler. Onların nişanları yüzlerindeki secde izidir. Bu, onların Tevrat'taki vasıflarıdır. İncil'deki vasıfları da şöyledir: Onlar filizini yarıp çıkarmış, gittikçe onu kuvvetlendirerek kalınlaşmış, gövdesi üzerine dikilmiş bir ekine benzerler ki bu, ekicilerin de hoşuna gider. Allah böylece onları çoğaltıp kuvvetlendirmekle kâfirleri öfkelendirir. Allah onlardan inanıp iyi işler yapanlara mağfiret ve büyük mükâfat vaat etmiştir.**"(Fetih 29)

İbn Cerir, Tefsirinde der ki; "(Bişr – Yezid – Said – Katade isnadıyla;) Katade radıyallahu anh,

"**kendi aralarında merhametlidirler**" ifadesi hakkında dedi ki;

"Allah onların kalplerine birbirlerine karşı merhamet atmıştır."

"**Onları rükûya varırken, secde ederken görürsün**" ayeti hakkında şöyle dedi;

"Onları namazda bazen rüku ederken, bazen secde ederken görürsün"

"**Allah'tan lütuf isterler**" kavli hakkında dedi ki;

"Rüku ve secdeleri ile, kafirlere karşı çetinlikleri ve birbirlerine karşı merhametleri ile Allah'ın lütfunu talep ederler. Bu, onları üstün kılması ve cennetine dahil etmesiyle yalnız onlara rahmetidir."

“**ve rıza isterler**” yani;

“Rablerinin kendilerinden hoşnut olmasını isterler.”[442]

Allah Teala buyuruyor ki; “**(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır. Allah onlara, içinde ebedî kalacakları, zemininden ırmaklar akan cennetler hazırlamıştır. İşte bu büyük kurtuluştur.**”(Tevbe 100)

İbn Kesir rahimehullah bu ayetin tefsirinde şöyle der; “Yüce Allah, muhacir ve ensârın en önde ve ileri gelenleriyle, ihsan ile onlara uyanlardan razı olduğunu haber vermiştir. O halde onlara, buğz eden veya söven veya sahabelerden bazısına, özellikle Allah Rasûlünden sonra sahabelerin efendisi, en hayırlısı, en üstünü yani Sıddîk-i Ekber, en büyük halîfe Ebubekir İbn Ebi Kuhâfe radıyallahu anh’e buğz edip sövenlere yazıklar olsun. Râfızîlerden ayrılan bir grup ashabın en üstünlerine düşmanlık etmiş, onlara buğz etmiş ve onlara sövmüşlerdir. Bundan Allah’a sığınırız.

Bu, onların akıllarının ve kalplerinin ters çevrilmiş olduğunu gösterir. Allah'ın hoşnut olduklarına sövdüklerine göre Kur'an'a iman nerede, onlar nerede?

Ehl-i sünnet ise; Allah'ın hoşnut olduklarından hoşnut olur, Allah ve Rasûlünün kötülediklerini kötüler, Allah'ın sevdiklerine sevgi besler, Allah'ın düşman olduklarına düşman olurlar. Onlar bidat çıkaran değil, tabi olanlardır, ayrılığa düşerek dağılan değil, uyanlardır. Bu yüzden onlar, Allah'ın kurtuluş ermiş taraftarları ve iman eden kullarıdır.”

Nitekim Buhari, Şa’bî – Abdullah Bin Ömer radıyallahu anhuma tariki ile rivayet ediyor; Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu ki;

“**Müslüman; Müslümanları elinden ve dilinden selamette kılandır. Muhacir; Allah’ın yasakladıklarından uzaklaşandır.**”[443]

Mekke’nin fethinden sonra müslüman olan sahabeler de bu hicrete dahildir. Zira onlar, Allah’ın yasakladığı kendisinden başkasına kulluk ve diğer yasaklardan uzaklaşmışlardır.

Allah Teala buyuruyor ki; “**Ne oluyor size ki, Allah yolunda harcamıyorsunuz? Hâlbuki göklerin ve yerin mirası Allah'ındır. Elbette içinizden, fetihten önce harcayan ve savaşanlar, daha sonra harcayıp savaşanlara eşit değildir. Onların derecesi, sonradan infak eden ve savaşanlardan daha yüksektir. Bununla beraber Allah hepsine de en güzel olanı vaat etmiştir. Allah'ın yaptıklarınızdan haberi vardır.**”(Hadid 10)

“**Müminlerden -özür sahibi olanlar dışında- oturanlarla malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz. Allah, malları ve canları ile cihad edenleri, derece bakımından oturanlardan üstün kıldı. Gerçi Allah hepsine de güzellik (cennet) vaat etmiştir; ama mücahitleri, oturanlardan çok büyük bir ecirle üstün kılmıştır. Kendinden dereceler, bağışlama ve rahmet vermiştir. Allah çok bağışlayıcı ve esirgeyicidir.**”(Nisa 95-96)

---

[442] İsnadı sahihtir. Bişr b. Muaz el-Akdî hakkında Ebu Hatem; “salihu’l-hadis” dedi. Nesai de aynısını söyledi. Yezid Bin Zürey’ el-Ayşî güvenilir ve sağlamdır. Said Bin Ebi Arube’den, hafıza karışıklığına uğramadan önce rivayet dinlemiştir.
[443] Buhari (10)

El-Kurtubî, Tefsir'inde der ki; "**Bununla beraber Allah hepsine de el-Hüsnâ'yı vaat etmiştir.**" Yani yüce Allah önceden geçen ilklere de, sonradan onlara katılanlara da, hepsine derecelerinin farklılıkları ile birlikte cenneti vaat etmiştir."

Geçen ayetler, bütün sahabeleri kapsamaktadır. Nitekim buna muhacirler, ensar ve fetihten sonra müslüman olanlar dahildir. Zira onlar, Ahmed'in Müsned'inde geldiği gibi birbirlerinin dostudurlar; Ahmed, Veki – Şüreyk – Asım – Ebu Vail – Cerir isnadıyla rivayet ediyor; Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu ki;

"**Muhacirlerle ensar, Kureyş'in Fetihte müslüman olanları ile Sakif'in Fetihten sonra Müslüman olanları kıyamet gününe kadar birbirlerinin dostudurlar**."[444]

Rivayetin diğer bir tarikini de şöyle zikreder; Abdurrazzak – Süfyan – el-A'meş – Musa Bin Abdullah – Abdurrahman Bin Hilal el-Absî – Cerir Bin Abdullah isnadıyla; Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu ki;

"**Kureyş'in Fetihte müslüman olanları ile Sakif'in Fetihten sonra Müslüman olanları dünyada ve ahirette birbirlerinin dostudurlar. Muhacirler ve Ensar dünyada ve ahirette birbirlerinin dostudurlar**."[445]

Ebu Ya'lâ bunu Müsned'inde Abdullah Bin Mes'ud radıyallahu anh'den rivayet etmiştir. Fakat Ebu Ya'la'nın isnadında zayıflık vardır. Zira isnadında bulunan İkrime Bin İbrahim el-Ezdî hüccet getirilmeyecek kadar zayıftır.

Geçen ayetlerde Allah Azze ve Celle'nin zikredip onlardan razı olduğunu açıkladığı gibi, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem de bu hadiste onların birbirlerine yakınlığını açıklamıştır. Allah Teala buyuruyor ki;

"**And olsun ki o ağacın altında sana biat ederlerken Allah, o müminlerden razı olmuştur. Kalplerinde olanı bilmiş, onlara güven duygusu vermiş ve onları pek yakın bir fetihle ödüllendirmiştir**."(Fetih 18)

"**Onların Rableri katındaki mükâfatları, zemininden ırmaklar akan, içinde devamlı olarak kalacakları Adn cennetleridir. Allah kendilerinden hoşnut olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. Bu söylenenler hep Rabbinden korkan (O'na saygı gösterenler) içindir**." (Beyyine 8)

Bu ayet, Rabbinden korkan herkes hakkında umumidir. Sahabeler ise peygamberlerinden sonra bu ümmetin en çok korkanlarıdır. Allah hepsinden razı olsun. Daha önce geçen Tevbe suresindeki ayette olduğu gibi;

"**(İslâm dinine girme hususunda) öne geçen ilk muhacirler ve ensar ile onlara güzellikle tabi olanlar var ya, işte Allah onlardan razı olmuştur, onlar da Allah'tan razı olmuşlardır.**" (Tevbe 100)

Onlar, Mücadele suresinin son ayetine de uyarak bu büyük sevaba ve kurtuluşa nail olmuşlardır. Allah onların hepsinden razı olsun. Allah Teala buyuruyor ki;

---

[444] Ahmed (4/363)
[445] Birinci tarikin isnadında sakınca yoktur. İkinci tarikin isnadı sahihtir.

“**Allah'a ve ahiret gününe inanan bir toplumun -babaları, oğulları, kardeşleri yahut akrabaları da olsa- Allah'a ve Resûlüne düşman olanlarla dostluk ettiğini göremezsin. İşte onların kalbine Allah, iman yazmış ve katından bir ruh ile onları desteklemiştir. Onları içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokacak, orada ebedî kalacaklardır. Allah onlardan razı olmuş, onlar da Allah'tan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın tarafında olanlardır. İyi bilin ki, kurtuluşa erecekler de sadece Allah'ın tarafında olanlardır**.” (Mücadele 22)

Sahabeler, bu dereceler ile kutlanmıştır. Zira onlar İbrahim’in dininin haklarından olan (Allah için) dostluk ve düşmanlığı, (Allah için)sevgi ve nefreti ikame ederek Allah’ın rızasına kavuşmuşlardır. Nitekim kıyamet gününe kadar okunacak olan Kur’an’da Allah onların tevbelerini kabul edip affettiğine dair ayet indirmiştir;

“**And olsun ki Allah, Müslümanlardan bir gurubun kalpleri eğrilmeye yüz tuttuktan sonra, Peygamberi ve güçlük zamanında ona uyan muhacirlerle ensarı affetti. Sonra da onların tevbelerini kabul etti. Çünkü O, onlara karşı çok şefkatli, pek merhametlidir.**” (Tevbe 117)

Rabbimizin razı olduğunu, tevbelerini kabul ettiğini açıkladığı bu ayetten sonra, Rafızi, zındık veya saptırıcı bidatçi gibi bir kafirden başkası, o sahabeler hakkında sövmeye cüret edebilir mi? Allah Teala buyurur ki;

“**Allah bir topluluğu doğru yola ilettikten sonra, sakınacakları şeyleri kendilerine açıklayıncaya kadar onları saptıracak değildir. Allah her şeyi çok iyi bilendir**.” (Tevbe 115)

“**Semûd'a gelince onlara doğru yolu gösterdik, ama onlar körlüğü doğru yola tercih ettiler. Böylece yapmakta oldukları kötülükler yüzünden alçaltıcı azabın yıldırımı onları çarptı.**” (Fussilet 17)

Nefsine aleyhine aşırılık edip ondan kurtulmayı talep eden ve Allah’ın azabından serbest kalmayı isteyen işitsin. Bu nasları basiretle düşünerek dinlesin, yalnız dinlemekle kalmayıp hidayete tutunsun ki, Allah Teala’nın haklarında şöyle buyurduğu kimselerden olmasın;

“**And olsun, biz cinler ve insanlardan birçoğunu cehennem için yaratmışızdır. Onların kalpleri vardır, onlarla kavramazlar; gözleri vardır, onlarla görmezler; kulakları vardır, onlarla işitmezler. İşte onlar hayvanlar gibidir; hatta daha da şaşkındırlar. İşte asıl gafiller onlardır**.” (A’raf 179) Bu vasıflarda olmaktan Allah’a sığınırız.

Sahabelerin üstünlüklerini ve öncülüklerini gösteren hadislere gelince, sünnet bunun zikri ile doludur. Sahihayn’de Abdullah Bin Mesud radıyallahu anh’den rivayet edildiğine göre, peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur;

“**İnsanların en hayırlısı benim asrımda yaşayanlar, sonra onları takip edenler ve sonra onları takip edenlerdir. Bunlardan sonra bir topluluk gelir ki, onlardan birinin şehadeti yeminini, yemini de şehadetini geçecektir.**”[446]

Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, onların insanların en hayırlıları olduğunu açıklamıştır. Allah’ın düşmanları, hevasından konuşmayan peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in temize çıkardığı insanları lekelemeye nasıl cüret ediyorlar? Hatta peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem, asrında yaşayan sahabelerin mutlak olarak en hayırlılar olduğunu, onlardan faziletli bir asır olmadığını açıklamıştır. Kim bundan başkasını söylerse o zındıktır.

---

[446] Buhari (3651) Müslim (2533)

İmran Bin Husayn radıyallahu anhuma'nın rivayet ettiği hadiste Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem;

"**Ümmetimin en hayırlıları asrımdakilerdir. Sonra onların ardından gelenler, sonra onların ardından gelenlerdir...**" buyurmuştur.[447]

Aişe radıyallahu anha'nın rivayet ettiği hadiste şöyle geçer; "Birisi Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e;

"İnsanların en hayırlısı kimdir?" diye sordu. Buyurdu ki;

"**İçinde yaşadığım asırdır. Sonra ikinci, sonra da üçüncü asır.**"[448]

Amr radıyallahu anh dedi ki; "Cabir Bin Abdullah radıyallahu anhuma şöyle diyordu; Ebu Said el-Hudri radıyallahu anh bize şu hadisi nakletti; Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu ki;

"**İnsanlar üzerine bir zaman gelir, bir grup insan savaşır ve onlara;**

"Aranızda Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e sahabelik eden kimse var mı?" denilir. Onlar da;

"Evet" derler. Bunun üzerine kendilerine fetih müyesser kılınır. Sonra insanlar üzerine bir zaman gelir, insanlardan bir grup savaşır ve kendilerine;

"İçinizde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına sahabelik eden var mı?" denilir.

"Evet!" derler. Yine kendilerine fetih müyesser kılınır. Sonra insanlar üzerine bir zaman gelir, insanlardan bir grup savaşır ve kendilerine:

"İçinizde Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabına sahabelik edenlere sahabelik eden kimse var mı?" denilir. Onlar da:

"Evet!" derler. Bu sebeple kendilerine fetih müyesser kılınır."[449]

Ebu Bürde, babasından rivayet ediyor; dedi ki; Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile beraber akşam namazını kıldık Sonra;

"Oturalım da onunla beraber yatsıyı da kılalım" dedik ve oturduk. Derken yanımıza çıktı ve:

"**Siz hâlâ burada mısınız?**" dedi. Biz şu cevabı verdik:

"Ey Allah'ın Rasulü! Seninle birlikte akşam namazını kıldık. Sonra: "Oturalım da seninle birlikte yatsıyı da kılalım" dedik.

"**İyi ettiniz ve isabet ettiniz**!" buyurdu. Ardından başını semaya kaldırdı. Çokça başını semaya kaldırırdı ve:

---

[447] Buhari (3650) Müslim (2535)
[448] Müslim (2536)
[449] Buhari (3649) Müslim (2532)

“**Yıldızlar semanın güvencesidir. Yıldızlar gidince semaya vaad olunan gelir. Ben ashabım için bir güvenceyim. Ben gidince, ashabıma vaad olunanlar gelir. Ashabım da ümmetim için bir güvencedir. Ashabım gidince ümmetime vaad olunan şeyler gelir**.” buyurdu.[450]

Enes radıyallahu anh’den; Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in ashabı, Hendek günü şöyle diyorlardı;

“Bizler, Muhammed’e biat edenleriz
Sağ kaldıkça ebediyen İslam üzere”

Veya “cihad üzere” dedi. Şüphe Hammad’dan kaynaklanmıştır. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ise şöyle diyordu;

“**Allah’ım! Gerçekten hayır, ahiret hayrıdır.**

O halde Ensarla Muhacirlere mağfiret eyle”[451]

Rivayetin diğer metinlerinde; “Ensar ve Muhacirleri mübarek eyle”, “Ensar ve Muhacirleri ıslah eyle” ve “Ensar ve Muhacirlere ikram eyle” şeklinde gelmiştir.

Sehl Bin Sa'd radıyallahu anh hadisinde, Sehl şöyle demiştir: “Biz hendeği kazıyor ve toprağı omuzlarımızda taşıyorken yanımıza Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem geldi ve:

“**Allah’ım! Âhiret hayatından başka hayat yoktur.**

O halde sen Ensar'la Muhacirlere mağfiret eyle!” buyurdu.[452]

Gördüğün gibi Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem onların bağışlanması, ikram edilmeleri, ıslahı ve mübarek kılınmaları için dua ediyor. Sonra da onun sahabesine söven, lanet eden, onları tekfir eden ve münafıklıkla itham eden birileri çıkıyor!

Bu vasıflar, gerçekte onlara sövenlere aittir; Allah Teala buyurur ki;

“**Bu sebeple, onun emrine aykırı davrananlar, başlarına bir belâ gelmesinden veya kendilerine çok elemli bir azap isabet etmesinden sakınsınlar**.” (Nur 63)

Rabbimiz bizleri, rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in emrine aykırı davranmaktan, yoluna, metoduna, sünnetine ve şeriatına uymamaktan sakındırmıştır. O halde görüşler ve ameller, onun sözleri ve amelleri ile ölçülmeli, buna uyan kabul edilmeli, muhalif olan söz de şahıs da ret edilmelidir. Zira böyle söyleyen Allah ve rasulününe karşı gelmiştir. O Allah Teala’nın buyurduğu gibi alçaktır;

“**Allah'a ve Resûlüne karşı gelenler, kendilerinden öncekilerin alçaltıldığı gibi alçaltılacaklardır. Biz apaçık ayetler indirmişizdir. Kâfirler için küçük düşürücü bir azap vardır**.” (Mücadele 5)

---

[450] Müslim (2531)
[451] Buhari (2835) Müslim (1805)
[452] Buhari (3797) Müslim (1804)

Allah'a ve Rasulüne karşı gelişin en büyüğü, Allah'ın peygamber ve rasullerinden sonra en yüce dostları olan, Allah'ın peygamberi Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sahabelik için seçtiği ashabına hakaret etmektir.

Sahabenin Tarifi

Buhari Sahih'inde, Kitabu Fazailis Sahabe'de şöyle bab başlığı açmıştır; "Peygamberin ashabının faziletleri; Peygamber ile Müslüman olarak sahabelik eden veya onu gören onun sahabesidir. Bu tarif aynı zamanda Ahmed, Ali Bin el-Medinî ve muhaddislerin cumhurunun tarifidir."

Bu tarifin delilleri;

Allah Teala buyurur ki; "**ves-sahibi bil-cenbi: ve yakın arkadaşa**"(Nisa 36) İbn Mesud radıyallahu anh der ki; "O kişinin hanımıdır. Kadın onun yanında bir saat kalsa da, ömür boyu kalsa da böyledir."

İbn Abbas, Mücahid, İkrime ve Katade; "o yol arkadaşıdır." Dediler. Said Bin Cübeyr; "O salih arkadaştır." Dedi. Yolculuk arkadaşı bir sefer de olsa, daha fazla da olsa, uzun da olsa, kısa da olsa "sahib" ismini alır.

Sünnetten delili; Ahmed, Edebul Müfred'de Buhari ve Sünen'de Tirmizi'nin rivayet ettikleri hadistir. Ahmed ve Buhari; Abdullah Bin Yezid el-Kuraşî – Hayve – Şurahbil Bin Şüreyk – Ebu Abdullah el-Hubulî – Abdullah Bin Amr Bin el-Âs radıyallahu anhuma isnadıyla rivayet ediyorlar; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; "**Allah katında ashabın en hayırlısı sahibine (arkadaşına) en hayırlı olanıdır. Allah katında komşuların en hayırlısı, komşusuna en hayırlı olanıdır.**"[453]

Bunda geçene sohbetin azı da çoğu da dâhildir. O halde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile yıllarca veya bir yıl, aylarca veya bir ay, günlerce veya bir gün sohbet eden, hatta sadece onunla karşılaşsa veya onu gündüzden bir saat mümin olarak görse de, o kimse için sahabelik fazileti sabit olur.

İmam Ahmed ve başkaları dedi ki; "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile bir yıl, bir ay, bir gün sohbet eden veya mümin olarak onu bir kez gören herkes, sohbeti kadar sahabedir."

İbn Batta rahimehullah dedi ki; "Kalbinde yakin ile bil ki, bir kimse Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'i görse, ona şahit olsa, ona iman edip tabi olsa, gündüzden bir saatliğine de olsa onu görse, onu görmeyen kimse bütün cennet amelleriyle de gelse, onu görmeyenden üstündür.

Şu zamanda "Sahabe ancak muhacirlere ve ensara denir" diyenlerin sözü münkerdir, sapıklığı ortada olan bir görüştür. Bu söz, söyleyeninin sakatlığını gösterir.

Yine iddia edilir ki; el-Hasen, el-Huseyn ve İbn Zübeyr gibi küçük sahabeler, sahabe değil tabiinden sayılır. Sonra bu görüşü el-Iclî'nin Kitabus Sukat'ından nakleder. Halbuki el-Iclî bunu söylememiştir. Hatta o, el-Hasen Bin Ali'nin (radıyallahu anhuma) tercemesinde der ki;

"Medine'lidir." Sonra bazı faziletlerini zikreder. Ve el-Huseyn hakkında da;

---

[453] Ahmed Müsned (2/168) Buhari Edebul Müfred (115) Tirmizi Sünen (1944) isnadı hasendir.

“Huseyn Bin Ali Bin Ebi Talib radıyallahu anh; El-Huseyn Bin Ali Bin Ebi Talib Kerbela’da öldürüldü. Katili Ubeydullah Bin Ziyad’dır.” Sonra bazı faziletlerini zikreder. İbnuz Zübeyr’in tercemesinde de;

“Abdullah Bin ez-Zübeyr Bin el-Avvam; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’den işitmiştir. O İslam’da doğan ilk çocuktur. Annesi Esma Binti Ebu Bekir’dir. Mekke’de el-Haccac tarafından öldürüldü ve asıldı.” El-Iclî bunların tercemesini verir ve onların tabiinden olduklarına dair hiçbirşey söylemez. Hatta onları güvenilir sayan kimseler zikretmemiştir ki bu ona göre bunların sahabe olduklarını gösterir. Şayet tabiinden saysaydı, onları kimlerin güvenilir saydığını zikrederdi.

Muhacirlerin, Ensar’ın, fetihte ve fetihten sonra Müslüman olanların hepsinin sahabe oluşunun delili ise Allah Teala’nın şu ayetidir;

“**Muhammed Allah'ın elçisidir. Beraberinde bulunanlar da kâfirlere karşı çetin, kendi aralarında merhametlidirler**.”(Fetih 29) Bu ayet bütün sahabeler hakkında geneldir. Bunu Muhacirler ve Ensar ile kayıtlayanın delil getirmesi gerekir.

İbn Cerir, bu ayetin tefsirinde der ki; “Allah teala bu ayette Resulullahı ve müminleri vasıflandırarak buyuruyor ki:

"Muhammed Allah’ın rasulüdür. Onun dinine tabi olan sahabileri ise kâfirlere arşı pek sert, birbirlerine karşı çok merhametlidirler.”

Sünnetten delillere gelince sahabelerin hepsinin buna dahil olduğuyla ilgili konuda çok fazla delil vardır.

Buhari ve Müslim, Ebu Said el-Hudrî radıyallahu anh’den rivayet ediyorlar; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki;

“**İnsanlar üzerine bir zaman gelir, bir grup insan savaşır ve onlara;**

“Aranızda Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’i gören kimse var mı?” denilir. Onlar da;

“Evet” derler. Bunun üzerine kendilerine fetih müyesser kılınır. Sonra insanlardan bir grup savaşır ve kendilerine;

“İçinizde Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sahabesini gören var mı?” denilir.

“Evet!” derler. Yine kendilerine fetih müyesser kılınır. Sonra insanlardan bir grup savaşır ve kendilerine:

“İçinizde Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sahabesini göreni gören kimse var mı?” denilir. Onlar da:

“Evet!” derler. Bu sebeple kendilerine fetih müyesser kılınır.”[454] Lafız Müslim’e aittir.

Bu hadis, mücerred olarak görmenin sahabelik için yeterli olduğunu, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’i görme sebebiyle fethe müyesser olma faziletine erişeceklerini göstermektedir. Bu hadisin delaleti açıktır.

---

[454] Buhari (3649) Müslim (2532)

İkinci hadis; Müslim, Said bin Ebi Burde – Ebu Burde – babası tariki ile rivayet ediyor; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki;

“**Yıldızlar semanın güvencesidir. Yıldızlar gidince vaat edilen şey semaya gelir. Ben de Ashabım için bir emniyetim. Ben gidince, onlara vaat edilen şey gelecektir. Ashabım da ümmetim için bir emniyettir. Ashabım gidince ümmetime vaat edilen şey gelir**."[455]

Üçüncü hadis; Bu hadis Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'i görenin sahabe oluşu hususunda açıktır. Müslim, Ebu Hureyre radıyallahu anh'den rivayet ediyor; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem kabristana geldi ve şöyle dedi;

“**Selam üzerinize olsun ey müminler diyarının sakinleri! İnşaallah bizler de size katılacağız. Kardeşlerimizi görmeyi arzu ederdim**.” Dediler ki;

“Ey Allah'ın rasulü! Bizler senin kardeşlerin değil miyiz?” Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem;

“**Sizler benim ashabımsınız. Kardeşlerimiz ise daha sonra gelecek olanlardır**.” Buyurdu.[456]

Bunlar bu konudaki hadislerden bazılarıdır. Sözü uzatmaya gerek yok, neticede sahabeler hakkında bahsedilen görüş sonradan çıkmadır ve doğru değildir. Hatta doğrusu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile (mümin olarak) karşılaşan herkes sahabedir.

Bunun delili; İbn Asakir'in rivayet edip, İbn Hacer'in el-İsabe'de; “ravileri güvenilirdir” dediği şu rivayettir;

“Ömer radıyallahu anh Ensar'ı hicveden bir bedeviye gitti ve dedi ki;

“Onun Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sahabeliği olmasaydı onun hakkından gelirdim.”[457]

İbn Abbas radıyallahu anhuma Fetih yılında Müslüman olan Muaviye radıyallahu anh hakkında;

“Onu bırakın, o Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile sahabelik etmiştir”[458] demiştir.

Buhari rahimehullah, Ebut-Teyyah – Hurman Bin Eban – Muaviye radıyallahu anh tariki ile rivayet ediyor;

“Sizler öyle bir namaz kılıyorsunuz ki, biz Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile sahabelik ettik, bu namazı kıldığını görmedik. Nitekim bizi bundan – yani ikindiden sonra iki rekât namaz kılmaktan – yasakladı.”[459]

---

[455] Müslim (2531)
[456] Müslim (249)
[457] İbn Asakir Tarihu Dımeşk (59/206) el-İsabe (1/11) Bunu Yakub Bin Şeybe ve Muhammed Bin Kudame el-Mervezi Ahbaru Havaric'de rivayet etti; el-İsabe (1/11) isnadı hasendir. Ebul Kasım el-Begavi, Müsnedu Ali Bin Ca'd (2751)ve Müsned'de Ahmed (3/51) rivayet ettiler.
[458] Buhari (3764)
[459] Buhari (3766)

Şayet küçük sahabelerin ve fetihten sonra Müslüman olmuş sahabelerin hal tercemelerine müracaat edilirse bu konuda elbette pek çok şey görülür. Ömer radıyallahu anh sahabelerin önünde bedevinin sahabe olduğunu söylemiştir. Malumdur ki bedeviler Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sohbetine çok katılmamışlardır. İbn Abbas radıyallahu anhuma'nın da Muaviye radıyallahu anh hakkında sözü geçti. Hatta Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem kendisini görmekle sahabe olunacağını açıklamıştır.

İbn Ebi Şeybe, Musannef'inde; Zeyd Bin el-Hubab – Abdullah Bin el-A'la Bin Züber ed-Dımeşkî – Abdullah Bin Amir el-Yahsubî – Vasile Bin Eska isnadıyla rivayet ediyor; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"**İçinizde beni gören ve sahabemle arkadaşlık eden bulunduğu sürece hayır üzere bulunmaya devam edersiniz.**"[460]

"Sahabe sadece Muhacirler ve Ensar'dan ibarettir" şeklindeki sapık görüşe gelince, Ebu Said radıyallahu anh'ın rivayet ettiği şu hadisi buna delil getirirler; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, "**Allah'ın yardımı ve zaferi geldiği ve insanların bölük bölük Allah'ın dinine girmekte olduklarını gördüğün vakit**" (Nasr) suresi nazil olduğu zaman sureyi okuyup bitirdi ve buyurdu ki;

"**İnsanlar kazanır, ben ve ashabım kazanırız**" ve şöyle buyurdu;

"**Fetihten sonra hicret yoktur. Ancak cihad ve bu konuda niyet vardır…**"[461] Bu hadis zayıf olmakla beraber lafzında da farklılıklar vardır. Ahmed'in lafzı;

"İnsanlar zafer kazanır, ben ve askabım zafer kazanır" şeklinde, "ha, ya ve ze" harfleri ile gelmiştir. Ebu Davud et-Tayalisi'nin rivayetinde;

"Ben ve ashabım kazanırız, insanlar da kazanır." Şeklinde "hı, ya ve ra" harfleri ile gelmiştir.

Şunu da delil getirirler; Enes radıyallahu anh'e "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in senden başka sahabesi kaldı mı?" denilince;

"Hayır" demiştir. O zamanda bedevilerden ve başkalarından pek çok kimse vardı. Buna şöyle cevap verilir;

Enes radıyallahu anh'ın kastettiği şey, uzun süre özel sahabeliğe devam etmektir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Abdullah Bin Mesud ve Ebu Hureyre radıyallahu anhuma ile sohbeti gibi.

El-Alaî de "Tahkiku Münifi'r-Rutbe Limen Sebete Lehu Şerifi's-Suhbe" adlı, bu konudaki değerli kitabında böyle demiştir. Aynı şekilde Asım el-Ahvel'in Abdullah Bin Sercis'ten naklettiği söz de sohbete uzun süre devam etmeye hamledilir.

Said Bin el-Müseyyeb'in, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ile bir sene veya daha fazla sohbeti yahut onunla bir ya da daha fazla savaşa katılmayı şart koşmasına gelince, bu ondan sahih olarak nakledilmemiştir. İsnadından bulunan Muhammed bin Ömer el-Vakıdî metruktur.

---

[460] İbn Ebi Şeybe Musannef (32417) Taberani el-Kebir (22/85) Taberani Müsnedu Şamiyyin (799) isnadı sahihtir.

[461] Ahmed (3/22) Ebu Davud Tayalisi (2205) isnadı kopuktur. Zira Ebul Buhteri, Ebu Said'den işitmemiştir. Bunu Ebu Hatem söylemiştir.

Yine sapmış kimselerin iddia ettiği, sahabelerin ancak övülmekle teyid edilmesi şartına bağlanması, alemlerin Rabbine karşı din kanun koymaktır. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem;

“**Sizden biri uhud dağı kadar altın infak etse onlardan birinin ne bir ölçeğine ne de yarım ölçeğine ulaşamaz**” buyurmuştur. Bu faziletten daha büyük birşey mi var?

Yine fasit sözlerinden biri; Müminlerin annesi Hadice radıyallahu anha gibi hicretten önce ölenlerin sahabelikten çıkarılması gerektiği iddiasıdır. Aynı şekilde fetihten sonra Müslüman olan Cerir Bin Abdullah el-Becelî gibi Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in çok sevdiği sahabenin ve diğer faziletli sahabelerin sahabelikten hariç olduğunu iddia ederler.

Şeyh Abdullatif Bin Abdurrahman Bin Hasen Bin Muhammed Bin Abdulvehhab rahimehullahi ecmain der ki;

“Kendisinin kurtulmasını ve dininin selametini isteyen kişinin, Allah’ın ve rasulünün emrine karşı düşmanlık yapana, akrabası ve yakını da olsa düşman olması gerekir. İman ancak bu şekilde istikamet üzere olur. Zira bu en önemli işlerden ve tekid edilmiş vaciplerdendir.

Bunu anladıysan, Rafızilerle yemek yemek, onlara genişlik göstermek, meclislerde onu öne geçirmek, ona selam vermek caiz değildir. Zira bu Allah için dostluk ve Allah için düşmanlık gereğidir. Müslümanlar ile müşrikler arasında dostluk olamaz. Allah Teala buyurur ki;

“**Müminler, müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmesin. Kim bunu yaparsa, artık onun Allah nezdinde hiçbir değeri yoktur**.”(Al-i İmran 28)

“**O (Allah), Kitap'ta size şöyle indirmiştir ki: Allah'ın âyetlerinin inkâr edildiğini yahut onlarla alay edildiğini işittiğiniz zaman, onlar bundan başka bir söze dalıncaya (konuya geçinceye) kadar kâfirlerle beraber oturmayın; yoksa siz de onlar gibi olursunuz**.”(Nisa 140) Daha önce geçtiği gibi bu konuda çok ayet vardır.

Selam, Müslümanların kendi aralarındaki tahıyyesidir. Rafızilere, bidat ehline, günahları açıkça işleyenlere selam verilirse, onlar güleryüzle karşılanırsa, onlara yumuşak konuşulursa bu onlarla dostluk anlamına gelir. Onlar sevilirse, onlara genişlik gösterilirse bütün kötülükler toplanmış olur. Kalbinde buğz ve düşmanlık yok olur. Zira selamı yaymak muhabbeti celb eder. Hadiste şöyle buyrulmuştur;

“**Dikkat edin, size muhabbetinizi artıracak şeyi bildireyim mi?**”

“Evet ey Allah’ın rasulü!” dediler. Buyurdu ki;

“**Aranızda selamı yayınız.**” Rafızîlere, bidatçilere ve Müslümanların fasıklarına selam verilirse, Allah’ın ve rasulünün düşmanlarına karşı sevgi ve muhabbet hâsıl olur.

Katade, el-Hasen’den rivayet ediyor; “Seninle fasık arasında hürmet yoktur.”

Yine el-Hasen (el-Basrî) dedi ki; “Bidat sahibi ile oturma. Zira bu kalbini hasta eder.”

En-Nehaî dedi ki; “Bidat ehli ile oturmayın, onlarla konuşmayın. Aksi halde kalplerinizin şüpheye düşmesinden korkarım.”

Allah size rahmet etsin, salih selefin sözlerine bak! Bidat ehli ile oturmaktan ve onlara meyletmekten nasıl da şiddetle sakındırıyor, onlara selam vermekten yasaklıyorlar! Peki ya Ehli sünnet vel-cemaatten ayrılan, yetmiş iki fırkadan biri olan Rafızilere karşı nasıl olacak? Onlar apaçık

şirktedirler. Malum olduğu üzere şiddet ve rahatlık hallerinde Allah'tan başkasına dua etmektedirler.

Onlarla beraber yemek yemek, onlara selam vermek büyük çirkinlik ve kötülüklerdendir. Onlardan uzaklaşmak gerekir. Dinin ikamesi, batıl ehlinden intikam, rasullerin şeriatının izharı ve onların yoluna muhalefet eden aşırıların engellenmesi için uzaklaşmak, küs kalmak meşrudur.

Rafızanın hükmüne gelince; Şeyhulislam İbn Teymiye'nin es-Sarimu'l-Meslul'de şu sözü geçmiştir;

"Sahabeye veya onlardan birine söven ve bunu Cebrail'in elçilikte yanlış yapmasına bağlayan şüphesiz kâfir olur. Hatta onu tekfir etmede duraklayanın da küfründe şüphe yoktur. Allah'ın temize çektiği hususta Aişe radıyallahu anh'yı karalayan hilafsız olarak kâfirdir... Sahabeye lanet eden veya lekeleyene gelince, bunda kâfir mi yoksa fasık mı olacağı hususunda ihtilaf vardır. Ahmed, onun tekfir edilmesinde duraklamış ve şöyle demiştir;

"Ölünceye yahut tevbe edince kadar dövülerek ve hapsedilerek cezalandırılır. Ama kim sahabelerin çok azı dışında Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ölümünden sonra dinden döndüklerini ve onların fasıklar olduklarını söylerse şüphesiz bunu diyen kâfirdir. Hatta bunu diyeni tekfir etmeyenin de kâfir olduğunda şüphe yoktur." sözü burada bitti. Allah ona rahmet eylesin.

Rafızîler için bu hüküm esastır. Ama şuan onların durumu daha çirkindir. Zira onlar veliler ve Ehli beyt'in salihleri hakkında aşırılığa gidiyorlar. Onların şiddet ve rahatlıkta, fayda ve zarar verme gücüne sahip olduklarına, onların kendilerini Allah'a yaklaştıracağına inanıyor, bunu din ediniyorlar. Şu halde onların tekfirinde duraklayan veya tekfir etmekte şüphe eden, rasullerin getirdiği tebliğin, inen kitapların hakikatini bilmeyen bir cahildir. Kabrine girmeden önce dinine dönmelidir.

Kuran'ı, sünneti ve bu ümmetin selefinin sözlerini düşünen kimse yakinen anlar ki, Allah'ın diledikleri dışında insanların çoğunluğu apaçık yoldan sapmışlar, batıl bir yol tutmuşlardır. Kabirlere ibadet edenlere, bidat ehline, günahkârlara dost olmuşlar onların dinini din edinmişlerdir. Güzel ahlakı onların ahlakı olarak görmüşlerdir. "Falan geçimlidir, insanlarla beraber yaşamasını bilir" derler. Az da olsa gayret sahibi kimse hakkında da; "o isyankârdır, yaramaz" derler. Ne büyük bir bela! Ne zor bir felaket!

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in davetinin hakikatine gelince, o hidayet ve nurdur. Vallahi onu bilen ve tanıyan azizdir. Bugün insanlardan onu bilen siyah deride beyaz kıl gibi azdır. O kibrit-i ahmer gibidir. Onu isteyen Ankalar nerede? Ancak şekli kaldı, fakat eskimiştir, alametleri silinmiştir, heva fırtınaları esmiş, dünya sevgisi ve nefsanî hazlarla onu silmiştir. Allah kimin basiret gözünü açarsa onu hakkı bilmek ve ayırt etmekle rızıklandırır, o da kendisini ve dinini kurtarır, sıratı müstakimden sapanlardan ve cehennem ehline dostluktan uzaklaşır. Allah'tan selamet ve afiyet isteriz.

Rafızîlere onların küfür ve sapıklık içinde olduklarına itikad etmekle beraber mücerret olarak selam vermeye ve sohbet etmeye gelince, bu büyük tehlikedir ve katmerli günaha girmesinden, kalbinin ölüp ters dönmesinden korkulur.

Eserde şöyle gelmiştir; "Günahlardan öyleleri vardır ki bunların neticesinde kalpler ölür, iman zail olur." Bunun caiz olduğuna tartışan ancak nefsine aldan kişidir. Onlardan ayrılıp küsülür, İslam'a ve Muhammedi yola davet dışında onlarla ne olacağını bilinmeyen konuşmaya girilmez. Onlar dinlerine bırakılır. Zira dinde şüpheye düşürecek fasit şüpheler atmasından emin olunamaz. Şunu diyen ne güzel söylemiş;

"Şüphesiz bu ilim dindir, dininizi kimden aldığınıza dikkat edin!"[462]

Akıl sahibi kişi yarın Mevlasının önünde durdurulacağını düşünür, hasmının peygamberlerden sonra insanların en üstünleri olan, rasule teslim olup fazilette öne geçen sahabeler olacağını düşünür ve Allah Teala'nın şu ayetini hatırlar;

"**İnsan hiçbir söz söylemez ki, yanında gözetleyen yazmaya hazır bir melek bulunmasın.**"(Kaf 18)

"**Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme. Çünkü kulak, göz ve gönül, bunların hepsi ondan sorumludur**."(İsra 36)

Sonra, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in Sahihayn'de Abdullah Bin Amr radıyallahu anh'ın rivayetiyle gelen şu hadisini düşünür;

"**Müslüman, Müslümanları elinden ve dilinden selamette kılan kimsedir. Muhacir, Allah'ın yasakladıklarını terk eden kimsedir**."[463] Lafız Buhari'nindir.

Sahihayn'de Ebu Hureyre radıyallahu anh'den rivayet edilir; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"**Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa ya hayır konuşsun yahut sussun. Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa komşusuna eziyet vermesin. Kim Allah'a ve ahiret gününe iman ediyorsa misafirine ikram etsin**."[464]

Yine Sahihayn'de Ebu Hureyre radıyallahu anh'den rivayet edilir; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"**Şüphesiz kul, önemsemediği bir söz söyler de cehennemde güneşin doğduğu yerden daha uzak mesafeye düşer**."[465] Lafız Buhari'nindir.

Buhari, Sahih'inde Sehl Bin Sa'd radıyallahu anh'den rivayet eder; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"**Kim bana iki dudağı arasındaki ile iki ayağı arasındakine kefil olursa ben de onun için cennete kefilim**."[466]

Sahihayn'de İbn Mesud radıyallahu anh'den rivayet edilir; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki;

"**Müslümana sövmek fasıklık, onu öldürmek küfürdür**."[467]

Müslim, Sahih'inde Ebu Hureyre radıyallahu anh'den rivayet ediyor; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem;

"**Bilir misiniz müflis kimdir?**" buyurdu.

---

[462] Dürerus Seniyye (8/438-452)
[463] Buhari (6484) Müslim (40)
[464] Buhari (6475) Müslim (47)
[465] Buhari (6477) Müslim (2988)
[466] Buhari (6474)
[467] Buhari (48) Müslim (64)

“Bize göre müflis, ne parası ne de malı olmayandır.” Dediler. Buyurdu ki;

“**Şüphesiz ümmetimden müflis, kıyamet gününde namaz, oruç ve zekâtla gelecek olan kimsedir. Ama şuna sövmüş, buna zina isnadında bulunmuş; şunun malını yemiş; bunun kanını dökmüş, diğerini de dövmüş olarak gelecek. Ve buna hasenatından şuna hasenatından verilecektir. Şayet davası görülmeden hasenatı biterse, onların günahlarından alınarak bunun üzerine yüklenecek, sonra cehenneme atılacaktır.**”[468]

Allah en iyi bilendir. Allah'ın salatı peygamberimiz Muhammed'in, ehlibeytinin, eşlerinin, ashabının ve kıyamet gününe kadar onlara güzellikle uyanların üzerine olsun.

Ümmetin Selef'inin Sahabeler Arasında Geçen Fitneler Hakkındaki Akidesi:

Allah Teala şöyle buyurmuştur; “**And olsun ki, Allah, yine peygambere ve en zor gününde ona uyan Muhacirler'le Ensar'a, içlerinden bir kısmının kalpleri az kalsın kayacak gibi olmuşken, tevbe nasip etti de lutfedip tevbelerini kabul buyurdu. Çünkü O, gerçekten çok şefkatli, çok bağışlayıcıdır.**”(Tevbe 117)

İbn Batta rahimehullah, en-Nehyu Ani'l-Havdi Fi Ahdasi'l-Fitneti'l-Kübra'da diyor ki;

“Bundan sonra Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabı arasında geçenler hususunda uzak dururuz. Nitekim onlar Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile beraber savaşlara katılmış, fazilette insanları geride bırakmışlardır. Allah onları bağışlamış, onlar için bağışlanma dilemeyi ve kendisine onların sevgisiyle yaklaşılmasını emretmiş, bunu peygamberinin dili ile farz kılmıştır. Allah onların ne yapacaklarını, birbirleriyle savaşacaklarını biliyordu. Şüphesiz onları diğer insanlardan üstün kılmıştır. Zira hata ile ve kasten yaptıkları, aralarında geçen hadiseler onlardan affedilmiştir. Kitabu Sıffin vel-Cemel'e ve aralarında geçen diğer çekişmelerine bakılmaz. Bunları ne kendin için ne de başkaları için yazma, kimseye gösterme, başkalarına okutma, bunu rivayet edenleri de dinleme.

Bu ümmetin seçkin alimleri anlattığımız şekil üzere ittifak etmişlerdir. Bu alimlerden bazıları; Hammad Bin Zeyd, Yunus Bin Ubeyd, Süfyan es-Sevrî, Süfyan Bin Uyeyne, Abdullah Bin İdris, Malik Bin Enes, İbn Ebi Zi'b, İbnul Münkedir, İbnul Mübarek, Şuayb Bin Harb, Ebu İshak el-Fezarî, Yusuf Bin Esbat, Ahmed Bin Hanbel, Bişr Bin el-Haris, Abdulvehhab el-Verrak bütün bu alimler bunlara bakmanın ve dinlemenin yasaklanması görüşündedirler. Bu rivayetleri bir araya getirme talebinden sakındırmışlardır. Onlardan bu işi yapanlar hakkında çeşitli lafızlarla bunun çirkinliğini belirten sözler rivayet edilmiş, onlar bu hadiselerin rivayet edilmesine ve bunları dinlemeye karşı çıkmışlardır.”[469]

Ömer Bin Abdulaziz rahimehullah'a Sıffin ve Cemel savaşları sorulduğu zaman şöyle derdi;

“Allah ellerimizi ona bulaştırmamıştır, biz de dilimizi bulaştırmayız.”[470]

El-Hallal; Ebu Bekir el-Mervezî'den rivayet ediyor; “Biz el-Asker'de idik. Halife'nin Yakub adlı bir elçisi gelmişti. Ebu Abdullah'a dedi ki;

---

[468] Müslim (2581)
[469] İbn Batta el-İbane (s.268) daha fazla bilgi isteyen el-Hallal'ın es-Sunne adlı eserine müracaat etmelidir. Orada Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sahabelerine hakaret içeren kitap yazanlara sert eleştiriler vardır.
[470] Hallal es-Sunne (717)

“Ey Ebu Abdullah! Ali ile Muaviye arasındakilere ne diyorsun?” Ebu Abdullah dedi ki;

“Ancak güzel şeyler söyleriz. Allah hepsine de rahmet eylesin.”[471]

Ahmed, Müsedded Bin Müserhed’e şöyle bir mektup yazdı; “Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in ashabının kötülüklerinden bahsetmekten uzak durup faziletlerini anlatınız. Onların arasında geçenlerden kendinizi tutun. Dinin hakkında hiçbir bidatçi ile istişare etme ve onunla beraber yolculuk yapma.”[472]

Ahmed rahimehullah, Abdus Bin Malik’e sünnetin esasları hakkında şöyle yazdı;

“Şunlar sünnetin esaslarındandır; Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in sahabelerinden birine kusur bulan, ona buğzeden veya kötülüklerinden bahseden kişi, onların hepsine karşı hürmet edip kalbini onlara karşı selim tutuncaya kadar bidatçidir.”[473]

Ebu Osman İsmail Bin Abdurrahman es-Sabunî rahimehullah, Akidetus Selefi Ashabil Hadis kitabında diyor ki;

“Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in ashabı arasında geçenler hakkında uzak durmak, dilleri onlara kusur ve eksiklik içeren sözlerden temiz tutmak görüşündedirler.

İbn Kudame el-Makdisî, Lum’atu’l-İtikad adlı eserinde der ki; “Sahabelerin kötülüklerinden ve onların arasında geçenlerden bahsetmekten uzak durmak, üstünlüklerine inanmak ve önceliklerini tanımak sünnettendir.”

Şeyhul İslam İbn Teymiye, Akidetul Vasıtıye’de der ki; “Sahabeler arasında geçenler hakkında söz söylemekten kaçınır ve şöyle derler: Onların bu olumsuz halleri ile ilgili olarak gelmiş olan bu rivayetlerin kimisi yalandır, kimisine ilaveler yapılmış veya eksiltmelerde bulunulmuş ve gerçek şekli değiştirilmiştir. Bunların sahih olanlarında ise onlar mazurdurlar. Gerek içtihad edip isabet etmişler gerekse içtihad edip hata etmişlerdir.”

El-Eşari, el-İbane’de der ki; “Ali, Zübeyr ve Aişe radıyallahu anhum arasında geçenlere gelince, bu ancak onların ictihat ettiklerine yorumlanır. Ali radıyallahu anh imamdır, hepsi de içtihada ehildir. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem onların cennetlik ve şehit olduklarına şahitlik etmiştir. Bu onların hepsinin de içtihatlarında hak üzere olduklarını gösterir. Aynı şekilde Ali ile Muaviye radıyallahu anhuma arasında geçenler de böyle olup içtihat etmiş olmalarıyla yorumlanır. Sahabelerin hepsi de güvenilir olup, dinde itham edilemezler.”

Kadı Iyaz, Sahihu Müslim şerhinde şöyle der; “Muaviye radıyallahu anh, sahabenin adaletlilerinden ve faziletlilerindendir. Onunla Ali radıyallahu anh arasında meydana gelen savaşlar ve sahabeler arasında geçenler, içtihat ile yorumlanır. Hepsinin de isabetli hareket ettiğine itikad edilir.”

---

[471] Hallal es-Sunne (713)
[472] Tabakatu’l-Hanabile (1/344)
[473] Tabakatu’l-Hanabile (1/345)

Müslümanların Yöneticileri

٢٨- والسمع والطاعة للأئمة، وأمير المؤمنين، البر والفاجر، ومن ولي الخلافة، واجتمع الناس عليه، ورضوا به.

ومن غلبهم بالسيف حتى صار خليفة وسمي أمير المؤمنين.

28- İyi yâda facir (günahkâr) da olsa, ümmetin, insanların etrafında toplanıp ondan razı oldukları Müminlerin Emiri'ne hilafet makamında[474] dinleyip[475] itaat etmeleri gerekir.

Yine kılıç zoruyla onlara galip gelip tâ ki halife olup ve Müminlerin Emiri olarak isimlendirilen kimseye de dinleyip itaat etmeleri gerekir.

Şerh: Halife tayin etmek farzdır. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً

"**Rabbin meleklere "ben yeryüzünde bir halife yaratacağım" demişti**" (Bakara 30)

Kurtubî, Tefsir'inde şöyle demiştir: "Bu ayet, sözü dinlenilen ve itaat edilen, hakkında sözbirliğine varılan, halifeye düşen hükümleri uygulayan bir imam ve halife atanmasında asıldır. Bunun farz oluşunda ne ümmet arasında ve ne de imamlar arasında bir ihtilaf vardır."

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

يَا دَاوُودُ إِنَّا جَعَلْنَاكَ خَلِيفَةً فِي الْأَرْضِ فَاحْكُمْ بَيْنَ النَّاسِ بِالْحَقِّ

"**Ey Dâvûd! Biz seni yeryüzünde bir halîfe kıldık. İnsanlar arasında adaletle hükmet**" (Sad 26)

Ayette halifenin, insanlar arasında hükmeden ve onların siyasetini idare eden kimse olduğu, bundan başkasının halife olamayacağı açıklanmıştır.

إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَاهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِي الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ وَاللَّهُ يُؤْتِي مُلْكَهُ مَنْ يَشَاءُ

"**Allah, size onu seçti; gerek ilim ve gerekse vücut yönünden onu kemale erdirip yükseltti. Allah, mülkünü dilediği kimseye verir**" (Bakara 247)

Güç ve yetkiye sahip olmayan yönetici tayin eden cemâatler sapmışlardır. Yetki ve güce sahip olmayan imamlar/idareciler tayin etmek Rafizî'lerin mezhebidir.

İbn Teymiyye şöyle demiştir: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem mevcut olan ve bilinen idarecilere itaat etmeyi emretmiştir. Onların insanların siyasetine güçleri yetecek yetkileri vardır. Mev-

---

[474] (t:ط): Ebû Ya'lâ'nın *Tabakât*'ındaki nüshada (ممن): (kim) yerine (ممن): (kimden) şeklindedir.
[475] Buraya kadar olan bölüm (h:هـ): Hindistan Rıza Berambur Kütüphanesindeki nüshasında düşmüştür. Nitekim bu hususa sy. 81'de işaret etmiştim.

cut olmayan, bilinmeyen, yetkisi olmayan ve bir şeye gücü yetmeyen kimseye itaati asla emretmemiştir."[476]

Yine şöyle demiştir: "Onlara - yani sünnet imamlarına - göre yöneticilik, ona karşı kuvvet sahibi olanların muvafakat etmesiyle sabit olur. Kişi, kendisine karşı kuvvet sahibi olan, itaatleriyle yöneticilik maksadının gerçekleştiği kimselerin muvafakati/onayı olmadan bir yönetici olamaz. Zira yöneticilikten kastedilen ancak güç ve yetkiyle elde edilmesidir. Biat gerçekleştiği zaman bu güç ve yetki elde edilmiş olur ve kişi yönetici olur.

Bu yüzden selef imamları şöyle demişlerdir: Kendisi için güç ve yetki meydana gelen kimse, bu ikisiyle yöneticilikle kastedilen işleri yapar. O, Allah'a isyanı emretmediği sürece Allah'ın kendilerine itaat edilmelerini emrettiği bir emir sahibidir. Yöneticilik; otorite ve yetkidir. Otorite, bir, iki veya dört kişinin muvafakati/onayı ile elde edilmez. Ancak başkalarının da muvafakat göstermelerini gerektiren kimselerin muvafakati ile bu otorite elde edilir."[477]

Yöneticilik; Ehlu'l-Hal ve'l-Akd Olanların Biati İle Sabit Olur

Yöneticilik; ehlu'l-hal ve'l-akd'in biatleriyle gerçekleşir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

أَلَمْ تَرَ إِلَى الْمَلَإِ مِنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسَى إِذْ قَالُوا لِنَبِيٍّ لَهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ

"Musa'dan sonraki İsrail oğullarının ileri gelenlerini bilmez misin? Hani peygamberlerine "Bize bir hükümdar gönder de, Allah yolunda savaşalım" demişlerdi" (Bakara 246)

İbn Cerîr (et-Taberî), Tefsir'inde şöyle demiştir: "İleri gelenler; yani israiloğullarının makam sahipleri, şereflileri ve önderleri demektir."

Ömer radıyallahu anh, Sakifetu Benî Sâide kıssasında, Ensâr, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den sonra halife tayin etmek için toplandıklarında şöyle demiştir: "Sonra Ebû Bekr konuştu. O insanların en açık söz söyleyeni olarak konuştu. Sözleri arasında şunlar da vardı: "Biz (Kureyş'liler) emirleriz ve sizler vezirlersiniz." Bunun üzerine Habbâb b. El-Munzir: "Hayır vallahi, bunu yapmayız. Bizden bir emir ve sizden bir emir olsun" dedi. Bunun üzerine Ebû Bekr: "Hayır, olmaz. Fakat bizler emirleriz ve sizler vezirlersiniz. Çünkü Kureyş, yurt bakımından Arapların en şereflisi ve soy bakımından da onların en hâlis arap olanlarıdır. Bu sebeple Ömer'e veya Ebû Ubeyde b. El-Cerrâh'a biat edin" dedi. Ömer radıyallahu anh: "Hayır biz sana biat ediyoruz. Çünkü sen bizim seyyidimiz, en hayırlımız ve Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e en sevgili olanımızsın" dedi. Ömer radıyallahu anh elini tutup ona biat etti ve bunun üzerine insanlar da biat ettiler."[478]

En-Nevevî şöyle demiştir: "Halifelik, istihlâf (kendisinden sonra halife tayin etmek) şeklinde tayin edilmişse veya halife tayin edilmemişse, ehlu'l-hal ve'l-akd'in bir kimseye biat etmeleri halinde halifeliğin gerçekleşeceğinde icma etmişlerdir."[479]

---

[476] Minhâcu's-Sunne (1/115).
[477] Minhâcu's-Sunne (1/527).
[478] Buharî (3467)
[479] Şerhu Muslim (hadis: 1823).

Mevsûâtu'l-Fıkhiyyeti'l-Kuveytiyye'de şöyle geçer: "Ehlu'l-hal ve'l-akd kelimesi; yöneticiliğin maksadının kendileri sayesinde elde edildiği; âlimlerden, önderlerden ve makam sahibi insanlardan kuvvet sahibi kimseler hakkında kullanılır. Bu da güç ve imkân demektir. Bu kelime problemlerin çözülmesi (halli) ve meselelerin karara bağlanması (akdi)nden gelmektedir."[480]

Elinde problemleri çözecek ve meseleleri karara bağlayacak imkânı olmayan, biatiyle yöneticiliğin maksatları gerçekleşmeyen kimse, âlim dahi olsa, ehlu'l-hal ve'l-akdden değildir.

İnsanların Genelinin, Ehlu'l-Hal ve'l-Akd Kimselerin Biat Ettikleri Kimseye Biat Etmeleri Gerekir

Ehlu'l-hal ve'l-akd'den bir kısmının biat etmeleriyle yöneticilik gerçekleşir.

Enes b. Mâlik radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

ثَلَاثٌ لَا يُغِلُّ عَلَيْهِنَّ قَلْبُ الْمُؤْمِنِ: إِخْلَاصُ الْعَمَلِ لِلَّهِ ، وَمُنَاصَحَةُ أُولِي الْأَمْرِ ، وَلُزُومُ جَمَاعَةِ الْمُسْلِمِينَ ، فَإِنَّ دَعْوَتَهُمْ تُحِيطُ مِنْ وَرَائِهِمْ

"Şu üç şeyden müslümanın gönlü nefret duymaz: ameli Allah Azze ve Celle için hâlis kılmak, yöneticiye nasihat etmek ve müslümanların cemâatlerinden ayrılmamak. Zira onların daveti, arkalarındakileri de kuşatır."[481]

İbn Abdilberr şöyle demiştir: "Zira onların daveti, arkalarındakileri de kuşatır" veya: "Bu arkalarındakileri de kuşatıcıdır" sözünün anlamı ilim ehline göre şöyledir: Müslüman beldelerden herhangi birisinde bulunan müslüman cemâatin imamı vefat eder ve onların imamları bulunmazsa, vefat eden bu imam başkasını da halife tayin etmemiş ise, imamın bulunduğu o şehir ve belde halkı kendilerine bir imam tayin edip onun imam olması üzerinde icma edip onun imamlığını kabul etseler, diğer müslüman beldelerinde bulunan müslümanların da sözü geçen bu imamın itaati altına girmeleri gerekir. Ancak bu imamın açıktan açığa fâsıklık işlememesi, fesatta bulunmaması gerekir. Çünkü bu, kabul edilmesi gereken ve kendilerini de kuşatan bir davettir. Herhangi bir kimsenin böyle bir daveti kabul etmemek şeklinde geri kalmaya imkânı yoktur."[482]

Osmân radıyallahu anh'e biat kıssasında, ehlu'l-hal ve'l-akdin biatı, insanların geneli için sabit olmuştur. Zira Osmân radıyallahu anh'e, sahabelerden sadece Medine'de bulunan ileri gelenleri biat etmişler, müslümanların diğer beldelerinde bulunanlar biat etmemişlerdi.

Misver b. Mahrame radıyallahu anh, Osmân radıyallahu anh'e biat kıssasında şöyle demiştir: "İnsanlar toplandıklarında Abdurrahmân (b. Avf radıyallahu anh) şehadet getirdi ve sonra şöyle dedi: "Bundan sonra. Ey Ali! Ben insanların durumuna baktım, onların Osmân'a meylettiklerini gördüm. Bu yüzden kendi aleyhine bir yol arama." Sonra (Osmân radıyallahu anh'e) dedi ki: "Sana Allahın, rasulünün ve ondan sonraki iki halifesinin sünneti üzere biat ediyorum." Bunun ardın-

---

[480] Mevsûâtu'l-Fıkhiyyeti'l-Kuveytiyye (7/115).
[481] Ahmed (5/183); İbn Mâce (1/84); İbn Mes'ud radıyallahu anh'den aynısını Tirmizî (5/34) ve başkaları rivayet etmişlerdir. El-Elbânî, es-Sahîha'da (404) sahih demiştir.
[482] Et-Temhid (21/277).

dan Abdurrahmân, Osmân'a biat etti. Bundan sonra bütün insanlar, Muhacirler, Ensâr, ordu komutanları ve bütün müslümanlar da Osmân radıyallahu anh'e biat ettiler."[483]

Ehlu'l-hal ve'l-akdden bir kısmının kendisine biat ettikleri kimseye biat sabit olur, ona itaat bağlayıcı ve onunla çekişmek haram olur.

Nevevî, biatle ilgili olarak şöyle demiştir: "Âlimler, biatın sahih olması için bütün insanların veya ehlu'l-hal ve'l-akdin tamamının biat etmelerinin şart koşulmayacağında ittifak etmişlerdir. Sadece âlimlerden, önderlerden ve makam sahibi insanlardan bir kısmının bir araya gelerek biat etmesi şart koşulmuştur. Bu konuda eleştiri bulunmamasına gelince, herkesin yöneticiye gelip, elinden tutarak biat etmesi gerekmez. Bağlayıcı olan sadece; ehli'l-hal ve'l-akdin bir yönetici belirleyip ona boyun eğmesi, muhalefet sergilememeleri ve isyan etmemeleridir."[484]

Burada doğrudan biat etmedikleri gerekçesiyle yöneticilere karşı ayaklanmayı mubah sayanların sapıklığı açıklanmıştır.

İstilâ Yoluyla Yöneticiliğin Sabit Olması

Enes b. Mâlik radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

اسْمَعُوا وَأَطِيعُوا وَإِنِ اسْتُعْمِلَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ حَبَشِيٌّ كَأَنَّ رَأْسَهُ زَبِيبَةٌ

"Üzerinize başı siyah kuru üzüm gibi habeşli bir köle bile tayin edilse dinleyin ve itaat edin."[485]

Hadiste, köle dahi olsa idareciye itaat etmek gerektiği belirtilmiştir. Bir kölenin idareci olması ise ancak istilâ yoluyla olur. İstilâ ile galip gelenin köle olması, ona itaatin gerekli oluşuna engel değildir. Peki ya o hürlerden ise durum nasıl olur?

El-İrbâz b. Sâriye radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize sabah namazını kıldırdı, sonra bize döndü ve kalpleri ürperten, gözleri yaşartan etkileyici bir vaaz yaptı. Biz dedik ki: "Ey Allah'ın rasulü! Bu sanki veda eden bir kimsenin vaazı gibidir. Bize vasiyette bulun" Şöyle buyurdu:

أُوصِيكُمْ بِتَقْوَى اللَّهِ وَالسَّمْعِ وَالطَّاعَةِ وَإِنْ تَأَمَّرَ عَلَيْكُمْ عَبْدٌ

"Size Allah'tan korkmanızı, üzerinize bir köle dahi idareci tayin edilecek olsa dinleyip itaat etmenizi vasiyet ederim."[486]

Din, denklik bulunmasa dahi, cemâatten ayrılmamayı teşvik etmiştir.

---

483 Buharî (6781).
484 Şerhu Muslim (1759 nolu hadis)
485 Buhârî (6723).
486 Ahmed (4/126); Ebû Dâvûd (4/200); Tirmizî (5/44) Tirmizî: hasen, sahih demiştir. İbn Mâce (1/18); el-Elbânî, es-Sahîha'da (2735) sahih demiştir.

İmam Ahmed şöyle demiştir: "İyi de olsa, günahkâr da olsa, imamları/yöneticileri dinleyip itaat etmek gerekir. İnsanların etrafında toplanıp razı oldukları veya kendilerine kılıçla galip gelerek halife olan ve müminlerin emiri diye isimlendirilen kimseye de dinleyip itaat edilir."[487]

İbn Battâl şöyle demiştir: "Fakihler, istilâ yoluyla galip gelen idareciye itaatin bağlayıcı olduğunda icma etmişlerdir."[488]

Veliahd Tayini İle Yöneticiliğin Sabit Olması

Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma dedi ki: "Ömer radıyallahu anh'e: "Yerine halife tayin etmeyecek misin?" diye sorulunca şöyle dedi: "Eğer yerime halife tayin edersem, benden daha hayırlı olan Ebû Bekir de yerine halife tayin etmiştir. Eğer bunu terk edersem, benden hayırlı olan Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de bunu terk etmiştir."[489]

Bu rivayette Ebû Bekr radıyallahu anh'ın, Ömer radıyallahu anh'ı yerine halife bıraktığı belirtilmiştir

Amr b. Meymûn, halife olan Ömer radıyallahu anh'ın öldürülmesi kıssasını anlatırken şöyle demiştir: "Dediler ki: Ey müminlerin emiri! Vasiyette bulun ve yerine halife tayin et" O da şöyle dedi: "Bu işe şu kimselerden veya şu gruptan daha layık birini bulamıyorum. Ki Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem vefat ettiğinde onlardan razı idi" Şu isimleri saydı: Ali, Osmân, ez-Zubeyr, Talha, Sa'd ve Abdurrahmân." Dedi ki: "Size bu işte bir payı olmayan Abdullah b. Ömer şahit olsun. – bu sadece bir teselli gibiydi – Eğer yönetim Sa'd'a geçerse o buna layıktır. Aksi halde hanginiz emir olursa olsun, ondan yardım istesin. Ben onu (Kufe valiliği) görevinden acizlik veya hainlikten dolayı almadım."[490]

Bu rivayette sınırlı sayıda kimseleri halifeliğe aday gösterme vardır.

El-Mâverdî şöyle demiştir: "Önceki halifenin, veliahd tayini ile yöneticiliğin gerçekleşmesinin caiz oluşunda icma vardır ve bunun sahih olduğu hususunda ittifak meydana gelmiştir."[491]

İstihlâf (veliahd tayini) yürürlükte olan bir sünnettir.

Yönetici İçin Nasihat

Et-Temîm ed-Dârî radıyallahu anh, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet ediyor:

إِنَّ الدِّينَ نَصِيحَةٌ

"**Din nasihattir.**" Biz: "Kimin için?" diye sorduk. Buyurdu ki:

---

487 El-Lâlekâî (1/160). İmam Ahmed'den diğer rivayet şöyledir: "Kim onlara kılıçla galip olup, halife olur ve mü'minlerin emiri ismi verilirse, Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimseye, onu imam görmeyerek gecelemesi helal olmaz." Ebû Ya'lâ, el-Ahkâmu's-Sultâniye (s.23)
488 Şerhu'l-Buhârî (10/8).
489 Buhârî (6792); Muslim (1823).
490 Buhârî (3497).
491 El-Ahkâmu's-Sultâniye (s.39).

لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ وَرَسُولِهِ وَأَئِمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ

"Allah için, kitabı için, rasulü için, müslümanların imamları/yöneticileri ve halkının tamamı için"[492]

Hadiste yöneticiye nasihat etmek gerektiği belirtilmektedir. Yöneticiye nasihat alenî yapılmaz. Peki ya onu ayıplamak, sövmek ve hakaret etmek nasıl olur? Hatta ayıplama ve hakaret özel ve genel meclislerde yapılırsa nasıl olur? Yöneticiye açıktan nasihat etmek kötülük kapısını açmaktır ve fitnelere sebep olur.

Şureyh b. Ubeyd el-Hadramî şöyle demiştir: "Iyâz b. Ganem, Dariyâ'yı fethedince oranın sahibine sopa vurdu. Hişâm b. Hakîm ona sert sözlerle uyarıda bulundu. Bunun üzerine Iyâz öfkelendi. Sonra birkaç gece bekledi. Hişâm b. Hakîm ona özür dilemek için geldi ve Iyâz'a şöyle dedi: "Sen Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in:

إِنَّ مِنْ أَشَدِّ النَّاسِ عَذَابًا، أَشَدَّهُمْ عَذَابًا فِي الدُّنْيَا لِلنَّاسِ

"İnsanların en şiddetli azap görecek olanı, dünyada insanlara en şiddetli azap edenleridir" buyurduğunu işitmedin mi?"

Iyâz b. Ganem: "Ey Hişâm b. Hakîm! Senin işittiğini biz de işittik ve senin gördüğünü biz de gördük. Peki, sen Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in:

مَنْ أَرَادَ أَنْ يَنْصَحَ لِسُلْطَانٍ بِأَمْرٍ، فَلاَ يُبْدِ لَهُ عَلاَنِيَةً، وَلَكِنْ لِيَأْخُذْ بِيَدِهِ فَيَخْلُوَ بِهِ، فَإِنْ قَبِلَ مِنْهُ فَذَاكَ، وَإِلاَّ كَانَ قَدْ أَدَّى الَّذِي عَلَيْهِ لَهُ

"Sultana herhangi bir konuda nasihat etmek isteyen bunu açıkça yapmasın. Lakin elinden tutup onunla yalnız kalsın. Eğer kabul ederse eder, aksi halde sultanın kendisi üzerindeki hakkını eda etmiş olur" buyurduğunu işitmedin mi? Ey Hişâm! Muhakkak ki sen çok cüretkâr birisin. Allah'ın sultanına karşı cüret gösterirken, sultanın seni öldürmesinden çekinmiyor musun? Allah Tebârek ve Teâlâ'nın sultanının öldürdüğü bir kimse olabilirsin."[493]

Saîd b. Cubeyr'den: İbn Abbâs'a: "Yöneticime iyiliği emredeyim mi?" diye sordum. Dedi ki: "Eğer seni öldürmesinden korkuyorsan hayır. Eğer bunu yapacaksan başbaşa kalıp ikiniz arasında yaparsın." Beyhakî dedi ki: Ebû Avâne şunu ekledi: "Yöneticini azarlama"[494]

Ebû Vâil'den: Usâme b. Zeyd radıyallahu anh'e: "Osmân'ın yanına girip konuşmayacak mısın?" denildi. O da şöyle dedi: "Sizin duyacağınız şekilde mi konuşmamı istiyorsunuz? Vallahi

---

492 Muslim (55).
493 Ahmed (3/403); el-Elbânî, Zılâlu'l-Cenne'de (2/273) sahih demiştir.
494 İbn Ebî Şeybe, Musannef (37307); Beyhakî, Şuabu'l-İman (6/96). İsnadı hasendir. Bu eseri Said b. Mansur, Tefsir'inde (798); İbn Ebi'd-Dunya, el-Emru bi'l-Ma'ruf'ta (80) ve İbn Abdilberr, et-Temhid (23/282) rivayet etmişlerdir. Ebû Avâne'nin ziyadeli rivayeti, Said b. Mansur'un rivayetinde: "Yöneticinin gıybetini yapma" şeklindedir.

ben onunla başbaşa kalarak, meseleyi yaymadan konuştum. Bu işi ilk başlatan olmak istemem."[495]

Minberler üzerinde ve genel meclislerde yöneticileri ayıplamakla meşgul olanlar sapıklardır. Yöneticileri açıktan ayıplamak ayaklanmanın ilk adımıdır. Selef, insanların önünde yöneticiye nasihat etmeye çalışanlara karşı çıkmıştır.

Yöneticiye Saygı Gösterilmesi ve Desteklenmesi

Ziyâd b. Kuseyb el-Adevî dedi ki: "Ebû Bekre radıyallahu anh ile beraber hutbe okumakta olan İbn Âmir'in minberinin altında idim. Üzerinde ince bir elbise vardı. Ebû Bilâl dedi ki: "Yöneticimize bakın! Fasıkların elbisesini giymiş!" Bunun üzerine Ebû Bekre radıyallahu anh: "Sus! Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim:

مَنْ أَهَانَ سُلْطَانَ اللَّهِ فِي الأَرْضِ أَهَانَهُ اللَّهُ

"Kim Allah'ın yeryüzündeki sultanını aşağılarsa Allah da onu aşağılar"[496]

Muâz b. Cebel radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

خَمْسٌ مَنْ فَعَلَ وَاحِدَةً مِنْهُنَّ كَانَ ضَامِنًا عَلَى اللَّهِ: مَنْ عَادَ مَرِيضًا، أَوْ خَرَجَ مَعَ جَنَازَةٍ، أَوْ خَرَجَ غَازِيًا، أَوْ دَخَلَ عَلَى إِمَامِهِ يُرِيدُ تَعْزِيزَهُ وَتَوْقِيرَهُ، أَوْ قَعَدَ فِي بَيْتِهِ فَسَلِمَ النَّاسُ مِنْهُ وَسَلِمَ مِنَ النَّاسِ

"Şu beş şeyden birini yapan kimse Allah Azze ve Celle'nin güvencesindedir: Hastayı ziyaret eden, cenazeyle beraber yürüyen, gazaya çıkan, yöneticinin yanına onu desteklemek ve saygı göstermek üzere giren veya evinde oturup insanları kendisinden, kendisini de insanlardan selamette kılan."[497]

Sultanı aşağılayan kimse tehdit edilmiştir. Sultana saygı gösterilmesi ve desteklenmesi sünnettendir. Din, halkın kalplerini sultana karşı birleştirmeye teşvik etmiş, haklar konusunda yönetici ile halk arasında ayrım gözetmiştir.

Yöneticilere Duâ Etmek

Avf b. Mâlik radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

خِيَارُ أَئِمَّتِكُمُ الَّذِينَ تُحِبُّونَهُمْ وَيُحِبُّونَكُمْ وَيُصَلُّونَ عَلَيْكُمْ وَتُصَلُّونَ عَلَيْهِمْ

---

495 Buhârî (3094); Muslim (2989).
496 Ahmed (5/42); Tirmizî (4/502); el-Elbânî, Zılâlu'l-Cenne'de (2/219) hasen demiştir.
497 Ahmed (4/241) el-Elbânî, Sahîhu't-Tergîb ve't-Terhîb'de (3/196) sahih demiştir.

“Yöneticilerinizin hayırlıları; sizin onları sevdiğiniz, onların da sizi sevdiği, onların size dua ettiği ve sizin de onlara dua ettiğiniz, kimselerdir.”[498]

Ebu’l-Hasen el-Eş’arî şöyle demiştir: “Müslümanlara nasihat etmek, cemâatlerinden ayrılmamak, Allah için birbirlerini sevmeleri ve müslümanların yöneticilerine dua edilmesi hususunda icma etmişlerdir.”[499]

El-Berbehârî şöyle demiştir: “Bir kimsenin sultana bedduâ ettiğini görürsen bil ki o hevâ ehlidir. Bir kimsenin de sultanın iyiliği için duâ ettiğini görürsen bil ki o sünnet ehlidir inşaallah. Fudayl b. Iyâz rahimehullah şöyle demiştir: “Şayet benim kabul edileceğini bildiğim tek bir duâm olsaydı, onu sadece sultan için yapardım.”[500]

Şeyh Abdulaziz b. Bâz şöyle demiştir: “Yönetici için dua etmek en büyük yakınlık sebeplerinden, en faziletli taatlerden, Allah için ve kulları için nasihattendir. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’e “Devs kabilesi isyan etti” denildiğinde: “Allah’ım! Devs’i hidayet et, onları getir, Allah’ım! Devs’i hidayet et, onları getir” buyurmuş, insanlar için hayır duada bulunmuştur. Sultan ise bu duaya daha layıktır. Zira sultanın iyiliği, ümmetin iyiliği demektir. Yönetici için dua etmek, en önemli dualardan, hakka muvaffak kılınmak, ona yardım etmek, Allah’ın ona yakın dostlarını ıslah etmesi, Allah’ın onun kendisinin ve kötü arkadaşlarının şerrinden koruması için en önemli nasihatlerdendir. Onun için dua etmek, başarı ve hidayetin, kalp ve amelin iyiliğinin sebeplerindendir. Bu en önemli unsurlardan ve en faziletli yakınlıklardandır.”[501]

Yönetici için dua etmek sünnetin alametlerindendir.Yöneticiye bedduâ etmek ise bid’at ehlinin işlerindendir.

---

498 Muslim (1855).
499 Risaletu İla Ehli’s-Sugr (s.310).
500 Şerhu’s-Sunne (s.51). Berbehârî’nin Fudayl b. Iyaz’a kadar ulaşan isnadı hasendir.
501 Mecmûu Fetavâ ve Makâlâtin Mutenevvia Li’ş-Şeyh Abdilaziz b. Bâz (8/210).

Cihad Kıyamete Kadar Devam Eder

٢٩- والغزو ماضٍ مع الأمراء إلى يوم القيامة: البر والفاجر، لا يترك.

29- Kıyamet gününe kadar iyi ya da facir (günahkâr) da olsa, emirler ile birlikte gazaya çıkma geçerli olup terk edilmez.

Şerh:

Cihâdın Fazileti

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Müminlerden, özür sahibi olmaksızın oturanlarla, Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihâd edenler bir olmazlar. Allah, mallarıyla ve canlarıyla cihâd edenleri, oturanlara, derece itibariyle üstün kılmıştır. Gerçi Allah, hepsine de cenneti vaad etmiştir ve fakat mücâhidleri büyük mükâfat yönünden oturanlara üstün kılmıştır.” (Nisâ 95)

Âyette canla ve malla cihâdın fazileti açıklanmıştır

Muâz b. Cebel radıyallahu anh’den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem ona şöyle buyurdu: “Sana işin başını, direğini ve zirvesini söylemeyeyim mi? İşin başı İslâm’dır. Müslüman olan selâmet bulur. Direği namazdır. Zirvesi ise Allah yolunda cihâd etmektir.”[502]

Cihâdın, İslâm’ın zirve noktası olduğu beyan edilmiş, cihâd’a tavsiye ve teşvik edilmiştir.

Cihâd Kıyamet Gününe Kadar Devam Edecektir

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “Fitne kalmayıncaya ve dîn, tamamen Allah'a âit oluncaya kadar onlarla savaş” (Enfâl 39)

Âyette şirk devam ettiği sürece cihâdın da devam edeceği bildirilmiş, cihâdın; tevhidin yayılması ve şirkin yok edilip fitnesinin uzaklaştırılması için meşru kılındığı açıklanmıştır.

İbn Ömer radıyallahu anhuma’dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “Kıyâmet gününe kadar hayır atların alınlarında yazılıdır.”[503]

İmam Ahmed şöyle demiştir: “Bu hadisin fıkhı şudur: Her halifeyle beraber kıyamet gününe kadar cihâd devam eder.”[504]

Ebû Hâtim er-Râzî ve Ebû Zur’a er-Râzî şöyle demişlerdir: “Allah Azze ve Celle’nin Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’i göndermesinden beri Müslümanların yöneticileri olan ulu’l-emr ile beraber cihâd kıyamet gününe kadar devam eder, onu bir şey iptal edemez.”[505]

---

[502] Ahmed (5/231); Tirmizî (5/11); Nesâî, Sünenu’l-Kubrâ (6/428); el-Elbânî, es-Sahîha’da (1122) sahih demiştir.
[503] Buhârî (2694); Muslim (1871).
[504] Tirmizî, Sünen’inde (4/202) Bu eseri ayrıca İshak b. Mansur el-Mervezi, Mesailu’l-İmam Ahmed’de (no:2746) rivayet etmiştir. İsnadı sahihtir.
[505] El-Lâlekâî (1/187). Bu eseri, el-Berzeî, Suâlâtu Ebi Zür’â’da (1/227) zikretmiştir. İsnadı sahihtir.

Cihâd kıyamet gününe kadar devam edecektir. Cihâd, şirk ve küfür ile meydana gelen fitnenin def edilmesi için meşrudur. Cihâd'da aslolan tevhidi yaymak, şirki yok etmek ve fitnesini uzaklaştırmaktır. Cihâdın sadece savunma için meşrû kılındığını iddia edenler sapıklardır.

Cihâd'ın Maksadı

Sehl b. Sa'd radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Yarın sancağı öyle birine vereceğim ki Allah onun eliyle fethi nasip edecektir**." İnsanlar bunun üzerine gece boyunca sancağın hangilerine verileceğini düşündüler. Sabah olduğu zaman insanlar, hepsi de sancağın kendisine verileceğini umarak Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e geldiler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem: "**Alî b. Ebî Tâlib nerede?**" buyurdu.

"Gözlerinden rahatsız ey Allah'ın rasulü!" dediler. "**Haberci gönderin ve onu bana getirin**" buyurdu. O gelince gözlerine tükürdü ve onun için dua etti. Sanki daha önce gözlerinden hiç acı çekmemiş gibi iyileşti. Sancağı da ona verdi. Ali radıyallahu anh şöyle dedi:

"Ey Allah'ın rasulü! Onlar bizim gibi oluncaya kadar mı onlarla savaşayım?" Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Onların alanına ininceye kadar yavaşça ilerle. Sonra onları İslâm'a çağır ve onlara Allah'ın hakkından olan; farz kıldığı şeyleri haber ver. Allah'a yemin olsun, Allah'ın senin vesilenle bir kimseyi hidayet etmesi, senin için kızıl develerin olmasından daha hayırlıdır."[506]

Ebû Mûsâ radıyallahu anh'den: "Birisi Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'e geldi ve şöyle dedi:

"Ey Allah'ın rasulü! Allah yolunda savaşmak nedir? Zira birimiz intikam duygusuyla ve kabilecilik için de savaşıyor" dedi. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem başını ona doğru kaldırdı. O kişi ayakta olduğu için başını ona doğru kaldırmıştı. Şöyle buyurdu: "Kim Allah'ın kelimesinin en yüce olması için savaşıyorsa o Allah Azze ve Celle yolundadır."[507]

Cihâd, asıl gâye değil, davet ve tevhidin yayılması için bir vesiledir. Cihâd'ın sadece savaş ve kan dökmekten ibaret olduğunu zanneden reddedilmiştir. Maksadı meydana gelmezse cihâdın da meşrû olmayacağı bildirilmiştir.

Cihâd Ancak İmam/Halife ve Sancak İle Olur

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Onlara güven yahut korku verici bir haber geldiği zaman, onu hemen yaymışlardır. Hâlbuki o haberi Peygambere ve mü'minlerden olan emir sahiplerine götürselerdi, onlardan (kendi ihtisasları dâhilinde) hüküm çıkaranlar, onu bilirler (ve daha iyi değerlendirirler)di." (Nisa 83)

Ayette genel meselelerin – ki cihad da bunlardandır - yöneticilere götürülmesi emredilmiş ve onlara ihanet etmekten sakındırılmıştır.

"Mûsâ'dan sonraki İsrâil oğullarının ileri gelenlerini bilmez misin? Hani peygamberlerine "bize bir hükümdar gönder de, Allah yolunda savaşalım" demişlerdi" (Bakara 246)

---

[506] Buhârî (2783); Muslim (2406).
[507] Buhârî (123); Muslim (1904).

Savaş, imam'a bağlanmıştır. Ancak onun sancağı altında savaşılır. İnsanları cihâd için toplamak imamın işlerindendir. Cihâdın imama bağlı olması, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in itikat esaslarından bir esastır. İmamın izni olmaksızın cihâda davet eden kimse sapıktır.

Ebû Hureyre radıyallahu anh, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den şöyle işittiğini rivayet etmiştir: "İmam/halife ancak kalkandır, arkasında savaşılır ve onunla korunulur."[508]

İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Mekke'nin Fethi gününde şöyle buyurdu: "Hicret yok, lakin cihâd ve niyet vardır. Orduya çağırıldığınızda ona katılın."[509]

İmam Ahmed şöyle demiştir: "Muhakkak ki kıyamet gününe kadar her imamla beraber cihâd edilir."[510]

Maddî veya Dinî Açıdan Âcizlik Halinde Cihâdın Terk Edilmesi

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "(Bu hususta) Allah'ın emri gelinceye kadar (onları) bağışlayın ve kendi hallerine bırakın." (Bakara 109)

"Kendilerine "ellerinizi (düşmanlıktan) çekin; namazı dosdoğru kılın ve zekâtı verin" denilen kimseleri görmüyor musun?" (Nisâ 77)

Âyetlerde, savaşmaktan aciz kalındığı zaman vazgeçmek, affetmek ve el çekmek emredilmiştir. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in ve ashabının Mekke'de savaştan el çekerek davetle meşgul oldukları açıklanmıştır.

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem Deccal'in çıkışı ve İsa aleyhi's-selam'ın nüzulü kıssasını anlattıktan sonra şöyle buyurmuştur: "Bu durumda iken Allah İsâ'ya şöyle vahyeder: "Hiç kimsenin kendileriyle savaşmaya güçleri yetmeyen kullarımı çıkardım. Kullarımı Tûr'a çıkar"[511]

İbn Teymiyye şöyle demiştir: "Müminlerin zayıf kaldıkları bir yerde veya zayıf kaldıkları bir zamanda müminler sabır, vazgeçme, Allah'a ve rasulüne eziyet veren kitap ehlini ve müşrikleri affetme âyetiyle amel ederler. Kuvvet sahibi iseler küfrün önderleriyle, dinde itaat etmelerine kadar savaşmayı emreden ayetle ve kendi elleriyle küçülmüş olarak cizye vermelerine kadar kitap ehliyle savaşmayı emreden ayetle amel ederler."[512]

Yine şöyle demiştir: "İslam dininin hariçteki düşmanları Dımeşk'e geldikleri zaman zararın kendilerinden giderilmesini umarak kabirlerin yanında ölülerle yardım istemeye çıktılar... Onlara dedim ki: "Kendilerinden yardım istediğiniz şu kimseler şayet savaşta yanınızda olsalardı, Uhud savaşında Müslümanların yenildikleri gibi yenilgiye uğrarlardı. Çünkü bunu gerektiren sebeplerden dolayı askerin kırılacağına hükmedilmiştir. Allah Azze ve Celle'nin hikmeti bunu gerektirmiştir. Bu yüzden dini bilenler ve keşif ehli, Allah ve rasulünün emrettikleri meşru savaş olmaması sebebiyle, neticede kötülük ve fesad ele geçecek olmasından dolayı ve savaş ile arzulanan yardımın bulunmaması sebebiyle bu durumda savaşmamışlardır. Şunu ve şunu bilenler için bunda dünyada bir karşılık olmadığı gibi ahiret sevabı da yoktur... Bundan sonra insanlara dini Allah Azze ve Celle'ye halis kılmalarını, O'ndan yardım istemelerini emretmeye başladık. Onlar sadece Allah'tan yardım istediler, ne yakın bir melekle, ne de gönderilmiş bir peygamberle yardım tale-

---

[508] Buhârî (2797); Muslim (1841).
[509] Buhârî (1737); Muslim (1353).
[510] Tirmizî, Sünen'inde (4/202) zikretmiştir.
[511] Muslim (2937).
[512] Es-Sârimu'l-Meslûl (1/229).

binde bulunmadılar... İnsanlar durumlarını düzeltince, rablerinden yardım istemelerinde sadık oldular ve düşmanlarına karşı güçlü bir yardım ile desteklendiler. Tatarlar bundan önce böyle bir yenilgi yaşamamışlardı. Çünkü Allah Teâla'nın tevhidi ve rasulüne itaat, daha önce olmadığı kadar sahih olarak gerçekleşmişti."[513]

Maslahat/fayda gerçekleşmeyecek ve kötülük uzaklaştırılamayacaksa cihâd meşrû olmaz. Acizlik anında savaştan el çekmek Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in sünnetidir. Maddî ya da manevî açıdan acizlik anında cihâda davet eden hata etmektedir. Şirk manzaraları ve Allah'tan başkasına bağlanmak gibi durumların yaygın olduğu zamanlarda yardıma mazhar olma sebepleri bulunmadığı için, ilim ehli düşmanla cihâddan çekinmişlerdir. Düşmanlara karşı Allah'ın yardımını çekmek, izzet ve kuvvete kavuşmak için safları temizlemenin ve insanların akidelerini düzeltmenin önemi büyüktür.

Meşrû Cihâdın Bazı Şartları

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Sizinle savaşanlarla Allah yolunda siz de savaşın, fakat aşırı gitmeyin" (Bakara 190)

İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan: "Kadınları, çocukları, yaşlıları, sizinle barış yapmak isteyenleri ve savaştan el çekenleri öldürmeyin buyruluyor. Bunu yaptığınız zaman aşırılık etmiş olursunuz."[514]

Muâz radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Gazâ (savaş) iki çeşittir. Biri Allah'ın vechini isteyerek, imama (devlet başkanına) itaat ederek, değerli malından infak ederek, arkadaşına kolaylık göstererek ve fesattan kaçınarak savaşır ki, bu kişinin uykusu da, uyanıklığı da kendisine sevaptır. Övünmek, gösteriş yapmak, duyurmak için savaşan, devlet başkanına karşı gelen ve yeryüzünde fesat çıkaran kişi de yaptığı savaştan yeteri derecede sevap alamadan geri döner."[515]

Ebû Hureyre radıyallahu anh'den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Kim itaatten çıkar, cemâatten ayrılır ve bu şekilde ölürse cahiliyye ölümüyle ölmüş olur. Kim kör bir bayrak altında savaşır, benimsediği grubu için öfkelenir, grubuna davet eder veya grubuna yardım etmek için öldürülürse, cahiliye üzere öldürülmüş olur. Kim ümmetime karşı ayaklanır, iyisini kötüsünü ayırmadan vurur, mümin olandan sakınmaz, ahid sahibinin ahdini gözetmezse ne o bendendir, ne de ben ondanım."[516]

Burayde radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bir orduya veya müfrezeye kumandan tayin ettiği zaman özellikle kendisine Allah'tan sakınmayı ve beraberindeki Müslümanlara da hayrı tavsiye eder; sonra şöyle buyururdu:

"Allah yolunda Allah'ın adıyla gazâ edinl Allah'a küfredenlerle çarpışın! Gazâ edin! Ama ganimete hıyanette bulunmayın! Hainlik etmeyin! (Ölülerin burnunu, kulağını keserek) müsle yapmayın! Çocuk öldürmeyin!"[517]

---

[513] Telhîsu'l-İstigâse (2/733).
[514] Bunu Taberî, Tefsir (3/563); İbn Ebî Hâtim, Tefsir (1/495) rivayet etmişlerdir. Dr. Hikmet b. Beşir b. Yasin, Sahihu'l-Mesbur Mine't-Tefsiri bi'l-Me'sur'da (1/299) isnadı hasen demiştir.
[515] Ahmed (5/234); Ebû Dâvûd (3/13); Nesâî, Sunenu'l-Kubrâ (3/33); el-Elbânî, es-Sahîha'da (1990) sahih demiştir.
[516] Muslim (1848).
[517] Muslim (1731)

Amr b. Hamık el-Huzâî radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bir kimseye kanı hususunda güvence verdiği halde onu öldüren, kıyamet günü hainlik sancağını taşır."[518]

Nesâî'nin rivayetinde metin şu şekildedir: "Bir kimse birine güvence verir de, o kendisine güvendikten sonra onu öldürürse kıyamet gününde onun için bir hıyânet sancağı dikilir."

Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Anlaşmalı bir kimseyi öldüren cennet kokusunu alamaz. Hâlbuki onun kokusu kırk senelik mesafeden bile hissedilir."[519]

Kadınların, çocukların, din adamlarının ve kendilerini savaşa sokmayanların öldürülmeleri haramdır. İmama (yöneticiye) itaat ve cihâdda bozgunculuktan kaçınmak farzdır. İmama isyan etmek, yeryüzünde bozgunculuk çıkarmak, binalar yıkmak, ağaçlar kesmek, ekinleri ve nesilleri yok etmek haramdır.

Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, onlara ihânet ederek anlaşmalıların anlaşmasını gözetmeyenlerden uzak olduğunu belirtmiştir. Cihâdda hâinlik etmek ve öldürülenlere (kulaklarını, burunlarını vs kesmek suretiyle) müsle yapmak haramdır.

Kendilerine ahid ve emân ile güvence verilen kâfirlere hâinlik edenlere şiddetli tehdit gelmiştir. Bu güvencenin; bir kâfirin islam ülkesine girmesi hakkında verilmesi ile müslüman'ın kâfir ülkesine girmesi hakkında verilmesi arasında fark yoktur. Kendilerine güvence verilenlere ve anlaşmalı olanlara karşı hâinlik etmek, patlatma eylemleriyle binaları yıkmak, kadınlardan, çocuklardan ve savaşla ilgisi olmayanlardan sakınmamak üzere kurulu bir cihâd dâvâsı bozuk bir davadır.

---

518 İbn Mâce (2/896); Nesâî, Sunenu'l-Kubrâ (5/225); el-Elbânî, es-Sahîha'da (440) sahih demiştir.
519 Buhârî (2995).

Hadlerin Uygulanması Yöneticiye Aittir

٣٠- وقسمة الفيء، وإقامة الحدود إلى الأئمة ماضٍ، ليس لأحد أن يطعن عليهم، ولا ينازعهم.

30- Fey'in taksim edilmesi ve hadlerin ikamesi imamlara aittir. Hiç kimse onlara bu hususta hakaret edemez ve onlarla çekişemez.

٣١- ودفع الصدقات إليهم جائزة ونافذة. من دفعها إليهم، أجزأت عنه براًكان أو فاجراً.

31- Zekâtları onlara vermek caiz ve geçerlidir. Zekâtını onlara veren kimsenin zekâtı, imamları iyi ya da facir (günahkâr) olsa da yerine ulaşır.

Şerh:

İyiliği Emredip, Kötülüğü Yasaklamanın Farz Oluşu

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Siz, insanlar için ortaya çıkarılmış en hayırlı bir ümmetsiniz. İyiliği emreder kötülüğe mani olursunuz" (Âl-i İmrân 110)

Ayette bu ümmetin hayırlı oluşunun, iyiliği emretmeleri ve kötülükten yasaklamalarına bağlı olduğu açıklanmıştır.

"Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar da birbirlerinin dostları olup iyiliği emreder, kötülükten alıkorlar" (Tevbe 71)

Bu ayette müminler, iyiliği emreden ve kötülüğü yasaklayan kimseler olarak nitelenmişlerdir.

Ebû Saîd radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu işittim: "İçinizden kim bir kötülük görürse ona eliyle karşı çıksın. Buna gücü yetmezse diliyle, buna da gücü yetmezse kalbiyle karşı çıksın. Bu da imanın en zayıfıdır."[520]

İbn Teymiyye, el-Vâsitiyye'de şöyle demiştir: "Sonra onlar bu esaslarla birlikte dinin kendilerine farz kıldığı gibi, iyiliği emreder ve kötülüğü yasaklarlar."[521]

İyiliği emretmek ve kötülüğü yasaklamak farzdır. İyiliği emretme ve kötülüğü yasaklamanın aşamaları vardır. İyiliği emretmek ve kötülüğü yasaklamak Ehl-i Sünnet ve'l-Cemâat'in esaslarından ve müminlerin en özel niteliklerindendir.

İyiliği Emir ve Kötülüğü Yasaklamada; İlim, Yumuşaklık ve Sabrın Zorunluluğu

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Ey oğulcuğum! Namazı dosdoğru kıl; iyiliği emret; kötülükten menet; başına gelene de sabret. Bunlar, azmedilmesi gereken işlerdendir" (Lukman 17)

---

[520] Muslim (49).
[521] Mecmûu'l-Fetâvâ (3/158).

İyiliği emir ve kötülüğü yasaklamaktan dolayı başa gelenlere sabretmek emredilmiştir.

“Dillerinizin yalan vasfetmesi dolayısıyla “şu helâldir; bu da haramdır” demeyin; aksi halde Allah'a iftira etmiş olursunuz. Allah'a iftira edenler ise, asla felah bulmazlar” (Nahl 116)

Burada iyiliği emredecek ve kötülüğü yasaklayacak kimsenin ilim sahibi olması şart koşulmuştur. İlimsiz olarak iyiliği emreden ve kötülüğü yasaklayanın Allah’a iftira etmiş olacağı ve kurtuluşa eremeyeceği belirtilmiştir.

İbn Teymiyye şöyle demiştir: “Farz olan ve diğer davetlerin gereklerini yerine getirmek, şu hadiste geldiği gibi, bunun şartlarını yerine getirmeye bağlıdır:

“İyiliği emredecek ve kötülüğü yasaklayacak olan kimsenin, emrettiği konuda fakih olması, yasakladığı konuda fakih olması, emrettiği konuda yumuşak davranması, yasakladığı konuda yumuşak davranması, emrettiği konuda hilim sahibi ve yasakladığı konuda hilim sahibi olması gerekir.”[522] Fıkıh, iyiliğin bildirilmesinden ve kötülüğe karşı çıkılmasından önce gelir. İyiliği emir esnasında yumuşaklık, maksadın ele geçmesi için en uygun yoldur. Emrettikten sonra da hilim sahibi olmak, kendisine emirde bulunulan veya yasaklanan kimseden gelecek eziyete sabır içindir. Karşılaşılan eziyetlerin çoğu bu yüzden olmaktadır.”[523]

Had Cezalarını Ancak Devlet Başkanı Uygular

Muslim b. Yesâr şöyle demiştir: “Sahabeden birisi şöyle diyordu: Zekât toplama, had cezalarını uygulama, fe’y (ganimeti taksim etmek) ve Cuma namazını kıldırmak sultana aittir.”[524]

Tahâvî: “Buna muhâlefet eden bir sahabe bilmiyoruz” demiştir.[525]

El-Hasen (el-Basrî) “Onlar (yöneticiler) şu dört şeyi üstlenmişlerdir: “Cuma namazı, zekâtları toplamak, had cezalarını uygulamak ve (dâvâlarda) hüküm.”[526]

İmam Ahmed şöyle demiştir: “Had cezalarını imamların (yöneticilerin) uygulaması yürürlükte olan uygulamadır. Hiçkimsenin onlara karşı çıkmaya ve çekişmeye hakkı yoktur.”[527]

---

[522] Bu metinle bulamadım. Ancak Deylemi, el-Firdevs’te (no:7741) Enes radıyallahu anh’den şu lafızla rivayet etmiştir: “**Şu üç haslete sahip olmadıkça kişinin iyiliği emredip kötülüğü yasaklaması yakışmaz: Emrettiği konuda yumuşak davranması, yasakladığı konuda yumuşak davranması, emrettiği konuda âlim olması, yasakladığı konuda âlim olması, emrettiği konuda adaletli olması ve yasakladığı konuda adaletli olması**.” Bu hadisin isnadını İbn Hacer, Zuheru’l-Firdevs’te (4/228) ve Garaibu’l-Multekita Min Musnedi’l-Firdevs’te (el yazma, hadis no: 3025) zikretmiştir. İsnad, Ahmed b. Abdillah b. Hakîm - Hakîm b. Yezid – Ebân – Enes b. Malik yoluyla gelmiştir. Enes radıyallahu anh’den rivayette bulunan Ebân b. Sâlih ise güvenilirdir. Ebân b. Ayyâş ise metruktür. Hangisi olduğunu tespit edemedim. Hakîm b. Yezid meçhuldür. Ahmed b. Abdillah b. Hakîm zayıftır. Bkz.: Zehebi, Tarihu’l-İslam (6/27)
- Aynı metinle Sufyân es-Sevrî’nin maktû sözü olarak: Hallâl, el-Emru bi’l-Ma’rûf’ta (s.37); Ahmed b. Hanbel, el-Verâ’da (s.166) zikretmişlerdir.

[523] Mecmûu’l-Fetâvâ (15/167).

[524] İbn Hazm, el-Muhallâ (11/165). Bu eseri isnadıyla; Buhârî, Târihu’l-Kebîr (9/47); Buhârî, el-Kunâ (410); İbn Zencuye, el-Emval (1727) Cessas, Ahkamu’l-Kur’ân (5/131) rivayet etmişlerdir. İsnadında Yahyâ el-Bekkâ zayıftır.

[525] İbn Hacer, el-Feth (12/163). İbn Hazm Tahavî’nin bu sözüne itiraz ederek: “Bilakis on iki sahabe buna muhalefet etmiştir” demiştir. Bkz.: Fethu’l-Bâri (12/163); Neylu’l-Evtâr (13/265); Subulu’s-Selâm (4/11)

[526] İbn Hazm, el-Muhallâ (11/165). Bu eseri İbn Ebi Şeybe (2/385) iki ayrı isnad ile rivayet etmiş olup isnadlarından birisi sahihtir. Ancak her ikisinde de: “Cuma namazı” ifadesinin yerinde “namazları kıldırmak” vardır.

Kurtubî şöyle demiştir: “Cinayette kısası ancak ulu’l-emr’in uygulayabileceği hususunda ihtilaf yoktur. Allah onlara kısası uygulamayı, hadleri yerine getirmeyi ve başka hususları farz kılmıştır. Zira Allah Subhânehu ve Teâlâ bütün müminlere hitap ederek kısası emretmektedir. Diğer taraftan bütün mü'minlerin bir arada toplanıp kısası uygulamaları mümkün değildir. O bakımdan mü'minler devlet yöneticisini kısasın uygulanması ile diğer hadlerin uygulanması hususunda kendilerinin konumuna oturtmuşlardır.”[528]

İbn Teymiyye şöyle demiştir: “Sünnet ve açık icmâdan deliller, had cezalarını uygulamanın sultana ait olduğunu göstermektedir.”[529]

Abdullah b. Abdillatif Âlu’ş-Şeyh, Hasen b. Huseyn Âlu’ş-Şeyh, Sa’d b. Hamd b. Atîk ve Muhammed b. Abdillatif Âlu’ş-Şeyh, hepsi de risalelerinde şöyle demişlerdir: “Cihâdın hakikati, düşmanlarla barış yapmak, halka zimmet yaymak, had cezalarını uygulamak, yöneticiye hastır ve ona bağlıdır. Yöneticinin yetki vermesi haricinde halktan hiç kimsenin bu konulara girişmeye hakkı yoktur.”[530]

Had cezaları yöneticiye bağlıdır. Yöneticinin izni olmaksızın had cezalarını uygulamak, ona karşı isyandır. Bu, Ehl-i Sünnet ve’l-Cemâat’in esaslarındandır. Bu konuda bid’at ve sapıklık ehlinin yollarına itibar edilmez.

---

527 El-Lâlekâî (1/160).
528 Tefsiru’l-Kurtubî (Bakara 178. Ayetinin tefsiri).
529 Es-Sârimu’l-Meslûl (1/380).
530 Ed-Dureru’s-Seniyye (9/94).

Salih Ya da Fasık İmamların Arkasında Cuma Namazı Kılmak

٣٢- وصلاة الجمعة خلفه، وخلف من ولَّى جائزة تامة ركعتين، من أعادهما، فهو مبتدع، تارك للآثار، مخالف للسنة، ليس له من فضل الجمعة شيء؛ إذا لم ير الصلاة خلف الأئمة من كانوا: برهم وفاجرهم فالسنة أن تصلي معهم ركعتين (من أعادهما فهو مبتدى)، وتدين بأنها تامة ولا يكن في صدرك من ذلك شك.

32- Halifenin ve onun tayin ettiği kimsenin arkasında Cuma namazı kılmak caizdir, tamdır ve iki rekât olarak kılınır. Her kim bu namazı eksik görüp iade ederse işte o bid'atçıdır. Eserleri (rivayetleri) terk ederek Sünnet'e muhalefet etmiş olur. İmamların iyisinin ve facirinin ardında namaz kılmayı caiz görmezse, o kimseye Cuma'nın faziletinden bir nasip yoktur. Sünnet ise namazı onlarla beraber iki rekât olarak kılmaktır. (Her kim bunu iade ederse işte o bid'atçıdır.)[531] Bu tam/eksiksiz bir namazdır ve sakın gönlünde bu husustа bir şek/şüphe olmasın.

Şerh:

Ebu Muaz Mansur b. İmam Terk Edilmiş Sünnetler kitabında der ki: Bidatçi kimselerin arkasında namaz kılmamak terk edilmiş bir sünnettir. Bu sünnet öyle terk edildi ki, ilim ehli olan kimseler dahi bundan bahsetmemektedir. Aşağıda da örneklerini vereceğimiz gibi, selef alimleri bidatçi kimselerin arkasında namaz kılmazlardı. Bilmeden arkalarında namaz kılarlarsa cuma ve bayram namazı hariç, kıldıkları namazları tekrar iade ediyorlardı.

Ancak bidatçi olan imam, müslümanların halifesi ise ona sabretmek sünnettir. Buna rağmen bazı alimler yine de namazlarını iade etmişlerdir. Ahmed b. Hanbel, Ali b. el-Medinî ve Yahya b. Maîn, halife Me'mun'un ardında kıldıkları namazları iade etmişlerdir.

İmamların bidatçi olup olmadıklarını imtihan etmek caiz değildir. İmtihan haricilerin özelliğidir. Hali açık olmayan kişilerin arkasında namaz kılınmalı ve bu konuda çok araştırma yapmamalıdır. Şayet kişi bidatini ortaya çıkarıp, izhar ediyor ve insanları ona çağırıyorsa bu kimsenin arkasında namaz kılmaktan kaçınılmalıdır. İnsanların sünnet üzere olmamakla itham etmek de zor bir iştir.

Bidat Ehlinin Arkasında Namaz Kılma Hususunda Selefin Tavrı:

1- İbrahim b. el-Mugira şöyle dedi: Sufyan es-Sevrî'ye "iman sadece sözdür, amel değildir" diyen bir kimsenin arkasında namaz kılayım mı?" diye sordum, o da:

---

531 (h:هـ): Hindistan Rıza Berambur Kütüphanesindeki ve (z:ز): Almanya Leipzig Kütüphanesindeki nüshalardan ziyadedir. Bu ziyade (t:ط): Ebû Ya'lâ'nın *Tabakât*'ındaki nüshada yoktur.

"Hayır! Bu kimsenin bir değeri yoktur" diye cevap verdi.[532]

2- İmam Şafii şöyle demiştir: "Rafizi'nin, Kaderiye mensubunun ve Mürcie'den olan kimselerin arkasında namaz kılma!"[533]

3- Yahya b. Main, Halife Me'mun bidat çıkardıktan sonra onun arkasında kıldığı namazları iade etmiştir.[534]

4- Ahmed b. Hanbel dedi ki: "Ben Cehmî (Allah'ın sıfatlarını tahrif eden ve Allah'ın her yerde olduğunu söyleyen ve Kuran mahluktur diyen) bir kişinin arkasında kıldığım namazları iade ediyorum."[535]

5- İbn Ebi Ya'la, rivayet ediyor: İmam Ahmed'e bidatçinin arkasında namaz kılmak hakkında sorulunca şöyle dedi: "Cehmiyye'nin arkasında namaz kılınmaz. Rafizilere gelince, hadisleri inkar ederler. Onların arkasında da namaz kılınmaz."[536]

6- Ali b. Abdullah b. Abbas şöyle dedi: "İmam heva (bidat) sahibi biriyse arkasında namaz kılınmaz"[537]

7- İbn Uyeyne dedi ki: "Rafızi, Kaderî ve Mürciî kimsenin arkasında namaz kılma!"[538]

8- Muaz b. Muaz şöyle dedi: Sa'd oğullarından bir adamın arkasında namaz kıldım ve o adamın kaderi inkâr eden birisi olduğunu öğrendim. Bunun üzerine kıldığım o namazı otuz ya da kırk sene sonra da olsa tekrar iade ettim."[539]

9- Ebu Süleyman ed-Daranî'ye, Abdulvehhab b. el-Haffaf'ın kaderi inkar eden bir söz söylediği aktarıldı. Ebu Süleyman ed-Darani onun mescidinde namaz kılmayı bıraktı ve başka bir mescide gitti."[540]

---

[532] el-Hilye (7/27)

[533] Siyeru A'lam (10/31)

[534] Abdullah b. Ahmed b. Hanbel; es-Sunne (1/130) isnadı sahihtir.

[535] Ebu Davud; Mesailu Ahmed (s.43)

[536] Tabakatu'l-Hanabile 1/168)

[537] el-Lalkai; Şerhu İtikadi Ehli's-Sunne (1344)

[538] el-Lalkai; Şerhu İtikadi Ehli's-Sunne (1344)

[539] Abdullah b. Ahmed; es-Sunne (2/386)

[540] Hatib; Tarihu Bağdad (10/249)

10- Muhammed Bin İsmail el-Buharî dedi ki; "Yahudi, Hristiyan ve Mecusilerin sözlerine baktım, küfür bakımından Cehmiye fırkasından (Allah'ın heryerde olduğunu söyleyerek istiva sıfatını ve Kur'an mahluktur diyerek kelam gibi sıfatlarını inkar eden fırka) daha sapık bir kavim görmedim. Onları tekfir etmeyenleri, ancak onların küfrünü bilmediklerinden ötürü mazur görürüm."

11- Yine Buhari dedi ki; "Benim için ha cehmî ve rafızinin arkasında, ha Yahudi veya Hıristiyanın arkasında namaz kılmışım fark etmez."[541]

12- Abdullah Bin Ahmed, babasından naklen "Kuran mahluktur" diyen kimse için diyor ki; "Böyle diyenin arkasında ne Cuma namazı ne de başka bir namaz kılınmaz. Ancak cemaate gitmek terk edilmez. Onlarla namaz kılındıysa iade edilir."[542]

13- Abdullah b. İdris'e bidatçilerin arkasında namaz kılmak hakkında soruldu. Dedi ki: "İnsanlar kendilerinden razı oldukları ve (fasık olmayan) adil kimselerin arkasında namaz kılmaktan geri kalmamışlardır." Denildi ki: "Peki Cehmiye?" Şöyle dedi: "Hayır, bunlar savaşılacak insanlardır. Ne onların arkasında namaz kılınır, ne de nikâhlanılır. Onlara ancak tevbe etmek düşer."[543]

14- Vasile b. El-Eska'ya kaderî'nin arkasında namaz kılmak hakkında soruldu. O da onun arkasında namazın sahih olmadığını, kılınmışsa iade etmek gerektiğini söyledi.[544]

15- Seyyar Ebu'l-Hakem: "Kaderî'nin arkasında namaz kılınmaz. Onlardan birinin arkasında kılınmışsa iade edilir."[545]

16- Sellam b. Mutî'ye Cehmiye hakkında sorulunca: "Onlar kafirdir. Arkalarında namaz kılınmaz" demiştir.[546]

17- İmam Malik'e kaderî bir imamın arkasında namaz kılmak soruldu. Soran kimseye dedi ki: "Fetva soruyorsan arkasında namaz kılınmaz" "Cuma da mı kılınmaz" diye sorunca: "Cuma da kılınmaz. Eğer nefsin için korkup takiyye olarak kılarsan öğle namazını iade edersin" dedi.[547]

---

[541] Halku Ef'ali'l-İbad (no:35 ve 53) Beyhaki el-Esma ve's-Sıfat (s.253) Begavi Şerhu's-Sünne (1/228)

[542] Abdullah b. Ahmed es-Sünne (1/129) İbn Hani; Mesailul-İmam Ahmed (295) Begavi Şerhu's-Sünne (1/229)

[543] Buhari; Halku Ef'alil İbad (No:78) Abdullah b. Ahmed es-Sunne (1/113)

[544] Lalkai İtikad (2/731)

[545] Lalkai İtikad (2/731)

[546] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (1/105)

[547] Müdevvenetu'l-Kubra (1/84)

18- Kadı Ebu Yusuf dedi ki: Cehmi'nin, Rafızinin ve kaderinin arkasında namaz kılınmaz.[548]

19- Veki b. El-Cerrah Cehmiyye hakkında: "Arkalarında namaz kılınmaz" demiştir.[549]

20- Ebu Sevr'e kaderiye hakkında sorulunca, "Kaderiye; Allah kulların fiillerini yaratmaz, günahlar kullara takdir edilmemiştir" derler. Onların arkasında namaz kılınmaz. Hastaları ziyaret edilmez ve cenazelerine de katılınmaz. Bu sözlerinden dolayı tevbe etmeleri istenir. Tevbe etmezlerse boyunları vurulur.[550]

21- İmam Berbehari, şöyle der: "Beş vakit namazı kıldıran herkesin arkasında namaz kılman caizdir. Ancak o Cehmi ise bu, namazı iptal eder. Onun arkasında kıldığın namazı iade et. Sana Cuma namazı kıldıran idarecin cehmi ise onun arkasında namazı kıl ve iade et."[551]

Bütün bu rivayetler gösteriyor ki, selef, rafizi, kaderi ve cehmi gibi bidatleri küfür olan kimselerin arkasında namazı caiz görmemişlerdir.

Küfrüne hükmedilen bidat ehli arkasında kılınan namaz batıldır. Bu ister vakit namazı ister Cuma ister bayram namazı olsun fark etmez. Yalnız şu hususa uyarıda bulunmak gerekir: Selef, Kaderiye, Rafiziye ve Cehmiyye gibi bazı bidat fırkalarını tekfir ederlerken bu mutlak tekfir babındandır. Bu fırkalara mensup olan herkesin kâfir kabul edilmesini gerektirmez. Bilakis belirli şahıslar hakkında hüccet ikamesi gerçekleşmedikçe küfrüne hükmedilmez.

Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye'den şöyle dediği nakledilmiştir: İmam Ahmed Cehmiyye fırkasına mensup belirli şahısları tekfir etmediği gibi cehmi olduğu söylenen ve bidatlerinde cehmilere muvafakat eden herkesin de küfrüne hükmetmemiştir. Bilakis sözlerine davetçilik yapan ve insanları imtihan eden, kendilerine muvafakat etmeyenleri cezalandıran cehmilerin arkasında da namaz kılmış, onları tekfir etmemiştir.[552]

Evet, İmam Ahmed, cehmiye'ye mensup bazı idarecilerin arkasında namaz kılmıştır. Cehmiyye akidesi küfürdür. Lakin İmam Ahmed'in cehaleti mazeret olarak görmesi, tekfir-i mutlak ile tekfir-i muayyeni ayırt etmesi, onlara hüccet ikamesinin sabit olmaması sebebiyle, cehminin de arkasında namaz kılmıştır.

---

[548] Bkz.: Şerhu Usuli's-Sunne (2/733)

[549] Es-Sunne (1/115)

[550] Şerhu Usuli's-Sunne (2/720)

[551] es-Sunne'de (s.49)

[552] Bkz.: Mecmuu'l-Fetava (7/507-508)

el-Hasen el-Basrî rahimehullah dedi ki; "Allah bidat sahibinin ne orucunu, ne namazını, ne haccını ve ne de umresini bidatini terk edinceye kadar kabul etmez."[553]

el-Begavî dedi ki; "Sahabe, Tabiin, onlara tabi olanlar ve Sünnet âlimlerinin adetleri, bidat ehlinden uzaklaşmak şeklinde olmuştur."[554]

Kişi kendisine uyduğu imamın fıskını bilmiyorsa onun arkasında kıldığı namazda sakınca yoktur;

Ebu Hureyre (radiyallahu anh) anlatıyor: "Rasûlullah (aleyhissalâtu vesselâm) buyurdular ki: **"(İmamlar) sizin için kılarlar. Doğru kılarlarsa (sevabı) sizedir. Hatalı kılarlarsa (sizin namazınızın sevabı) sizedir, hata onların aleyhlerinedir**."[555]

Nitekim bu hadiste imamın namaz dışındaki fasıklığı değil, namazında hatalı davranması söz konusu edilmiştir. Ama fıskını bildiği bir kimsenin arkasında namaz kılmak mekruhtur. Zira Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem, kıbleye tüküren bir imamı imamlıktan azletmiş, onun arkasında namaz kılınmasını yasaklamıştır. Ebu Davud'un metni şu şekildedir:

“Bir şahıs bir cemaate imam oldu ve kıbleye karşı tükürdü. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem de bakıyordu. İmam namazı bitirince Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem cemaate şöyle buyurdu:

“**Şu şahıs size namaz kıldırmasın**.” Bu defadan sonra aynı şahıs o cemaate imam olmak istedi, cemaat ona mani oldu ve Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sözünü ona haber verdiler. O kimse Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem’e:

“Öyle mi buyurdunuz?” dedi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem:

“**Evet**” buyurdu. Zannediyorum ki Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem ona:

“**Çünkü sen Allah’a ve Resulüne eza ettin**” buyurdu.[556]

Şayet bir kimsenin masiyet veya bidatı islam’dan çıkarmıyorsa, kendisi için namazı sahih olan fasığın imam olması caizdir.[557]

---

[553] Lalkai (1/138) Acurri Şeriat (s.64) İbn Vaddah el-Bid'a (s.27) Ebu Şame el-Bais (s.14) Şatıbi el-İtisam (1/134) bu sözün merfu olarak rivayeti ise münkerdir. Bkz.: Elbani Daife (1493)

[554] Begavi Şerhu's-Sünne (1/227)

[555] Buharî (694)

[556] Ebu Davud (481) İbni Hibban (4/515) Taberani Evsat (6/215) Ahmed (4/56) Mecmauz Zevaid (2/20) sahihtir.

Fasığın imamlığının sahih olduğunu gösteren delillerden birisi de Ebu Zerr radıyallahu anh hadisidir: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bana şöyle buyurdu:

“**Namazı vaktinden geciktiren ve vaktini öldüren idareciler geldiği zaman ne yapacaksın?**” Ebu Zerr radıyallahu anh dedi ki:

“Bana ne emredersin?” şöyle buyurdu:

“**Namazı vaktinde kıl. Onlarla beraber kıldığın senin için nafile olur. Ben bu namazı kıldım tekrar kılmam deme**”[558]

Ebu Hureyra radıyallahu anh Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu rivayet eder: **“(İmamlar) namazı sizin için kılarlar. İsabet ederlerse hem size hem onlara yazılır. Hata ederlerse sizin lehinize, onların aleyhinedir.**”[559]

Allah rasulü sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**Ümmetimden iki taife helak olur: Ehli Kitap ve Ehli liben! Ehli kitap: Allahın kitabını Allahın indirdiğinden başkasıyla tevil ederek müslümanların alimleriyle mücadele edecekler. Ehli liben ise cuma ve cemaatleri terk edecekler, bedevileşeceklerdir**."[560]

Cuma ve bayram namazları gibi halifenin ardında kılınan namazlarda, halife bidatçi ve zalim olsa da ardında namaz kılınır.

1- İbni Ömer (radiyallahu anh) Haccac’ın arkasında namaz kılmıştır.[561]

İbn Ömer radıyallahu anhuma Sünnete tabi olmada insanların en şiddetlisi ve en çok önem vereni idi. Haccac b. Yusuf ise insanların en fasıklarından idi.

2- Aynı şekilde Enes radıyallahu anh de Haccac’ın arkasında namaz kılardı.

3- İbn Mesud ve başka sahabeler de (radıyallahu anhum) el-Velid b. Ebi Muayt’ın arkasında namaz kılmışlardır. El-Velid bir gün onlara sabah namazını iki rekat kıldırmış sonra da: “Sizin için artırayım mı?” demiştir. İki kişi Osman radıyallahu anh’e onun hakkında şahitlik etmiş ve ona had cezası olarak 40 sopa vurulmuştu. Sonra Osman radıyallahu anh şöyle dedi: “Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem 40 sopa vurdu, Ebu Bekir 40 sopa vurdu, Ömer seksen sopa vurdu. Hepsi sünnet olup bu bana daha sevimlidir.”[562]

---

[557] Bkz.: İbn Kudame el-Muğni (3/22) el-Kafi (1/415)

[558] Müslim (648)

[559] Buhari (694)

[560] Elbani Sahiha (2778) Taberani (17/297) Hakim (2/374) Ahmed (4/155) Ebu Ya’la (1746) Mecmauz Zevaid (2/194) Maksadul-Ali (372) Buhari Halku Ef’ali’l-İbad (615) Herevi Zemmu’l-Kelam (2/28)

[561] Buhari (1660, 1662, 1663) Elbani el-İrva (525) İbni Ebi Şeybe (2/84)

[562] Müslim (1707)

3- İbn Ebi Zemeneyn, Sevvar b. Şebib'den rivayet ediyor: "Haricilerin önderlerinden Necdet el-Haruri ashabıyla birlikte hac yaptı. İnsanlara namazı bir gün Necdet ve adamları, bir gün de İbnu'z-Zubeyr kıldırıyordu. İbn Ömer radıyallahu anhuma her ikisinin de arkasında namaz kıldı. Birisi ona:

"Ey Abu Abdirrahman! Necdet el-Haruri'nin arkasında namaz mı kılıyorsun?" diyerek itiraz etti. İbn Ömer radıyallahu anhuma dedi ki:

"En hayırlı amele davet ederlerse icabet ederim. Eğer cana kıymaya davet ederlerse "Hayır" deriz." Bunu söylerken sesini yükseltmişti.[563]

4- Sahih'te rivayet edildiğine göre Ubeydullah b. Adiy b. Hıyar kuşatma altında bulunan Osman b. Affan radıyallahu anh'ın yanına girmiş ve şöyle demiştir:

"Sen halkın imamısın. Şimdi gördüğümüz haldesin. Bize bir fitne imamı namaz kıldırıyor" Osman radıyallahu anh şöyle dedi:

"Namaz, insanların yaptığı en güzel amellerdendir. İnsanlar güzellik yaparlarsa sen de onlarla güzellik yap. Eğer kötülük işlerlerse onların kötülüklerinden uzak dur."[564]

5- Ebu Said el-Hudri radıyallahu anh, bayram namazında, namazdan önce hutbe okuyarak bidat çıkaran Mervan b. El-Hakem'in arkasında namaz kılmıştır.[565]

6- Hasen el Basri; "Namazı kıl, onun bidati kendisinedir" demiştir.[566]

7- Muhammed b. Furat et-Temimi şöyle demiştir: Cuma günü Ali b. Huseyn'in yanına oturdum. İnsanların namaz hakkında konuştuklarını işitince bana:

"Bu nedir?" dedi. Ben de:

"Senin taraftarların Ümeyye oğullarının arkasında namaz kılınamayacağını söylüyorlar" dedim. Dedi ki:

"Kendisinden başka ilah olmayana yemin olsun ki, bu bidattir. Kuran okuyan ve kıbleye yönelenin arkasında namaz kılın. Eğer güzel kıldırırsa kendi lehine, kötülük ederse kendi aleyhinedir."[567]

---

[563] Usulu's-Sunne'de (3/1003)

[564] Buhari (695)

[565] Muslim (889)

[566] Buhari (ezan 56) Fethu'l-Bari (2/158)

[567] Tehzibul Kemal (5/240) Muhammed Rıza el-Celali Cihadu'l-İmam Seccad (109) Abdulaziz b. Ahmed el-Umeyr Neciyyu Kerbela (s.52)

8- Ebu Cafer el-Bakır şöyle demiştir: "Bizler onların arkasında takiyye söz konusu olmaksızın namaz kılarız. Şehadet ederim ki Ali b. El-Huseyn takiyye yapmaksızın Ümeyye oğullarının arkasında namaz kılmıştır."[568]

9- İbn Hazm şöyle der: "Sahabelerden herhangi birinin Muhtar es-Sekafi, Ubeydullah b. Ziyad veya Haccac'ın arkasında namaz kılmaktan uzak durduğunu bilmiyoruz. Halbuki bunlardan daha fasık kimse yoktu."[569]

10- Şeyhu'l-İslam İbn Teymiye Haricilerin tekfir edilmemesine itiraz edenlere şöyle cevap vermiştir: "Bunun delillerinden birisi de Sahabelerin haricileri tekfir etmemiş olmalarıdır. Zira sahabeler onların arkasında namaz kılıyorlardı. Abdullah b. Ömer ve başka sahabeler Necdet el-Haruri'nin arkasında namaz kılmışlardır."[570]

11- İbn Ebi Zemeneyn isnadıyla el-A'meş'ten şöyle dediğini rivayet etmiştir: "İbn Mesud radıyallahu anh'ın ashabının büyükleri el-Muhtar (es-Sekafi) ile birlikte Cuma namazı kılmaya sabretmişlerdir."[571]

12- Birisi Hasen el-Basri'ye şöyle sordu: "Bize haricilerden biri namaz kıldırıyor. Onun arkasında namaz kılalım mı?" Hasen rahimehullah:

"Evet, nitekim insanlara ondan daha şerlisi de imamlık etmiştir" dedi.[572]

13- Katade radıyallahu anh şöyle dedi: "Said b. El-Museyyeb'e "Haccac'ın arkasında namaz kılalım mı?" diye sordum. Dedi ki:

"Bizler muhakkak ki ondan daha şerlisinin arkasında namaz kılarız."[573]

14- İbn Ebi Zemeneyn, İbn Vaddah'tan şöyle dediğini rivayet eder: Yusuf b. Adiy'e Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in:

"**Her Salih ve günahkarın arkasında namaz kılın**"[574] hadisinin izahını sordum. Dedi ki:

---

568 İbn Sad Tabakat (5/164)

569 el-Muhalla (4/302)

570 Minhacu's-Sunne (5/247)

571 Usulü's-Sunne (3/1004)

572 Usulü's-Sunne (3/1005)

573 İbn Hazm el-Muhalla 4/301)

“Bu Cuma namazına özeldir.” Ben de:

“İmam bidat sahibi ise ne olacak?” dedim. Dedi ki:

“Bidat sahibi de olsa evet. Zira Cuma namazı tek bir yerde kılınır, başka yerde kılamazsın” dedi.[575]

15- Yine İbn Vaddah şöyle demiştir: Haris b. Miskin’e “Bidat ehlinin arkasında namaz kılmayalım mı?” diye sordum. Dedi ki:

“Cuma namazı dışındakileri bidatçinin arkasında kılmayın” (Usulu’s-Sunne 3/1006)

16- el-Hallal diyor ki: İmam Ahmed’e “Salih ve facir imamlar Cuma ve bayram namazlarını ikame ettikleri müddetçe arkalarında namaz caiz midir?” denildi. O da:

“Evet” dedi. (Hallal, es-Sunne 1/77)

17- Ebu’l-Hasen el-Eşari el-İbane’de der ki: “Cuma, Bayram ve diğer cemaat namazlarını her Salih ve facir imamın arkasında kılmak dinimizdendir. Zira İbn Ömer radıyallahu anhuma’dan rivayet edilmiştir ki, o Haccac arkasında namaz kılardı.” (el-İbane An Usuli’d-Diyane s.61)

18- İmam Buhari rahimehullah, Osman radıyallahu anh’den gelen rivayet ile diğer bazı rivayetleri şu başlık altında zikretmiştir: “**Fitneye düşmüş ve bidatçi kimselerin imamlığı babı. El-Hasen dedi ki: “Namazı kıl, bidati kendisine aittir**” (Fethu’l-Bari 2/188)

Bu imamların sözleri; Cuma, bayram ve diğer cemaat namazlarını, -eğer ancak onların arkasında kılmakla mümkün oluyorsa- bidatlerini ve günahlarını ilan eden imamların arkasında kılmayı caiz gördüklerini göstermektedir. Bunu sadece Cuma ve bayram namazlarına has kılan sözlere gelince, bu namazlar ancak tek bir yerde kılınabilir. Nitekim bununla ilgili bazı eserler geçmiştir. Bu, beş vakit namazın dışında bir hükümdür. Zira beş vakit namaz başka yerlerde de kılınabilir. Eğer bir yerdeki imam bidatçi ise, başka bir yerde adil bir imamın arkasında kılınabilir. Bazı imamların bidatçinin arkasında beş vakit namazın caiz olmayacağına dair sözleri bu sebepledir. Nitekim az önce Haris b. Miskin’in bu konudaki sözü geçmiştir.

Ama beş vakit namazı adil bir imam arkasında kılmak mümkün olmuyorsa, bütün imamlar bidatçiyse ya da ancak sadece bir yerde kılınıp orada da bidatçi bir imam varsa o zaman bu na-

---

[574] Zikredilen hadis, nasların delaletiyle anlamı doğru da olsa isnadı sahih değildir. Nitekim alimler bu hadisin zayıf olduğunu belirtmişlerdir. El-İcli dedi ki: “Bunu Beyhaki Ebu Hureyre radıyallahu anh’den kopuk bir isnad ile rivayet etti. İbn Hibban da ed-Duafa’da kaydetmiştir. Bkz.: Keşfu’l-Hafa (2/29) Elbani de Mekhul ile Ebu Hureyre radıyallahu anh arasındaki inkıta sebebiyle zayıf olduğunu belirtir. Bkz.: Haşiyetu Şerhi’l-Akideti’t-Tahaviye (s.421)

[575] Usulu’s-Sunne 3/1006)

mazın hükmü, Cuma ve bayram namazlarınınki gibidir. Bidatçinin arkasında namaz kılınır ve cemaat terk edilmez. Selefi Salih'in geneline göre durum böyledir.

Ehli Sünnet alimlerinin sözlerine gelince, onların sözleri hakikatte, sahabe ve tabiinin sözlerini şerh ve izah mesabesindedir:

19- İbn Kudame der ki: "Cuma ve bayram namazları her Salih ve günahkarın arkasında kılınır. Nitekim Ahmed b. Hanbel Mutezile'nin arkasında kılmıştır. Onun asrındaki alimler de böyle hareket etmişlerdir."[576]

20- Yine İbn Kudame der ki: Cuma namazı ve ona sa'y etmek, ister Sünni, ister bidatçi, ister adil ve isterse fasık biri tarafından kıldırılsın fark etmeksizin vaciptir. İmam Ahmed de böyle belirtmiştir...İlim ehli arasında bu konuda bir ihtilaf bilmiyoruz. Bu konuda asıl olan; Allah Azze ve Celle'nin şu kavlinin umumiyetidir:

"**Cuma günü namaz için nida edildiğinde Allah'ın zikrine sa'y edin ve alışverişi bırakın**" (Cuma 9) Sahabe radıyallahu anhum ecmain bu konuda icma etmiştir. Abdullah b. Ömer ve Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in diğer sahabeleri Haccac ve benzerleriyle namaza katılıyorlardı. Onlardan birinin cemaatle namazı terk ettiği işitilmemiştir. Abdulah b. Ebi Huzeyl dedi ki:

"Biz el-Muhtar zamanında kılınan Cuma namazlarından bahsederdik. Onlar, bu namaza gelinmesi hususunda görüş birliği ettiler. Muhtar'ın yalancılığı kendi aleyhinedir. Muhakkak ki Cuma, dinin açık alametlerindendir. Bunu imamlar veya velayet verdikleri kimseler üstlenirler. Bu sıfattaki kimselerin arkasında kılmak terk edilirse, Cuma namazının sakıt edilmesine yol açar."[577]

21- Şeyhu'l-İslam İbn Teymiyye rahimehullah bu meseleyi tahkikinde şöyle der: "İmama uyanlar, imamın bidatçi olduğunu ve bidatine davet ettiğini veya fıskını ortaya koyan bir fasık olduğunu bilseler de, o ancak kendisinin arkasında namazın kılınabileceği görevli bir imamdır. Cuma imamı, bayram namazlarının imamı ve arafattaki hac namazının imamı ve benzerlerinde olduğu gibi. Selef'in ve halefin geneline göre bu kimselerin arkasında namaz kılınır. Bu, Ahmed, Şafii, Ebu Hanife ve diğerlerinin de mezhebidir.[578]

22- İbn Nuceym el-Hanefi rahimehullah'ın Bahru'r-Raik adlı eserinde şöyle geçer: "Asıl olan heva ehlinin arkasında namazın kılınmasıdır. Ancak Cehmiyye, Kaderiyye ve Rafiziler ile Ku-

---

[576] el-Mugni 3/22)

[577] el-Muğni 3/169-170)

[578] Mecmuu'l-Fetava 23/352) bkz.: Mesailu'l-Mardiniyye (s.62-64)

ran'ın mahluk olduğunu söyleyenler bundan hariçtir. Hulasa, kıblemiz ehlinden olanın, bidatinden dolayı küfrüne hükmedilmedikçe arkasında namaz kılmak mekruh olmakla birlikte caizdir."[579]

23- İmam Şevkani rahimehullah der ki: "Sahabeden kalan ilk asır ehli ve onlardan sonra gelen Tabiin'in kavlî ve fiili icmaı ile sabit olmuştur ki, günahkar imamların arkasında namaz kılınır. Zira bu asırlardaki idareciler aynı zamanda beş vakit namazın da imamlarıydı. Emiri olan her beldede insanlar ancak idarecilerini imam yaparlardı."[580]

24- Yine şöyle demiştir: "Asıl; adaletin imamlıkta şart koşulmamasıdır. Kendisi için namazının sahih olduğu herkesin başkası için kıldırdığı namaz da sahihtir… şunu iyi bil ki, niza edilen husus; adaleti olmayan (fasık) kimsenin arkasında namaz kılan cemaatin namazının sıhhatidir. yoksa böyle bir kimsenin arkasında namaz kılmanın mekruh olduğu hususunda ihtilaf yoktur."[581]

25- İmam Tahavi rahimehullah şöyle der: "Ehli kıbleden olan her Salih veya facir kimsenin arkasında namaz kılmayı ve onlardan ölenlerin cenaze namazını kılmak gerektiği görüşündeyiz."[582]

26- Tahavi Akidesi şarihi, İbn Ebi'l-İz el-Hanefi, bidatini ve fıskını izhar eden fasığın arkasında kılınan namazın sahih olduğu hususunda güzel açıklamalar yapmıştır. Böyle bir kimse tevbe edinceye kadar tazir ile cezalandırılır. Eğer tevbe edinceye kadar uzaklaştırılırsa daha güzel olur. Ama eğer onun arkasında namaz terk edilirse Cuma ve cemaat namazları kaçırılmış olur. Böyle bir kimsenin arkasında namazı ancak Sahabe radıyallahu anhum'e muhalefet eden bir bidatçi terk eder. Aynı şekilde yöneticiler imamlık ediyorsa şer'î maslahat gereği onların arkasında namaz terk edilmez. Onun arkasında namaz terk edilmez. Bilakis onun arkasında namaz kılmak daha faziletlidir. Az fesadı, daha büyük fesad ile def etmek caiz değildir. İki zarardan hafif olanı, daha büyük zararla def edilemez. Zira şeriatlar, maslahatları tahsil etmek ve tamamlamak, fesadı iptal etmek ve mümkün olduğunca azaltmak için gelmiştir. Cuma ve cemaatleri terk etmek, facir imama uymaktan daha büyük bir fesaddır. Özellikle bundan geri kalmak kötülüğü def etmiyor ve geriye sadece şer'î maslahatları iptal etmiş olmak kalıyorsa.

27- Kâfir olduğu bilinen kimsenin arkasında ise namaz caiz olmaz. Şeyhulislam İbn Teymiyye der ki; "Başkasının ardında kılma imkânı varken, bidatçilerin ve heva ehlinin ardında namaz sahih olmaz. Bu konuda Müslümanların halifesi ile başka imamların hükmü farklıdır. Müslü-

---

[579] Bahru'r-Raik 1/370)

[580] Neylul Evtar (2/398)

[581] Neylul Evtar (2/399)

[582] AkidetutTahaviye (s.421)

manların halifesinin ardında namazı – halife bidatçi de olsa – ancak bidat ehli terk eder. Eğer bidatinden dolayı tekfir ediliyorsa ardında namaz kılınmaz."[583]

28- Şeyh Abdullatif b. Abdirrahman Âlu'ş-Şeyh rahimehullah, kendilerini sünnete nisbet edip de facir imamların arkasında Cuma namazlarına ve diğer namazlara katılmayan kimseler hakkında şöyle demiştir: "Onların Cuma ve cemaatlere katılmayışları kabul edilemez ve islam'a da uygun değildir. Onlar bu amelleriyle ümmetine selefinden ve imamlarından olan Ehli sünnet ve'l-Cemaate muhalefet etmektedirler. Facirlerden bir imam varsa ve Cuma ile cemaat namazlarını başka bir imamın arkasında kılmak mümkün olmazsa, o imam islam'dan çıkmadıkça Ehli sünnet, heva ehlinin de arkasında namaz kılar."[584]

Netice:

İmamın bidatçi olması sebebiyle namazlarda cemaat ve özellikle Cuma namazı terk edilemez. Kim bu sebeple cemaati ve Cuma namazlarını terk ederse Ehli Sünnetten olan ilim ehlinin çoğunluğuna göre o kimse bidatçidir.

Sahabeler Cuma, cemaat ve bayram namazlarını facir imamların arkasında kılar ve iade etmezlerdi.

Şia fırkası da masum imam olmaması sebebiyle Cuma ve cemaatleri terk etmişlerdir. Ebu Davud'un rivayet ettiği hadiste Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"**Farz namazlar ister Salih, ister facir olsun her Müslümanın arkasında kılınması vaciptir. Büyük günah işleseler dahi.**" Buyurmuştur.

Ama eğer Cuma ve cemaatleri Salih bir imam arkasında kılma imkanı varsa, bu facirin arkasında kılmaktan daha uygundur. Bu durumda facirin arkasında mazeretsiz olarak namaz kılmak alimler arasında ictihat konusudur. Kimisi böyle namazın iade edileceğini[585] , kimisi de iade etmek gerekmediğini söyler. İade etmemek gerektiği doğruya daha yakındır.[586]

İbn Teymiye Salih imam arkasında namaz imkanı varken heva, bidat ve fısk ehli arkasında namazın sahih olmadığı görüşündedir.[587]

---

[583] Tecridu'l-İhtiyarat (s.17)

[584] Mecmuu'r-Resail ve'l-Mesaili'n-Necdiyye (3/93)

[585] Bkz.: Şerhu Akideti't Tahaviye (s.423)

[586] Bkz.: İbn Kasım el-İhkam (1/377-78) İbn Teymiye İhtiyarat (s.107) İbn Baz Mecmuul Fetava (12/116) İbn Useymin eş-Şerhul Mumti (4/307)

[587] Bkz.: el-İnsaf (4/355) Haşiyetu İbn Kasım (3/307)

Bidatinden dolayı tekfir edilen fırkalar, Cehmiyye, Rafiziler (Şianın gulatı) ve Kaderîler (Mutezile, sünnet inkarcıları)dir. Bu fırkalara mensup olanların arkasında namaz sahih değildir. Bunların arkasında namaz kılınırsa namaz iade edilmelidir. Tekfir edilmeyen diğer bidat fırkalarına mensup olanlar; Hariciler, Mürcie, Sufiyye, Maturidiyye, Eş'ariyye vb. arkasında namaz kılmak caiz değildir fakat namaz sahihtir. İade etmek gerekmez. Bu fırkalara mensup olmayan, Ehl-i Sünnet imamların arkasında namaz kılmak tercih edilmelidir. Türkiye gibi imamların tayinin devlet tarafından yapıldığı ülkelerde, Müslümanlar kendi mescidlerini kurup, ehl-i sünnet imam tayin edemiyorlarsa veya yaşanılan beldedeki imamların hiçbiri ehl-i sünnetten değilse, İslam'ın önemli bir farzı olan cemaatle namaz şiarının kaybolmaması için bid'at ehli de olsalar, imamların arkasında Cuma ve cemaat namazları terk etmemek gerekir. İslamın şiarlarının yalnızca bidat ehli kimseler tarafından yaşatıldığı ve kendisini ehl-i haktan zannedenlerin bu şiarları terk ettikleri bir beldeye yazık!

Kadı Ebu'l-Fadl İyad şöyle demiştir: "Sünnetlerin zahir olanlarının terk edilmesi üzerinde ittifak olunursa, bunların ifa edilmesi için terk edenlerle savaşılıp savaşılmayacağı hususunda farklı görüşler vardır. Doğrusu böyleleriyle savaşılacağıdır. Çünkü bunların terki üzerinde anlaşmak, Sünnetleri öldürmek demektir."

Yöneticiye Karşı Ayaklanmak

٣٣- ومن خرج على إمام المسلمين وقد كان الناس اجتمعوا عليه وأقروا له بالخلافة بأي وجه كان بالرضا أو بالغلبة فقد شق هذا الخارج عصا المسلمين، وخالف الآثار عن رسول الله ﷺ. فإن مات الخارج عليه مات ميتة جاهلية.

33- İnsanların, ister halifeliğini razı olarak kabul ettikleri, ister zorla etrafında toplanmış oldukları Müslümanların yöneticisine[588] ayaklanan kimse, Müslümanların birliğini bozmuş ve Rasûlüllâh ﷺ'den gelen rivayetlere muhalefet etmiş olur. Bu şekilde ölürse cahiliye ölümüyle ölmüş olur.

٣٤- ولا يحل قتال السلطان ولا الخروج عليه لأحد من الناس. فمن فعل ذلك فهو مبتدع على غير السنة والطريق.

34- Sultana karşı savaşmak helal değildir ve insanlardan hiç kimsenin onlara karşı çıkması caiz değildir. Kim böyle yaparsa Sünnet'in ve doğru yolun haricinde bir bid'atçıdır.

Şerh:

Zulmetseler Dahi Yöneticileri Dinleyip İtaat Etmek

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Ey iman edenler! Allah'a itaat edin, rasule itaat edin, sizden olan emir sahiplerine de" (Nisa 59)

İbn Ömer radıyallahu anhuma, Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir: "Günahı emretmedikleri sürece dinleyip itaat etmek bir haktır. Eğer günahı emrederlerse dinlemek de yoktur, itaat de yoktur."[589]

Abdullah (b. Mes'ûd) radıyallahu anh dedi ki: " Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bize şöyle buyurdu: "Muhakkak ki sizler benden sonra kayırmacılık ve karşı çıktığınız işler göreceksiniz." Dediler ki: "Bize ne yapmamızı emredersin ey Allah'ın rasulü?" şöyle buyurdu:

"Onların haklarını yerine getirin, kendi hakkınızı da Allah'tan isteyin."[590]

Huzeyfe b. El-Yemân radıyallahu anh şöyle dedi: "Dedim ki: "Ey Allah'ın rasulü! Bizler şer içindeydik. Allah bize içinde bulunduğumuz bu hayrı getirdi. Bu hayırdan sonra şer var mıdır? "Evet" buyurdu. Dedim ki: "Bu şerden sonra hayır dönemi olacak mı?" "Evet" Ben: "Peki bu hayırdan sonra da şer olacak mı?" dedim. "Evet" buyurdu. Ben: "Nasıl olacak?" dedim. Şöyle buyurdu: "Benden sonra, benim hidayetime tabi olmayan, sünnetimden başka yollar tutan idareciler olacak. Onların aralarında insan suretinde, şeytan kalpli kimseler bulunacak." Dedim ki: "Eğer o zamana yetişirsem nasıl hareket edeyim ey Allah'ın rasulü?" Şöyle buyurdu: "Yöneticiyi dinle ve itaat et. Sırtına vurup malını alsa dahi dinle ve itaat et."[591]

Günahı emretmedikleri sürece yöneticileri dinleyip itaat etmek gerekir. Yöneticinin fasık ve günahkâr olması, iyilik hususunda ona itaat etmenin gerekmesine engel teşkil etmez. Yöneticinin halka zulmetmesi ve dünyayı kendilerine seçmeleri, günah olmayan hususlarda onlara itaatin

---

588 (t:ط): Ebû Ya'lâ'nın *Tabakât*'ında: (Müslümanların ümmetinden olan bir yöneticiye) şeklindedir.
589 Buhârî (2796); Muslim (1839).
590 Buhârî (6644); Muslim (1834).
591 Muslim (1847).

gerekliliğine engel değildir. Günah ve zulüm sebebiyle yöneticilere karşı ayaklanmak haram kılınmıştır. Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, ahir zamanda bazı yöneticileri, insan suretinde şeytanlar olarak tasvir etmiştir. Bu da onların fasıklık ve günahkârlıklarının şiddetini gösterir. Bununla beraber onlara itaat etmenin gerekliliğine bu durum engel olmamıştır.

Müslüman Yöneticiye Günahı Sebebiyle Ayaklanmanın Haramlığı

Ubâde b. Sâmit radıyallahu anh'den: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem bizleri çağırdı ve bizden biat aldı. Hakkında bizden söz aldığı konularla ilgili şöyle buyurdu:

"Dinç zamanlarımızda ve isteksiz hallerimizde, zorlukta ve kolaylıkta, bize karşı kayırmacılık yapıldığında dinleyip itaat etmek, hakkında Allah katından kesin bir delilinizin bulunduğu apaçık bir küfür görmeniz dışında yetki sahipleriyle çekişmemek üzere biat ettik."[592]

İmam Ahmed şöyle demiştir: "İnsanların, ister halifeliğini razı olarak kabul ettikleri, ister zorla etrafında toplanmış oldukları Müslüman ümmetten olan bir yöneticiye ayaklanan kimse, Müslümanların birliğini bozmuş ve Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'den gelen rivayetlere muhalefet etmiş olur. Bu şekilde ölürse cahiliye ölümüyle ölmüş olur.

Sultana karşı savaşmak helal değildir ve insanlardan hiç kimsenin onlara karşı çıkması caiz değildir. Kim böyle yaparsa sünnetin ve doğru yolun haricinde bir bidatçidir."[593]

En-Nevevî şöyle demiştir: "Günahkâr zalimler olsalar dahi onlara (yöneticilere) karşı ayaklanmak ve onlarla savaşmak, müslümanların icmaı ile haramdır. Nitekim anlattığımız mânâda hadisler sabit olmuş, Ehl-i Sünnet, günahı sebebiyle yöneticinin azledilmeyeceğinde icma etmiştir."[594]

İbn Teymiyye şöyle demiştir: "Nebî sallallahu aleyhi ve sellem'den hadisler sabit olmasından dolayı Ehl-i Sünnetin görüşü, fitne anında savaşın terki üzerinde kararlaşmıştır. Böylece bunu akide esasları arasında zikretmeye başlamışlar, yöneticilerin zulmüne karşı sabrı ve onlarla savaşmayı terki emretmişlerdir."[595]

Şevkânî şöyle demiştir: "Namazı kıldıkları sürece, kendilerinden apaçık küfür ortaya çıkmadıkça ve Allah'a isyanı emretmedikleri sürece onlara itaat edilmesi gerektiğine dair rivayetler gelmiştir. Eğer onlar zulümde en üstün mertebeye ulaşsalar ve kendilerini apaçık küfre düşürmeyen kötülüklerin en büyüklerini işleseler dahi gelen rivayetlerin zahiri budur. Zira onlar Allah'a isyanı emretmedikleri sürece kendilerine itaat edilmesi gerekir."[596]

Küfrün altındaki günahlar sebebiyle yöneticiye ayaklanmak haram kılınmıştır. Selef, zulüm sebebiyle yöneticilere karşı ayaklanmanın haram olduğunu kararlaştırmış ve bu konuda icma edilmiştir. Yöneticiye karşı ayaklanmak bid'attir ve sünnetin dışına çıkmaktır. Yöneticiye karşı ayaklanan cahiliye ölümüyle ölür.

---

[592] Buhârî (6647); Muslim (1709).
[593] El-Lâlekâî (1/160).
[594] Şerhu Muslim (hadis no: 1709).
[595] Minhâcu's-Sunne (12/298).
[596] Fethu'l-Kadir (Hûd suresi 113. Ayet)

Yönetici, ister velâyet yoluyla, ister ehlu'l-hal ve'l-akd'in biati yoluyla, ister veliahd tayini yoluyla ve ister istilâ yoluyla yönetici olmuş olsun fark etmez, küfrün altında kalan bir sebeple ona karşı ayaklanmak haramdır.

Yönetici, Üzerinde İcma Edilmiş Büyük Küfre Düştüğü Zaman, Bu Durum Te'vil Olmaksızın Açık Olduğunda ve Daha Büyük Zarara Düşmeksizin Onu Devirmeye Güç Varsa Ona Karşı Ayaklanmanın Mubah Oluşu

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Gücünüz yettiği kadar Allah'tan sakının**" (Tegâbun 16)

İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Zarar vermek de, zarara uğratmak da yoktur**."[597]

Kâfir olan yöneticiden başkasına ayaklanmak caiz değildir. Kendisine karşı ayaklanmanın mubah olması için yöneticideki küfrün apaçık ortada olması şarttır. Bu konuda sözbirliği bulunması şarttır. Bu konuda delil, Allah Teâlâ'nın kitabıdır, âlimlerin içtihatları değildir!

Yine burada tehdide katılmasını engelleyen te'vilin veya şüphenin bulunmaması şarttır. Daha büyük zarara düşmek sözkonusu olmaksızın yöneticinin azledilmesine güç yetmesi de şarttır.

---

[597] Ahmed (1/313); İbn Mâce (2/784); el-Elbânî, İrvâu'l-Galîl'de (3/408) sahih demiştir.

Haricilere Karşı Savaşmak

٣٥- وقتال اللصوص والخوارج جائز إذا عرضوا للرجل في نفسه وماله، فله أن يقاتل عن نفسه وماله، ويدفع عنها بكل ما يقدر عليه.

وليس له إذا فارقوه أو تركوه أن يطلبهم، ولا يتبع آثارهم، ليس لأحد إلا الإمام أو ولاة المسلمين. إنما له أن يدفع عن نفسه في مقامه ذلك، وينوي بجهده أن لا يقتل أحداً؛ فإن أتى عليه في دفعه عن نفسه في المعركة فأبعد الله المقتول، وإن قتل هذا في تلك الحال وهو يدفع عن نفسه وماله رجوت له الشهادة كما جاء في الأحاديث.

وجميع الآثار في هذا: إنما أمر بقتاله ولم يؤمر بقتله ولا اتباعه ولا (يجيز) عليه إن صرع أو كان جريحاً. وإن أخذه أسيراً فليس له أن يقتله ولا يقيم عليه الحد، ولكن يرفع أمره إلى من ولاه الله فيحكم فيه.

35- Kişinin canına ve malına saldırırlarsa, canını ve malını korumak için hırsızlara ve Haricîlere karşı savaşmak caizdir. Gücü yettiği kadar onlara karşı kendini müdafaa eder.

Onlar bırakıp giderlerse onları takip etmez. Bunu ancak Müslümanların imâmı yapabilir. Kişinin sadece bulunduğu yerde kendisini savunması ve kimseyi öldürmemeye niyet etmesi gerekir. Şayet canını ve malını müdafaa esnasında üzerine gelen[598] saldırganı öldürürse Allah'tan uzak olanı öldürülendir. Şayet canını ve malını savunurken öldürülecek olursa, hadislerde geldiği gibi o kimsenin şehit olmasını umarım.

Bu konudaki bütün hadisler, saldırgan ile çarpışmayı emreder fakat onu öldürmeyi ve arkasını takip etmeyi (yaralıyı öldürmeyi)[599] emretmez. Eğer onu yaralarsa veya esir alırsa o öldürülmez. Ona had cezası da uygulanmaz. Onun durumu Allah'ın kendisine yetki verdiği kimseye havale edilir ve buna o hükmeder.

Şerh:

Bu konuda esas Buhari'nin Sahih'inde Abdullah b. Amr radıyallahu anhuma'dan rivayet ettiği şu hadistir: "**Malı uğrunda öldürülen şehittir**." Hadis, malı müdafaa etmenin meşru oluşuna delildir. Malı müdafaa etmek meşru olduğuna ve malı uğrunda öldürülen şehid olduğuna göre, sahih akideyi savunmak için öldürülen de öyledir. Zira canı ve mahremleri müdafaa etmek daha önceliklidir. Zira bu, maldan daha önemlidir.

---

[598] (t:ط): Ebû Ya'lâ'nın *Tabakât*'ında: (فإن اتى على بدنه في دفعه...): (Şayet onlardan biri kendisinin üzerine gelirse…) şeklindedir. (h:هـ): Hindistan Rıza Berambur Kütüphanesindeki nüshada ise (فإن أتى على يده...): (Şayet eli üzerine gelirse…) şeklindedir.

[599] Asıl nüshada ve (z:ز): Almanya Leipzig Kütüphanesindeki nüshasında böyle: (يجيز) :(tahammül eder) manasında geçer. Muhtemelen doğrusu: (يجهز) :(yaralıyı öldürmeyi) şeklinde olmalıdır. [Not: Yukarıda olduğu gibi tercümede de bu mana kullanılmıştır.]

Tekfirden Sakınmak

٣٦- ولا نشهد على [أحد من] أهل القبلة بعمل يعمله بجنة ولا نار يرجو للصالح ويخاف عليه، ويخاف على المسيء المذنب ويرجو له رحمة الله.

36- Kıble ehli[nden herhangi bir kimsenin] işlediği bir amel sebebiyle onun Cennetlik veya Cehennemlik olduğuna şahitlik etmeyiz. Sâlih kimse için ümit besleriz ve günahkâr kimse için de korkar, onun için Allah'ın rahmetini umarız.

Şerh:

Kâfirin Tekfir Edilmesi ve Ondan Uzaklaşmak Dinin Esaslarındandır

Allah Teâlâ, küfür ve ehlinden uzaklaşması ve bunu onlara açıkça belirtmesi hususunda İbrahim aleyhi's-selâm'ı örnek edinmeyi emretmiştir. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur:

"**İbrahim'de ve onunla beraber olanlarda, sizin için uyulacak güzel bir örnek vardır. Hani onlar kavimlerine demişlerdi ki: "Biz sizden ve sizin Allah'tan başka ibadet ettiğiniz şeylerden uzağız. Biz, sizi inkâr ediyoruz. Siz, yalnızca Allah'a îman etmedikçe, bizimle sizin aranızda ebedî olarak kin ve düşmanlık belirmiştir.**" (Mumtehine 4)

Kâfirlere küfür niteliği ile hitap etmek emredilmiştir.

"**De ki: "Ey kâfirler!**" (Kafirûn 1)

Tâğûtu inkâr etmek, imanın sıhhat şartıdır.

"**Kim tâğûtu inkâr eder, Allah'a inanırsa, kopması mümkün olmayan en sağlam kulpa tutunmuş olur. Allah, hakkıyle işiten hakkıyla bilendir**." (Bakara 256)

Tevhid kelimesi; Allah'a kulluk etmek ve O'nun dışındakileri inkâr etmek olarak açıklanmıştır: İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**İslâm beş şey üzerine kurulmuştur: "Allah'a kulluk edip onun dışındakileri inkâr etmek, namazı kılmak, zekâtı vermek, beyti haccetmek ve ramazan orucunu tutmak**."[600]

Ferve b. Nevfel, babasından rivayet ediyor: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem, Nevfel'e şöyle dedi: "**De ki ey kâfirler" suresini oku, sonra bunu bitirerek uyu. Zira bu şirkten uzaklaşmadır**."[601]

İmam Muhammed b. Abdilvehhâb şöyle demiştir: "Tâğûtu inkâr etmenin anlamı; Allah'ın dışında cin, insan, ağaç, taş ya da bunlardan başka kendisine itikad edilen herşeyden uzaklaşmak, bunun küfür ve sapıklık olduğuna şahitlik edip buğzetmektir. Bunu yapan baban veya kardeşin dahi olsa böyledir. Ama: "Ben Allah'tan başkasına kulluk etmem, seyyidlere, kabirler üzerindeki

---

[600] Muslim (16)
[601] Ahmed (5/456); Ebû Dâvûd (4/313); Tirmizi (5/474); Nesâî, Sunenu'l-Kubrâ (6/200); el-Elbânî, Sahihu't-Tergib ve't-Terhib'de (1/147) hasen demiştir.

kubbelere ve benzerlerine de karşı çıkmam" diyen kimseye gelince, bu kimse "Allah'tan başka ilah yoktur" sözünde yalancıdır. Allah'a iman etmemiş ve tâgûtu da inkâr etmemiştir."[602]

Yine şöyle demiştir: "İslâm dininin aslı ve kaidesi iki şeydir: Birincisi; Yalnızca ortağı olmayan Allah'a kulluk etmenin emredilmesi, buna teşvik edilmesi, bunun için dostluk yapılması ve bunu terk edenin tekfir edilmesi. İkincisi; Allah'a kullukta ortak koşmaktan sakındırmak, bu konuda sert davranmak, bunun için düşmanlık etmek ve bunu işleyeni tekfir etmek"[603]

Şeyh Abdullatif b. Abdirrahman b. Hasen şöyle demiştir: "Cihâdın ihmal edilmesi, mürtedlerin (dinden dönenlerin) ve rabbine denk tuttuğu eşler ve ilahlar edinenlerin tekfir edilmemesine gelince; bu yolu ancak Allah'a ve rasulüne iman etmeyen, O'nun emrine saygı göstermeyen, O'nun yolunda yürümeyen, Allah'ı ve rasulünü hakkıyla takdir edemeyen, hatta ümmetin âlimlerini ve imamlarını hakkıyla takdir edemeyen kimse tutar... Dinden çıkanlarla ve mürtetlerle cihâd etmek ve onları tekfir etmek, islâm isminin kapsamına dâhildir. Hatta bu dinin on rüknünden biridir."[604]

Tâgûtu inkâr etmenin anlamı; Allah'tan başkasına kulluktan uzaklaşmak ve Allah'tan başkasına kulluk edenlerin küfür işlediklerine şahitlik etmek olarak açıklanmıştır.

Tekfir, Allah Teâlâ'nın Hakkıdır

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Yahudi yahut Hıristiyan olanlardan başkası asla cennete giremez**" **demişlerdir Bu, onların kuruntularıdır. (Ey Muhammed! Onlara) de ki: "Eğer sözünüzde sâdık iseniz, delilinizi getirin**" (Bakara 111)

Bir kimsenin hidayetine veya küfrüne şahitliğin arzulara ve temennilere göre değil, apaçık delil ile olması gerektiği açıklanmıştır.

"**İnsanlar tek bir ümmetti. Allah (onlara) müjdeleyen ve korkutan peygamberler göndermiş, onlarla birlikte, insanlar arasında, ihtilâf ettikleri hususlarda kendisiyle hükmetmek için hak olan Kitabı da indirmişti**." (Bakara 213)

Allah Teâlâ'nın Kur'ân'ı görüşlerin ve fiillerin hak ya da bâtıl oluşlarına, şahısların da iman ya da küfrüne hükmedici olarak indirdiği açıklanmıştır.

Allah ve rasulünün tekfir etmediği kimseleri tekfir etmek bid'at ve sapıklık ehlinin esaslarındandır.

Şeyhulislam İbn Teymiyye şöyle demiştir: "Tekfir Allah'ın hakkıdır. Ancak Allah'ın ve rasulünün tekfir ettiği kimseler tekfir edilebilir."[605]

Yine şöyle demiştir: "Bazı görüşleri bid'at olarak çıkarıp onu dinde farz kabul etmek, hatta onu imanda zorunlu kabul etmek bid'at ehlinin özelliklerindendir. Bu konuda kendilerine muhalefet edenleri tekfir eder, kanlarını helal sayarlar. Nitekim Hâricîler, Cehmîler, Rafızîler, Mutezile ve diğerleri böyle yaparlar. Ehl-i Sünnet ise bid'at görüşler çıkarmazlar. İçtihat edip de hata edeni,

---

[602] Ed-Dureru's-Seniyye (1/121).
[603] Ed-Dureru's-Seniyye (2/22).
[604] Misbahu'z-Zalam (s.62).
[605] Telhisu'l-İstigase (2/492).

kendilerine muhalefet etmiş olsa ve kendilerini tekfir edip kanlarını helal saymış olsa dahi onu tekfir etmezler."[606]

İbnu'l-Kayyım şöyle demiştir:

Tekfir Allah'ın hakkıdır, sonra rasulünün

Bu falanın sözüyle değil, din ile tespit edilir

Âlemlerin rabbini ve kulunu inkâr ederse,

İşte böyle bir kimse iki küfür sahibidir[607]

Müslümanı Tekfir Etmenin Tehlikeleri

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Bilmediğin şeyin ardına düşme; zira kulak, göz ve kalp, bunların hepsi de, ondan sorguya çekilecektir**" (İsrâ 36)

Âyette Allah adına ilimsiz olarak söz söylemek ve apaçık delil olmaksızın şahıslar hakkında hükmetmek yasaklanmıştır. Bir Müslümanı apaçık delil olmaksızın küfürle niteleyen kimse, bu niteliği daha çok hak eder.

Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma'dan: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "**Herhangi bir kimse kardeşine; "Ey kâfir!" derse bu söz ikisinden birine döner**"[608]

Şeyh Abdullatif b. Abdirrahman b. Hasen Âlu'ş-Şeyh şöyle demiştir: "Görünürde İslâm üzere olan bir kimseyi dini bir dayanak veya razı olunan bir delil olmaksızın tekfir etmeye cesaret eden kimse, Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'ten olan ilim imamlarının üzerinde olduğu yola muhalefet etmiştir."[609]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in menheci, Müslümanları tekfir etmekten selâmettedir.

Mutlâk Tekfir Muayyen Tekfiri Gerektirmez

Küfre düşülmesi, fâilin kâfir olmasını gerektirmez. Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Biz bir rasul göndermedikçe (hiçbir kavme) azab etmeyiz**" (İsrâ 15)

Ayette bir şey hakkındaki bilgisizliğin, tehdidin kapsamına girmeye engel olduğu bildirilmiştir.

İbn Teymiyye şöyle demiştir: "Şüphesiz tekfirin, belirli bir kimsede bir araya gelmesi gereken şartları ve ortadan kalkması gereken engelleri vardır. Şartları bulunmadıkça ve engelleri kalkmadıkça, mutlâk tekfir, belirli kimselerin tekfir edilmesini gerektirmez."[610]

---

[606] Minhâcu's-Sunne (5/95).
[607] En-Nûniye (4426 no'lu beyit).
[608] Buhârî (5753); Muslim (60).
[609] Mecmûu'r-Resâil ve'l-Mesâili'n-Necdiyye (3/20).
[610] Mecmûu'l-Fetâvâ (12/488).

Şeyh Abdullatif b. Abdirrahman'ın iki oğlu şeyh Abdullah ve İbrahim ile Şeyh Suleyman es-Sehmân şöyle demişlerdir: "Belirli şahsın tekfiri meselesi, bilinen bir meseledir. Bir kimse küfür olan bir sözü söylerse "Bu sözü söyleyen kâfirdir" denilir. Lakin bu sözü söylemesi sebebiyle, terk edilmesi halinde küfre sokan hüccet ikame edilmedikçe belirli şahısların küfrüne hükmedilmez."[611]

Belirli şahsa hükmetmede, türüne göre farklı hükümler söz konusu olur. Belirli şahsa hükmetmede şartların yerine gelmesi, engellerin kalkması gerekir. Şartların yerine geldiği ve engellerin kalktığı araştırılmadan önce belirli şahısları tekfir etmekten sakındırılmıştır.

Küfre Düşen Kimsenin Küfrüne Hükmetmek İçin İlmin Ulaşmasının Şart Koşulması

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Keza (gönderilen) peygamberlerden sonra, insanların, Allah'a karşı (özür olarak iteri sürebilecekleri) bir delilleri bulunmaması için müjdeleyen ve korkutan peygamberler gönderdik." (Nisâ 165)

Ayette Allah Teâlâ rasuller göndermek suretiyle insanlara hüccetini kesinleştirmiştir.

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den; Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Bir adam (çokça günah işleyerek) nefsine zulmetmişti. Ölmek üzere iken oğullarına şöyle vasiyet etti: "Öldüğüm zaman beni yakın, küllerimi toplayın, rüzgârlı bir günde denize savurun. Vallahi eğer rabbim bana güç yetirirse kimseye etmediği bir azap ile azap eder" O öldüğünde dediğini yaptılar. (Allah Azze ve Celle) yeryüzüne: "Aldığını ver" buyurdu. Adam birden ayağa kalkıverdi. Ona: "Böyle yapmana iten sebep nedir?" buyurdu. O da: "Ey rabbim! Sana olan haşyetim (veya korkumdur)" dedi. Bunun üzerine Allah onu bağışladı."[612]

Hadiste Allah Teâlâ'nın kudreti hakkındaki bilgisizlik sebebiyle meydana gelen şüphe affedilmiştir. Kudâme b. Maz'ûn radıyallahu anh kıssasında hatalı te'vilde bulunan affedilmiştir. Küfre hüküm vermede ilmin ulaşması şarttır. Cehâlet ve te'vil tekfirin engellerindendir:

İkrime, İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan rivayet ediyor: "Kudâme b. Maz'ûn Bahreyn'de sarhoş edici içki içmişti. Onun aleyhine şahitlik yapıldı. Sonra sorgulandığı zaman bunu itiraf etti. Ömer b. El-Hattab ona: "Neden bunu yaptın?" diye sorunca şöyle dedi: "Çünkü Allah Teâlâ:

"İman edenler ve sâlih amellerde bulunanlar, sakınıp îman ettikleri ve iyi amellerde bulundukları takdirde, tattıklarından dolayı, üzerlerine bir günâh yoktur" (Maide 93) buyuruyor. Ben de onlardan, yani ilk muhacirlerden, Bedir ashabından ve Uhud savaşına katılanlardanım." Topluluğa: "Adama cevap verin" dedi. Bunun üzerine sustular. İbn Abbâs radıyallahu anhuma'ya: "Cevap ver" deyince, o da şöyle dedi: "Bu ayet ancak içki haram kılınmadan önce içmiş olan geçmiştekiler hakkında mazeret olarak indi. Sonra kalanlara hüccet olarak şu ayet indi:

"**Ey îman edenler! İçki, kumar, dikili taşlar ve fal okları, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan sakının ki kurtuluşa eresiniz**" (Mâide 90)" Sonra (Ömer radıyallahu anh) bu konudaki

---

[611] Ed-Dureru's-Seniyye (8/244).
[612] Buhârî (7067); Muslim (2756).

had cezası hakkında bilgisi olan kimseyi sordu. Ali b. Ebî Tâlib radıyallahu anh: "Şüphesiz içki içen saçmalar. Saçmalayan iftira eder. Ona seksen sopa vurun" dedi."[613]

Şafiî, Allah'ın isim ve sıfatları hakkında şöyle demiştir: "Hiç kimse kendisine bu konudaki haber ulaşmadıkça bilmemesi sebebiyle tekfir edilemez."[614]

İbn Teymiyye şöyle demiştir: "Belirli bir şahsın tekfiri ve öldürülmesinin caiz oluşu, muhalefet edenin kâfir olacağı şekilde hüccetin ulaşmasına bağlıdır. Aksi halde dinden herhangi birşeyi bilmeyen hiçkimse tekfir edilmez."[615]

Yine şöyle demiştir: "Bununla beraber ben herzaman, benimle oturanların bildikleri gibi, belirli bir şahsın kâfirliğe, fasıklığa ve günaha nispet edilmesinden insanların en çok sakındıranıyım. Ancak muhalefet edenin kâfir, bir diğerine fâsık ya da bir diğerine günahkâr olacağı şekilde hüccetin ulaşmış olduğu bilinirse bundan müstesnadır. Ben, Allah'ın bu ümmeti hata sebebiyle bağışlamış olduğunu kabul ederim. Bu hata, haberi, kavlî ve amelî meseleler hakkında geneldir."[616]

Küfür İşleyen Kimse, Fiil veya Sözde Kasıtlı Olmadığı Sürece Küfrüne Hükmedilmez

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "Levhaları atmış ve kardeşinin başını kendine doğru çekmeye başlamıştı. (Kardeşi ona şöyle) demişti: "Ey anamın oğlu! Bu kavim beni zayıf gördü. Neredeyse öldüreceklerdi. Düşmanları benimle sevindirme ve beni zâlimler güruhu ile bir tutma" (A'raf 150)

Ayette Mûsâ aleyhi's-selâm Tevrât levhalarını kasıtsız olarak attığı için affedilmiştir. O bunu, kavminin buzağıya ibadet ettiklerini gördüğünde korkması ve ne yapacağını şaşırmasından dolayı yapmıştı.

"Kalbi îman ile dopdolu olduğu halde küfre zorlanan kimse dışında, îmanından sonra Allah'ı inkâr eden ve küfre göğüs açan kimselere, Allah katından bir azab gelir. Onlar için büyük bir azab vardır" (Nahl 106)

Ayette, kalbin iman ile mutmain olmakla beraber, küfre zorlanmanın tekfirin engellerinden biri olduğu açıklanmıştır. Bu ayette zorlama olmaksızın kendi tercihiyle küfür fiili işleyen veya küfür sözü söyleyenin kâfir olacağı zikredilmiştir. Yine bu ayette kendi tercihiyle şaka olarak küfür işleyenin küfre düşeceği bildirilmiştir. Yine bu ayette kalbiyle istemese dahi, kendi tercihiyle küfürden razı olduğunu ortaya koyanın kâfir olacağı bildirilmektedir. Kendi tercihiyle küfür fiili işleyen veya küfür sözü söyleyen kimsenin küfür hükmüne dâhil olması, küfrü kalbiyle irade etmesine ve kastetmesine bağlıdır.

Ayet, bir kimsenin kâfir olması için küfre sine açmış olma şartını ifade etmektedir! Lakin "küfürden razı olduğunu ortaya koyan" ifadesi çeşitli yorumlara açık kalmaktadır. Bu sebeple şu hususa dikkat çekmek zorunlu olmuştur:

---

[613] Nesâî, Sunenu'l-Kubrâ (3/253). Bu eseri ayrıca Abdurrazzak (9/240-241); İbn Sa'd (5/560); Hâkim (4/375); Beyhakî (8/315); Tahavî, Şerhu Muşkili'l-Âsar (4441); Ömer b. Şebbe, Tarihu'l-Medine (1428) rivayet etmişlerdir. İsnadı sahihtir.
[614] İbn Kayyım, İctimâu'l-Cuyûşi'l-İslamiyye (s.94); Zehebî, el-Uluvv (s.124).
[615] Telhisu'l-İstigâse (2/492).
[616] Fetavâ (3/229).

Nahl suresi 106. ayeti, kalbiyle küfrü reddettiğini belirttiği halde, herhangi bir zorlama olmaksızın küfür fiili işleyen kimsenin kâfir olmayacağına, ancak bu yaptığı iş sebebiyle günah işlemiş olacağına ve azaptan kurtulmayacağına delildir. Çünkü küfre sîne açmak, kalp ameli olup zahirde bilinebilecek bir şey değildir. Fiilin sahibi, kalbinde iman olduğuna ve küfürden razı olmadığına şahitlik ediyorsa, hükmedilmesi gereken zahir budur ve ortaya koyduğu fiil sebebiyle bu kimsenin "küfürden razı olduğuna" yorumlamak hatadır.

Nitekim Usame b. Zeyd radıyallahu anh'ın harp esnasında öldürdüğü kişi de "La ilahe illallah" diyerek, korunmak istemiş, böyle bir durumda bu sözün kabul edilmesini uzak gördüğünden Usame radıyallahu anh onu öldürmüştü. Lakin Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem, bu davranışı sebebiyle Usame radıyallahu anh'ı şiddetle eleştirmiştir. Bu kıssa malum ve meşhurdur. Usame radıyallahu anh'ın bu adamın işinde, söylediği tevhid sözüne itibar etmemesi, zahirdeki alametlerin, bu sözün samimi olmadığını göstermesi sebebiyledir. Fakat böyle bir tutumu Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem tasvip etmemiş, "**O adam kıyamet gününde la ilahe illallah diyerek karşına gelirse ne yapacaksın**?" demiştir.

"Hata yaptığınız hususlarda üzerinize bir günâh yoktur. Fakat kalplerinizin kasıtlı olarak yaptıkları böyle değildir" (Ahzâb 5)

Ayette, hata edilen (yani kasıtsız yapılan) fiil veya sözden dolayı sorumlu tutulmayacağı bildirilmiştir.

Enes b. Mâlik radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: "Allah'ın, tevbe ettiği vakit kulunun tevbesine sevinmesi, birinizin devesi üzerinde boş bir arazide bulunup, devesi kaçtığı, üzerinde de yiyeceği, içeceği bulunduğu ve ondan ümidini kestiği, nihayet bir ağaca gelerek gölgesinde yattığı, devesinden ümidini kestiği, o bu halde iken aniden deve karşısına dikiliverdiği ve yedeğinden tuttuğu, sonra sevincinin şiddetinden: "Allahım! Sen benim kulumsun, ben de senin Rabbinim" dediği; sevincinin şiddetinden yanıldığı zamanki sevincinden daha çoktur."[617]

Hadiste, hata ile dilden kaçan küfür sözünün affedilmiş olduğu bildirilmiştir. Fiil veya sözde kasıt, tekfirin şartlarından biridir. Fiilde veya sözdeki kasıt ve taammüd ile kalbin kastı ve niyeti arasında ayrım gözetilmiştir. Birincisi tekfirin şartlarından olup, ikincisi böyle değildir. (Yani tekfir için fiil veya sözde kasıt aranır, kalbin kastı ve niyeti tekfirde şart değildir.)

İbnu'l-Kayyım şöyle demiştir: "Muhakkak ki ancak telaffuz, konuşanın maksadındaki anlamı gerekli kılar. Allah Teâlâ kişinin içinden geçirip, telaffuz etmediği veya amel etmediği şeylerden sorumluluğu kaldırmıştır. Yine gerektirdiği anlamı kastetmeksizin veya iradesi dışında telaffuz eden kimseden de sorumluluk kalkmıştır. Bu yüzden aşırı sevinç, dehşete düşmek veya benzer bir sebeple kasıtsız olarak dilinden küfür sözü çıkan kimse tekfir edilmez."[618]

Yine şöyle demiştir: "Delilleri daha önce geçtiği gibi, sevincin veya öfkenin şiddetinden dolayı yahut sarhoşluk sebebiyle hatalı telaffuzda bulunmak, yine hata, unutma, ikrah/zorlanmış olma, anlamını bilmemek, irade dışında dilden kaçması, konuşanın iğlâk halinde (yani şuursuz) olması, lagv (maksatsız) yeminde bulunmak, işte Allah, bu on durumdan birinde bulunan kulunu sorumlu tutmaz. Çünkü sorumlu tutulacağı şey için kastı veya kalbinin bağlanması söz konusu değildir."[619]

---

[617] Muslim (2747)
[618] İ'lâmu'l-Muvakkiîn (3/51).
[619] İ'lâmu'l-Muvakkiîn (3/106).

Tevbeler Kabul Edilir

٣٧- ومن لقي الله بذنب يجب له ربه النار تائباً غير مصر عليه، فإن الله ﷻ يتوب عليه. ويقبل التوبة عن عباده ويعفو عن السيئات.

37- Kim Allah'ın huzuruna Cehennemi gerektiren bir günah ile onda ısrar etmemiş ve ondan tevbe etmiş olarak gelirse, şüphesiz Allah ﷻ onun tevbesini kabul eder.[620] O, kullarının tevbesini kabul edendir ve kötülüklerini bağışlayandır.

Şerh:

Allah (ﷻ) buyuruyor ki:

يَاأَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَصُوحًا عَسَى رَبُّكُمْ أَنْ يُكَفِّرَ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ.

'Ey imân edenler! Samimi bir tövbe ile Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter.' (Tahrîm, 66/8)

Rasûlüllâh (ﷺ) buyurur ki:

التَّائِبُ مِنَ الذَّنْبِ كَمَنْ لاَ ذَنْبَ لَهُ.

'Günahtan tövbe eden, hiç günahı olmayan gibidir.'[621]

'Abdurrahmân b. Şemmâsetu'l-Mihrî'den dedi ki: "'Amr İbnu'l-'Âs (رضي الله عنه)'nın ölmek üzere olduğu anda oradaydık. Uzunca ağladı ve yüzünü duvara çevirdi. Oğlu onu:

'Rasûlüllâh (ﷺ) seni şöyle-şöyle müjdelemedi mi?' diye teselli etmeye başladı. Bunun üzerine 'Amr (رضي الله عنه) yüzünü (bize) çevirdi ve dedi ki:

'Şüphesiz ki hazırlamakta olduğumuz şeylerin en faziletlisi Allah'tan başka ilah olmadığına ve Muhammed'in O'nun rasulü olduğuna şahadet etmektir. Şüphesiz ki ben üç hal üzere bulundum. Düşünüyorum da bir zamanlar Rasûlüllâh (ﷺ)'e benim kadar şiddetli buğuz eden yoktu. İmkânını bulsam onu öldürecektim. Şayet bu hal üzere ölseydim muhakkak Cehennemlik olurdum. Allah İslâm'ı kalbime yerleştirdiği zaman Rasûlüllâh (ﷺ)'e gelerek:

---

[620] (t:ط): Ebû Ya'lâ'nın *Tabakât*'ında: (Allah… kabul eder) şeklindedir.

[621] Hadis **hasen**dir. İbn Mâce, (4250); Ebû Nu'aym, *el-Hilye,* (4/310); Kudâ'î, *Musnedi'ş-Şihâb,* (108); Abdulkerîm el-Cezeri'den o da Ebû 'Ubeyde'den o da babası tarikiyle rivayet ettiler. Derim ki: Bu isnadın ravileri güvenilirdir. Ancak, Ebû 'Ubeyde ile babası - ki o 'Abdullah b. Mes'ûd (رضي الله عنه)'dur - arasında kopukluk vardır.
Bu hadisin Ebû Sa'îd el-Ensârî'den şahidini: Ebû Nu'aym, *el-Hilye,* (10/398) rivayet etti. Bu **zayıf**tır. İsnadındaki Yahyâ b. Ebî Hâlid ile İbn Ebû Sa'îd el-Ensârî **meçhul**dürler.
Diğer şahit rivayetler: Enes (رضي الله عنه) ve İbn Abbâs (رضي الله عنه)'dan **zayıf** senetlerle gelmiştir. Hadis bilcümle hasen **li-gayrihi**dir. Nitekim İbn Hacer şahitleri sebebiyle hasen olduğunu söylemiştir. Sehâvî, *Mekâsıdu'l-Hasene*'de (313/249) "Şeyhimiz (İbn Hacer) bu hadise şahitleriyle **hasen** demiştir" der. Hocamız el-Elbânî, *ed-Da'îfâ*'da (2/82-83, no:615): 'İlk kısmı rivayet yollarının tamamıyla **hasen**dir' dedi. Sonra Sehavî'nin az önce geçen sözünü zikretti.

‘Uzat sağ elini de sana beyat edeyim’ dedim. Hemen sağ elini uzattı. Ben elimi çektim. Rasûlüllâh (ﷺ):

‘Neyin var ey ‘Amr!’ dedi. Ben:

‘Şart koşmak istedim’ dedim.

‘Neyi şart koşuyorsun?’ buyurdu. Ben:

‘Affedilmemi’ dedim. Buyurdu ki:

‘Bilmez misin ki İslâm, kendinden önceki günahları yok eder. Hicret de ondan önceki günahları yok eder. Hac da ondan önceki günahları yok eder?’ Artık benim gözümde Rasûlüllâh (ﷺ)’den daha sevgili ve ondan daha büyük kimse kalmadı. Ona karşı duyduğum saygıdan dolayı kendisine doya-doya bakamıyordum. Benden onu tarif etmemi isteseler buna güç yetiremem. Çünkü ona doya-doya bakamazdım. Şayet bu hal üzere ölsem Cennetlik olmayı kuvvetle ümit ederdim.

Sonra birtakım şeyler üzerimize aldık ki onlar hakkında halim ne olur bilmiyorum. Öldüğüm zaman yanımda ne bir ağıtçı ne de ateş olsun. Beni defnettiğiniz zaman üzerime toprağı iyice döşeyin. Sonra kabrimin etrafında bir deve boğazlanıp da eti taksim edilinceye kadar durun ki sizlerle ünsiyet edeyim. Ve Rabbimin elçilerini nasıl karşılayacağımı düşüneyim’ dedi.”[622]

---

[622] Müslim, (2/136-139, *Nevevî Şerhi*)

Had Cezaları Günahlara Keffarettir

٣٨- ومن لقيه وقد أقيم عليه حد ذلك الذنب في الدنيا، فهو كفارته. كما جاء في الخبر عن رسول الله ﷺ.

38- Bu günahından dolayı kendisine had uygulanmış olarak Allah'ın huzuruna çıkan kimseye gelince, Rasûlüllâh ﷺ'den gelen rivayette olduğu gibi onun günahına kefaret olur.[623]

Şerh:

Rasûlüllâh (ﷺ) buyurdu ki:

أَيُّمَا عَبْدٍ أَصَابَ شَيْئًا مِمَّا نَهَى اللَّهُ عَنْهُ ثُمَّ أُقِيمَ عَلَيْهِ حَدُّهُ كُفِّرَ عَنْهُ الذَّنْبُ

"**Her hangi bir kul, Allah'ın yasakladığı şeylerden bir şeye düşerse, sonra da ona, bunun haddi (cezası) uygulanırsa, günahına kefaret olur.**"[624]

---

623 Bkz. Buhârî, (*İmân,* 11. bab; *Menâkıbu'l-Ensâr,* 43. bab; *Tefsîr, 60. Sûre,* 3. bab; *Hudûd,* 8 ve 14. bab; *Ahkâm,* 49. bab; *Tevhîd,* 31. bab); Müslim, (*Hudûd,* no: 41); Tirmizî, (*Hudûd,* no: 12) ve Ahmed, *Musned,* (5/314, 320).

624 Sahih ligayrihidir. Hakim, (4/388); Darimi, (2/182); Ahmed, (5/214, 215); ve başkaları rivayet ettiler. Derim ki isnadı hasendir. Zira Üsame b. Zeyd el-Leysi hakkında zararsız bazı laflar edilmiştir. Hadisin sahihayn'de ve başkalarında pek çok şahidi vardır. Bunlarla sahihtir inşallah.

Büyük Günahla Öleni Allah Dilerse Affeder, Dilerse Azap Eder

٣٩- ومن لقيه مُصِراً غير تائب من الذنوب التي استوجب بها العقوبة؛ فأمره إلى الله ﷻ إن شاء عذبه وإن شاء غفر له.

39- Ceza gerektiren bir günaha tevbe etmeden günahlar üzerinde ısrar ederek Allah'ın huzuruna çıkan kimseyi, Allah dilerse azap eder ve dilerse onu bağışlar.

Şerh:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

"Allah, kendisine şirk koşulmayı asla affetmez; bunun dışındaki (günâh) leri ise, dilediği kimseler için bağışlar. Her kim Allah'a şirk koşarsa, çok büyük bir günâh irtikâb etmiş olur." (Nisa 48)

Büyük günah işleyenin hükmü akide meselelerindendir.Bu meselede insanlar dört farklı görüş ortaya koymuştur:

Hariciler büyük günah işleyenin dünyada kafir, ahrette ebedi cehennemde olacağını iddia etmişlerdir.[625]

Mutezile'ye göre; büyük günah işleyen dünyada ne kafir ne de mümindir. İki menzile arasındadır. Ahrette ise ebedi olarak cehennemdedir.[626]

Mürcie'ye göre büyük günah işleyen kamil bir mümindir. Onlara göre iman ile beraber işlenen günahın zararı olmadığı gibi, küfür ile beraber işlenen taatin de faydası yoktur.[627]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaate göre ise; büyük günah işleyen kimseden iman ismi mutlak olarak kalkmaz ve ona mutlak olarak mümin ismi de verilmez. Biz onun imanıyla mümin, isyanıyla fasık olduğunu söyleriz. Ahretteki durumu Allah'ın dilemesine kalmıştır. Dilerse azap eder, dilerse bağışlar. Bu hususu beyan eden Ehli Sünnet imamlarından bazılarının sözleri şu şekildedir:

İmam Ahmed b. Hanbel: "Namazı terk eden kafir olmuştur. Namaz dışında amellerden herhangi birinin terki küfür değildir."

Başka bir yerde de şöyle der: "Günahlarda ısrar edip tevbe etmeyen biriyle karşılaşırsan onun akibetini Allah'a bırak. O dilerse azap eder, dilerse bağışlar."[628]

İmam İbn Batta şöyle demiştir: "Kişi imandan islama çıkar fakat islamdan ancak Allah'a şirk koşması veya Allah'ın farzlarından bir farzı inkar etmesi sebebiyle çıkar. Şayet bir farzı hafife alarak veya tembellikle terk ederse durumu Allah Azze ve Celle'nin dilemesine kalmıştır. Dilerse azap eder, dilerse bağışlar."[629]

---

[625] El-Milel ve'n-Nihal (1/124) Makalatu'l-İslamiyyin (86)
[626] Bkz.: Şerhu Usuli'l-Hamse (697) el-Milel ve'n-Nihal (1/45)
[627] Şehristani el-Milel ve'n-Nihal (1/139)
[628] Bkz.: Risaletu Abdus b. Malik Ani'l-İmam Ahmed; Tabakatu'l-Hanabile (1/243)
[629] İbn Batta eş-Şerhu ve'l-İbane (201)

İmam Sabuni der ki: “Ehli sünnet, mümin kimsenin, küçük olsun, büyük olsun pek çok günah işlese de bunlarla tekfir edilmeyeceğine itikad eder. Dünyadan tevbe etmeden çıksa ve tevhid ve ihlas üzere ölse onun durumu Allah Azze ve Celle’ye kalmıştır. O dilerse affeder, kıyamet gününde salim ve kazançlı şekilde, hiç cehenneme uğratmadan cennete koyar, işlediği günahlardan dolayı cezalandırmaz. Dilerse de günahlarından dolayı kıyamet gününde cezalandırır, cehennem azabıyla, müddeti kadar azap eder. Azaplandırdığı zaman onu cehennemde ebedi olarak bırakmaz, bilakis azat eder ve cehennemden çıkarır, karar diyarı olan naîm cennetine koyar.”[630]

İbn Abdilberr de şöyle demiştir: “Büyük günah sahibi öldüğünde onun varacağı yer Allah’a kalmıştır. Dilerse bağışlar dilerse azap eder. Azap ederse günahı kadar eder. Affederse o, affa ve mağfirete uğrayanlardan olur.”[631]

Büyük günah sahibinin akibeti konusunda Ehli Sünnet akidesinin delilleri şu şekildedir:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:“**Ey îman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas yazıldı; Hüre karşılık hür köleye karşılık köle, kadına karşılık kadın. Bununla beraber öldürülenin kardeşi tarafından katil lehine bir şey affolunursa, artık örfe uymak ve öldürülen (taraf)e (borcu) güzellikle ödemek gerekir**.”(Bakara 178)

Bu ayette Allah Azze ve Celle katile, adam öldürmek gibi büyük bir günah işlemiş olmasına rağmen iman nidasıyla hitap etmiştir. Yine Allah katili, maktulün kardeşi olarak isimlendirmiştir. Burada kastedilen kardeşlik din kardeşliğidir.[632] Onları müminler diye isimlendirmiş ve birbirleriyle mukatele etmelerine rağmen kardeşlik zikrederek şöyle buyurmuştur:

“**Eğer mü'minlerden iki gurup birbirleriyle vuruşurlarsa, aralarını düzeltin**.”(Hucurat 9)

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

“**Geliniz ve bana; Allah’a hiçbir şeyi şirk koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, evlatlarınızı öldürmemek, elleriniz ve ayaklarınız arasındakilere iftira etmemek, marufta bana isyan etmemek üzere biat ediniz. Kim bunlara vefa gösterirse onun ecri Allaha aittir. Kime bunlardan biri isabet eder de dünyada onunla cezalandırılırsa bu ona kefaret olur. Kime bunlardan bir şey isabet eder de, Allah onu örterse onun durumu Allah’a aittir. Dilerse cezalandırır, dilerse affeder.**”

Sahabe dedi ki: “Bu şartlar ile biat ettik.”[633]

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem zamanında zina, hırsızlık ve içki içme gibi günahlardan dolayı hadler uygulanmış, fakat bunları işleyenlere kafir hükmü verilmemiş, onlarla Müslümanlar arasındaki dostluk ilişkileri de koparılmamıştır.

Büyük günahların neler olduğu konusunda ilim ehli değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Fakat alimlerin, büyük günahların tarifi hususunda ittifak ettikleri bir nokta var; Hakkında zecr, cezalandırma lanet, ceza gibi tehditler içeren günahlar, Kebair/büyük günah olarak isimlendirilmiştir. Bazısı sadece had cezası olan günahlara büyük günah demiş, diğer bir kısmı lanet veya Allah Azze ve Celle‘nin gazabına uğramak, cehennem ateşi ve buna benzer herhangi bir tehditin söz konusu edildiği günahlara büyük günahlardır demişlerdir. Başka bir açıklamada da, büyük

---

[630] Es-Sabunî; Akidetu’s-Selef (71)
[631] İbn Abdilberr et-Temhid (4/49)
[632] Bkz.: Kurtubi el-Camiu Li Ahkami’l-Kur’an (2/245)
[633] Buhari (18) Müslim (1709) bu konuda bkz.: İbn Abdilberr et-Temhid (17/26)

günah işleyenin dine aldırış etmediği, onu önemsemediği, Allah`tan korkunun azlığı itibarini veren veren her günah büyük günahtır demişlerdir.

Sahih hadislerde aralarında derece farkı bulunmakla birlikte pek çok günahın kebair yani büyük olmakla nitelendirildiği sabittir. Bunlardan bazısı Allah`a şirk koşmak, namazın terki ve sihir gibi büyük küfürdür. Yani sihir, küfür, şirk koşmak kişiyi dinden çıkarır. Bunlara da büyük günah ismi verilmiştir. Bunların arkasından anne ve babaya isyan veya savaş esnasında düşmandan kaçmak veyahut Müslüman bir kadına veya erkeğe iftira etmek sayılır. Yine yalan bu büyük günahlar arasında sayılmıştır. Fakat bunların aralarında derece farkları vardır.

Allah`ın hak ile olması hali müstesna yani bir kısas olarak veya bir ceza olarak tayin ettiği öldürmeler dışında haram kıldığı canı öldürmek, savaşta geri dönüp kaçmak, faiz yemek, yetimin malını yemek, yalan şahitlikte bulunmak, hiç bir şeyden habersiz mu`min ve iffetli hanımlara zina suçunu isnat etmek bunlardandır. İçki içmek, anne babaya itaatsizlik etmek ve buna benzerleri sayılabilir. İbn Abbas radıyallahu anhuma, "Büyük günahlar yediden çok, yetmişe daha yakındır" der. İlim ehli bunu saymaya kalkmışlar, bazıları iki yüz küsur büyük günah tespit etmiştir. Bizim için önemli olan büyük ve küçük günahlardan sakınmamızdır. Fakat bu günahlar içerisinde bazısı şeriat tarafından cezası tayin edilmiş günahlardır. Bunları ve hangi günaha hangi cezanın uygulanacağını naslar belirlemiştir.

Küçük ve büyük bütün günahların kefareti nasıl olacak diye sorulursa, bütün günahlar nasuh yani samimi bir tövbe ile affedilir.

Allah Teala şöyle buyurmuştur: "***Ey iman edenler! Samimi bir tövbe ile Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter. Peygamberi ve Onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar.***" (Tahrim 8) Bu ayetin tefsirinde Ömer b. El-Hattab radıyallahu anh, nasuh tövbesini söyle açıklamıştır: "**Bir daha o günaha dönmemek üzere günahı terk etmektir**"[634]

Bir başka ayette: "***Ancak tevbe ve iman edip iyi davranışta bulunanlar başkadır; Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir***. (Furkan 70) demek ki Allah katında tevbenin geçerli olması için tövbe etmekle beraber o günahı terk etmek, onun dışında salih ameller işlemek gerekiyor.

Başka ayette: "***Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler. İşte onların mükâfatı, Rableri tarafından bağışlanma ve altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlerdir.***" (Ali İmran 135-136) bunun gibi daha çok ayetler vardır.

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem de;"**Tövbe, kendisinden öncekileri silip süpürür**" buyurmuştur. Sahihu Müslim de Nebi sallallahu aleyhi ve sellem Amr b. As`ın Müslüman oluş kıssasında gecen bir ifadede ona "**İslam kendisinden öncekileri silip yok eder**" buyurmuştur.

İman babında gecen başka bir hadiste ise "**Şayet İslam'ını güzel yaparsa**"; Müslümanlığı güzel olursa, İslam`da hayırlı ameller yaparsa şartı zikredilir. İslamda hayırlı ameller işlerse cahiliyette işlediği iyiliklerin ecrini alır. Eğer Müslüman olduktan sonra kötülük işlerse cahiliyede işlediği kötülüklerden sorumlu tutulur. Buna göre kişi "Müslüman oldum" diye, her şeyi garantiye almış gibi emin olmamalı. Zaten Müslüman İmanından bu yönlü emin olmaz. Bilakis sahabelere baktığımız zaman Allah onları Cennet ile müjdelemiş olduğu halde onlar münafıklıktan korkuyorlardı. Onlar bu korkuyu taşırken bizlerin bu konuda güven duymamız hiç olacak iş değil.

---

[634] Tahavi Muşkilu'l-Asar (4/99); İbn Ebi Şeybe (8/154); Hennad, Zühd (901); Lalkai İtikad (1583)

İmanından emin olanlar ancak münafıklardır. Buhari'de gelen bir rivayette İbn Mesud radıyallahu anh şöyle der: “**Mü`min günahlarını sırtında yüklendiği bir dağ gibi görür ve her an üzerine yıkılacağından korkar. Münafık ise günahlarını burnunun ucuna konan sinek mesabesinde görür, kişelese gidecek zanneder.**”

Sahihaynda gecen başka bir hadiste Allah`ın kulunun tövbesi dolayısıyla sevinmesi zikredilir. **Oldukça tehlikeli bir yerde üzerinde erzakının bulunduğu bineğiyle konaklayan bir yolcu, başını uyumak üzere koyar. Uyandığında ise bineğinin gitmiş olduğunu görür, nihayet sıcak ve susuzluk bastırınca yada yüce Allah`ın dedikleri olunca hadi yerime geri döneyim deyip, dönerek uykuya dalar. Sonra başını kaldırdığında bineğini yanı başında bulur.Allahın, kulunun tevbesine sevinmesi, işte bu kimsenin sevinmesinden daha fazladır.** Yani Allah Azze ve Celle kulun tövbesine bundan daha fazla sevinir. Müslim`in ziyadesinde şu da geçer:

“**Kul bineğini bulduğunda sevincinin fazlalığından dolayı söyle der: "Ya rabbi ben senin rabbinim, sen de benim kulumsun**" Kasıtsız olarak bunu söyleyiverir. Burada tövbenin Allah katında ne kadar kıymetli olduğunu anlıyoruz, diğer taraftan kulun kasıtsız olarak dilinden çıkan sözlerden mesul olmadığını anlıyoruz.

Nasuh tövbesiyle günahtan vazgeçmek; o günahın işlenmesine pişmanlık duymak ve ebediyen bir daha o günaha dönmemek üzere kesin karar vermekten ibaret olan üç şartın bulunduğu samimi tövbe demektir. Eğer tövbesi edilen günahta bir Müslümana haksızlık söz konusuysa ve mümkünse o günahtan dolayı o kimseden helallik diler. Çünkü eğer bugün o günahtan dolayı o kimseden helallik dilemeyecek olursa kıyamet günü bu haksızlığı ondan geri istenecek ve zorunlu olarak kısas uygulanacaktır. Bu tür haksızlıklar hiç bir şekilde bırakılmayan türlerdendir. Yani kul hakkı terkedilmeyecektir. Mutlaka kısası uygulanacak türdendir.

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem Buhari ve Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettikleri hadiste şöyle buyuruyor: **"Her kimin yanında kardeşine zulmettiğinden dolayı bir hak var ise, dinar ve dirhemin olmayacağı bir gün gelmeden önce bugün ondan helallik dilesin.**" Yani dünyadayken ondan helallik dilesin. Çünkü o gün eğer haksızlık yapan kimsenin iyilikleri varsa, onun iyiliklerinden alınır haksızlık yaptığı kimseye yüklenir ve kardeşinin kötülüklerinden alınıp kendisine yüklenir.

Müflis hadisinde: "**Kul dağlar kadar ameliyle gelir. Bu hesaba çekilirken falana vurmuştur, filana sövmüştür, filana hakaret etmiştir, filana iftira etmiştir. Hep bunun iyiliklerinden alınır alınır bunlara verilir. Neticede bunun iyiliklerinden hiç bir şey kalmaz, haksızlık yaptığı kimselerin günahlarından alınıp bu kimseye yüklenir. Neticede o günahlarıyla cehenneme sürülür. Asıl müflis budur malı olmayan değildir**” diyor Allah resulü sallallahu aleyhi ve sellem. İşte o günün bu tür vartalarına düşmeden önce Allah resulü sallallahu aleyhi ve sellem ümmetini dünyada bu hakların eda edilmesine teşvik ediyor.

Tövbelerin sona erdiği zaman hakkında Allah Azze ve Celle Nisa suresinin 17. ayetinde söyle buyuruyor

"Allah'ın kabul edeceği tövbe, ancak bilmeden kötülük edip de sonra tez elden tövbe edenlerin tövbesidir; işte Allah bunların tövbesini kabul eder; Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir."

Bu Ayette Allah Azze ve Celle bu tip tövbe edenleri yani bilmeden günah işleyip hemen tövbe edenin günahını bağışlayacağını garantiliyor. Günahı bilerek işleyen ve hemen tövbe etmeyenin günahını ise Allah dilerse bağışlar dilerse bağışlamaz, yani burada garanti yok. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in ashabı işlenmesiyle Allah'a asi olunan her bir şeyin bilgisizlik

olduğunu yani cehalet olduğunu icma ile ifade etmişlerdir. Yani Allah'a isyan edilen her şey bir cehalettir. Yapılan bu iş ister kasti olsun ister başka türlü olsun fark etmez.

Mucahid ve bir çok kimse dediler ki: "Hata ile veya kasıtlı olarak günah işleyen kimse, o günahı terk edene kadar cahildir"[635]

Katade, Ebu'l-Aliye'den naklediyor: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabeleri, kulun işlediği her günahın cehaletle olduğunu söylüyorlardı."[636] Katade sahabelerin bu konuda icma ettiklerini belirtmiştir.[637]

Yine ölümden önce olan her bir işin de çarçabuk yapılmış olacağını kabul etmişlerdir.[638] Burada Ehli sünnetin haricilerden ayrıldığı bir nokta daha çıkıyor ortaya. Mesela günahta ısrar eden kimseye hariciler ne der? "*Büyük günahta ısrar etmiş kimseyi Allah bağışlamaz*" derler. Nisa süresinin 17. ayeti ilk bakışta onları destekliyor gibi gözüküyor. Ama Ehli sünnet Kuran ayetlerini sahabenin anladığı şekilde anladığı için onlardan ayrılıyoruz. Sahabenin açıklamasında kasıtlı ya da kasıtsız her isyan cahilliktir, bunda icma etmişlerdir. Diğer bir icmaları ise ölmeden önce yapılan her tövbenin çarçabuk yapılan tevbe olduğunda icma etmişlerdir. Dolayısıyla mü`minler bu ayetin kapsamındadır.

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyuruyor: "**Şüphesiz Allah kulunun tövbesini can boğaza gelesiye kadar kabul eder.**" bu mutlaktır. İster kasıtlı olsun ister olmasın, ister tövbesini geciktirmiş olsun, can boğaza gelesiye kadar tövbesi kabul edilecek diye buyruluyor.

Diğer bir hadiste "**Güneş batıdan doğuncaya kadar tövbe kapısı açıktır**" diyor. Bu husus pek çok hadiste sabit olmuştur. Ancak kişi ölüm meleğini görecek ve artık ruh göğüste hırıltı çıkaracak noktaya gelecek, gırtlağa kadar dayanıp can gırtlak çıkıntısından hırıltıya sebep olacak noktaya gelecek olursa, artık kabul edilecek tövbe zamanı geçmiş olur ve o zaman herhangi bir kurtuluş söz konusu olmaz. Can gırtlağa geldiğinde, Firavun'un tövbesini düşünün şimdi!

İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan rivâyete göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allah, Firavunu sulara gömdüğü anda Firavun, (Yûnus sûresi 90. ayet) **"Derken İsrailoğullarını, denizin öte yakasına geçirdik; bunun üzerine Firavun ve ordusu, zulüm ve saldırıyla onların ardına düştü, denizin dalgaları onları örtüp de, Firavun boğulmak üzereyken "Şu anda inandım, İsrailoğullarının inandığı ilahdan başka gerçek ilah yok ve ben de artık kendimi O'na teslim edenlerdenim" dedi."** Cebrail: **"Ey Muhammed ona rahmet ulaşmasından korktuğum için denizin dibinde onun ağzına çamur tıkarken beni görmeliydin!"**dedi." Tirmizî: **"**Bu hadis hasendir" demiştir.[639]

İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan diğer rivâyete göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **"Firavunun lailahe illallah deyip bu yüzden Allah'ın ona rahmet etmesinden korkarak Cebrail, firavunun ağzına çamur tıkamaya çalışmıştı."** Tirmizî: **"**Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir" demiştir.[640]

İşte bu hal, Allah Azze ve Celle`nin bir önceki ayeti kerimenin arkasından ifade ettiği şu durumdur. Nisa süresi 18. ayet: ***"Yoksa kabul edilen tövbe kötülükleri işleyip durup ta nihayet***

---

[635] Taberi (8/89);İbn Kesir Tefsiri (2/235)
[636] Taberi (8/89); İbn Kesir Tefsiri (2/235)
[637] Tefsiru Abdirrazak (1/152)Taberi (8/89); İbn Kesir Tefsiri (2/235)
[638] Bkz.: Taberi Tefsiri (8/90-91)
[639] Tirmizi (3107); Ahmed (1/340); Ziyau'l-Makdisi (4/170); Tayalisi (2618); Taberani (12/216) Elbani sahih ligayrihi demiştir. Es-Sahiha (2015)
[640] Tirmizi (3108); Hakim (1/124, 4/278); Bezzar (2/186) Elbani sahih demiştir.

onlardan birine ölüm meleği gelip çattığında «Ben şimdi gerçekten tövbe ettim» diyenlerinki değildir."

Şimdi Nisa 17. ayeti bu ayet daha da açık bir hale getirdi. Yani sahabelerin icma ettiği hususun ayete nasıl mutabık olduğu anlaşıldı. Ölüm meleği gelip çattığında "tövbe ettim" diyen orada kaybetmiştir.

Peki dünya hayatında tövbenin sona ereceği zaman ne zamandır? Allah Azze ve Celle Enam süresinin 158. ayetinde şöyle buyurmuştur: "**Rabbinin bazı alâmetleri geldiği gün, önceden inanmamış ya da imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye artık imanı bir fayda sağlamaz.**" İman etmeyen kimseye veya iman etse de imanında hayır kazanmamış olan, yani salih amellerle o imanını kuvvetlendirmemiş veyahut günahlarla onu kirletmiş olan kimseye artık o andaki imanı fayda vermez. Ne zaman? Rabbinin bir takım ayetleri geldiği gün. Nedir bu ayetler? Buhari'de Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğu rivayet edilir bu ayetler ile kastedilen ne olduğu hususunda: "**Güneş batıdan doğmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Güneş batıdan doğup insanlarda iman edince, işte kimseye imanın fayda vermeyeceği zaman o zamandır.**" Nebi sallallahu aleyhi ve sellem bunun arkasından En'am süresinin 158. ayetini okudu. Demek ki rabbinin ayetleri geldiği gün, güneşin batıdan doğmasıdır.

Ana hadis kitaplarında olsun, diğerlerinde olsun Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem`den bu anlamda birçok hadisler gelmiştir. Saffan b. Assal radıyallahu anh diyor ki. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem`i şöyle buyururken işittim: "**Gerçek şu ki yüce Allah Tövbe için batı tarafında genişliği yetmiş yıllık mesafe olan bir kapı açmış bulunmaktadır. Güneş o kapıdan doğmadıkça kapatılmayacaktır.**"

Peki muvahhid bir kul günah işlemekte ısrar edip dururken ölse, onun akıbeti ne olur? Allah Azze ve Celle Araf süresinin 8-9 ayetlerinde şöyle buyuruyor. "**O gün tartı haktır. Kimin (sevap) tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir. Kimin de tartıları hafif gelirse, işte onlar, âyetlerimize karşı haksızlık ettiklerinden dolayı kendilerini ziyana sokanlardır.**"

Ali İmran 30. ayetinde: "**Herkesin, iyilik olarak yaptıklarını da kötülük olarak yaptıklarını da karşısında hazır bulduğu günde (insan) isteyecek ki kötülükleri ile kendisi arasında uzun bir mesafe bulunsun.**"

Nahl süresinin 111 ayetinde:"**O gün, herkes gelip kendi canını kurtarmak için uğraşır ve herkese yaptığının karşılığı eksiksiz ödenir, onlara asla zulmedilmez.**"

Birde Bakara süresinin 281. ayeti: "**Allah'a döndürüleceğiniz, sonra da herkese hak ettiğinin eksiksiz verileceği ve kimsenin haksızlığa uğratılmayacağı bir günden sakının.**"

Bu hususta Ehli sünnete muhalefet eden, özellikle hadis inkarcılarının gündeme getirdiği akidelerden birisi "Cehenneme bir giren bir daha çıkmaz" şeklinde sözleri vardır. Halbuki bu hadislerde hatta Mütevatir hadislerde açık bir şekilde belirtilir. Kişi günahkar olarak ölürse, günahı kadar yanar, cezasını çektikten sonra çıkar.

Bu gibi ayetlerle delil getiren sünnet inkarcılarına ilk önce Meryem süresinin 71-72 ayetleriyle cevap veririz: "**İçinizden, oraya (Cehenneme) uğramayacak hiçbir kimse yoktur**" prensip olarak bu ayet sünnet inkarcılarının mantığını çürütüyor. Ne şekilde uğrama olursa olsun. Devamında şöyle buyrulur: "**Sonra biz, Allah'tan sakınanları kurtarırız; zalimleri de diz üstü çökmüş olarak orada bırakırız.**" Cehennemden çıkış var demek ki.

Diğer taraftan bir kişi iman etmiş ama iman ile birlikte bir sürü zülüm işlemiştir. Bu zulümlerinin cezasını hiç çekmeden bu adam – Allah'ın dilemesi dışında - Cennete girebilir mi? Cehen-

neme çıkmamak üzere mi girecek? Eğer Cehenneme girip ebedi kalacaksa, ceza bakımından kafirden hiçbir farkı kalmaz! Bu Allah`ın adaletine uygun mudur? Veyahut hiç cezasız geçse bu yine Allah`ın adaletine uygun mudur? Allah'ın merhamet etmesi müstesnadır. Ama Allah Azze ve Celle'nin kullarına vaat ettiği bir şey var: "Herkes yaptığının cezasını görecek" şeklinde. Eğer böyle bir farklılık olmasaydı terazinin bir anlamı olmazdı. İşte onların sahabeye muhalefet ettiği noktalarda cevabı bu. Zilzal süresinin 6-8 ayetlerinde şöyle buyrulmuştur: *"***O gün insanlar amellerini görmeleri (karşılığını almaları) için darmadağınık geri dönüp gelirler. Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür.** *"*

Nebi sallallahu aleyhi ve sellemde şöyle buyuruyor "**İnceden inceye hesaba çekilen bir kimse azap edildi demektir**." Bunun üzerine Aişe radıyallahu anh dedi ki: "Allah Azze ve Celle **o kolay bir hesap ile hesaba çekilecektir** (İnşikak 8) buyurmuyor mu?". Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem şöyle cevap verdi: "**O amellerin arz edilmesi hakkındadır. Fakat inceden inceye hesaba çekilen kimse azaba uğrayacak demektir**." (Allah hesabı kolay olanlardan eylesin).

Tevhid ehlinden olup isyankar, günahkar olan kimseler üç kesime ayrılacaklardır.

Birincileri iyilikleri kötülükten ağır basmış olanlar. Bunlar cennete gireceklerdir ve cehennem ateşi onlara asla dokunmayacaktır. (Allah bizleri bu kullarından kılsın).

İkincileri ise iyilikleri ve kötülükleri birbirine eşit olup günahları sebebiyle cennete giremeyen, fakat iyilikleri kendilerini cehennemden uzak tutan kimselerdir. A'raf ehli denilen kimseler bunlardır. İşte bunlar Allah Azze ve Celle`nin cennet ile cehennem arasında dilediği kadar bırakacağını sözettiği A'raf`ta olacak kimselerdir. Daha sonra cennete girmek için bunlara izin verilecektir. Nitekim Allah Azze ve Celle cennetliklerin cennete cehennemliklerin cehenneme girip birbirlerine seslenmelerini haber verdikten sonra şöyle buyuruyor:

"Onların ikisi arasında bir perde, ve a'raf üzerinde de her birini yüzlerinden tanıyan adamlar vardır. Cennet ehline selamun aleykum diye seslenirler. Bunlar henüz cennete giremeyen fakat oraya girmeyi uman kimselerdir. Gözleri cehennemliklerin tarafına çevrildiği zaman da Rabbimiz bizi bu zalimler topluluğu ile bulundurma diye dua ederler." İşte onlara girin Cennete size hiç bir korku yoktur ve siz üzülecek de değilsiniz denilecektir." (Araf 46-49).

Üçüncü kesim ise büyük günahlar ve hayasızlıklar üzerinde ısrar ederek Allah'ın huzuruna çıkmakla birlikte Tevhid ve imanın aslına sahip bulunan ve kötülükleri iyiliklerine ağır basan kimselerdir. İşte bunlar günahları kadar cehenneme girecek kimselerdir. Cehennem ateşi kimilerinin topuklarına kadar ulaşacak, kimilerin bacakların ortasına, kimilerin diz kapaklarına ulaşacaktır. Hatta aralarından secde izleri bulunan yerler dışında cehennem ateşine yasak kalacak, vücutlarının başka hiçbir tarafı yanmayacaklar olacaktır. Yüce Allah'ın haklarında Peygamberimiz Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem`e ve ondan sonra diğer peygamberlere, velilere, meleklere ve Allah'ın kendilerine ikram ettiği kimselere şefaat etme izni vereceği kesim bu kesimdir. Allah Azze ve Celle bunlar için bir sınır tespit edecek ve şefaatleri ile bunları ateşten çıkaracaktır. Sonra bir sınır daha çizilecek, onlarında ateşten çıkmaları için şefaatte bulunacaklardır ve bu böylece devam edip gidecektir.

Bu şekilde kalbinde hayır namına dinar ağırlığı kadar bulunan herkesi çıkartacaktır. Sonra kalbinde hayır namına yarım dinar ağrılığı kadar, daha sonra buğday tanesi kadar olan kimseler, daha sonra nihayet kalbinde zerre ağırlığı kadar hayır bulunan, hatta zerre ağırlığından bile daha az bulunan kimseleri çıkartıncaya kadar şefaatleri devam edecektir. Sonunda şefaatçiler "Rabbimiz! Biz orada hayır namına hiç bir şey bırakmadık" diyeceklerdir.

Soru: Burada çıkacak olanlar sadece namaz kılanlardan mıdır, namazın terki küfür olmasına rağmen, hiç namaz kılmadığı halde çıkanlar olacak mı?

Cevap: Buhari'nin tevhid babında "Rahmanın azatlıları" hadisi vardır. O hadiste şu hususlar geçer:

İlk şefaatte, Müminler şöyle dediler **'Rabbimiz onlar da bizimle beraber namaz kılarlardı, bizimle beraber oruç tutarlardı, bizimle hacca giderlerdi.' [bizimle cihad ederdi],** buyurdular. Allah şöyle buyuruyor **'Haydi onlardan tanıdıklarınızı çıkartın!'..** devamında **'Ya Rabbi! Çıkartmasını emrettiklerinden kimse kalmadı, hepsini çıkarttık' diyecekler.'** Yani bu sıfatları taşıyan insanlar çıkarıldı, namaz kılan insanların hepsini çıkarttılar ve artık cehennemde namaz kılan kimse kalmadı.

İkinci şefaatte **'Haydi dönün bakın, kalbinde bir dinar kadar hayır bulunan insanları da çıkartın!'Gidecekler, daha birçok insanları da çıkartıp gelecekler. Diyecekler ki; 'Ey Rabbimiz! Emrettiklerinden kimse kalmadı hepsini çıkarttık.'** Müminler insanların kalbinde ne olduğunu bilmezler, Allah buyuruyor ki: **' kalbinde bir dinar kadar hayır bulunan insanları da çıkartın!'** Eğer o insanlar namaz kılanlardan olsaydılar yüzlerinden tanıyacaklardı.

Üçüncü şefaatte **'Haydi dönün kalplerinde yarım dinar kadar hayır bulunanları da çıkartın!' Gidecekler, daha birçok insanı da çıkartacaklar. Sonra Rabbimiz: 'Bize emrettiklerinden kimse kalmadı, onları da çıkarttık' diyecekler.**

Dördüncü şefaatte **'Haydi gidin kalbinde zerre kadar hayır bulunanları çıkartın!' Gidecekler birçok insanı çıkartacaklar; dönüp: 'Rabbimiz emrettiklerinden kimse kalmadı, hepsini çıkarttık' diyecekler.** Ebû Saîd radıyallahu anh şöyle derdi: "Eğer size anlattığım bu hadisi tasdik etmezseniz, **'Şüphesiz Allah zerre kadar zulmetmez; bir hasene olursa, onun karşılığını kat kat verir. Kendi katından büyük ecir verir'** mealindeki âyeti (Nisa, 40) okuyun!"

Ve sonuç :**"Sonra Allah Teâlâ şöyle buyuracak: 'Melekler, peygamberler ve mü'minler şefaat ettiler, geride merhamet edenlerin en çok merhamet edeni kaldı.' Sonra ateşten bir cemaati alacak; nihayet oradan hiç hayır işlemeyenleri kömürlere dönüşmüş bir halde alacak ve onları cennetin yolları üzerinde: 'Hayat nehri' denilen nehre atacak, oradan selin taşıdığı yabani reyhan tohumları gibi çıkacaklar.**

Burada önemli olan: **"Sonra ateşten bir cemaati alacak; nihayet oradan hiç hayır işlemeyenleri kömürlere dönüşmüş bir halde alacak"** yani onlar tamamen yanmışlar ve eğer namaz kılanlardan olsaydı ateş yüzlerine dokunmazdı.

2. Soru: Namazın terki küfür ise bu kimseler ateşten nasıl çıktılar ? şayet bunlar peygamberin tebliğine muhatap olmayan kimseler iseler, neden azap gördüler ?

Cevap : Bu hadis fiil ile failin ayrı değerlendirilmesi gerektiğine delil olan hadislerden birisidir. Bu manada daha başka hadisler de vardır. Mesela Huzeyfe radıyallahu anh'den gelen rivayette "namaz, zekat menasikler nedir bilinmez hale gelene kadar ilim kaldırılacak, böyle bir zamanda ihtiyar iki kimse geçmişteki müslümanlara uyarak sadece anlamını da bilmeden "lailahe illallah" diyecek ve bu söz onlara yetecektir. Yine iman ettiği halde namazın terkinin küfür olduğu hükmünün kendilerine ulaşmadığı, namazın terkini küfür değil de, büyük günah zanneden kimseler bu hadisin kapsamına dahildir. İlim ve vahyin tebliği kendisine ulaşmadığı halde fıtratıyla rabbini bilenler de böyledir.

Yani insan fıtrat üzere doğar, dıştan bir etki bu fıtratı bozmadığı sürece insan - vahyin bildirmediği konularda - bazı doğruları bulabilecek kapasitededir. Bir kimseye yalanın, haklara teca-

vüzün, hırsızlığın ve bunlar gibi fıtrata aykırı fiillerin çirkinliğini anlatmak için vahye ya da peygamberin tebliğine ihtiyaç yoktur.

İnsan, fıtratını korumuşsa bunların çirkinliğini anlar. Vahiy ya da peygamberin tebliği ise insana fıtri yetenekleriyle, aklı ve hisleriyle tespit etmekten aciz kaldığı bilgilerle hitap eder. Önce mucize dediğimiz olaylar, aklı boyun eğdirir, bu mucizeler akla "Bu mucizenin sahibini tasdik etmen gerekir" dedirtir ve bu aşamadan sonra vahye teslimiyet gelir. Ancak insan vahye ulaşmadan önce de bazı konularda sorumludur. Mesela cesedinin yakılmasını emreden adamı düşünün, bu adam Allah'ın huzuruna çıkacağı bilgisine sahip idi, korkusu vardı, ama Allah'ın cüzleri bir araya getirip cesedini diriltebileceği bilgisine sahip değildi. Kişi müslüman olduğunda kendisine ulaşan vahiy bilgilerinden sorumlu olduğu gibi, aynı şekilde fıtri anlamdaki sorumluluğu da devam etmektedir. Yine müslüman olan kul, hiçbir şekilde yalan söylememesi gerektiğini fıtratıyla anlamıştır, müslüman olunca bu bilgisi teyid edilmiştir. Sonra bu şahsa üç yerde yalana ruhsat verildiği bilgisi ulaşsa, fıtratına (yani aklına) aykırı görünse dahi bu bilgiye teslim olmak durumundadır. Ama hadis kendisine - sahih bir yol ile - ulaşmamışsa bu hadisin içeriğine muhalefet etmesinden dolayı kendisine günah yazılmaz. Allah en iyi bilendir.

Ameli ne olursa olsun Tevhid üzere ölen hiçbir kimse cehennemde ebedi kalmayacaktır. Fakat aralarından imanı daha güçlü, günahları daha hafif olan kimseler; hem Cehennem ateşinde daha hafif azap görecekler, hem de daha kısa bir süre kalacak, daha çabuk çıkacaklardır. Günahları daha büyük, imanları daha zayıf kimseler ise daha sonraya kalacaklardır. Bu hususta sayılamayacak kadar hadis vardır. Örnek olarak şu hadisi gösterebiliriz. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem buyuruyor: "**Her kim "La ilahe illallah" diyecek olsa bir gün gelecek ona mutlaka fayda verecektir, bundan önce ise isabet edenler edecektir**." diyor. (Bezzar ve Taberani rivayet etmişler, Elbani sahih demiştir).

Had cezaları, bir kimseye işlediği suçtan dolayı uygulansa, zina ettiğinden dolayı recmedilse veyahut sopa vurulsa veyahut hırsızlıktan dolayı eli kesilse bunlar o *kimseler için kefaret* olur *mu? O günahın ahirette göreceği cezasını tamamen örter mi?*

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem etrafında sahabelerin bulunduğu bir günde onlara şöyle buyurdu: "**Bana Allaha hiç bir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, elleriniz ve ayaklarınız arasında iftirada bulunmamak. Maruf olan hiç bir hususta itaatsizlik etmemek üzere biat ediniz. Sizden bunun gereğini eksiksiz olarak yerine getirenlerin ecrini vermek Allaha aittir. Her kim bunlardan herhangi birisini işler de, bu sebeple dünya hayatında cezalandırılacak olursa, o ceza onun için bir kefaret olur. Kim bu günahlardan herhangi birini işlerde Allah da onu setrederse, dünyada örterse o kişinin durumu Allah'a kalmıştır. Dilerse affeder dilerse cezalandırır.** (Buhari ve Muslim).

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şirkden başka günahları saymıştır burada. Ubade radıyallahu anh;"Biz de bu şartlar üzere peygambere biat ettik" diyor.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ifade ettiği "O Allah'a kalmıştır dilerse affeder dilerse cezalandırır" sözleri ile daha önceki hadiste "kötülükleri iyiliklerine ağır basan kimse cehenneme girecektir" hükmünün araları nasıl bulunur?

Bu ikisi arasında her hangi bir zıtlık yoktur. Çünkü Allah Azze ve Celle birisini affetmek istediği takdirde onu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem amellerin arz edilmesi hakkında açıkladığı gibi kolay bir şekilde hesaba çeker. Bunun nasıl yapılacağı hususunda da şöyle buyurmuştur: "**Sizden herhangi bir kimse aziz ve celil olan rabbine o kadar yaklaşır ki, nihayet rabbi onun üzerine örtüsünü koyar ve şunu şunu yaptın der. Kul evet der. Yüce Allah şunu**

şunu yaptın der, kul evet der. Böylece işlediklerini ona söyletir. Sonra söyle buyurur: "Ben dünyadayken seni setrettim(gizledim), bu gün de bu günahlarını sana bağışlıyorum"[641]

[641] Buhari (5/214, 8/203); Muslim (8/105)

Kâfir ve Müşrik Olarak Ölen Bağışlanmaz

٤٠- ومن لقيه كافراً عذبه ولم يغفر له.

40- Kâfir olarak Allah'ın huzuruna çıkan kimseye azap eder ve onu bağışlamaz.

Hafız Ahmed b. Hakemî'nin İ'lamu's-Sunneti'l-Menşure eserinde: İmanın zıddı küfürdür, nasıl ki iman; dalları olan bir kök ise, küfür de dalları bulunan bir köktür. Küfrün esası da, kökü de büyüklenmeyi ve isyanı gerektiren inat ve başkaldırmadır. Buna göre bütün itaatler imanın dallarıdır. Bundan dolayı Kur'an ve Sünnetin naslarında bu itaatlerin birçoğuna iman adı verilmiştir. Bütün masiyetler (günahlar) de aynı şekilde küfrün dallarıdır. Bu anlaşıldığı takdirde küfrün iki türlü olduğu da açığa çıkmış olur. Birincisi büsbütün imandan çıkaran büyük küfürdür. Bu kalbin sözüne ve ameline veya onlardan birisine aykırı düşen küfürüdür. Diğeri ise imanın kemali ile bağdaşmayan fakat bununla birlikte mutlak imana aykırı düşmeyen, yani imanı tamamen iptal etmeyen, kişiyi İslam dairesinin dışına çıkartmayan küçük küfürdür. Bu kalbin sözüne de ameline de aykırı olmayan ama bununla da bağdaşmayan amelî küfürdür.

İmanın söz ve amel olduğunu açıkladık. İman kalbin ve dilin sözü ile kalbin ameli ve azaların amelidir dedik.

Kalbin sözü; tasdik etmektir.
Dilin sözü; İslam sözünü ifade etmektir. Yani; "Ben Müslümanım" demek veya kelimeyi şahadeti söyleyerek dile getirmektir.
Kalbin ameli; niyet ve ihlastır.
Azaların ameli; Azalarla yerine getirilmesi gereken fiilleri yerine getirmektir.

Bu dört hususun tamamı, yani kalbin sözü ve ameliyle. Dilin sözü ve azaların ameli ortadan kalktığı takdirde, iman da tamamıyla ortadan kalkar. Kalbin tasdiki ortadan kalkacak olursa geride kalanların da faydası olmaz. Tıpkı münafıkların ibadetleri, cihatları vb. gibi. Çünkü kalbin tasdik etmesi ve inanılması gereken hususlara inanmak, bu amellerin fayda vermesi için, olmazsa olmaz şarttır.

Mesela bir kimsenin Allah'ın isim ve sıfatlarını veya Allah'ın rasulleriyle gönderip kitaplarında indirdiği herhangi bir hususu yalanlaması buna örnektir.

Doğruluğuna itikat etmekle birlikte kalbin ameli ortadan kalktığı takdirde ehli sünnetin icma ile kabul ettiği görüş; bunun ortada kalkmasıyla beraber imanın da ortadan kalkacağı ve artık kalbin amelinin yokluğu halinde, tasdik etmenin fayda vermeyeceği şeklindedir.

Kalbin ameli ise sevmesi ve itaat etmesidir. İblis, firavun, firavunun kavmi buna örnektir. Yahudiler rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in doğru söylediğine inanıyorlardı. Hatta gizli ve açık bunu dilleriyle de ifade ederek: "O yalancı değildir, fakat biz ona uymayız ve ona iman etmeyiz" diyen ve tasdiklerinden yararlanamayan müşriklerin durumu da tıpkı bunun gibidir.

Küfrün Çeşitleri

Şimdi kişiyi İslam dairesinin dışına çıkaran küfrün bir takım çeşitlerini görelim. Bunlar dört çeşittir:

1. Cehalet küfrü, bilgisizlik ve yalanlama küfrü
2. Cuhud; inkar etmek

3. İnat ve istikbar (büyüklenme)

4. Münafıklık küfrü

Kureyş kafirlerinin çoğunda, onlardan önce de Yüce Allah'ın haklarında şu ayetleri indirdiği diğer ümmetlerde görünen gizli ve açık küfürdür. Mesela: **Onlar, Kitab'ı ve peygamberlerimize gönderdiklerimizi yalanlayanlardır. Onlar yakında (gerçeği) anlayacaklar!** (Mu'min 70) Onlardan bulunan yalanlama zikrediliyor ve bir de Allah Azze ve Celle “yakında bilecekler” diyor, burada bir bilgisizlikten bahsediyor Allah Azze ve Celle. Ama onlar peygamberin getirdiği şeyi biliyorlar ve yalanlıyorlardı. Onlarının bilgisizlikleri; sözlerinin, yalanlamalarının ve ortaya koydukları fiillerinin neticesini, neyle karşılaşacaklarını, karşılaşacakları şeyin boyutunu bilmemeleridir. Böyle bir bilmemezlik kişiye mazeret olmuyor ama yaptıklarının şirk olduğunu biliyorlardı, şirk olmasına rağmen buna devam ediyorlardı. Hatta atalarını delil getiriyorlardı, “Biz atalarımızı bu yolda bulduk, senin yüzünden terk mi edeceğiz?” diyorlardı.

Ondan sonra Araf suresinin 199. ayetinde “...**cahillerden yüz çevir**.” buyruluyor. Burada Allah Azze ve Celle`nin cahil dediği kimseler şirklerini, şirk koştuklarını bilen kimseler. Mesela Zumer suresinin 3. ayetinde kendilerine bir takım dostlar edinenler ne diyorlar? “**Onlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz, derler**”. Yani ibadet ettiklerinin farkındalar ve bunu da itiraf ediyorlar zaten.

Peygamberler ise müşriklere ne diyorlar? “İbadet sadece Allah'ın hakkıdır başkasına yönlendirmeyin” diyorlardı. Dava, mücadele bunun üzerineydi. Allaha inanç var, Allaha iman var ama ibadetin sadece Allah’a yönlendirilmesinde problem vardı. Onlar ne diyorlardı? Melekler olsun, Cinler olsun, Yıldız olsun, Ay olsun veyahut Salih kimseler olsun hatta peygamberler olsun, bunlar dinde belli mertebelerde oldukları için “Allah bunlara yetki vermiştir, yetki verdiyse bunlara ibadet de edilir” demişlerdir. Ve: “Biz onlara ibadet ediyoruz, onlara ibadet etmemiz Allah’a ibadetin tamamındandır” diyerek hiç bir delilleri olmadığı halde bunu yerine getiriyorlardı.

Peygamberler ise buna karşı çıkıyorlardı. Onlar ibadet ettiklerinin farkındaydılar, bugünkülere ise bu ayeti hatırlattığımız zaman ne diyorlar? “Biz onlara ibadet etmiyoruz ki” diyorlar. İşte bu kendilerine tekfire mani olan bir cehaletten kaynaklanıyor, çünkü yaptıkları şeyi Allah’tan ve Resulden olduğuna inandıkları için yapıyorlar. Ya bir ayeti hatalı tevil ederek yahut – sahih olanını tevil ederek ya da zayıf ve uydurma rivayetleri delil getirerek - bir hadise dayandıklarını öne sürüyorlar! Allah'ın ve resulünün meşru kıldığını zannettikleri bir şeye dayanarak yapıyorlar. Çünkü kendileri La ilahe illallah sözünü söylemekle diğer bütün batıl dinlerden teberri etmişler, “biz Müslümanız” demişler “Hiristiyanlığı da, Yahudiliği de, Demokarasiyi de, şunu da bunu da hepsini de reddediyoruz. Allah'ın Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem gönderdiği dinin dışında tüm dinlerden uzaklaşıyoruz, benim dinim İslam'dır. Benim dinimde Allah ve resulünün sünnetine uymak vardır” diyorlar!.

Lafzen bunu söylüyor buna inkıyad ediyor, kalbinden bunu tasdik ediyor ama uygulama boyutunda hata ediyor! Fiil şirk veya küfür olmakla beraber, bu kasıtlı bir şirk veya küfür değil. Bu toplumda tevhide muhalif davranan insanların çoğu hem de İslami cemaat dediğimiz, İslam adına mücadele eden kimseler bunlar. Yani adamlar Allah için mücadele etmek istiyor, din için mücadele etmek istiyor, bilmeden yapıyorlar. Şayet bunlar tıpkı Mekke’li müşrikler gibi bilerek yapsalardı, getirdiklerinin ataları taklitten ibaret olduğunun farkında olsalardı, bunda direnmezlerdi. Bunlar “La ilahe illallah” sözüyle yaptıklarının çelişkili olduğunun farkında değiller. Mekke’li müşrikler ise bunun farkındaydı, atalarının hatırına biz bu yolu böyle bulduk biz buna uyarız diyorlardı.

Neml süresinin 83-84 ayetinde şöyle buyruluyor: “**Ayetlerimizi yalan sayanlardan bir cemaat toplarız da onlar toplu olarak (hesap yerine) sevk edilirler. Nihayet, geldikleri zaman Allah buyurur: Siz benim âyetlerimi, ne olduğunu kavramadan yalan saydınız öyle mi? De-**

ğilse yaptığınız neydi?" Devamında yine bu manada ikazlarda bulunuyor Allah Azze ve Celle. Sonra Yunus suresi 39. ayetinde şöyle buyuruyor

"**Hayır, onlar, ilmini kavrayamadıkları, ve tevili kendilerine gelmemiş olan bir şeyi yalanlamaktadırlar.**" Şimdi ayetlerin muhatabı olan kavme baktığımızda ne üzerindeler? "Atalarımız" diyorlar, Allah'tan mı delil getiriyorlar? Değil! "Atalarımız" dediler, yani atalarını Allah'ın dininde ekleme çıkarma yapabilme pozisyonda gördüler. Böylelikle şirkin içerisine düşmüşlerdir. Bid`atler de bugün bu seviyededir. Bu yüzden Bid`atler insanların şirke adım atmasına en büyük basamak olmuştur. İnsanlar kendi görüşleri ile, kendi tercihleri ile, kendi güzel görmeleriyle dine birtakım ibadetler ekliyorlar veya çıkarıyorlar! Bid`atler bu şekilde gerçekleşiyor. Bu ayetler küfrün mahiyetini açıklıyor. Bunun yanı sıra bir çok ayet vardır ki Allah Azze ve Celle bu ayetlerde muahezenin/sorumluluğun ancak ilimden sonra olduğunu bildirir. Kişinin mes'ul olmasının ancak kendisine ulaşan bir bilgiden sonra olduğunu bildirir. Mesela fıtrat boyutunda meseleleri ele alırken, kul üzerinde fıtratın bir delili vardır; Allah'ın varlığını bir kimsenin inkar etmesi, - ister cahil olsun ister alim olsun yani bir şeyler okumuş görmüş araştırmış olsun fark etmez - Allah`ın varlığını inkar etmesi o kişiyi doğrudan kafir yapar. Ama dinle gelen, vahiyle gelen, Peygamberin tebliği ile gelen herhangi bir meselede bir insan mazur olurken diğer insan mazur olmayabilir. Bu, tebliğin kendisine ulaşmasına bağlıdır.

Mesela Cenneti ve Cehennemi bir kişi inkar etse, "bu küfürdür" deriz. Bu mutlak bir ifade ama muayyen şahıslara geldiğimizde bir kimse vardır ki Cennet ve Cehennem hakkında ona vahiy tebliği ulaşmamıştır veyahut peygambere ulaşmamıştır, aklıyla da Cenneti Cehennemi bilemez. O sadece Allah'ın varlığını bulmuştur ve ona inanmıştır, bu kimse mazur oluyor. Cennete ve Cehenneme iman etmemesi o kimse için mazeret oluyor. O, Fıtratıyla yani aklıyla bilebileceği şeylerden sorumlu. Buna muhalefet veya muvafakat ettiğinde, Allah Azze ve Celle onu günahkar veyahut itaatkâr olarak değerlendirir.

Mesela insan, fıtratıyla yalanı çirkin görür. Başkasına yalan söylese bu hoşuna gitse bile başkasının yalan söylemesinden hoşlanmaz. Bu vicdani mesuliyettir, fıtri mesuliyettir. Bu boyut geçti, insan Peygambere muhatap oldu, Peygamberin davetine; vahyin tebliğine muhatap oldu, bu sefer vahiyden kendisine ne ulaşmışsa ondan mesul olur. Ulaşmadıklarından yine mesul olmaz. Mesela düşünün, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem birtakım davetçiler gönderiyor, bir takım bölgelere uzak diyarlara veyahut uzak diyarlardan elçiler geliyor. Peygamberden ne duyduysa onu öğreniyor gidiyor ama o gittikten sonra, bir ayet nazil oluyor ve öncekini nesh ediyor. Hükmünü ortadan kaldırıyor veyahut da yeni bir emir geliyor. Bu adam bunu bilmediği için, haber kendisine ulaşmadığı için, onunla amel edemiyor. Sonradan nazil olan bilgi akide ile ilgili bir konu da olabilir. Bu bilginin kendisine ulaşmadığı kimse, ondan sorumlu olmaz.

Umumi/genel bir ifadeyle diyoruz ki; "cehalet mazerettir". Bu umumum dışında kalan, istisna edilen; "cehaletin mazeret olmadığı yerler" var. Bu cehaletin mazeret olmadığı yerler dinde zorunlu olarak bilinmesi gereken şeylerdir. Herkesin mutlaka bilmesi gereken şeylerdir. Mesela İslam'a "La ilahe illallah" sözüyle girildiğini herkes bilir/bilmesi gerekir. İslam'a girerken Allah dışında kendisine ibadet edilen her şeyden teberri edilmesi gerektiğini herkes bilmek zorundadır. Ama bunu söylediği halde, "La ilahe illallah" dediği halde ve tağutu inkar ettiği halde Allah dışında ibadet edilenleri reddettiği halde bir kimse ibadetin anlamları konusunda yaptığı şeylerin bazısının ibadet olduğunu bilmeyebilir.

Veyahut tevhidi bozduğunun farkında olmayabilir. Tıpkı Zatu Envat olayına muhatap olan kimseler gibi. Bu kimseler La ilahe illallah demiş, sonra ne yapmışlar? İslam`a girmişler, bu bilgileri, yani "La ilahe illallah"la İslam`a girdikleri ve tevhide dahil bazı bilgileri, onların Müslüman olmasına, Müslüman hükmü verilmesine yetmiş ama, bilgide "La ilahe illallah" sözünün tüm manalarını bilme hususunda eksik kaldıkları Zatu Envat olayıyla ortaya çıkmıştır! Burada önemli olan onların bilgilerinin eksik olmasının, kendilerinin "Müslüman" olmalarına engel olmamasıdır.

Hatta Ahmed bin Hanbel`in sahih bir tarikle rivayetinde bir takım kavim "Ey Allah'ın resulü biz ancak iki vakit namaz kılarız" diyorlar, Allah resulü onlardan kabul ediyor fakat onlar dini anlayınca, imanı içince, beş vakit namaz kılmadan edemez hale geldiler! Allah resulü onlara imanı anlamaları için böyle bir fırsat vermişti. İmanı anladıkları zaman İslam onlarda zuhur etmeye başlamış, beş vakiti tam kılmaya başlamışlardı. Zatu Envat olayında ise Allah resulü onların yaptıklarını şirk olduğunu, ilah kelimesini doğru anlamadıklarını, eksik anladıklarını belirtiyor. Fakat onlar eksik anlamalarına rağmen ilk defa "La ilahe illallah" dediklerinde Allah Resulü onlardan bu sözü kabul etmişti. Yani bilmede eksikliğe rağmen islamın kabulü var. Biz bu eksiklikleri bilemiyoruz, yani bir kimse "La ilahe illallah" dedi, Müslüman oldu, "ben Müslümanım" dedi. Biz: "Dur bakalım sen La ilahe illallah`ın şu ve şu manalara geldiğini, "La ilahe illallah"`ı şu ve şu fiillerin ortadan kaldırdığını biliyor musun?" diye onun İslam'ını kabul etmemek için yani tekfir edebilmek için sorma hakkımız yok.

Bizim işimiz naslar ile vicdanları, fıtratları karşı karşıya getirmektir. Yani işin başında şu hadisi gösterelim: "**Kim namazı terk ederse kafir olur**." Ben bu hadisi okuduğumda vicdanım bana ne diyor? "Ebu Muaz! Sen namazı terk edersen kafir olursun, kendine iyi dikkat et!" Şimdi ben bu bilince vardığıma göre; kendi adıma kabullendiğim bu hükümle, karşımdakini doğrudan doğruya hükme muhatap alamıyorum. Yani "Kim namazı terk ederse.. hadisinden dolayı falan kafirdir, filan kafirdir" şeklinde hareket edemiyorum. Onu hemen naslarla karşı karşıya bırakıyor ve deliller böyle! Diyorum. Adam ne yapıyor? "O zaman bu kadar alimler söyle demiş, şu söyle demiş, bu böyle demiş, bu kadar alim yanında senin konumun nedir?", diye şüphelerini teker teker dile getirmeye başlıyor. Bu, o kimseden kaynaklanan bir şüphe olmakla beraber, imanını iptal eden bir şüphe değil. Onun şüphesi; nasları doğru anlama hakkındaki şüphe, imanın kökündeki bir şüphe değil.

İkinci çeşit küfür: Cuhud/inkar küfrü. İçten içe hakkı bilip tanımalarına rağmen açıktan açığa hakkı gizlemek ve ona itaat etmemekle ortaya çıkan bir küfürdür. Firavun'un ve kavminin Mûsâ aleyhisselam'a küfretmeleri, Yahudilerin Muhammed *sallallahu aleyhi ve sellem*'e küfretmeleri gibi. Yüce Allah Firavun ve kavminin küfürleri hakkında şöyle buyurmaktadır: ***"Kalbleri onlara inandığı halde zulümle büyüklenmeleri sebebiyle onları inkâr ettiler."*** *[en-Neml, 27/14]*

Yahudiler hakkında da şöyle buyurmaktadır: ***"İşte o tanıdıkları (peygamber) kendilerine gelince ona küfrettiler."*** *[el-Bakara, 2/89]* Bir başka yerde de şöyle buyurmaktadır: ***"Bununla birlikte içlerinden bir grup bilip durdukları halde yine de mutlaka hakkı gizlerler."*** *[el-Bakara, 2/146]* yani buradaki cuhud nasıl meydana gelmiş demek ki? Kalbin tasdiki yerinde ama dil inkar ediyor, karşı çıkıyor.

Üçüncüsü İnat ve istikbâr küfrü. Yani hakka karşı büyüklenme küfrü. Bu, hakkı kabul etmekle birlikte hakka bağlanıp, ona itaatten sonra ortaya çıkan küfürdür. İblis'in küfrü buna örnektir. Çünkü Yüce Allah onun hakkında şöyle buyurmaktadır: ***"İblis müstesna. O dayattı, kibirlendi zaten kafirlerden idi."*** *[el-Bakara, 2/34]*

İblis'in Yüce Allah'ın secde etme emrini verdiğini inkâr ve kabul etmemesi imkânı yoktur. O Yüce Allah'ın emrine itiraz etti ve bu emri verenin hikmet ve adâletine dil uzatarak şöyle dedi: ***"Ben bir çamur (parçası) olarak yarattığın kişiye secde eder miyim?"*** *[el-İsra, 17/61]*

Yine o şöyle demişti: ***"Ben kuru bir çamurdan, değişmiş ve şekillenmiş bir balçıktan yarattığın bir beşere secde edecek değilim."*** *[el-Hicr, 17/33]*

Yine şöyle demişti: ***"Ben ondan daha hayırlıyım, beni ateşten yarattın, onu da çamurdan yarattın."*** *[el-A'raf, 7/12]*. Yani böylece firavunun kavmiyle veyahut Yahudilerin durumu ile iblisin durumu açıkca burada ayrıldı. "*Allah emir verdi evet ama Allah'ın emri hiç yerinde değil*"

diyor bu. *Allah`ın emri yerinde değil ben bu emre uymam* demeleri gibi. Günümüzde bazılarının "*İslam'da böyle bir emir varsa ben Müslüman değilim*" demeleri gibi.

Dördüncüsü Münafıklık küfrü. Bu insanlara karşı riyakârlık olsun diye zahiren emre itaat ediyor görünmekle birlikte kalbin tasdîk etmemesi ve gerekli ameli yerine getirmemesi ile ortaya çıkar. İbn Selûl'un ve taraftarlarının küfrü ile Yüce Allah'ın haklarında şöyle buyurduğu kimselerin küfrü gibi:

*"**İnsanlardan öyleleri vardır ki, Allah'a ve âhiret gününe îmân ettik derler de; mü'min değildirler. Allah'ı ve mü'minleri aldatmaya çalışırlar. Ama kendilerinden başkasını aldatamazlar da yine farkına varmazlar. Kalblerinde hastalık vardır. Allah da hastalıklarını arttırdı. Yalan söyledikleri için onlara elemli bir azab vardır... Şüphesiz ki Allah her şeye kadirdir.**" [el-Bakara, 2/8-20]* bunların dışında daha pekçok âyet-i kerîme bu küfür türünü dile getirmektedir.

Zina Eden Evli Kimsenin Recmedilmesi

٤١- والرجم حق على من زنا وقد أحصن إذا اعترف أو قامت عليه بينة.

41- Evli iken zina eden kimse bunu itiraf ederse veya zina ettiğine dair delil ortaya koyulursa, onun recm edilmesi haktır.

٤٢- وقد رجم رسول الله ﷺ.

42- Nitekim Rasûlüllâh ﷺ recm cezası uygulamıştır.

٤٣- وقد رجمت الأئمة الراشدون.

43- Raşid imâmlar da recm cezasını uygulamışlardır.

Şerh:

RECM CEZASI

Recm ilk önce ayetle sabitti. Tilaveti nesh edildi, hükmü sünnetle sabit kaldı. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in recm cezası uyguladığı hakkındaki rivayetler mütevatirdir. Toplam 20 sahabeden rivayet edilmiştir.[642] Bunlardan bazıları şu şekildedir:

Ebu Hureyre radıyallahu anh şöyle demiştir: Sizler Rasullullah sallallahu aleyhi ve sellem'in huzurunda bulunduğunuz sırada birden bedeviler den bir adam ayağa kalktı ve;

"Ya Resulullah! Benim için Allah'ın kitabı ile hükmet!" dedi. Akabinde ona muhasımı olan kimse de ayağa kalktı ve:

"Ya Resulallah! Hasmım doğru söyledi. Sen onun için Allah'ın kitabı ile hükmet ve söz söylemek üzere bana izin ver!" dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de ona:

"Sözünü söyle buyurdu. O da şöyle dedi:

"Benim oğlum, bu Arabinin yanında ücretle çalışan bir kimse idi. Oğlum bunun karısı ile zina etmiş. İnsanlar bana oğlum üzerine taşlanmak cezası olduğunu haber verdiler. Ben bu adama oğlum adına yüz koyun ve bir de cariyeyi fidye vererek oğlumu bu cezadan kurtardım. Bundan

---

[642] Bkz. Kettani Nazmu'l-Mutenasir (183)

sonra ben bu meseleyi ilim ehlinden sordum. Onlar da bana onun karısı üzerine taşlama cezası düştüğünü, benim oğluma da ancak yüz değnek vurulma ile bir yıl gurbete sürgün edilmek üzere, ceza olduğunu haber verdiler!" dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de:

"Nefsim elinde olan Allah'a yemin ederim ki ben sizin aranızda elbette Allah'ın kitabı ile hükmedeceğim. Cariye ile koyunları kendi sahibine geri veriniz. Senin oğluna gelince: onun üzerinde yüz değnek cezası ve bir yıl gurbete sürgün edilme cezası vardır, buyurdu. Bundan sonra Eslem kabilesin den bir adam olan Uneys'e de:

"Sana gelince ya Uneys! Sende bu adamın karısına git tahkikini yap, eğer kadın suçunu itiraf ederse onu recm et buyurdu. Ravi: Uneys o kadına gitti, kadının suçunu itiraf etmesi üzerine, Uneys ona taşlama cezası uyguladı demiştir.[643]

Abdullah b. Abbas radıyallahu anhuma'dan: Ömer b. El-Hattab radıyallahu anh Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in minberi üzerine çıkmış halde iken şöyle dedi:

"Hiç şüphe yok ki Allah, Muhammed'i hak peygamber olarak gönderdi. Ona indirilen bu kitabın içinde "recm ayeti de vardı" Biz bu ayeti okuduk ezberledik ve onu anlayıp belledik. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem recm etti, bizde ondan sonra recm ettik. Böyle olduğu halde insanlara zaman uzayıp da onlardan birinin: "Biz Allah'ın kitabında recmi bulamıyoruz" demesi ve böylece Allah'ın indirmiş olduğu bir farizayı, terk suretiyle dalalete düşmelerinden korkarım. Hiç şüphesiz ki Allah'ın kitabında evli erkek ve kadınlardan olup da zina eden ve zinasında beyyine bulunan yahut da gebelik ve itiraf bulunmasıyla zinası sabit görünen kimse üzerine recm bir haktır.[644]

Ömer b. el-Hattab radıyallahu anh'den rivayet edilmiştir ki: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem recm etti; Ebu Bekr recm etti; ben de recm ettim. Allah'ın kitabına ilave etmiş olmaktan çekinmemiş olsam onu muhakkak mushafa yazardım. Çünkü ileride bazı kavimlerin gelip onu Allah'ın kitabında bulamayınca inkâr edeceklerinden cidden korkuyorum.[645]

Ömer b. El-Hattab radıyallahu anh, insanlara hutbe okumuş ve şöyle demiştir: "Uyanık olunuz; bazı kimseler: Recm de ne oluyormuş? Allah'ın kitabında değnek cezası var diyorlar. Muhakkak ki Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem recmi uygulamış ve ondan sonra biz de uygulamışızdır. Şayet bazı kimseler: Ömer Allah'ın kitabından olmayan bir şeyi Allah'ın kitabında ziyade etti dememiş olsalardı, o ayeti nazil olduğu gibi Kur'an'a koyardım."[646]

Ebu Ya'la Kesir b. Salt'dan rivayet ediyor: Biz Mervan'ın yanındaydık, içimizde Zeyd radıyallahu anh de vardı. Zeyd radıyallahu anh: biz zina eden ihtiyar erkeği ve ihtiyar kadını mutlaka

---

[643] Buhari (6827), Muslim (1697) Tirmizi (1433)
[644] Buhari, Muslim (1691) Ebu Davud (4418) Tirmizi (1431)
[645] Sahih. Tirmizi (1432)
[646] Sahih. Ahmed (1/29), Nesai Sunenu'l-Kubra (4/272)

recm edin, diye okurduk, dedi. Mervan: onu mushafa yazmadın mı? Diye sordu da, o şöyle dedi: Biz bunu zikretmiştik. Ömer b. El-Hattab radıyallahu anh da içimizdeydi. Size bu hususta yeterli bilgi vereyim mi? Dedi, Biz: Nasıl? Diye sorduk. Şöyle dedi: Bir adam Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'e; "Ey Allah'ın elçisi, bana recm ayetini yazdır" dedi. Allah Resulü sallallahu aleyhi ve sellem: "Şimdi yazdıramam" veya benzeri bir söz söyledi.[647]

Abdullah b. Ömer radıyallahu anhuma'dan: Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem'e zina etmiş bir Yahudi erkeği ile bir Yahudi kadını getirildi. Bunun üzerine Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem Yahudilerin yanına kadar gidip:

"Sizler zina edenlerin üzerine Tevrat'ta ne cezası buluyorsunuz? Diye sordu. Onlar:

"Biz zina eden erkek ile kadının yüzlerini karartır, onları bir hayvan üzerine yükler, yüzleri biri birinin aksine gelecek surette oturtup ve böylece onları dolaştırıp teşhir ederiz dediler. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem:

"Eğer doğru söyleyenler iseniz Tevrat'ı getirin buyurdu. Onlar Tevrat'ı getirdiler ve onu okumaya başladılar. Nihayet "recm" ayeti üzerine elini koydu da iki eli arasını ve arkasını okudu. O sırada Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem ile beraber bulunan Abdullah b. Selam radıyallahu anh, Peyganber sallallahu aleyhi ve sellem'e:

"Ona emret de elini kaldırsın" dedi. Genç elini kaldırdı. Birde baktılar ki "recm" ayeti elinin altındadır. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem zina eden erkek ve dişi yahudilerin "recm" edilmeler ini emretti. Onlar da "recm" olundular.[648]

Ubade b. Samit radıyallahu anh şöyle dedi. Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:

"Benden alınız! Benden alınız! Muhakkak ki Allah zina yapan kadınlar için bir yol tayin etmiştir. Evlenmemiş olan evlenmiş olanla zina ederse bunların her birine yüz değnek ve bir sene sürgün cezası vardır. Evli veya dul olanla zina ederse bunların her birine de yüz değnek ve recm cezası vardır."[649]

Ebu Hureyre radıyallahu anh'den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem mescidde iken müslümanlardan bir kimse yanına geldi ve ona bir nida edip:

"Ya Rasulullah! Ben zina yaptım dedi. Peygamber ondan yüz çevirdi. Bu sefer o zat peygamber in yüzünü döndürdüğü tarafa geçip yine:

---

[647] Nesai Sunenu'l-Kubra (4/271) Beyhaki (8/367) Ziyau'l-Makdisi el-Muhtare (1/220)
[648] Buhari (4556), Muslim (1699)
[649] Muslim (1690)

“Ya Resulullah! Ben zina ettim dedi. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem ondan yüz çevirdi. Nihayet o zat bu itirafı dört kere tekrarladı. Bu şekilde kendi aleyhine dört kere şehadet edince Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem onu çağırıp:

“Sende delilik var mı?” Diye sordu o zat:

“Hayır” dedi. Rasulullah:

“Sen evli misin?” Diye sordu. O zat:

“Evet” dedi. Bunun üzerine Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem oradakilere:

“Bunu götürünüz ve recm ediniz” emrini verdi.[650]

Cabir b. Abdillah radıyallahu anhuma şöyle diyordu: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem Eslem kabilesinden bir adamı, Yahudilerden bir adamı ve onun zina ettiği kadını recm etti.”[651]

---

[650] Muslim (1691)
[651] Muslim (1701)

Sahabelerden Birine Buğzeden Bidatçidir.

٤٤- ومن انتقص أحداً من أصحاب رسول الله ﷺ أو أبغضه لحدث كان منه أو ذكر مساوئه كان مبتدعاً حتى يترحم عليهم جميعاً، ويكون قلبه لهم سليماً.

44- Rasûlüllâh ﷺ'in sahâbelerinden birini küçük gören veya yaptığı bir şeyden dolayı onlardan birine buğuz ederek kötülüklerini dile dolayan kimse, ashâbın hepsini rahmetle anmadıkça ve kalbi onlar için selim olmadıkça bid'atçı olur.

Şerh:

Ümmetin Selef'inin Sahabeler Hakkındaki Akidesi:

Allah Teala buyurur ki; "**Onlardan sonra gelenler derler ki: "Rabbimiz, bizi ve bizden önce inanan kardeşlerimizi bağışla, kalplerimizde inananlara karşı bir kin bırakma! Rabbimiz! Sen çok şefkatli, çok merhametlisin!**"(Haşir 10)

Müslim, Sahih'inde; Hişam Bin Urve – babası tariki ile rivayet ediyor; "Aişe radıyallahu anha bana dedi ki;

"Ey yeğenim! Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabı için bağışlanma dilemek emrediliyor, onlar ise sövüyorlar."[652]

İbn Cerir, Tefsir'inde geçen ayeti tefsir ederken; Katade'den rivayet ediyor; "Allah teala, Resulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in, muhacir ve Ensar'dan olan sahabilerini zikrettikten sonra bu ayette, onlardan sonra gelen üçüncü bir taifeyi şu şekilde zikretmiştir;

"**Onlardan sonra gelenler derler ki: "Rabbimiz, bizi ve bizden önce inanan kardeşlerimizi bağışla, kalplerimizde inananlara karşı bir kin bırakma! Rabbimiz! Sen çok şefkatli, çok merhametlisin!**" bu müslümanların, Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sahabeleri hakkında bağışlanma dilemelerini emretmiş, onlara dil uzatmayı yasaklamıştır."[653]

Ahmed Rahimehullah, Fadailu's-Sahabe'de; İbn Ömer radıyallahu anhuma'dan rivayet ediyor; "Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabına dil uzatmayınız! Onların bir saatlik kıyamı, sizden birinin ömür boyu işlediği amelden hayırlıdır."[654]

Ahmed, Müsned'de; Abdullah b. Mesud radıyallahu anh'den rivayet ediyor; "Allah kullarının kalplerine baktı, Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in kalbinin kulların kalpleri içerisinde en güzeli olduğunu gördü ve o kalbi kendisi için seçti. Risaletini de onun vasıtasıyla gönderdi. Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in kalbinden sonra sair kullarının kalplerine baktı, Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabının kalplerinin kulların kalpleri içerisinde en güzelleri olduğunu gördü ve onları Peygamberine yardımcılar kıldı. Bu yardımcılar Allah'ın dini uğrunda mücadele ettiler. Müslümanların iyi gördüğü Allah katında da iyidir, kötü gördükleri (tasvip etmedikleri) Allah katında da kötüdür"[655]

---

[652] Müslim (3022)
[653] İbn Cerir et-Taberi Tefsiri (no:33888) isnadı sahihtir.
[654] Ahmed, Fadailu's-Sahabe (15) Beyhaki el-İtikad. İsnadı sahihtir.
[655] Ahmed (1/379) Ebu Davud et-Tayalisi (246) Beyhaki el-İtikad. İsnadı hasendir.

El-Âcurrî, eş-Şeria'da; rivayet ediyor; Abdurabbih dedi ki: "Bir mecliste el-Hasen'in yanındaydık. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabından bahsedildi. Bunun üzerine dedi ki;

"Onlar Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sahabeleridir. Kalp bakımından bu ümmetin en temizleri, ilim bakımından en derinleri, teklif bakımından en azları idiler. Onlar Allah Azze ve Celle'nin peygamberine sahabelik ve dininin ikamesi için seçtiği bir topluluktur. Onların ahlakına ve gidişatlarına benzemeye çalışınız. Zira Kabe'nin Rabbine yemin olsun onlar dosdoğru hidayet üzere idiler."[656]

El-Hallal, es-Sünne'de; el-Avvam b. Havşeb'den rivayet ediyor; "Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sahabelerinin, üzerinde kalplerin birleştiği güzelliklerini anınız. İnsanları onlara karşı kışkırtacak olumsuzluklarını anlatmayınız."[657]

El-Âcurrî; el-Fudayl b. Iyad'dan rivayet ediyor; "Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sahabelerini sevmek biriktirilecek bir hazinedir." Sonra da dedi ki; "Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabına hürmet edene Allah rahmet etsin. Bütün bunlar ancak Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabını sevmekle doğru olur."

Fudayl şöyle dedi; "İbnul Mübrek demiştir ki; "Kim dürüst olur ve Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabını severse bu iki haslet ile kurtulmasını umarım."[658]

Ahmed, Fadail'de; Meymun b. Mihran'dan rivayet ediyor; "Şu üçünden uzak dur; Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabına dil uzatmak, yıldızlara bakmak ve kader hakkında konuşmak"[659]

El-Lalekaî, Eyyub es-Sahtiyanî'den rivayet ediyor; "Kim Ebu Bekir es-Sıddîk'ı severse dini ikame etmiştir. Kim Ömer'i severse yolu aydınlatmıştır. Kim Osman'ı severse din nuruyla aydınlanmıştır. Kim Ali'yi severse sağlam kulpa tutunmuştur. Kim Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabı hakkında güzel konuşursa nifaktan uzaklaşmıştır."[660]

İmam Ahmed b. Hanbel rahimehullah dedi ki; "Hücceti apaçık sabit bilinmektedir ki; Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in bütün sahabelerinin iyilikleri zikredilir… Hatta onları sevmek sünnettir. Onlar için dua etmek yakınlıktır. Onlara uymak vesiledir. Eserlerine alıp kabul etmek fazilettir."[661]

Et-Tahavî rahimehullah der ki; "Rasûlullah Sallallahu aleyhi vesellem'in sahabelerini sever, onlardan herhangi birisinin sevgisinde aşırıya kaçmayız. Onlardan herhangi birisinden de berî (uzak) olduğumuzu söylemeyiz. Onlara buğzedenlere ve onları hayırdan başka türlü ananlara biz de buğzederiz. Onlardan ancak hayırla söz ederiz. Onları sevmek dindir, imandır, ihsandır. Onlara buğzetmek ise küfürdür, nifaktır ve tuğyandır."[662]

El-Acurrî rahimehullah der ki; "Allah Azze ve Celle'nin hakkında hayır dileyip dinini selamette kıldığı ve Kerim olan Allah'ın ilimle faydalandırdığı kimsenin sıfatlarından birisi de, bütün sahabeleri, Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ehli beytini ve Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve

---

[656] El-Acurri, eş-Şeria (1161) Ebu Nuaym Hilye'de (1/305); el-Hasen – Abdullah Bin Ömer'den radıyallahu anhum diye rivayet etti. Begavi Şerhus-Sunne'de bunu İbn Mesud radıyallahu anh'den rivayet etti. (1/214)
[657] El-Hallal, es-Sünne (829) isnadı ceyyiddir.
[658] Acurri eş-Şeria (1164) isnadı ceyyiddir.
[659] Ahmed Fadailus Sahabe (19) isnadı sahihtir.
[660] El-Lalkâî, Usulü'l-İtikad (2333) el-Asbahanî, el-Hucce Fi Beyani'l-Mahacce (362)
[661] Tabakatu'l-Hanabile (1/30)
[662] Akidetu't-Tahaviye

Sellem'in eşlerini sevmek, onlara uymak, fiil veya söz ile onların mezheplerinden ayrılmamak ve yollarından yüz çevirmemektir."[663]

Ebu Osman es-Sabunî rahimehullah der ki; "Kim onları sever, dost edinir, onlara dua eder, haklarını gözetir ve üstünlüklerini tanırsa kazananlarla birlikte kazanır. Kim de onlara buğz eder, dil uzatır, Rafızi ve haricilerin – Allah onlara lanet etsin - onlara nispet ettikleri şeyleri onlara nispet ederse helak olanlarla birlikte helak olur."[664]

Şeyhul İslam İbn Teymiye rahimehullah der ki; "Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin esaslarından birisi de Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabına karşı kalplerin ve dillerin selamette olmasıdır. Allah Azze ve Celle'nin şu ayette anlattığı gibi;

"**Onlardan sonra gelenler derler ki: "Rabbimiz, bizi ve bizden önce inanan kardeşlerimizi bağışla, kalplerimizde inananlara karşı bir kin bırakma! Rabbimiz! Sen çok şefkatli, çok merhametlisin!**" (Haşir 10)

İbnus Salah rahimehullah dedi ki; "Hiçbir sahabenin adaletinden sorulamaz. Bilakis bu karara bağlanmış bir meseledir. Onlar mutlak olarak Kitap, sünnet ve bu konuda ümmetin icması olduğunu belirtenlere göre icma delili ile adildirler."[665]

İbn Kesir rahimehullah der ki; "Ehl-i sünnet ve'l-Cemaate göre bütün sahabeler adaletlidir. Zira Allah, aziz kitabında onları övmüş, vahiyle konuşan peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sünneti de onların bütün ahlakını, fiilerini, Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzurunda Allah katında olan bol sevaba ve güzel karşılığa rağbet ederek mallarından ve canlarından feda etmelerini methetmiştir."[666]

Müceddid Şeyhu'l-İslam Muhammed et-Temimi rahimehullah dedi ki; "Ümmetin en faziletlisi Ebu Bekir es-Sıddîk, sonra Ömer el-Faruk, sonra Osman Zun-Nurayn, sonra Aliyyu'l-Murteza, sonra aşeretu'l-mübeşşerenin kalanları, sonra Bedir ehli, sonra Rıdvan biatine katılanlar, sonra da diğer sahabelerdir. Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sahabelerini dost edinir, onların iyiliklerinden bahsederim, onlardan razı olur, onlar için bağışlanma dilerim. Kötülüklerinden bahsetmekten uzak durur, aralarında geçenler hususunda susarım. Allah Teala'nın şu kavliyle amel ederek onların faziletine inanırım;

"**Onlardan sonra gelenler derler ki: "Rabbimiz, bizi ve bizden önce inanan kardeşlerimizi bağışla, kalplerimizde inananlara karşı bir kin bırakma! Rabbimiz! Sen çok şefkatli, çok merhametlisin!**"(Haşir 10) Müminlerin temiz annelerinin hepsinden de razıyım."[667]

Eş-Şevkanî rahimehullah, Ehli beytin, sahabeye dil uzatmanın haram olduğu hususunda icma ettiğini on iki tarikten belirtmiştir.[668]

Bunlar ümmetin selefinin sahabeler hakkındaki akidesi konusunda özetle naklettiğimiz görüşlerdir. Doğru yola iletecek olan Allah Azze ve Celle'dir.

---

[663] Acurri eş-Şeria (4/1691)
[664] Akidetu's-Selefi Ashabi'l-Hadis.
[665] İbn Salah, Mukaddime.
[666] İbn Kesir el-Baisu'l-Hasis.
[667] Düreru's-Seniyye (1/32)
[668] İrşadu'l-Gabi İla Mezhebi Ehl-i Beyt Fi Sahabi'n-Nebi adlı kitapta. Derim ki; Darekutni, Senau's-Sahabe Ale'l-Karabe ve Senau'l-Karabe Ale's-Sahabe adlı büyük bir kitap tasnif etmiştir. Bkz.: İbnu'l-Vezir; el-Avasım Mine'l-Kavasım (8/44)

İbn Batta rahimehullah der ki; “Bütün muhacirler ve Ensar’ın cennetlik ve razı olunmuş olduklarına şahitlik ederler, onlar için Allah’tan rahmet dilerler. Kesin ilim ve kalpte yakin ile bilirler ki; Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem’i bir saatliğine de olsa gören, ona iman eden ona tabi olan bir kimse, cennet amelleriyle de gelse onu görmeyen kimseden üstündür.

Sonra Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in küçük büyük, önceki sonraki bütün sahabelerine hürmet edilir. Onların iyilikleri zikredilir, faziletleri yayılır, onların yoluna uyulur, onlardan gelen eserlerle yetinilir. Şüphesiz onların söyledikleri haktır, yaptıkları doğrudur.”[669]

El-Begavî, Tefsir’inde der ki; “Ebu Sahr Humeyd b. Ziyad dedi ki; “Muhammed İbn Ka’b el-Kurazî’ye gittim ve; “Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in ashabı hakkında görüşün nedir?” dedim. Dedi ki; “İyilikleri ve kötülükleriyle bütün Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in sahabeleri cennettedir.” Dedim ki; “Bunun delili nedir?” dedi ki; “Allah Teala’nın şu ayetini oku; “**Muhacir ve Ensar'dan İslâm'a ilk önce girenlerin başta gelenleri ve iyi amellerle onların ardınca gidenler var ya, işte Allah onlardan razı oldu, onlar da Allah'dan razı oldular**“ Onların kötülüklerine değil iyiliklerine tabi olmak şart koşulmuştur.” Ebu Sahr dedi ki; “Sanki bu ayeti daha önce hiç okumamışım gibi hissettim.”[670]

İbn Hazm dedi ki; “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in diğer ashabı da hepsi cennettedir. Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile sahabelik edenlere Allah Teala Hüsna’yı vaat etmiştir. Yine Allah Azze ve Celle; “**Şüphesiz Allah vaadinden dönmez**” buyurmuştur. Allah Teala’nın kendilerine hüsna’yı vaad ettiği kimseler cehennemden uzaklaştırılmıştır. Onlar onun sesini de işitmezler. Arzuladıkları şeyde kalacaklar, büyük korku onları mahzun etmeyecektir.”[671]

İşte bu Ehli Sünnet vel Cemaat’in akidesidir; Bütün sahabeler radıyallahu anhum ecmain adildirler, Allah Azze ve Celle ve Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem tadil ettikten sonra artık onlardan birinin adaleti sorgulanamaz. Bu sahabeler için yüksek derece olarak yeter. Onların derecesine onlardan sonra gelenler, onlar gibi amel etse de yetişemez.

Nevevî rahimehullah der ki; “Bu yüzden hak ehli ve bu konuda icma olduğunu sayanlar, onların şehadetlerini ve rivayetlerini kabulde ve adaletlerinin kâmil oluşunda ittifak etmişlerdir. Allah hepsinden razı olsun.”[672]

Nevevî’nin bu sözünü, onların şehadetleri ile rivayetlerinin kabul edilmesinde ve adaletlerinin kâmil oluşu hususunda icma sayanlardan icmayı nakletmesini düşün. Sıratı mustakimden kayıp sapıtanların sözünü duy; sapık fikirlerini yaymak için yanına oturduğu birine şöyle diyor;

“Bütün sahabelerin adaletli olduğu görüşü rahatsız edicidir!” Evet! Kalpleri nifak pisliğiyle dolmuş ve Allah’ın kitabı ve Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in sünnetinden yüzçeviren kişiyi rahatsız eder. Allah Teala buyurur ki;

“**Andolsun ki biz her ümmete, "Allah'a ibadet edin ve putlara tapmaktan sakının." diye bir peygamber gönderdik. Allah, bu ümmetlerden bir kısmına hidayet etti, bir kısmına da sapıklık hak olmuştur. Şimdi yeryüzünde bir gezip dolaşın da bakın ki, peygamberleri yalanlayanların sonunun ne olduğunu bir görün? (Ey Muhammed!) Sen o kâfirlerin hidayete ermelerini ne kadar istesen de Allah, saptırdığı kimseyi hidayete erdirmez. Onların hiçbir yardımcısı da yoktur.**”(Nahl 36-37)

---

[669] Eş-Şerh ve’l-İbane Ala Usuli’s-Sunne ve’d-Diyane (s.263)
[670] Mealimu’t-Tenzil, Tefsiru’l-Begavi, Tevbe suresi tefsiri.
[671] İbn Hazm el-Muhalla (1/44)
[672] Nevevî, Müslim Şerhi (15/149)

Şüphesiz selim kalpler Rabbinin emrine teslim olur, sapmış kalpler ise hakkı görünce ondan yüzçevirir. Allah Teala buyurmuştur ki;

“**Semûd'a gelince onlara doğru yolu gösterdik, ama onlar körlüğü doğru yola tercih ettiler. Böylece yapmakta oldukları kötülükler yüzünden alçaltıcı azabın yıldırımı onları çarptı. İnananları kurtardık. Onlar (Allah'tan) korkuyorlardı.**”(Fussilet 17-18)

Sahabelerin veya onlardan birinin adaleti hakkında dil uzatan, İslam dinine dil uzatmıştır. İbnu’l-Cevzî, Menakıbu İmam Ahmed b. Hanbel rahimehullah kitabında el-Meymunî’den naklediyor; İmam Ahmed b. Hanbel dedi ki; “Ey Ebu’l-Hasen! Bir kimsenin Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in ashabı biri hakkında kötü konuştuğunu görürsen onu İslam hakkında itham et (dininden şüphe et)”

Ebu Zür’atu’r-Razî rahimehullah dedi ki; “Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in ashabından birine dil uzatan bir kimse görürsen bil ki o zındıktır. Bize göre Rasul Sallallahu Aleyhi ve Sellem haktır, Kur’an haktır. Biz bu Kur’an’ı ancak Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in ashabının sünnetleri ile eda ederiz. Onlar ise ancak şahitlerimizi cerh etmek istiyorlar ki Kitap ve sünneti boşa çıkarsınlar. Onları cerh etmek zındıklıktır.”[673]

Allah bu imamlara, bu dini savunmak ve korumak için gösterdikleri gayretlerden dolayı rahmet etsin. Ashabın düşmanlarına gelince, gerçekte onların işi Allah’ın rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem’e düşmanlıktır. Batıl getiren kişi bu batıl işiyle insan ve cin şeytanlarını geride bırakır. Allah Teala buyurur ki;

“**Böylece biz, her peygambere insan ve cin şeytanlarını düşman kıldık. (Bunlar), aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldarlar. Rabbin dileseydi onu da yapamazlardı. Artık onları uydurdukları şeylerle başbaşa bırak.**”(En’am 112)

Müslümanın dininin meselelerini öğrenmesi, batıl ehline karşı dinini müdafaa etmesi gerekir. Allah Teâla buyuruyor ki; “**O, gökten su indirdi de vadiler kendi hacimlerince sel olup aktı. Bu sel, üste çıkan bir köpüğü yüklenip götürdü. Süs veya (diğer) eşya yapmak isteyerek ateşte erittikleri şeylerden de buna benzer köpük olur. İşte Allah hak ile batıla böyle misal verir. Köpük atılıp gider. İnsanlara fayda veren şeye gelince, o yeryüzünde kalır. İşte Allah böyle misaller getirir.**”(Ra’d 17)

“**De ki: Kuşkusuz, Rabbim gerçeği ortaya koyar. Çünkü O, gaybı çok iyi bilendir. De ki: Hak geldi; artık batıl ne bir şeyi ortaya çıkarabilir ne de geri getirebilir**.”(Sebe 48-49)

“**Şüphe yok ki şeytanın kurduğu düzen zayıftır**.”(Nisa 76)

Ey Allah’ın kulu! Bu adaletli sahabelere muhabbet ederek Allah’a yakınlaş!

Geçen ifadeler sana sahabelerin üstünlüğünü, Allah ve Rasulünün bu ümmetin selefini övdüklerini açıklamıştır. İbn Kesir rahimehullah’ın sahabeleri anlatırken ne dediğini oku;

“Ehl-i sünnet ve’l-Cemaate göre bütün sahabeler adaletlidir. Zira Allah, aziz kitabında onları övmüş, vahiyle konuşan peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in sünneti de onların bütün ahla-

---

[673] Bkz.: Hatib el-Bağdadî; el-Kifaye Fi İlmi’r-Rivaye. Tarihu Dımeşk, el-İsabe Fi Temyizi’s-Sahabe et-Tehzibu’l-Kemal.

kını, fiilerini, Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in huzurunda Allah katında olan bol sevaba ve güzel karşılığa rağbet ederek mallarından ve canlarından feda etmelerini methetmiştir."[674]

İbnus Salah rahimehullah der ki; "Hiçbir sahabenin adaletinden sorulamaz. Bilakis bu karara bağlanmış bir meseledir. Onlar mutlak olarak Kitap, sünnet ve bu konuda ümmetin icması olduğunu belirtenlere göre icma delili ile adildirler."[675]

Onların adaletleri hakkında icma edildiğini belirten bu sözleri düşün. Bu Ehl-i sünnet ve'l-cemaatin birleştiği bir husustur. Ehl-i sünnete muhalefet edenlerin görüşleri ise ancak bidat ve sapıklıktır. Bu yüzden sünnetten ayrılanlar; "Adil olan sahabeler yalnızca muhacirler ve ensardır" derler.

Bakın İbn Hazm rahimehullah sahabeler arasında geçenler hakkında ve sonra onların fazileti ve adaleti hakkında ne diyor! Tabiinden ve onlardan sonraki fazilet ve ilim ehli imamların ictihadından, onlara saygı gösterip onlar için bağışlanma dilememiz gerektiğinden bahsederek şöyle der;

"Biz Ali, Müminlerin annesi, Talha, Zübeyr, Ammar, Hişam Bin Hakim, Muaviye, Amr, Numan, Semure, Ebu'l-Gadiye ve diğerlerinin hakkında ileri gitmeyiz. Onlar hak İslam imamlarıdır. Faziletleri, çoğunun cennetlik olduğu kesinlikle bildirilmiştir. Bundan ancak aşırı giden şüphe eder. Zikrettiklerimizden kusurlu olan ve hata edenler ictihadından dolayı yine ya bir ya da iki ecir almıştır. Bunlar onların adaletini eksiltmez. Tevfik Allah'tandır."[676]

İmam Ahmed Müsned'inde Enes b. Malik radıyallahu anh'den rivayet ediyor; Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu ki; "**Bir topluluk ateşe girip kendilerini ateş kararttıktan sonra çıkarılır ve cennete sokulur. Cennetlikler onlara; "Cehennemlikler" derler.**"

Hemmam dedi ki; "Katade bu rivayete tabi olurdu. Vallahu a'lem. Lakin Allah'ın peygamberine sahabelik ve dininin ikamesi için seçtiği Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabını tasdik etmeniz gerekir."[677]

Sahabelerden Birine Dil Uzatan Hakkında İmamların Görüşleri:

Buhari rahimehullah "Ölülere sövmekten nehiy" babında; Aişe radıyallahu anha'dan rivayet ediyor; "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; "**Ölülere sövmeyiniz. Çünkü onlar gönderdiklerine kavuştular**."[678]

Sahihayn'de Ebu Said el-Hudrî radıyallahu anh'den rivayet edilir; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; "**Ashabıma sövmeyiniz. Sizden biri Uhud dağı kadar altın infak etse, onlardan bir ölçeklik hatta yarım ölçeklik infakına ulaşamaz**." Bu Buhari'nin metnidir.

Müslim'in metni ise şöyledir; Ebu Said el-Hudrî radıyallahu anh'den; "Halid Bin Velid ile Abdurrahman Bin Avf arasında bir sorun oldu ve Halid ona sövdü. Bunun üzerine Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu ki; "**Ashabımdan birine sövmeyiniz. Sizden biri Uhud dağı kadar altın infak etse onlardan birinin bir ölçeğine de yarım ölçeğine de erişemez.**" [679]

---

[674] İbn Kesir el-Baisu'l-Hasis.
[675] İbn Salah, Mukaddime.
[676] El-İhkam Fi Usuli'l-Ahkam (2/213) sahabe hakkında güzel bir savunma için bu kitaba bakınız.
[677] Ahmed Müsned (3/134) isnadı sahihtir. (no:12402)
[678] Buhari (1393)
[679] Buhari (3673) Müslim (2541)

Sahihayn'de Bera radıyallahu anh'den rivayet edilir; Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem buyurdu ki; "**Ensar'ı ancak mümin sever ve onlara ancak münafık buğzeder. Kim onları sevrse Allah da onu sever, kim onlara buğz ederse Allah da ona buğz eder**."[680]

Müslim, Ebu Hureyre ve Ebu Said radıyallahu anhuma'dan rivayet ediyor; Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu ki; "**Allah'a ve ahiret gününe iman eden bir kimse Ensar'a buğz edemez**."[681]

İbn Asakir rivayet ediyor; Ömer radıyallahu anh Ensar'ı hicveden bir bedeviye gitti ve dedi ki; "Onun Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e sahabeliği olmasaydı onun hakkından gelirdim."[682]

El-Lalkaî; rivayet ediyor; "Ubeydullah b. Ömer ile Mikdat arasında bir konuşma geçti. Ubeydullah Mikdat'a hakaret etti. Bunun üzerine Ömer radıyallahu anh dedi ki; "Bana kılıç getirin onun dilini keseyim. Bundan sonra hiç kimse Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sahabelerinden birine hakaret etmeye kalkmasın."[683]

El-Lalkai; Said b. Abdurrahman b. Ebza'dan rivayet ediyor; "Babama; "Ebu Bekir aleyhisselam'a dil uzatan bir adam gelirse ona ne yaparsın?" diye sordum. Dedi ki; "Boynunu vururum." "Ya Ömer'e söven kişiye?" dedim. Yine; "Boynunu vururum" dedi."[684]

İbn Batta, Süfyan es-Sevrî'nin şöyle dediğini rivayet ediyor; "Selefe dil uzatma ki, selametle cennete girebilesin." (No:279)

Ahmed, el-Fadail'de; Vekî – Cafer – Meymun Bin Mihran isnadıyla rivayet ediyor; "Şu üç şeyden uzaklaşın; Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabına sövmek, yıldızlar hakkında konuşmak ve kader hakkında konuşmak"[685]

El-Lalkaî, Maan Bin İsa'dan rivayet ediyor; Malik Bin Enes rahimehullah dedi ki; "Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabına sövenin fe'y'de hakkı yoktur. Allah Azze ve Celle buyurur ki; **"(Allah'ın verdiği bu ganimet malları,) yurtlarından ve mallarından uzaklaştırılmış olan, Allah'tan bir lütuf ve rıza dileyen, Allah'ın dinine ve Peygamberine yardım eden fakir muhacirlerindir**." Bunlar Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem ile beraber hicret eden sahabeleridir. Sonra buyurmuştur ki;

"**Daha önceden Medine'yi yurt edinmiş ve gönüllerine imanı yerleştirmiş olan kimseler...**" Bunlar da Ensar'dır. Sonra şöyle buyurmuştur;

"**Onlardan sonra gelenler: "Rabbimiz! Bizi ve bizden önce inanmış olan kardeşlirimizi bağışla derler**." Fe'y işte bu üçünedir. Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in sahabelerine söven kişi bu üç kimseden değildir ve fe'yde onun hakkı yoktur."[686]

El-Hallal, es-Sunne'de; Ebu Bekir el-Mervezî 'den rivayet ediyor; Ebu Abdullah'a (Ahmed Bin Hanbel'e) Ebu Bekir, Ömer ve Aişe radıyallahu anhum'e söven kişi hakkında sordum. Dedi ki; "Onu müslüman saymam." Ebu Abdullah'ı şöyle derken işittim; "Malik dedi ki; "Peygamber

---

[680] Buhari (3783) Müslim (75)
[681] Müslim (76,77)
[682] İbn Asakir Tarihu Dımeşk (59/206) el-İsabe (1/11) isnadını zikreder ve "ravileri güvenilirdir" der.
[683] El-Lalkai (2376)
[684] El-Lalkai (2378)
[685] Fadailus Sahabe (1739)
[686] El-Lalkaî (2400)

sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına dil uzatanın ganimetten payı olmaz. " veya; "İslam'dan nasibi olmaz" dedi.

Yine; Abdulmelik Bin Abdulhamid'den rivayet eder; Ebu Abdullah'ın şöyle dediğini işittim; "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına dil uzatan kişinin Rafıziler gibi kafir olmasından korkarım." Sonra dedi ki; "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına söven kişinin dinden çıkmamış olmasından emin olamayız."

Yine Abdullah Bin Ahmed Bin Hanbel'den rivayet eder; Babama Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına dil uzatan bir kimse hakkında sordum. Dedi ki; "Onu müslüman görmem."

El-Hallal; Harb Bin İsmail el-Kirmanî – Musa Bin Harun Bin Ziyad – el-Firyabî isnadıyla rivayet ediyor; "Birisi el-Firyabî'ye Ebu Bekir radıyallahu anh'e söven kişi hakkında sordu. "Kafirdir" dedi. "Cenaze namazı kılınır mı?" Dedi. "Hayır" dedi. "O La ilahe illallah dediği halde ona ne yapılır?" diye sorunca da;"Ona ellerinizi sürmeyin. Çukuruna atılıncaya kadar odunla kaldırılır." Dedi.

Ahmed Bin Cafer Bin Yakub el-Istaharî'nin rivayet ettiği risalesinde İmam Ahmed der ki; "Onların kötülüklerinden bir şey zikredilmesi, onlardan birine hakaret etmek ve kusur bulmak caiz değildir. Kim böyle yaparsa sultanın onu tedip ederek cezalandırması gerekir. O affedilemez. Bilakis mutlaka cezalandırılmalı ve tevbe etmesi istenmelidir. Tevbe ederse kabul edilir. Etmezse ölünceye yahut dönünceye kadar hapsedilir."

Bu risalenin başında şöyle demektedir; "Bu mezhep, ilim ehlinin, eser ashabının, Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in zamanından bu güne kadar sünneti iyi bilip ona uyarak sarılanların mezhebidir. Kendilerine yetiştiğim Hicaz, Şam ve diğer bölge alimlerinin üzerinde olduğu akide de budur."[687]

Kadı Iyaz, Şerhu Müslim'de[688] der ki; "Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına veya onlardan birine sövmek ve onlara kusur bulmak büyük günahlardandır. Nitekim böyle yapana Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem lanet etmiştir.

İbrahim en-Nehaî şöyle derdi; "Ebu Bekir ve Ömer'e dil uzatmak büyük günahlardandır." Ebu İshak es-Seb'î de böyle demiştir.

İbn Hacer el-Heytemî, ez-Zevacir'de dedi ki; "Dört yüz altmış dördüncü ve dörtyüz altmş beşinci büyük günahlar; Ensar'a buğz etmek ve sahabelerden (rıdvanullahi anhum ecmain) birine dil uzatmaktır."[689]

Geçen açıklamalardan sahabelere veya onlardan birine sövmenin, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ölülere sövmekten yasaklaması ve ashabına sövmekten yasaklaması sebebiyle ne kadar büyük günah olduğu anlaşılmıştır. Aişe radıyallahu anha'nın haber verdiğine göre Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabı için bağışlanma dilemenin emredildiği onların ise sövdükleri geçmişti.[690]

---

[687] Tabakatu'l-Hanabile (1/24)
[688] (7/580)
[689] Onun bu konuda çok faydalı bir kitabı da es-Savaiku'l-Muhrika Ala Ehli'r-Rafz ve'd-Dalal ve'z-Zendeka adlı kitabıdır. Türkçeye "Yakıcı Yıldırımlar" adıyla terceme edilmiştir.
[690] Müslim (3022)

Bu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ashabına sövülmesiyle vuku bulmuştur. Zira ashaba söven bu kimseler Abdullah Bin Sebe zındığından emerek, İsa aleyhisselam'a tabi olan havarilere söven hristiyanlara benzemişlerdir.

El-Âcurrî, eş-Şeria'da; Ahmed Bin Abdullah Bin Yunus – İbn Ebi Zi'b – ez-Zührî isnadıyla rivayet ediyor; ez-Zührî dedi ki; "Hristiyanlara Sebeiyye'den daha çok benzeyen bir topluluk görmedim." Ahmed Bin Yunus dedi ki; "Onlar Rafızîlerdir."[691]

Şeyhulislam, es-Sarimul Meslul'de der ki; "Ashabımızdan bir cemaat Ali ve Osman'dan teberrî itikadında olan haricilerin kafir olduklarını ve bütün sahabelere sövülebileceğine, tekfir edilebileceğine ve fasık sayılabileceklerine itikad eden Rafızilerin kafir olduklarını açıklamıştır."

Ebu Bekir Abdulaziz el-Muknî'de der ki; "Rafızi'ye gelince, eğer (sahabeye) sövüyorsa kafir olmuştur, nikahı caiz değildir. Kadı Ebu Ya'lâ sahabeye dinleri ve adaletleri konusunda lekeleyici şekilde dil uzatanların kafir olacağını belirtmiştir. Ama lekeleyici şekilde dil uzatmazsa mesela onlardan birine öfkesinden dolayı dil uzatırsa ve benzeri halde tekfir edilmez."

Sahabe-i kiram hakkında böyle olmak gerekir. Malumdur ki, ehl-i sünnet, sahabelerin her birinin büyük ya da küçük günah işlemekten masum olduklarına itikad etmez. Bilakis bu onlar için mümkündür lakin onların islamda öncelikleri, üstünlükleri ve bağışlanmalarını vacip kılan sahabelikleri vardır. Onlardan sonrakiler için bağışlanmayan kötülük, onlar için bağışlanmıştır. Müslümana bu konuda vacip olan böyle inanması, bunu savunmasıdır. Zira bu Allah'ın din kıldığıdır.

Şeyhul İslam, es-Sarimu'l-Meslul'da der ki; "Bu konuda Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabından, onlara güzellikle uyan tabiinden ve ehl-i sünnet ve'l-cemaatin diğer mensuplarından ilim ve fıkıh ehli arasında bir ayrılık bilmiyoruz. Onların hepsi de Sahabeler hakkında onları övmenin, onlar için bağışlanma dilemenin, onlara hürmet etmenin ve onlardan razı olmanın, onlara muhabbet etmenin, onları dost edinmenin ve onlar hakkında kötü konuşanların cezalandırılmasının vacip olduğunda icma etmişlerdir."

İbn Kesir rahimehullah, "**Muhammed Allah'ın Rasulüdür ve beraberindekiler…**"(Fetih 29) ayetinin tefsirinde der ki;

"Mü'minlerin emîri Osman radıyallahu anh şöyle diyor: "Her kim bir sırrı gizlerse, Allah bu sırrı onun yüz hatlarında ve dilinden kaçan sözlerle açığa çıkarır." Nitekim Ömer İbn Hattâb radıyallahu anh'den rivayet edildiğine göre o:

"Kim içini düzeltirse Allah da onun dışını düzeltir" demiştir."

[691] Acurri Şeria (2028, 2030) isnadı sahihtir.

Münafıklar

٤٥- والنفاق هو الكفر: أن يكفر بالله ويعبد غيره، ويظهر الإسلام في العلانية، مثل المنافقين الذين كانوا على عهد رسول الله ﷺ.

45- Nifak küfürdür. Bu; kişinin Allah'ı inkâr etmesi ve O'ndan başkasına ibadet etmesidir, bununla beraber Müslüman imiş gibi görünmesidir. Tıpkı Rasûlüllâh ﷺ zamanındaki münafıklar gibi.

٤٦- (وهذه الأحاديث التي جاءت):

‹ ثلاث من كُنَّ فيه فهو منافق. › هذا على التغليظ.

نرويها كما جاءت، ولا نفسرها.

46- (Şu nakledilen hadislere gelince)[692] 'Şu üç şey kimde bulunursa o münafıktır.'[693] Bu vebalin ağırlığını anlatmak içindir. Bunları öylece rivayet ederiz ve yorum yapmayız.

Şerh: Vebalin ağırlığını anlatma: Bu açıklama, Ebû 'Ubeyd'in hakkında küfür varit olan rivayetler hususunda zikrettiği dört yoldan birine aittir. Birincisi: Bu rivayetleri 'Küfranı nimet: nankörlük küfrü' anlamında, İkincisi: İmâm Ahmed'in zikrettiği gibi korkutma ve mübalağa anlamına, Üçüncüsü: dinden çıkaran küfür anlamında yorumlamışlar. Dördüncüsü ise: Bütün bu rivayetleri reddetmiştir. Ebû 'Ubeyd, bu açıklamaların tamamını reddeder ve şöyle der: 'İsyanlar ve günahlar imânı gidermediği gibi küfrü de gerektirmez. Lakin imânın hakikatini ve ihlâsını giderir.' Başka bir yerde de şöyle der: 'Bunlar ancak kâfirlerin ve müşriklerin üzerinde bulundukları ahlâk ve adetleri ifade etmek için varit olmuştur.' İbn Abbâs ﷺ, Tâvus, 'Atâ', İbn 'Uyeyne gibi *Selef*ten bir cemaatten bu rivayetlerin açıklaması gelmiştir. Bkz. Ebû 'Ubeyd, *el-İmân,* (87, 93); *Sunenu't-Tirmizî,* (5/20-21) ve diğerleri.

Âlimler bu rivayetlerden kastedilenleri genişçe açıklamışlardır. Bkz. *İktidâ'u's-Sırâti'l-Mustakîm,* (68-89) ve İbn Kayyım, *es-Salât.*

Bütün peygamberler, Allah'a ve rasullerine iman etmeyen, Allah'ın haram kıldığını haram ve helal kıldığını helal saymayan kavimleri Allah'a davet yoluna yönelmişler, peygamberlerin davetinin önünde de peygamberlere eziyet eden, onları öldüren ve iman edenlere zulmedenler engel teşkil etmişleridir. Diğer taraftan ahiretleri karşılığında dünyalarını satanlar, canlarını, mallarını ve zamanlarını Allah için harcamışlardır. İnsanlar; kâfirler ve müslümanlar olmak üzere iki fırka idi. Her bir fırka diğerinin karşısında olmuştu.

Peygamberimiz Muhammed Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gelince, o, bu iki fırka-

---

[692] Ziyade olan yer (h:هـ): Hindistan Rıza Berambur Kütüphanesindeki nüshadandır. (t:ط): Ebû Ya'lâ'nın *Tabakât*'ında: (Rasûlüllâh ﷺ'in sözüne gelince…) şeklindedir.

[693] Buhârî, (33); Müslim, (59)'da **'Münafığın alâmeti üçtür…'** lâfzıyla rivayet edilmiştir. Bu lâfızla ise Ebû Hureyre ﷺ'dan Ahmed, *Musned,* (2/397 (no: 9147); 2/537 (no: 10938)); Enes b. Mâlik ﷺ'dan Ebû Ya'lâ, *Musned,* (4098)'de rivayet etmiştir. Biraz farkla İbn Ömer ﷺ'dan Nesâ'î, (*İmân,* 20. bab) rivayet etmiştir. Elbânî Nesâ'î'nin rivayetine **sahih isnadı mevkuf** demiştir.

dan ayrı kendi başına bir fırka daha taksim etti. Bu fırka Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in asrında münafıklar diye isimlendirilen, iman etmiş gibi gözüken ama içlerinde küfür ve zındıklık gizleyen, İslam adı altında İslam'a tuzak kuran, Müslümanların ortasında, ümmet bedenini içten kemiren bir kurt gibi yaşayan fırkadır.

Onlar hakkında Kuran ayetleri inmiş, onların vasıflarını ve özelliklerini, müminlere açıklamıştır. Zira şüphesiz, günler ve geceler devam ettikçe nifak da devam edecektir. Her gün düşmanlıkları şiddetlenmekte, gizledikleri ortaya çıkmakta, İslam zayıfladıkça, içlerinde gizledikleri küfür ve zındıklıkları kuvvetlendiği zaman bunlar zuhur etmektedir. Müslümanların zayıfladığı şu günlerde bunların düşmanlık ve nefretleri belirginleşmekte, alenen ilan etmektedirler. Kâfirlerle el ele verip, korkmadan ve umursamadan sadık, ihlâslı Müslümanları tahrik ediyorlar ve yeryüzünde fesat ile kötülük yapıyorlar.

Huzeyfe radıyallahu anh der ki; "Bugün aranızda bulunan münafıklar, Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in zamanındaki münafıklardan daha kötüdür." "Nasıl olur bu?" dediler. Dedi ki; "Onlar Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem zamanında nifaklarını gizlerlerdi. Bugün ise izhar ediyorlar."

El-Hattabî dedi ki; "Bunun anlamı şudur; Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem zamanındaki münafıklar müslüman olmuş değillerdi. Sadece riya ve nifak olarak İslam'ı izhar ediyor, kalplerinde küfrü gizliyorlardı. Bugün ise İslam yayılmış, insanlar İslam toprakları içinde dünyaya gelmiş, münafık olanlar tevatür ile bilinmiştir. İslam'ı izhar eden ve içinde bunun zıddını gizleyen mürteddir. Zira onun nifakı küfür nifakıdır. Bu, dini ve imanı kabul ettikten sonra meydana gelmiştir.

Allah Huzeyfe'ye rahmet eylesin, bu onun asrında böyle ise, ya bizim zamanımızda halleri nasıldır?! Şeksiz şüphesiz, onlar bu ümmete karşı başka düşmanlardan daha şerli ve daha tehlikelidirler.

İbn Receb rahimehullah diyor ki; "Sahabeler kendileri hakkında nifaktan korkuyorlardı. Ömer radıyallahu anh, Huzeyfe radıyallahu anh'e kendisini soruyordu. Ebu Reca el-Utaridi'ye:

"Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabından yetiştiğin kimseler, nifaktan korkuyorlar mıydı?" diye soruldu. Dedi ki: "Evet. Allah'a hamd olsun güzel bir zamana yetiştim. Evet, (korkuları) şiddetliydi, evet şiddetliydi."

Buhari Sahih'inde dedi ki: İbnu Ebi Müleyke şöyle dedi: Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem'in ashabından otuz kişiye yetiştim, hepsi de kendileri hakkında nifaktan korkuyorlardı." El-Hasen'in şöyle dediği zikredilir: "Ondan ancak mümin korkar ve ancak münafık kendisini ondan güvencede hisseder."

El-Hasen'den rivayet edildiğine göre şöyle yemin etmiştir: "Hiçbir münafık gelip geçmedi ki, kendisini nifaktan güvencede hissetmemiş olsun." O şöyle derdi; "Kim nifaktan korkmazsa o münafıktır." Bir adam Ebud Derda radıyallahu anh'ı namazında nifaktan sığınırken duydu, selam verince ona da dedi ki: "Senin nifak ile ne alakan olur?" Bunun üzerine dedi ki: "Allah'ım beni bağışla – üç defa tekrar etti - bundan emin olma, Allah'a yemin olsun, kişi bir saat içinde fitneye uğrar ve bir anda dininden döner"

Bu konuda seleften nakledilen rivayetler gerçekten çoktur. Süfyan es-Sevrî: "Bizimle mürcie arasında üç fark vardır" dedi ve bunlar arasında şunu da zikretti: "Biz "nifak vardır" (iman ile birlikte nifak bulunabilir) diyoruz, fakat onlar: "Nifak yoktur (İman olduğu zaman nifak bulunmaz)" diyorlar.

El-Evzaî dedi ki; "Ömer radıyallahu anh kendisi hakkında nifaktan korkmuştur." Ona denildi ki: "Şöyle diyorlar; "Ömer radıyallahu anh, Huzeyfe radıyallahu anh'e bunu o gün kendisi hakkında nifaktan korktuğu için sormadı. Fakat o, ölmeden önce buna düşmekten korkuyordu." Bunun üzerine dedi ki: "Bu bid'at ehlinin sözüdür. Ömer radıyallahu anh, kendisi için o anda nifaktan korktuğuna işaret etmiştir."

Şurası açıktır ki; Ömer radıyallahu anh, o anda kendisi hakkında küçük nifaktan korkuyordu. Günahların küfrün habercisi olması gibi, küçük nifak da büyük nifaka vesiledir. Günahlarda ısrar edenin ölüm anında imanının alınacağından korkması gibi, nifak hasletleri üzerine ısrar eden kimsenin de imanının alınacağı ve halis münafık olacağından korkulur. İmam Ahmed'e: "Kendisi için nifaktan korkmayan kimse hakkında ne dersin?" diye soruldu. Dedi ki: "

"Kim kendisi için nifaktan emin oluyormuş? El-Hasen, kendisinde amelî nifak vasıfları açığa çıkanı münafık diye isimlendiriyordu." (İbn Receb böylece devam eder.)

İmam Müslim'in Sahih'inde, Hanzala el-Esedî radıyallahu anh'den rivayet ediyor: O ağlarken Ebu Bekir radıyallahu anh ona uğradı ve "Sana ne oldu?" dedi. O da; "Hanzala münafık oldu ey Ebu Bekir! Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bize cennet ve cehennemi hatırlatırken gözümüzle görür gibi oluyoruz, dönünce eşlerle çocuklarla uğraşıyor, çok unutuyoruz" dedi. Ebu Bekir radıyallahu anh dedi ki: "Vallahi biz de böyleyiz" Bunun üzerine ikisi birlikte Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem'e gittiler:

"**Ey Hanzala! Neyin var?**" buyurdu.

"Ya Rasulullah! Hanzala münafık oldu" dedi ve Ebu Bekir radıyallahu anh'e anlattığını ona da anlattı. Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu ki:

"**Şayet yanımda bulunduğunuz halinizi devam ettirseydiniz, elbette meclislerinizde ve yollarınızda melekler sizinle musafaha ederlerdi. Fakat ey Hanzala! Bir saat öyle, bir saat böyle**."

Bu sahabelerin (Allah onlardan razı olsun) gizlide ve açıkta münafıkların bariz sıfatı olan muhalefetten nasıl korktuklarına bir bak! Nasıl oluyor da bizler, aramızda bazı nifak hasletlerinin artmış olmasına rağmen kendimiz hakkında Allah'ın tuzağından korkmuyoruz? Allah'ın tuzağından ancak hüsrana uğramışlar topluluğu korkmaz.

Nifak'ın Tarifi:

Lügatte nifak; masdarı "nefaka"dır. "Nafikâe" kelimesinden türemiştir. Bu kelime bir delikten girip öbüründen çıkmak demektir ki, tarla fareleri hakkında kullanılır. Yerbu' denilen bu tarla faresi iki yuva yapar. Birinin tavanı gayet yumuşak olur. Yuvanın birine saldırı olursa, öbür yuvanın yumuşak tavanını delerek kaçar. İki yuvadan birincisini gösterir, ikincisini ise saklar. (İbn Manzur; Lisanul Arab(10/358) Tacul Arus(7/79)

Bu, dışta olanın zıddını içinde gizlemek veya iyilik izhar edip bunun muhalifini içinde saklamaktır.

Istılah anlamı ise iki kısma ayrılır; itikadî nifak; iman konusunda için, dışa muhalif olmasıdır. Amelî nifak; içteki amelin dıştakine muhalif olmasıdır.

İbn Receb bunu şöyle tarif eder; "Bu şeriat'ta iki kısma ayrılır. Birincisi: büyük nifak; o da insanın Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe inandığını açığa vurup, bunun tamamına zıt veya bazısına zıt olanı içinde saklamasıdır. Bu nifak Peygamber Sallallahu

Aleyhi ve Sellem'in dönemindeydi. Kuran bunları kınayıcı ve onları tekfir edici şekilde nazil oldu ve ehlinin cehennemin en alt tabakasından olduğunu haber verdi.

İkincisi: küçük nifak; O amel nifakıdır. Bu da insanın açığa çıkanı salih olarak göstermesi ve bunun zıddını içinde saklamasıdır."

İtikadî nifak; sahibini küfre düşürür ve iman dairesinden çıkarır. Bunlar peygamber sallallahu aleyhi ve sellem zamanındaki münafıklar böyleydi. Ayetler onlar aleyhinde inmişti. Onlar bu ümmette daha önce yokken nifakı ilk başlatanlar olmuşlardır.

İbn Cüreyc dedi ki; "Münafık, gizlide ve açıkta, girişinde ve çıkşında, varlığında ve yokluğunda sözü fiiline aykırı olan kimsedir. Münafıkların sıfatları Medenî surelerde nazil olmuştur. Zira Mekke'de nifak yoktu, hatta bunun aksi vardı. İnsanlar içlerinde iman olduğu halde istemeyerek küfrü izhar ediyorlardı. Medine'de ayrıca geçmişlerinin yolundan giden kitap ehli Yahudiler vardı. Bunlar Hazrec kabilesinin müttefiki olan Kaynuka oğulları, Evs kabilesinin müttefiki olan Kurayza ve Nadir oğulları kabileleri idi. Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem Medine'ye geldiği zaman Evs ve Hazrec kabilesinden ensâr adını alan bir kısım kişiler Müslüman oldular. Yahudilerden Müslüman olan sadece Abdullah İbn Selâm radıyallahu anh idi. Bu dönemlerde henüz nifak ve münafıklık yoktu. Çünkü Müslümanların korkulacak bir güçleri yoktu. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem Yahudilerle de Medine'nin çevresinde bulunan diğer Arap kabileleriyle de sözleşmeler yaptı. Büyük Bedir savaşı olup da Allah kelâmını üstün kıldığında ve Müslümanları, İslâm'ı galip getirdiğinde Abdullah İbn Übeyy İbn Selûl, Hazrec kabilesinin reisi idi. Cahiliyet devrinde, Evs ve Hazrec'in efendisi sayılıyordu. Hazrec kabilesi onu kendilerine hükümdar yapmak istemişlerdi, ancak hayır haber gelip de Evs ve Hazrec kabileleri Müslüman olunca İslâmiyet'le ilgilendiler ve ondan vazgeçtiler.

Bunun üzerine onun içerisinde İslam'a ve Müslümanlara karşı bir nefret ve kin duygusu yer etti. Bedir savaşı olunca, bu iş bitmiştir diyerek İslâm'a girdiğini açıkladı. Onunla beraber kendisinin izinden ve yolundan yürüyen bazı kabileler ile ehl-i kitaptan başkaları da Müslüman olduklarını söylediler. İşte böylece o günden itibaren Medine halkı ve çevresinde bulunan bedeviler arasında münafıklık hareketi zuhur etti. Muhacirlere gelince; onların arasında hiç bir münafık yoktu. Çünkü muhacirlerden hiçbirisi zorla hicret etmemişti. Herkes malını, çoluk çocuğunu ve toprağını bırakarak Allah katında âhiret yurdunu aramış ve kendi isteğiyle hicrete koşmuştu. (Tefsiru İbn Kesir 1/50)

Amel nifakına gelince, bu büyük günahlardan biridir. Sahibi Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in nifak olarak saydığı ameller işler. Bu, içinde küfrü gizleyip iman izhar eden değildir. Müslümanın iman zayıflığından dolayı, münafıkların sıfatlarından bazılarıyla amel eder. Abdullah Bin Amr ve Ebu Hureyre radıyallahu anhuma hadislerinde Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuş olmasına gelince; "**Şu dört şey kimde bulunursa halis münafıktır. Kimde bu hasletlerden biri bulunursa, o onu terk edinceye kadar nifaktan bir haslet üzeredir; kendisine emanet edildiği zaman ihanet eder, konuştuğu zaman yalan söyler, söz verdiği zaman sözünde durmaz ve hasım olduğu zaman fücur işler**."

Âlimler bu konuda pek çok görüşler zikretmiştir. Bunların hepsi de, bu hasletleri içinde küfrü gizleyip imanı izhar etmek söz konusu olmaksızın işleyenin, itikadî nifak ile münafık olmadığını göstermektedir. Bundan dolayı en-Nevevî, Müslim Şerhinde (2/46) der ki;

"Lakin âlimler bunun anlamı hususunda ihtilaf etmişlerdir. Doğru olan ve tercih edilen, muhakkikler ve çoğunluğun şu görüşüdür; bu nifak hasletlerinin anlamı, sahibinin münafıklara benzediğini, onların ahlakı ile ahlaklandığını göstermesidir. Zira nifak, içte olanın aksini izhar etmektir. Bu mana, bu hasletlerin sahibinde mevcuttur. Nifak, insanlardan, konuşan, vaat eden, güvenilen, hasım olan ve söz verenlerde bulunduğunda, bu cehennemde en alt tabakada olan mülhit

kâfirlerin nifakı gibi münafık olmaz. “Halis münafık olur” ifadesi ise, bu hasletlerle münafıklara benzemekten şiddetle sakındırmadır.

Bazı âlimler dedi ki; “Bu, bu hasletlerin kendisinde galip olduğu kimse hakkındadır. Ama kendisinde nadiren vuku bulan kişi buna dâhil olmaz. İşte bu, hadisin anlamı hususunda tercih edilen görüştür. Nitekim İmam Ebu İsa et-Tirmizî âlimlerden bunun mutlak manasını şöyle nakleder; “Âlimlere göre bunun manası ancak amel nifakıdır.”

Hatta alışkanlık haline getirmeksizin bunlarla amel ederse de münafık olmaz. Ebu Süleyman el-Hattabî, “Münafığın alameti üçtür…” hadisi hakkında demiştir ki; “Bu ancak, Müslüman kişiyi korkutma yoluyla, nifakı gerektiren bu hasletleri alışkanlık haline getirmekten sakındırmak içindir. Bundan anlaşılıveren şey, bu haslet veya fiillerin alışkanlık haline getirilmeksizin yapıldığında münafık olunmayacağıdır.” (Begavi, Şerhus Sünne – 1/100)

Nifakın Fert ve Topluma Tehlikesi

Gerçekten nifakın bu ümmetteki ferde ve bütün topluma tehlikesi büyüktür. Onların sıfatlarını hatırladığımızda bunun fert ve topluma tehlikelerini ve kötü etkilerini açıkça göreceğiz. Allah onları Tevbe suresinde ayıpladığı gibi, bir sure onlara izafetle “Münafıklar” adını almış, pek çok Kuran suresindeki ayetlerde münafıklardan sakındırılmış veya onların bazı sıfatları hatırlatılarak tehdit edilmiştir. Allah Azze ve Celle Bakara suresine müminlerin sıfatlarını zikrederek başlamış, sonra kâfirlerden bahsetmiş, sonra müminler ve kâfirler hakkındaki ayetlerden daha çok ayetler ile münafıklardan bahsetmiştir. Bu da onların sıfatlarını tanıtmak, onlardan ve onların amellerine benzemekten, onlarla dostluktan sakınmak açısından konunun ehemmiyetini göstermektedir. Şayet nifak ve münafıkların zikredildiği ayetleri iyi düşünürsek, şu meseleleri bulacağız;

1- Allah, münafıkların kendileriyle düşmanlık ve mücadeleye, dine iyilikten uzak bir şekilde düşmanlık etmelerinin önünde durmaya daha layık olduklarına ikaz etmektedir. Münafikun suresinde Allah Teala şöyle buyurur; “**Onları gördüğün zaman kalıpları hoşuna gider, konuşurlarsa sözlerini dinlersin. Onlar sanki duvara dayanmış kütükler gibidir. Her gürültüyü kendi aleyhlerine sanırlar. Düşman onlardır. Onlardan sakın. Allah onların canlarını alsın. Nasıl bu hale geliyorlar?**”(Munafikun 4)

Bu ayette Allah onları kendilerinden sakınılması gereken düşman olarak zikrediyor, onların tuzaklarına, hilelerine ve kâfirlerin iyiliği için Müslümanlara kulak vermelerine ikaz etmektedir.

Tevbe ve Tahrim surelerinde; “**Ey Peygamber! Kâfirlere ve münafıklara karşı cihad et, onlara karşı sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. O gidilecek yer ne de kötüdür!**”(Tevbe 73, Tahrim 9) buyrulmuştur. Bu ayette peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’e münafıklarla ve kâfirlerle cihad etmesi emrediliyor. Vahiy, özellikle peygamber sallallahu aleyhi ve sellem’i onların tuzaklarına ve hilelerine karşı uyarıyor. Bize gelince, bunu dikkate almaz, sakınmaz ve uyanık olmazsak vahyin yönü bu değildir. Her müslümanın özellikle Müslümanların önünde zorlama onlara ait, hüküm onların hükmü, söz onların sözü olduğu münafıklar devleti asrında münafıklarla getirebildikleri her kuvvetle mücadele etmesi gerekir. Önceki iki ayetten anlaşılmıştır ki, düşman olmaları hasebiyle münafıklar tehlikelidir. Allah onlarla cihadı, ancak fert ve topluma kötülükleri ve tehlikeleri sebebiyle emretmektedir.

2- Şüphesiz onlar, toplumlarda büyük fesat çıkarır, yeryüzünde kötülük ederek bozgunculuk yaparlar, hak ehline hesap vermeden ve ceza görmeden dinde yiyicilik yaparlar. Onlara; “Yeryüzünde bozgunculuk yapmayın” denildiği zaman; “Biz gelişmeyi, ümmeti cahillikten ve karanlıktan ilme ve aydınlığa, geri kalmışlıktan ilericiliğe çıkarmayı istiyoruz. Biz ancak ıslah edicileriz” derler. Yalan söylüyorlar. Dikkat edin! Onlar ancak bozguncudurlar lakin anlamazlar. İşte bu onların yalancı ağızlarından işittiğimiz dayanaklarıdır. Dinden çıkarlar ve yeryüzünde çeşitli şekillerde, itikadi, fikrî, iktisadî, siyasi, askeri ve içtimai bozgunculuk türleriyle fesat çıkarırlar.

Bundan dolayı onlar engellediği zaman kendileri engellenilmez. Günümüzde onlardan işittiğimiz delilleri; "Bizler ıslahçı, sizler bozguncularsınız. Biz hak, siz batılsınız. Biz anlayışlı, siz ahmak ve gericilersiniz" demeleridir. İnsanları fıtratlarından çıkararak fesat ve küfre sürüklerler. "Biz ancak ıslah edicileriz" sözü sancaklarıdır. Ey Müslüman kardeşim! Bana katılıyor musun, münafıklar bu günlerde bu şiarlarını yükseltmektedirler. Bu onların fert ve topluma tehlikelerini bildirmektedir. "**Şunu bilin ki, onlar bozguncuların ta kendileridir, lâkin anlamazlar**." (Bakara 12) Müslümanların arasında şüpheler atıp dinlerinden şüpheye düşürmek, itikad ve ibadetin feyzinden alıkoymak için kötü âlimleri, sultan âlimleri ve mason âlimleri yetiştirirler, üniversiteler, okullar açar, kendi amaçlarına hizmet eden gazete ve dergiler yayınlarlar. Onlara Yahudi ve Hıristiyanların, bu ümmetin münafıklarının yardım eli uzanır, Allah'ın nurunu söndürmek, insanları hak hususunda şüpheye düşürmek isterler ve bu yolda mücadele ve düşmanlık ederler. Ömer radıyallahu anh; "**İslam'ı âlimin hatası, münafığın tartışması ve saptırıcı imamlar yıkar**" derken doğru söylemiştir.

Onların Dünyadaki ve Ahiretteki Cezaları

Dünyadaki cezaları;

1- Müslümanlar tarafından kovulmaları, onların meclisine katılınmaması ve dost edinilmemeleri. Allah Azze ve Celle buyurur ki; "**Onlar Allah'ın, kalplerindekini bildiği kimselerdir; onlara aldırma, kendilerine öğüt ver ve onlara, kendileri hakkında tesirli söz söyle.**"(Nisa 63)

"**Artık onlardan yüz çevirin. Çünkü onlar murdardır.**"(Tevbe 95)

2- Allah'ın onları malları ve evlatları hakkında azaplandırması; Allah Azze ve Celle buyurur ki; "**Onların malları ve çocukları seni imrendirmesin. Çünkü Allah bunlarla, ancak dünya hayatında onların azaplarını çoğaltmayı ve onların kâfir olarak canlarının çıkmasını istiyor.**"(Tevbe 55)

3- Öldüklerinde cenaze namazlarının kılınmaması, kabirlerinde onlara dua edilmemesi. Allah Azze ve Celle şöyle buyurur; "**Onlardan ölmüş olan hiçbirine asla namaz kılma; onun kabri başında da durma! Çünkü onlar, Allah ve Rasûlünü inkâr ettiler ve fâsık olarak öldüler.**"(Tevbe 84)

4- Onlar için bağışlanma dilenmemesi. Allah Azze ve Celle buyurur ki; "**Onlar için ister af dile, ister dileme; onlar için yetmiş kez af dilesen de Allah onları asla affetmeyecek.**"(Tevbe 80)

5- Ya küfürlerinden dolayı amellerinin kabul edilmemesi; Allah Azze ve Celle buyuruyor ki; "**Onların harcamalarının kabul edilmesini engelleyen, onların Allah ve Rasûlünü inkâr etmeleri, namaza ancak üşenerek gelmeleri ve istemeyerek harcamalarından başka bir şey değildir.**"(Tevbe 54)

"**De ki: İster gönüllü verin ister gönülsüz, sizden (sadaka) asla kabul olunmayacaktır. Çünkü siz yoldan çıkan bir topluluk oldunuz.**"(Tevbe 53)

Veya riya sebebiyle amellerinin kabul edilmemesi; Allah Azze ve Celle buyurur ki; "**Şüphesiz münafıklar Allah'a oyun etmeye kalkışıyorlar; hâlbuki Allah onların oyunlarını başlarına çevirmektedir. Onlar namaza kalktıkları zaman üşenerek kalkarlar, insanlara gösteriş yaparlar, Allah'ı da pek az hatıra getirirler.**"(Nisa 142)

"**Bu böyledir. Çünkü onlar, Allah'ı kızdıran şeylerin ardınca gittiler. O'nu razı edecek şeylerden hoşlanmadılar. Allah da onların amellerini boşa çıkardı.**"(Muhammed 28)

6- Kötü akibet ve ruhlarının şiddetle çıkarılması; "**Ya melekler, canlarını alırken yüzlerine ve arkalarına vurarak dövecekleri zaman durumları nice olur?**"(Muhammed 27)

Ahiretteki cezaları:

1- Kabirde meleklerin sualine cevap vermekten aciz kalmaları. Sahihayn'de Esma radıyallahu anha'dan rivayet edilen hadiste şöyle buyrulmuştur; "**Münafığa veya şüphe eden kimseye gelince "haa haa der, bilemez (cevap vermeye güç yetiremez).**"

2- Kıyamet gününde onların sınıfları ve görecekleri azaplar çeşitlidir;

Allah Teala buyurur ki; "**Kim de Allah'a ve Peygamberine isyan eder ve Allah'ın koyduğu sınırları aşarsa Allah onu da ebedî kalacağı cehennem ateşine koyar. Onun için alçaltıcı bir azap vardır.**"(Nisa 14)

"**Allah erkek münafıklara da kadın münafıklara da kâfirlere de içinde ebedî kalacakları cehennem ateşini vaat etti. O, onlara yeter. Allah onlara lânet etmiştir! Onlar için devamlı bir azap vardır.**"(Tevbe 68)

"**Çünkü Allah münafık erkeklerle münafık kadınlara, müşrik erkeklerle müşrik kadınlara azap edecek, mümin erkeklerle mümin kadınların da tevbelerini kabul edecektir. Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir.**"(Ahzab 73)

"**Münafıklara, kendileri için acı bir azap olduğunu müjdele!**"(Nisa 138)

"**Kazandıkları günahın cezası olarak, artık az gülsünler, çok ağlasınlar.**"(Tevbe 82)

"**Onlardan vazgeçin, çünkü onlar murdardır. Kazandıkları işlerin cezası olarak varacakları yer de cehennemdir.**"(Tevbe 95)

"**Bugün artık ne sizden ne de inkâr edenlerden fidye kabul edilir, varacağınız yer ateştir. Size yaraşan odur. Orası ne kötü bir dönüş yeridir!**"(Hadid 15)

"**Şüphesiz ki münafıklar, cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar. Onlara bir yardım edici de bulamazsın.**"(Nisa 145)

Nifaktan Çıkış Yolu

Müslümanın münafıkların sıfatlarını bilmesi ve bunlardan uzak durması gerekir. Eğer bu sıfatlardan birine düşmüşse hastalık ağırlaşmadan tedavi uygulamalıdır. Nifaktan kurtulmak için bu sıfatları bilmek yetmez, bilakis şunlarla amel edilmesi gerekir;

1- İhlâs; kim riyayı, gösterişi terk ederse amelini Allah Azze ve Celle için halis kılar; "**Hâlbuki onlar, dini sadece Allah'a tahsis ederek, Allah'ı birleyerek, ancak Allah'a ibadet etmekle, emrolunmuşlardır.**" (Beyyine 5)

2- Allah'a sarılmak, nifaktan Allah'a tevbe etmek, bozduklarını ıslah etmek; "**Şüphesiz ki münafıklar, cehennem ateşinin en aşağı tabakasındadırlar. Onlara bir yardım edici de bulamazsın. Ancak tevbe edenler, durumlarını düzeltenler, Allah'a sarılanlar ve Allah için dinlerine samimi olarak bağlananlar müstesna. İşte bunlar müminlerle beraberdirler. Allah, müminlere büyük bir mükafat verecektir.**"(Nisa 145-146)

3- Allah'a, Rasulüne ve Müminlere dostluk, Allah'a Rasulüne ve müminlere düşmanlık eden-

lerden uzaklaşmak; “**Erkek ve kadın bütün müminler birbirlerinin dostları ve velileridirler**.”(Tevbe 71)

“**Sizin asıl dostunuz Allah'tır, O'nun Resulüdür ve namazlarını kılan zekâtlarını veren ve rükû eden müminlerdir**.”(Maide 55)

“**Ey iman edenler! Müminleri bırakıp da kâfirleri dost edinmeyin. Kendi aleyhinizde Allah'a apaçık bir delil mi vermek istiyorsunuz?**”(Nisa 144)

“**Allah'a ve ahiret gününe iman eden hiçbir topluluğun Allah'a ve peygamberine karşı kanunlar koymaya kalkışan kimselerle sevişir bulamazsın; babaları veya oğulları, kardeşleri veya akrabaları olsalar bile. İşte Allah'ı öyle kimseleri sevmeyen bir topluluğun kalplerine imanı yazmış ve kendilerini tarafından bir ruh ile desteklemiştir. Onları içlerinde sonsuza dek kalmak üzere altından ırmaklar akan cennetlere koyacaktır. Allah onlardan hoşnut olmuş, onlar da O'ndan hoşnut olmuşlardır. İşte onlar, Allah'ın taraftarıdırlar. Uyanık ol ki, Allah'ın taraftarları hep kurtuluşa erenlerdir.**”(Mücadele 22)

4- Doğruluk; “**Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve doğrularla beraber olun**.”(Tevbe 119) Nifakın rüknü yalan ise, imanın da alameti doğruluktur. Kim yalanı terk ederse nifakın esasını terk etmiş olur. Böylece doğrulukla süslenir.

5- Allah yolunda cihad veya ona hazırlık yapıp cihad etmeyi arzu etmek; “**Allah'a ve ahiret gününe inananlar, mallarıyla ve canlarıyla cihad etmeyi görev bildiklerinden (zaten geri kalmak için) senden izin istemezler. Allah o muttakilerin kimler olduğunu bilir.**”(Tevbe 44)

“**Eğer onlar (savaşa) çıkmak isteselerdi elbette bunun için bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah onların davranışlarını çirkin gördü ve onları geri koydu; onlara "Oturanlarla (kadın ve çocuklarla) beraber oturun!" denildi.**”(Tevbe 46)

Sahihu Müslim’de geçen hadiste Rasulullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem şöyle buyurmuştur; “**Kim savaşmaz veya savaşmayı arzu etmezse nifaktan bir şube üzere ölür.**”

6- İbadetleri tembellik etmeden ve usanmadan yerine getirmek; mazeret haricinde namazları cemaat ile kılmaya devam etmelidir. İbn Mesud radıyallahu anh der ki; “Ancak nifakı malum bir münafığın cemaatle namaza gelmediğini görürdük.”

Tirmizi, Enes radıyallahu anh’den rivayet ediyor; Peygamber Sallallahu Aleyhi ve Sellem buyurdu ki; “**Kim kırk gün ilk tekbiri kaçırmadan cemaatle namaz kılarsa onun için iki beraat yazılır; cehennemden beraat ve nifaktan beraat**.” Nitekim münafıklar üşengeçlikleriyle bilinirler. Namaza ancak üşenerek kalkarlar. Allah Teala müminleri ise şöyle vasfeder;

“**Şüphesiz o (sabır ve namaz), Allah'a saygıdan kalbi ürperenler dışında herkese zor ve ağır gelen bir görevdir**.”(Bakara 45)

7- İyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak; münafıkların şiarı ise kötülüğü emretmek ve iyiliği yasaklamaktır. Allah Teala müminler hakkında buyurur ki; “**Erkek ve kadın bütün müminler birbirlerinin dostları ve velileridirler. İyiliği emrederler, kötülükten vazgeçirirler**.”(Tevbe 71)

8- Allah’ın emirlerine teslim olmak; Allah’ın ve Rasulü Sallallahu Aleyhi ve Sellem’in hükmüne teslimiyet göstermek. Allah Teala buyurur ki; “**Aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Resulüne davet edildiklerinde müminlerin sözü ancak "işittik ve itaat ettik" demeleridir. İşte bunlar asıl kurtuluşa erenlerdir.**”(Nur 51)

9- İçi ve dışı düzeltmek; Kim dışını ıslah eder, içini ifsat ederse o münafıktır. Nifak ancak iç alemin fesada uğraması sebebiyle yalnız dış görünüşün ıslah edilmesidir.

10- Allah'ı çokça zikretmek; münafık Allah'ı ancak çok az zikreder. Ka'b radıyallahu anh der ki;

"Kim Allah'ı çok zikrederse nifaktan uzaklaşır."

İşte bunlar bazı umumi meselelerdir. Buna yapılması gereken pek çok şey dahil edilebilir.

Amaç; içiyle ve dışıyla Allah'a itaat edip istikamet üzere olmak, içiyle ve dışıyla Allah'ın yasaklarından sakınmaktır. Allah Azze ve Celle, razı olduğu ve sevdiği amellere muvaffak kılsın.

Küfrün Büyük ve Küçük Olarak İkiye Ayrılması

٤٧- وقوله ﷺ: ‹ لا ترجعوا بعدي كفاراً ضلالاً يضرب بعضكم رقاب بعض. ›

ومثل: ‹ إذا التقى المسلمان بسيفيهما فالقاتل والمقتول في النار. ›

ومثل ‹ سباب المسلم فسوق وقتاله كفر. ›

ومثل ‹ من قال لأخيه: يا كافر، فقد باء بها أحدهما. ›

ومثل ‹ كُفْرٌ بِاللهِ تَبَرُّؤٌ مِنْ نَسَبٍ وَإِنْ دَقَّ. ›

47- Rasûlüllâh ﷺ'in şu hadislerine gelince: 'Benden sonra birbirinizin boyunlarını vurarak sapık kâfirlere dönmeyin'[694] hadisi: Örneğin: 'İki Müslüman kılıçlarıyla çarpışırsa öldüren de öldürülen de ateştedir'[695] hadisi ve: Örneğin: 'Müslümana sövmek fasıklık ve onunla vuruşmak küfürdür'[696] hadisi: Örneğin: 'Kim kardeşine ey kâfir derse bu küfür ithamı ikisinden birini bulur'[697] hadisi ve: Örneğin: 'Zayıf bir ihtimal ile dahi olsa nesepten uzak olduğunu belirtmek Allah'ı inkârdır.'[698]

Şerh:

Küfür; Büyük ve Küçük Küfür Olmak Üzere İki Türdür.

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: "**Allah'ın indirdikleriyle hükmetmeyenler, işte asıl kâfir olanlar onlardır**." (Maide 44)

---

[694] Bu hadis sahâbeden bir cemaatten nakledilmiştir. Onlardan Cerîr ؓ'dan: Buhârî, (no: 121); Müslim, (no: 65); Nesâ'î, (7/127-128); İbn Mâce, (no: 3942) ve Ahmed, (4/358) rivayet etmişlerdir.
Yine onlardan İbn Ömer ؓ'dan: Buhârî, (no: 4403); Müslim, (no: 66); Ebû Dâvud, (no: 4686); Nesâ'î, (7/126); İbn Mâce, (no: 3943) ve Ahmed, (2/402) rivayet etmişlerdir.
Yine onlardan İbn 'Abbâs, Ebû Bekre, Ebû'l-Gâdîye, es-Sunâbihî ve başkaların ؓ'dan da rivayet edilmiştir.

[695] Ebû Bekre ؓ'dan: Buhârî, (no: 31); Müslim, (no: 2888); Ebû Dâvud, (no: 4268); Nesâ'î, (7/124); İbn Mâce, (no: 3965) ve Ahmed, *Musned,* (4/401, 403, 410, 418) rivayet etmişlerdir.

[696] İbn Mes'ûd ؓ'dan ve diğer bazı sahâbelerden rivayet edilmiştir: Bkz. Buhârî, (no: 48); Müslim, (no: 116); Tirmizî, (no: 2635); Nesâ'î, (7/121); İbn Mâce, (*Mukaddime,* 7 ve 9. bab; *Fiten,* 4. bab) ve Ahmed, *Musned,* (1/176, 178, 385, 411, 433, 454 ve 460) rivayet etmişlerdir.

[697] Bu hadis sahâbeden bir cemaatten nakledilmiştir. Onlardan Ebû Hureyre ؓ'dan: Buhârî, (no: 6103). İbn Ömer ؓ'dan: Buhârî, (no: 6104); Müslim, (no: 111); Tirmizî, (no: 2637) ve Ahmed, (2/18) rivayet etmişlerdir.

[698] [Bu hadis sahâbeden bir cemaatten nakledilmiştir. Onlardan 'Abdullah b. 'Amr ؓ'dan: Ahmed (2/215) ve İbn Mâce, (no: 2744) rivayet etmiştir. Rivâyet için Elbânî, *Sahîhu İbn Mâce*'de **hasen-sahih** demiştir.
Ebû Bekr ؓ'dan: Dârimî, (no: 2864) rivayet etmiştir. Rivayet için Elbânî **hasen** demiştir. Bkz. *Sahîhu'l-Câmi'u's-Sagîr,* (no: 4485) ve *er-Ravdu'n-Nadir,* (587).]

İbn Abbâs radıyallahu anhuma şöyle demiştir: “Bu bir küfürdür. Allah’ı, meleklerini, kitaplarını ve rasullerini inkâr gibi küfür değildir.”[699]

Yine İbn Abbâs radıyallahu anhuma’dan: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Bana cehennem gösterildi. Cehennem halkının çoğunun kadınlar olduğunu gördüm. Onlar küfr (inkâr) ederler**” denildi ki: “Allah’ı mı küfr (inkâr) ederler?” Şöyle buyurdu: “**Kocalarına karşı küfreder, iyilikleri inkâr ederler**.”[700]

Ebû Hureyre radıyallahu anh’den: Nebî sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu:“**Babalarınızdan yüzçevirmeyin! Kim babasından yüzçevirirse bu küfürdür**”[701]

Mahmûd b. Lebîd radıyallahu anh’den: Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: “**Şüphesiz sizin hakkınızda korktuğum şeylerin en korkuncu küçük şirktir**.” Dediler ki: “Küçük şirk nedir ey Allah’ın rasulü?” Buyurdu ki: “**Riyâ/gösteriştir**”[702]

Ebû Ubeyd şöyle demiştir: “Rivayetlerde, günah işlemiş olmayı gerektirdiği halde küfür ve şirk olarak zikredilen eserlere gelince, bize göre bunların anlamı şudur: Bu fiilleri işleyen kimsede sahibinden imanı gideren küfür ve şirk sabit olmaz. Ancak şöyle açıklanır: Bunlar kâfirlerin ve müşriklerin üzerinde bulundukları ahlâk ve adetlerdir.”[703]

Dinde küfür; büyük küfür ve küçük küfür olmak üzere iki çeşittir. Dinin bir iş hakkında küfür olduğunu nitelemesi, onun dinden çıkaran büyük küfür olmasını gerektirmez.

Nasları; delillerin ve Ehl-i Sünnet’in esaslarının gereğine göre anlamak, genel ifadeleri özel olana ve mutlak (şartsız ve sınırsız) ifadeleri mukayyed (şartlı ve sınırlı) olana göre yorumlamak gerekir. Genel kapsamlı ifadelerle delil getirmek ve ayrıntıları araştırmayı terk etmek, nasları anlama ve onunla amel etme hususunda hatalara düşürür.

Tekfirde acele etmekten sakındırılmıştır. Dinden çıkarmayan fiiller hakkında küfür ifadesinin kullanılması, bu konularda sert ve şiddetli olmayı gerektirir.

Kişiyi dînden çıkartmayan amelî küfrün mahiyeti.

---

699 Taberi (10/355-356) ve Hallâl, es-Sunne (4/158) cümlenin tamamını İbn Abbas radıyallahu anhuma’dan rivayet etmişlerdir. El-Elbânî, es-Sahiha’da (6/51) isnadı sahih demiştir. Bazı kimseler ikinci cümlenin İbn Abbas radıyallahu anhuma’ya değil, ravileri arasında bulunan İbn Tavus’a ait olduğunu ve bu ayette geçen küfrün mutlak surette büyük küfür olduğunu iddia etmektedirler.
- Öncelikle bu iddia kabul edilecek olsa, ravi, rivayet ettiği sözün manasını başkalarından daha iyi bileceği için bu iddia yine kabul edilmezdi.
- İkinci olarak, ayet hakkında İbn Abbas radıyallahu anhuma’nın bu açıklaması başka yollardan sabit olmuştur. İbn Ebi Hâtim, Tefsir’inde (4/485); el-Hasen b. Er-Rabî – Abdurrazzak – Ma’mer b. Raşid – İbn Tavus – Tavus – İbn Abbas radıyallahu anhuma isnadıyla rivayet ediyor: Maide 44. Ayeti hakkında İbn Abbas radıyallahu anhuma dedi ki: “Bu kebire (büyük günahtır)” İbn Tavus dedi ki: “Allah’ı, meleklerini, kitaplarını ve rasullerini inkâr etmek gibi değildir.” Bu isnaddaki bütün raviler güvenilir olup rivayet sahihtir. Görüldüğü gibi, İbn Abbas radıyallahu anhuma, İbn Tavus’un yaptığı açıklamaya uygun ifadeyi bizzat kendisi kullanmıştır. Bu durumda İbn Abbas radıyallahu anhuma’nın: “Hiye bihi kufr: bu bir küfürdür” sözüyle neyi kastettiği İbn Ebî Hâtim’in İbn Abbas radıyallahu anhuma’dan rivayetinde bizzat kendisi tarafından açıklanmış oluyor ki, bu küçük küfür/büyük günah demektir.

700 Buhârî (29); Muslim (907).

701 Buhârî (6368); Muslim (62).

702 Ahmed (5/428); el-Elbânî, es-Sahîha’da (951) sahih demiştir.

703 El-Îman (s.86).

Bu, şâri'in (şerîat korucunun) herhangi bir masiyet hakkında küfür adını kullanmakla birlikte o masiyeti işleyen kişi için îmân isminin kalmaya devam ettiği her bir iştir. Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem*'in şu buyruklarında olduğu gibi:

"**Benden sonra birbirinizin boynunu vuran kâfirlere dönmeyiniz**."[704]

"**Müslümana sövmek fasıklık, onunla savaşmak küfürdür**."[705] Burada Peygamber *sallallahu aleyhi ve sellem* müslümanların birbirleriyle savaşması hakkında küfür olduğu ifadesini kullanmış, bu işi yapan kimselere kâfir adını vermiştir.

Diğer taraftan Yüce Allah'ın: ***"Eğer mü'minlerden iki grup birbirleriyle çarpışırlarsa onların aralarını düzeltin... Mü'minler ancak kardeştirler. O halde iki kardeşinizin arasını düzeltin."*** *[el-Hucurat, 49/9-10]* buyruğunda ise Yüce Allah bu gibi kimseler hakkında îmân sahibi olduklarını ve îmân kardeşleri olduklarını belirtmiş, îmânı ve îmân kardeşliğini onlardan kaldırmamıştır.

Yine Yüce Allah kısası emreden âyet-i kerîmede şöyle buyurmaktadır: ***"Fakat kime kardeşi tarafından bir şey affolunursa artık örfe uyarak istesin ve güzellikle ödesin."*** *[el-Bakara, 2/178]*

Burada Yüce Allah katil hakkında müslüman kardeşliği sıfatını kullanmış ve bu sıfatın onda bulunmayacağını belirtmemiştir. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur: "**Zina eden kişi zina ettiği vakit mü'min olarak zina etmez. Hırsızlık yapan bir kimse de hırsızlık yaptığı vakit mü'min olarak hırsızlık yapmaz. İçki içen bir kimse içki içtiği vakit mü'min olarak içki içmez. Bundan sonra ise tevbe onun önünde açıktır**." Bir rivâyette de şu fazlalık yer almaktadır: "**Mü'min olarak öldürmez**." Bir diğer rivâyette de: "**İnsanların değer verdikleri kıymetli bir malı da zorla almaz**..."[706] Bu hadîs-i şerif Buhârî ve Müslim'de yer almaktadır.

Bununla birlikte yine Buhârî ve Müslim'de yer alan Ebu Zer el-Ğıfari'nin rivâyeti ise şöyledir: Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "**La ilahe illallah deyip de sonra bu hal üzere ölen ve cennete girmeyecek hiçbir kul yoktur**." Ben: Zina etse, hırsızlık yapsa da mı? diye sordum. Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem: "**Zina etse de, hırsızlık yapsa da**" buyurdu. Ben sözümü üç defa tekrarladım (o da tekrarladı); sonra dördüncüsünde: "**Ebu Zerr'in burnu yere sürtünse dahi**..." buyurdu.[707]

İşte bu, zina eden, hırsızlık yapan, içki içen, adam öldüren kimse hakkında tevhîde sahip olmakla birlikte "îmân" adının mutlak olarak o kimseden gitmeyeceğinin delilidir. Çünkü eğer daha önce geçen hadîslerde îmânın gitmesi kasdedilmiş olsaydı, hiçbir zaman la ilahe illallah akîdesi üzere ölen bir kimsenin bu masiyetleri işlese dahi cennete gireceği haber verilmezdi. Çünkü cennete ancak mü'min olanlar girer. O bu sözleriyle sadece îmânın eksik olacağını kastetmiş ve kemâlini nefyetmiştir. Kulun bu masiyetleri işlemesi halinde kâfir olması, bunları helal kabul etmesi halinde söz konusu olur. Bu ise bunların haram oldukları hususunda Kitâb'ı ve Rasûl'ü yalanlamayı gerektirir. Hatta bunları yapmayacak dahi olsa bunların helal olduklarına inanmakla kâfir olur. Doğrusunu en iyi bilen Yüce Allah'tır.

Soru: "*Puta secde etmek, Allah'ın Kitâb'ını küçümsemek, Rasûle sövmek, dîn ile alay etmek vb. bütün bu hususlarda görüldüğü gibi amel olarak işlenen küfürlerdir. Peki sizler küçük*

---

[704] Buhârî, (8/91); Müslim, (1/58).
[705] Buhârî, (8/91); Müslim, (1/58)
[706] Buhârî, (8/13); Müslim, (1/54-55)
[707] Buhârî, (7/176, 177); Müslim, (1/66)

küfrü amelî olmakla nitelendirdiğinize göre ne diye bütün bunlar kişinin dînden çıkmasına sebeb olmaktadır?"

Cevap; bu dört hususun ve benzerlerinin amelî küfür olmaları sadece insanlar tarafından görüldüğü kadarıyla azaların ameli ile meydana gelmelerinden ötürüdür. Ancak bunlar, kalbin niyetini, ihlâsını, muhabbetini ve Allah'ın emirlerine itaatini ve kalbin diğer bütün amellerini yok etmedikçe meydana gelmezler. Bu amellerle birlikte bunlardan hiçbir şey geriye kalmaz. Dolayısıyla bunlar her ne kadar zâhiren amelî iseler de kaçınılmaz olarak i'tikâdî küfrü gerektirmektedirler.

Bunlar ya dînden çıkan bir münafık tarafından yahut hakka gelmemekte kararlı bir inatçı tarafından yapılacak işlerdir. Tebûk gazvesinde münafıklar: *"**Küfür sözünü söylediler, müslümanlıklarından sonra kâfir oldular ve başaramadıkları bir işe de yeltendiler**." [et-Tevbe, 9/74]*

Onlar bu davranışları ile birlikte niye böyle davrandıkları kendilerine sorulduğunda: *"**Biz sadece eğlenip şakalaşıyorduk**." [et-Tevbe, 9/65]* diye cevap verdiler. Yüce Allah da onlara şöyle sordu: *"**De ki: 'Allah ile O'nun âyetleri ile ve Rasûlü ile mi eğleniyordunuz? Özür dilemeyin; siz îmân ettikten sonra gerçekten kâfir oldunuz.**' [et-Tevbe, 9/65-66]*

Ayrıca küçük küfrü mutlak anlamda sadece amelî olmakla nitelendirmiyoruz. Aksine beraberinde itikâdı gerektirmeyen ve kalbin sözü ve ameli ile çelişmeyen katıksız ameli kastediyoruz.

Tefsirini Bilmesek de Sahih Hadislere Teslim Oluruz

٤٨- ونحو هذه الأحاديث مما قد صح وحفظ، فإنا نسلم له، وإن لم يعلم (تفسيرها) ولا يتكلم فيه ولا يجادل فيه، ولا تفسر هذه الأحاديث إلا بمثل ما جاءت لا نردها إلا بأحق منها.

48- Bu ve bunlar gibi sahih olarak ezberlenmiş hadislere, (tefsirini)[708] bilmesek de teslim oluruz. Bunlar hakkında konuşup mücadeleye girmeyiz. Bu hadisleri ancak böyle rivayet edilen hadisler ile açıklarız. Bunları en uygun olan anlamına hamlederiz.[709]

Şerh:

Kitap ve Sünnet Naslarına Teslim Olma Gereği

Allah Teâlâ şöyle buyurmuştur: “**Fakat hayır; Rabbine yeminler olsun ki onlar, aralarında çekiştikleri şeyler hakkında seni hakem yapıp, sonra da verdiğin hükümden dolayı içlerinde hiçbir sıkıntı duymadan tam bir teslimiyet göstermedikçe îman etmiş olmazlar**.” (Nisa 65)

“**Oysa aralarında hüküm vermesi için Allah'a ve Peygamberine davet olunan mü'minlerin sözü ise, “işittik ve itaat ettik” demeleridir. İşte felaha erenler de bunlardır.**” (Nur 51)

Ömer radıyallahu anh’den rivayet edildiğine göre o, Haceru’l-Esved’e gelip onu öpmüş ve şöyle demiştir: “Biliyorum ki sen sadece bir taşsın. Ne zarar verirsin ne de bir fayda. Şayet Nebî sallallahu aleyhi ve sellem’in seni öptüğünü görmüş olmasaydım seni öpmezdim.”[710]

Ez-Zuhrî şöyle demiştir: “Risâlet (peygamber göndermek) Allah’a aittir. Rasule düşen tebliğ etmektir. Bizim üzerimize de teslim olmak düşer.”[711]

İmam Mâlik şöyle demiştir: “Sünnet’e itiraz etmeyin, ona teslim olun.”[712]

İbn Batta şöyle demiştir: “Allah Azze ve Celle’nin bize emrettiği şey; dinleyip itaat etmemiz ve Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in sözlerine kıyaslarla örnek vermememiz, O’nun sözlerinin dışına çıkış yolu aramamamız, ona Kitap ile veya başka şeylerle itiraz etmememizdir. Lakin rivayet sahihse, onu iman ederek, tasdikleyerek ve teslim olarak kabul etmemiz gerekir.”[713]

---

[708] Asıl nüshada (نفسه وضا): ibaresi anlaşılmıyor. Doğrusu yukarıda olduğu gibi (تفسيرها) şeklindedir. Bunu, (h:هـ): Hindistan Rıza Berambur Kütüphanesindeki ve (z:ز): Almanya Leipzig Kütüphanesindeki nüshalardan doğruladım. (t:ط): Ebû Ya‘lâ’nın *Tabakât*’ında da buna benzerdir.
[709] (t): Ebû Ya‘lâ’nın *Tabakât*’ında: (إلا بأجود منها): (ancak en iyi olanına) şeklindedir.
[710] Buhârî (1520); Muslim (1270).
[711] Buhârî, muallak olarak; (6/2738). Bu eseri İbn Hibban (1/414); Ebu Nuaym, el-Hilye’de (3/369); İbn Abdilberr, et-Temhid’de (6/14); el-Hallâl, es-Sunne’de (no:1001); es-Sem’anî, Edebu’l-İmlâ’da (s.62); Hatib, el-Cami’de (1333); Beyhakî, el-İtikad’da (s.250) mevsul olarak rivayet etmişlerdir. Sahihu İbn Hibban tahkikinde Şuayb el-Arnaut ve İbn Ebi Şeybe’nin el-İman kitabının tahkikinde (s.13) el-Elbânî, isnadının sahih olduğunu söylemişlerdir.
[712] Suyutî bunu Miftahu’l-Cenne’de (s.49) zikretmiştir.
[713] El-İbâne (1/276).

İbn Teymiyye şöyle demiştir: “Bilinmektedir ki, kendisiyle emrolunduğumuz doğru; naslara uymamız, maslahat (iyilik) veya mefsedet (kötülük) olarak gördüğümüz şeylerle onu reddetmememizdir.”[714]

İbnu’l-Kayyım şöyle demiştir: “(Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem)e karşı edebin başı şunlardır: Tam anlamıyla ona teslim olmak, emrine boyun eğmek, aklî denilen bâtıl hayallerle itiraz etmeksizin verdiği haberi kabul ve tasdik ederek karşılamak, bu haberler hakkında şüphe ve kuşkuya düşmemek, kişilerin görüşlerini ve zihinlerin süprüntülerini onun önüne geçirmemek. Nasıl ki O’nu gönderen Allah Subhanehu Teâlâ; ibadet, huşu, zillet, tevbe ve tevekkülde birleniyorsa, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’i de hükmü kabul etmede, teslimiyette, boyun eğmede ve itaatte birlemektir. İşte bu iki tevhiddir. Kulun Allah’ın azabından kurtulması ancak bu ikisiyle mümkündür. Birisi rasulü gönderenin tevhidi/birlenmesi, diğeri de rasule uyma tevhididir.”[715]

Allah ve rasulünün emrine teslim olmak farzdır. Teslim olup boyun eğmedikçe iman sahih olmaz. Sözlerin ve amellerin ölçüleceği şey sünnettir. Aklî itiraz, siyaset, zevk (keşif) veya görüş sebebiyle sünneti terk eden kimse sapıktır.

---

[714] Cevâbu’l-İtirazâti’l-Mısriyye Ale’l-Futya’l-Hameviye (s.75).
[715] Medâricu’s-Sâlikîn (2/387).

Cennet ve Cehennem Yaratılmıştır

٤٩- والجنة والنار مخلوقتان قد خلقنا كما جاء عن رسول الله ﷺ: ‹دخلت الجنة فرأيت قصراً.›، ‹ورأيت الكوثر.›
و‹اطلعت في الجنة فرأيت لأهلها كذا، واطلعت في النار فرأيت كذا.›،

فمن زعم أنهما لم تخلقا فهو مكذب بالقرآن، وأحاديث رسول الله ﷺ، ولا أحسبه يؤمن بالجنة والنار.

49- Cennet ve Cehennem Rasûlüllâh ﷺ'den gelen: 'Cennete girdim ve orada bir köşk gördüm',[716] 'Kevser'i gördüm',[717] 'Cennet'e muttali oldum. Halkının şunlar-şunlar olduğunu gördüm. Cehennem'e muttali oldum ve şöyle-şöyle olduğunu gördüm' hadislerinde[718] olduğu gibi yaratılmışlardır, şuan mevcutturlar.

Her kim ki onların yaratılmamış olduğunu iddia ederse Kur'ân'ı ve Rasûlüllâh ﷺ'in hadislerini yalanlamış olur. Böyle bir kimsenin Cennete ve Cehenneme de inandığını sanmıyorum.

Cennet; Allah'ın, şeraitine boyun eğen ve rasulüne tabi olan mümin kullarına vaad ettiği nimetler ve karşılık yurdudur. Allah orada hiçbir beşerin görmediği, işitmediği ve akıllarına dahi gelmeyen nimetler hazırlamıştır:

"**Yaptıklarına mükâfat olmak üzere hoşlarına gidecek nimetlerden kendileri için gizli tutulan şeyleri hiç kimse bilemez**." (Secde 17)

"**Her nefis ölümü tadacaktır. Kıyamet günü, yaptıklarınızın karşılığı mutlaka verilecektir. Kim ateşten kurtarılıp cennete sokulursa, o, muhakkak kurtuluşa ermiştir. Zaten dünya hayatı aldatıcı bir metadan başka bir şey değildir**." (Al-i İmran 185)

Cehennem ise Allah'ın kafirlere, rasullerini yalanlayanlara ve şeraitinden yüz çevirenlere vaad ettiği en büyük rezillik ve pişmanlık yurdudur. Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur:

"**Şunu halâ anlamadılar mı ki, kim Allah'a ve Rasûlüne yan çizerse, onun için, içinde daimî kalacağı bir cehennem ateşi vardır. Bu ise, en büyük zillettir**." (Tevbe 63)

Allah Azze ve Celle orada akılların tasavvur edemeyeceği azaplar hazırlamıştır:

"**Yer yüzünde bulunan şeylerin hepsi ve onunla birlikte bir de o kadarı zâlimlerin olsa, kıyamet günü en kötü azaba karşı onu fidye olarak verirlerdi. Zira onlara Allah katından hiç hesap etmemiş oldukları bir azâb ortaya çıkmıştır.**" (Zümer 47)

Cennet ve cehenneme iman, imanın ancak kendisiyle tamam olduğu rükünlerinden olan ahirete imanın en önemli hükümlerindendir.

---

[716] Buhârî, (*Nikâh,* 107. bab; *Fedâ'ilu Ashâbi'n-Nebî,* 6. bab) ve Ahmed, *Musned,* (3/179, 191 263, 372, 390).
[717] Ahmed, *Musned,* (3/103, 115).
[718] Hadis bu lâfız ile bulunamamıştır. Fakat Rasûlüllâh ﷺ'in Cennet ve Cehennem hakkında hadisleri sahih olarak nakledilmiştir. Bkz. Buhârî, (no: 3241); Tirmizî, (no: 2602); Ahmed, (1/234) ve diğerlerinden rivayet edilmiştir.

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat'in bu meselelerde itikadı özetle şöyledir:

Birincisi: Cennet ve Cehennem Yaratılmış Olup Şu An Mevcutturlar:

1- İmam Ahmed rahimehullah şöyle demiştir: "Allah, halkı yaratmadan önce cenneti yarattı, onun için de cennetlikleri yarattı. Onun nimetleri devamlıdır. Kim cennetten bir şeyin son bulacağını iddia ederse o kafirdir. Halkı yaratmadan önce cehennemi yaratmış ve cehennemlikleri de yaratmıştır. Onun azabı devamlıdır."[719]

2- Acurri Kitabu'ş-Şeria'da; "Cennet ve Cehennemin yaratılmış olduğunu tasdik babı" diye başlık açmış ve şöyle demiştir: "Allah bize ve size rahmet etsin, şunu iyi bilin ki, Kuran, Allah Azze ve Celle'nin Adem aleyhisselamı yaratmadan önce cennet ve cehennemi yarattığına şahittir. Cennetlikleri ve cehennemlikleri de dünyaya gelmelerinden önce yaratmıştır..." sonra Kuran ve sünnetten bir çok deliller zikretmiştir.[720]

3- Ebu'l-Hasen el-Eşari, Hadis ashabının akidesi hakkında şöyle demiştir: "Onlar cennet ve cehennemin yaratılmış olduğunu ikrar ederler."[721]

4- İmam Sabuni Selef ve hadis ashabının akidesini şöyle arz etmektedir: "Ehli sünnet cennet ve cehennemin yaratılmış olduklarına şahitlik ve itikad ederler."[722]

5- İbn Abdilberr Kusuf namazı hadisini zikrederken şöyle demiştir: "Yine bu hadiste cennet ve cehennemin yaratılmış olduğuna delil vardır. İlim ehli cemaatinin itikadı bundan dolayı cennet ve cehennemin son bulmayacağı şeklindedir. Bidat ehli ise bunu inkar etmişlerdir."[723]

Ehl-i Sünnetin Bu Konudaki Delilleri:

1- Allah Azze ve Celle Cennet hakkında şöyle buyurmuştur: "Rabbınızdan gelecek olan mağfirete ve takva sahipleri için hazırlanan, genişliği gökler ve yer kadar olan cennete koşun." (Al-i İmran 133)

2- Yine cennet hakkında şöyle buyurmuştur: "**Ey insanlar! Rabbınızdar* bir mağfirete ve genişliği, gök ve yerin genişliği gibi olup, Allah'a ve peygamberlerine îman edenler için hazırlanan cennete kavuşmak için yarış edin. Bu. Allah'ın dilediğine verdiği bir lûtuftur. Allah büyük lütuf sahibidir.**" (Hadid 21)

3- Cehennem hakkında da şöyle buyurmuştur: "Kafirler için hazırlanan ateşten sakının." (Ali-İmran 131)

4- "**Allah onlara gazab etmiş, onları lanetlemiş ve onlar için cehennemi hazırlamıştır. Ne kötü bir yerdir orası.**" (Fetih 6)

5- Aişe radıyallahu anha şöyle demiştir: "Güneş tutuldu ve Nebi sallallahu aleyhi ve sellem namaza durup uzunca bir sure okudu. Sonra uzunca rüku etti. Sonra başını kaldırdı ve başka bir sure okumaya başladı. Sonra tamamlayıncaya kadar ruku etti ve secde etti. Sonra ikinci rekatte de bunu yaptı ve şöyle buyurdu:

---

[719] Tabakatu'l-Hanabile (1/344) İmam Ahmed, Musedded b. Muserhed'e gönderdiği mektubunda bunu söylemiştir.
[720] Eş-Şeria (387)
[721] Makalatu'l-İslamiyyin (1/296)
[722] Akidetu's-Selefi Ashabi'l-Hadis (64)
[723] Et-Temhid (3/320)

“**Bu ikisi (güneş ve ay) Allah’ın ayetlerinden iki ayettir. Bunu (güneş veya ay tutulmasını) gördüğünüzde bu sizden kaldırılana kadar namaz kılın. Şu makamımda ben size vaadedilen her şey'i gördüm. Hattâ ilerlediğimi gördüğünüz zaman ben cennetten bir salkım almak İstediğimi görüyordum. Vallahi benim gerilediğimi gördüğünüz zaman ben cehennemin bazı cüzlerinin birbirini tarumar ettiğini görüyorum. Cehennemde İbn Lühayy'i de gördüm. Putlar için hayvanları serbest bırakan adam budur**”[724]

6- Enes b. Malik radıyallahu anh şöyle demiştir: “Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem bir gün bize namaz kıldırdı. Namazı bitirince yüzüyle bize dönerek şöyle buyurdu:

“**Ey insanlar! Ben sizin imamınızım, rukuda, secdelerde, kıyamda ve namazdan ayrılırken benden önce hareket etmeyiniz. Muhakkak ki ben sizleri önümden de arkamdan da görmekteyim.**” Sonra şöyle buyurdu:

“**Nefsim elinde olana yemin ederim ki, şayet benim gördüğümü görseydiniz az güler, çok ağlardınız.**” Sahabeler:

“Ne gördün ey Allah’ın rasulü?” dediler.

“**Cenneti ve cehennemi gördüm**” buyurdu.[725]

7- İmran b. el-Husayn radıyallahu anh, Nebi sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“**Cennete muttali oldum ve oranın halkının çoğunun fakirler olduğunu gördüm. Cehenneme de muttali oldum ve oranın halkının çoğunun kadınlar olduğunu gördüm.**”[726]

İkincisi: Cennet ve Cehennem Bakidirler, Asla Fani Olmazlar:

1- İmam Ahmed rahimehullah şöyle demiştir: “Cehennem içindekiler yaratılmıştır, cennet ve içindekiler yaratılmıştır. Sonra Allah Azze ve Celle her ikisinin halkını yaratmıştır. Bunlar fani olmadıkları gibi içindeki hiçbir şey de asla fani olmazlar. Eğer bir bidatçi veya bir zındık, Allah Azze ve Celle’nin; “O’nun vechi dışında her şey helak olacaktır” (Kasas 88) ayetini veya bunun benzerlerini delil getirecek olursa, bunlar Kuranın muteşabihlerindendir. Ona: “Allah Azze ve Celle’nin haklarında fani olmasını yazdıkları fani ve helak olacaklardır. Cennet ve cehennemi ise Allah Azze ve Celle fani olmaları ve helak olmaları için değil, baki kalmaları için yaratmıştır. Cennet ve cehennem dünyada değil, ahirettedirler” denilir.[727]

Burada Zındık Mustafa İslamoğlu'na da bir göndermede bulunmak gerekir. Çünkü saptırmalarından birisi, sohbetlerinin birisinde şu ifadeleri kullanmasıdır: "Sonsuz olan yalnız Allah'tır, Cennet ve Cehennem sonsuz olamaz" ifadesini kullanıyor. Bu söz ne kadar mantıklı da gözükse, sapıklık olma nedeni şudur: Cennet ve Cehennem zatı ile sonsuz olan varlıklar değildir. Allah'ın onları devam ettirmesine muhtaçtır ve Cennet ve Cehennem’in bir başlangıcı vardır, Allah'ın başlangıcı ise yoktur. Bu manada bu kesinlikle kıyaslanamaz. Allah Azze ve Celle`nin varlığı ise başkasına muhtaç değildir.

2- İmam Ubeydullah b. Batta el-Ukberi şöyle demiştir: “Allah Azze ve Celle’nin halkı yaratmadan önce cennet ve cehennemi yarattığına, cennet nimetlerinin asla son bulmayacağına, hurilerden eşlerin ölmeyeceklerine, nimetlerin eksilmeyeceklerine, yaşlanmayacaklarına, meyveleri-

---

[724] Buhari (1212) Müslim (901)
[725] Müslim (426)
[726] Buhari (6546) Müslim (2737)
[727] Tabakatu’l-Hanabile (1/28)

nin sonu gelmeyeceğine iman etmek gerekir. Nitekim Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Allah'tan korkanlara va'dolunan cennetin sıfatı; (Ağaçları) altından ırmaklar akar; yiyeceği ve gölgesi dâimidir. Bu, sakınanların akıbetidir; kâfirlerin akıbeti ise, cehennemdir.**" (Ra'd 35) Cehennem azabına gelince, Allah'ın devamlı kılmasıyla daim ve ebedidir. Tevhide itikad etmeksizin ve sünnete tutunmaksızın dünyadan ayrılan cehennemlikler orada devamlı kalacaklardır."[728]

3- İbn Abdilberr Rahimehullah şöyle demiştir: "Ehli sünnet, cennet ve cehennemin yaratılmış olup fani olmayacaklarını söyler. Zira o ikisi dünya son buluncaya kadar fani olmayacak olsalardı, malumdur ki dünya kıyametin kopmasıyla son bulacak, ahiret gelecektir. ahiret ise cehennemsiz ve cennetsiz olmaz. Muhakkak ki cennet Allah Teala'nın rahmeti, cehennem ise azabıdır. Bu, kullarından dilediklerine isabet edecektir."[729]

4- İbn Teymiyye rahimehullah şöyle demiştir: "Ümmetin selefi, imamları ve diğer ehli sünnet ve'l-cemaat, yaratılmışlardan; cennet, cehennem, arş ve diğer bazı şeyler gibi bazılarının yok olmayacakları ve tamamen son bulmayacakları konusunda ittifak etmişlerdir."[730]

Cennet ve Cehennemin sonsuz oluşunun delilleri:

1- Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**İman edenler ve iyi iş işleyenler ise, onları, (ağaçlan) altından ırmaklar akan, içinde dâimi kalacakları cennetlere sokacağız. Onlar için, orada tertemiz eşler vardır. Onları koyu gölgeliklere sokacağız.**" (Nisa 57)

2- "**İman edenler, hicret edenler ve Allah yolunda mallarıyla ve canlarıyla cihad edenler, Allah katında en büyük dereceye sahiptirler. İşte asıl kurtuluşa erenler bunlardır. Rabları onlara, kendi katından bir rahmet, bir hoşnudluk ve içinde hiç tükenmeyecek nimetler bulunan cennetler müjdelemektedir. Orada daimî ve ebedîdirler. Şüphesiz en büyük mükâfat Allah katındadır.**" (Tevbe 20-22)

3- "**Göğüslerindeki kini çıkarıp attık. Birbirinin kardeşleri olarak karşılıklı sedirler üzerindedlrler. Orada onlara hiçbir güçlük dokunmaz. Oradan çıkarılacak da değillerdir.**" (Hicr 47-48)

4- "**İnkâr edenleri ve zulüm işleyenleri, Allah, elbette bağışlamayacak ve onları doğru yola iletmeyecektir. (Onları ileteceği yol) ancak, içinde ebediyyen kalacakları cehennem yoludur. Bu da, Allah'a göre çok kolaydır.**" (Nisa 168-169)

5- "**Onlar ateşten çıkmak isteyeceklerdir; fakat oradan çıkacak değillerdir. Onlar için devamlı bir azâb vardır.**" (Maide 37)

6- "**Ve peşlerinden gidenler, "keşke bizim için dünyaya bir defa daha dönüş olsaydı da, onların bizden kaçıp kurtuldukları gibi, biz de onlardan kurtulsaydık" derler" İşte Allah onlara amellerini, üzerlerine yığılmış pişmanlıklar halinde böyle gösterecektir. Fakat onlar ateşten çıkacak değillerdir.**" (Bakara 167)

7- "**Ama âyetlerimizi inkâr etmiş ve kâfir olarak ölmüş olanlar, işte Allâh'ın, meleklerin ve tüm insanların la'neti onların üstünedir. Onlar ebediyen lânet içinde kalırlar. Artık ne azapları hafifletilir ne de onların yüzlerine bakılır.**"(Bakara 161-162) Bu ayet azabın da hafifletilmeyeceğini açıklıyor.

---

[728] İbn Batta Şerhu'l-İbane (228)
[729] Et-Temhid (5/10)
[730] İbn Teymiyye Mecmuu'l-Fetava (18/307)

8- “**Bizim âyetlerimizi yalanlayıp da onlara karşı kibirlenmek isteyenler var ya, işte onlara gök kapıları açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğine girinceye kadar cennete giremeyeceklerdir! Suçluları işte böyle cezalandırırız!**”(A’raf 40)

9- “**İnkâr edenlere de cehennem ateşi vardır. Öldürülmezler ki ölsünler, cehennem azabı da onlara biraz olsun hafifletilmez. İşte biz, küfürde ileri giden her nankörü böyle cezalandırırız.**”(Fatır 36)

10- “**Yoldan çıkanlar ise, onların varacakları yer ateştir. Oradan her çıkmak istediklerinde geri çevrilirler ve kendilerine: Yalandır deyip durduğunuz cehennem azabını tadın! denir**.”(Secde 20)

11- “**Azapları hafifletilmeyecektir. Onlar azap içinde kurtuluştan ümit kesmişlerdir. Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendileri zalim kimselerdir. Onlar cehennem bekçisine: "Ey Mâlik! Rabbin artık bizi öldürsün." diye seslenirler. Mâlik de: "Siz böylece kalacaksınız." der**.”(Zuhruf 75-77)

12- “**Ve şöyle derler: Rabbimiz! Cehennem azabını üzerimizden sav. Doğrusu onun azabı gelip geçici değil, devamlıdır**.”(Furkan 65)

13- İbn Ömer radıyallahu anhuma, Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“**Cennetlikler cennete, cehennemlikler de cehenneme girdirilir. Sonra aralarından bir müezzin: “Ey cehennem halkı, ölüm yok, ey cennet halkı! Ölüm yok, kalıcılık vardır” der**.”[731]

14- Ebu Said el-Hudri radıyallahu anh Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem’in şöyle buyurduğunu rivayet etmiştir:

“**Ölüm, kıyamet gününde bembeyaz bir koç şeklinde getirilir, cennet ile cehennem arasında durdurulur, şöyle denilir:**

“Ey Cennet ehli! Bunu tanıyor musunuz?” onlar da başlarını çevirerek bakarlar ve:

“Evet, bu ölümdür” derler.

“Ey Cehennem halkı! Bunu tanıyor musunuz?” denilir. Onlar da başlarını kaldırıp bakarlar ve:

“Evet, bu ölümdür” derler. Onun boğazlanması emredilir ve boğazlanır. Sonra şöyle denilir:

“Ey Cennet halkı! Kalıcılık var, ölüm yok, ey Cehennem halkı! Kalıcılık var ölüm yok” Sonra Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem şu ayeti okudu:

“**Onlar gaflet içinde ve îman etmezlerken işin bitmiş olacağı o pişmanlık gününe karşı onları uyar.**” (Meryem 39)[732]

---

[731] Buhari (6544) Müslim (2850)
[732] Buhari (4730) Müslim (2849)

15- Ebu Said el-Hudri ve Ebu Hureyre radıyallahu anhuma Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğunu rivayet etmişlerdir:

"**Bir munadi şöyle seslenir: "Eğer size sıhhat verilmişse bir daha asla hastalanmayacaksınız. Size hayat verilmişse bir daha asla ölmeyeceksiniz. Size gençlik verilmişse bir daha asla ihtiyarlamayacaksınız. Size nimetler verilmişse bir daha asla mahrum olmayacaksınız. Bundan dolayı Allah Teala şöyle buyurmuştur:**

"Onlara da "işte (dünyada) işlemiş olduğunuz ameller sebebiyle size miras olarak verilen cennet budur" diye seslenilir." (A'raf 43)[733]

İbnu'l-Kayyım rahimehullah, Şeyhulislam İbn Teymiyye'nin cehennemin ebediliği konusunda seleften ve haleften bilinen iki görüş zikrettiğini, bu konudaki tartışmanın tabiin tarafından bilindiğini zikretmiş, sonra cehennemin ebedi ve kalıcı olduğu, son bulmayacağı hususunda meseleyi kesinleştirdiklerini belirterek şöyle demiştir:

1- İcma'nın verdiği inanç. Nitekim insanların çoğu bunun, sahabe ve tabiin arasında icmâ edilmiş bir husus olduğuna, hiç ihtilaf etmediklerine, bu konudaki ihtilafın sonradan çıktığına ve bunun bid'at ehlinin görüşlerinden olduğuna inanmaktadırlar.

2- Kur'an Cehennemin ebediliğine kafi bir şekilde delâlet etmektedir. Şöyle ki; Allah, onun kalıcı bir azab (azâb mukîm) olduğunu, onlardan asla ayrılmayacağını, onlara azabı (Allah'ın) devamlı artıracağını, orada ebedi kalacaklarını, ateşten çıkmayacaklarını, çıkarılmayacaklarını, Cenneti kâfirlere haram kıldığını, deve iğne deliğinden geçinceye kadar (ki geçmez) Cennet'e girmeyeceklerini, işlerinin bitirilmemesi sebebiyle ölmeyeceklerini, azabının onlardan hafifletilmeyeceğini, azabının bir kara sevda, yani kalıcı ve ayrılmaz olduğunu haber vermiştir. Dediler ki; işte bütün bunlar, onun sürekli ve devamlı olduğunu kesin olarak bildirir.

3- Mütevatir (müstefîz) sünnet, kalbinde zerre ağırlığınca iman bulunan müminlerin oradan çıkacağını, kâfirlerin kalacağını, şefaat hadisleri, başından sonuna kadar hepsi muvahhidlerin isyankar olanlarının ateşten çıkacağını ve bu hükmün onlara has olduğunu haber vermektedir. Kâfirler de çıksa idi o zaman onlar onlarla denk olur, iman ehlinin çıkması diye bir ayrıcalık kalmazdı.

4- Rasûlullah Sallallahu Aleyhi ve Sellem bizi bu hususa vakıf kılmış, biz onun dininden, herhangi muayyen bir nakle ihtiyaç duymaksızın bunu öğrenmişiz. Aynen onun dininden Cennetin de sürekli olduğunu fâni olmadığını öğrendiğimiz gibi öğrenmişiz.

5- Selefin ve ehl-i sünnetin inançları, Cennet ve Cehennemin yaratılmış olup, fani olmayacaklarını bilâkis dâimi olduklarını açıkça belirlemektedir. Onlar Cennet ve Cehennemin faniliğini bid'at ehlinin görüşü olarak zikretmektedirler.

6- Akıl, kafirlerin cehennemde ebedi kalmasına hükmeder. Bu bir esasa dayanmaktadır. O da şu: Dönüş (ahirete varış) ve itaatkar nefisleri mükafatlandırıp günahkar nefisleri cezalandırmak gerekir, ancak bu akılla bilinen şeylerden midir? Yoksa sadece işitme (nakil) yoluyla bilinen şeylerden midir? Bu konuda müslüman tartışmacılar (düşünürler) iki yol tutturmuşlardır. Onların çoğu, bu husus nakille birlikte akılla da bilinir demişlerdir. Nitekim Kur'an bir çok yerde buna delalet etmektedir. Mesala Allah iyilerle kötüleri ölüm ve dirimde eşit tutacağı iddiasını yarattığını boş yere yaratmış olması ve ona dönülmeyeceği iddiasını insanları başı boş bırakıp onlara sevab vaya ceza vermeyeceği iddiasını reddetmiştir. Böyle bir şey yapmak onun hikmetine ve kemaletine toz kondurur. O'na layık olmayan şeyleri nisbet etmeyi ifade eder.

---

733 Muslim (2837)

Bu görüştekiler şunu da belirtirler: Beşerin kişilikleri kalıcıdır, inançları, özellikleri onlardan hiç ayrılmaz, can çıkar huy çıkmaz. Her ne kadar onlar, azabı gördükleri zaman, ettiklerine pişman olacak iseler de, pişman oluşları, amellerinin kötülüğünden, Rabb'lerinin bunlardan hoşlanmamasından dolayı değildir. Aksine azap onların yakasını bıraksa daha önceki kişiliklerine döneceklerdir. Allah buyurur ki:

"Ah bir görsen, ateşin başında durdurulupta, onların ah keşke geri döndürülsekte Rabbimizin ayetlerini reddetmesek ve müminlerden olsak deyişlerini. Hayır, onlara, daha önce gizledikleri belirmiştir ve şayet geri döndürülseydiler, yasaklandıkları şeyleri tekrar işlerlerdi. Doğrusu onlar kesin yalancıdırlar." (En'am, 27-28)

İşte bu kişiler, azabı tattılar ve onu fiilen çektiler. (Aslında kötü hallere sahip oldukları için pişman değiller.) Onları azaba duçar eden sebep hala kendi içlerinde mevcut. Habislikleri, küfürleri yine içlerinde duruyor, onlardan ayrılmamış. Şöyle ki geri döndürülüp tekrar dünyaya getirilseler, eskisi gibi kafir olacaklar. İşte bu onların devamlı azab görmelerinin, naklinde belirttiği şekilde, aklın bir gereği olduğuna delalet eder."[734]

Bundan sonra cehennemin son bulacağını savunanların bu delillere hiç ikna edici olmayan cevaplarını zikreder. Bununla beraber Kitap ve sünnetin açık delilleri, aklın içine dalmaya mecali bulunmayan bu konuda, cennet ve cehennemin sonsuz olduklarına açıkça delalet etmektedir.

İbn Kayyım, şöyle demiştir: "Kısaca şunu söylemek isteriz ki; Cennet ve Cehennemin fani olduğunu söylemek, bid'at bir sözdür, sahabeden, tabiinden, İslam imamlarından hiç kimse böyle bir söz söylememiştir.

Bu sözü söyleyenler bunu fasit bir kıyastan hareketle ortaya atıyorlar. Ne ki bu asıl, insanlardan bir çoğuna bir şeye benzer gibi gelmiş de bunu hakk bir inanç sanmışlardır."[735]

Vabilu's-Sayyib'de de şöyle demiştir: "İnsanlar üç tabakadır: habisin kirlettiği temiz, temiz tarafı olmayan habis ve habis ile temizin karışık bulunduğu kimseler. Bunların üç devresi vardır: sırf temiz olanların diyarı, sırf habis olanların diyarı. Bu ikisi fani olmazlar. Ve üçüncüsü de habis ile temizi bir arada bulunduranların diyarı. İşte bu diyar son bulur ki bu isyankarların diyarıdır. Zira tevhid ehlinden olan günahkarlardan hiçbiri cehennemde kalıcı değildir. Onlar cezaları kadar azap edildikten sonra cehennemden çıkarılacaklar ve cennete sokulacaklardır. Baki kalacak olan sırf temiz olanların diyarı (cennet) ile sırf habis olanların diyarı (cehennem)dir."[736]

Üçüncüsü: Vaad Edilen Cennet Adem ve Havva'nın İçinde Bulunduğu Cennettir

Bu meselede Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaat arasında ihtilaf vardır. İbn Kayyım iki meşhur görüşü şöylece nakletmiştir:

"Adem ve Havva'nın konuldukları Cennet hakkında iki görüşte ihtilâf edilmiştir:

Birincisi: Bu Cennet, ebediyet Cennet'idir.

İkincisi: Bu Cennet, Allah'ın ikisi için hazırlayıp imtihan yurdu kıldığı bir Cennet (bahçe) dir, mükafat yurdu kılmış olduğu ebediyet Cennet'i değildir.

İkinci görüşte olanlar da ikiye ayrılmışlardır:

---

[734] İbn Kayyım Hadi'l-Ervah (254) Şifau'l-Alil (518)
[735] Hadi'l-Ervah (247) bkz.: İbn Kayyım Şifau'l-Alil (506-518)
[736] El-Vabilu's-Sayyib (33)

Adem'in girdiği Cennet'in, insanların kıyamet günü girecekleri ebediyet Cenneti olduğunu söyleyenler dediler ki:

1. Bizim bunu söylememiz, Allah'ın küçük büyük bütün insanlara verdiği fıtratın gereğidir. Cennet denince onların aklına başka bir şey gelmez, bu konuda tartışılabileceğini düşünmezler.

2- Allah Teala, Bakara suresinde şöyle buyurmuştur:

"Dedik ki: "Ey Adem! Sen ve eşin birlikte bu cennete yerleşin ve onun her yerinde istediğiniz her şeyden rahatça yiyin. Fakat şu ağaca yaklaşmayın. (Eğer yaklaşırsanız) **zalimlerden olursunuz.** "(Bunun üzerine) **Şeytan onların ayağını oradan kaydırdı ve bulundukları yerden** (nimet yurdundan) **onları çıkarttı. Dedik ki: "Birbirinize düşman olarak inin. Yeryüzünde belirli bir zamana kadar, sizin için rızkınızı elde edeceğiniz bir yerleşme yeri vardır."** (Bakara: 35-36)

Bu ayet, onların Cennet'ten yeryüzüne indiklerine iki yönden delâlet eder.

a. "İnin" ifadesi. Çünkü **"iniş"**, yüksekten aşağıya doğru olur.

b. Yeryüzünde belirli bir zamana kadar, sizin için rızkınızı elde edeceğiniz bir yerleşme yeri vardır." ifadesi.

Bu ifade, **"inin"** emrinden sonra gelmiştir. Bu demektir ki onlar daha önce yeryüzünde değildiler.

3- Aynı şekilde eğer, bu Cennet dünyada olsaydı Adem İblis'in: **"Sana, ebediyet ağacını ve yıpranmayacak bir saltanatı göstereyim mi?"** (Taha: 120) sözüne bakarak onun yalancı olduğunu anlayıverirdi. Çünkü Adem dünyanın gelip geçici ve fâni olduğunu, dünya saltanatının da yıpranacağını ve biteceğini biliyordu.

4- Cennet kelimesi bütün yerlerde belirli (ma'rife) olarak **"el-Cenneh"** şeklinde (bir Cennet değil, Cennet anlamında) gelmiştir.

"Sen ve eşin Cennet'te (el-Cenneh) **oturun"** (Bakara: 35) ayetinde ve benzerlerinde olduğu gibi. Rahman'ın kullarına, görmedikleri âlemde olmak üzere va'dettiği ebediyet Cennet'inden başka, muhataplarca bilinen ve tanınan bir Cennet yoktur. Binâenaleyh bu kelime kullanıla kullanıla ebediyet Cennetinin özel ismi olmuştur.

Mesela **"el-Medine"** şehir demektir ama Medine şehrini ifade eder. **"en-Necm"** yıldız demektir ama Süreyya yıldızını ifade eder. **"el-Beyt"** ev demektir ama Beytullah'ı ifade eder. **"el-Kitab"** kitab demektir ama Kur'an'ı ifade eder. Binâenaleyh bu kelime **"el-Cenneh"** (Cennet) şeklinde belirlilik takısı (olan **"el"** takısı) ile gelirse, mü'minlerin kalbine bilinen o malûm Cennet manâsı gelecektir.

Sonra bunun ebedilik cenneti olmadığı, yeryüzünde bir cennet olduğu görüşünde olanların delillerini sıralayarak şöyle der:

"1- Allah Sübhanehü ve Tealâ, ebediyet Cennet'ine kıyamet günü girileceğini bütün rasûllerinin dilinden açıklamıştır. Henüz o giriş zamanı gelmiş de değildir. Allah, kitabında cennet'i, kendisine mahsûs bir takım özellikleri ile vasfetmiştir.

Binaenaleyh artık Allah Sübhanehü ve Teâla'nın bir şeyi bir takım özelliklerle vasfetmesi, sonra o şeyin bu özelliklerden başkası ile muttasıl olması mümkün değildir.

2. Dediler ki: Mesela Allah muttakiler için hazırlanmış olan Cennet'i ebedî kalış yurdu (**dâr el-mukâme**) olarak anlatmıştır. Oraya kim girerse orada kalacaktır. Adem ise girdiği cennette kalmamıştır.

Yine Allah orayı bâkîlik Cennet'i (**dâr el-huld**) olarak nitelemiştir. Adem ise orada bakî olmamıştır.

Yine orayı sevâb ve ceza olarak nitelemiş, teklif, emir ve nehiy yurdu olarak nitelemiştir.

Ayrıca kayıtsız şartsız selâmet yurdu olarak anmış, imtihan ve ibtilâ yurdu olarak anmamıştır. Halbuki Adem, o yerde en büyük imtihana tâbi olmuştur.

3. Yine Allah orayı, içinde Allah'a ebediyyen isyan olunmayacak bir yurd olarak nitelemiştir. Halbuki Adem, girdiği cennetinde Rabbine isyan etmiştir. Allah Cennet'i, korku ve üzüntü olmayan yurd diye nitelemiştir. Adem babamız ve Havva anamızın ne kadar korku ve üzüntü duydukları ise malum. Orayı selâmet yurdu (**dâr es-selâm**) olarak nitelemiştir. Babamız ve anamız (a.s.) ise orada fitne (imtihan) dan salim olamamışlardır. Orayı **dâr el-karâr** olarak nitelemiştir, ama onlar orada karar kılmamışlardır. Oraya girenler hakkında: **"onlar oradan çıkarılmayacaklardır"** (Hicr: 48) buyurmuştur.

Adem babamız ve Havva anamız oradan çıkmışlardır. **"Orada onlara yorulmak ırılmak yoktur"** (Hicr: 48) buyurmuştur.

Adem ise orada kaçacak gizlenecek bir delik ararcasına koşmuş, hemen Cennet yapraklarından üstüne örtmeye koyulmuştur. Bu bir yorulma - ırılma değilse nedir?

Yine orada boş lüzumsuz şeylerin ve günahın olmadığını haber vermiştir. Halbuki Adem bulunduğu yerde îblis'in kötü sözlerini ve günahkâr lafını işitmiştir. Orada insanın lağv ve yalan duymayacağını haber vermiştir; Halbuki Adem orada îblis'in yalanını duymuştur. Allah oranın, doğruluk ve sadâkat makamı (mak'ade sıdk) olduğunu haber vermiştir. îblis ise orada yalan söz söylemiş ve bu yalanma yemin etmiştir. Allah Teâla meleklere: **"Ben yeryüzünde bir halife kılacağım"** demiştir. (Bakara: 30)

"Ebedi ev olan Cennet'te (Cennet el-me'vâ'da**) kılacağım"** dememiştir.

Meleklerde **"orada fesat çıkaracak ve kan dökecek birini mi kılacaksın"** demişlerdir.

Bunların Cennet el-Me'va'da olması ise imkânsızdır. Allah Teâla iblis'in Adem'e **"sana ebediyet ağacını ve eskimez-tükenmez bir saltanatı göstereyim mi?"** (Taha: 120) dediğini haber vermiştir.

Eğer Allah Adem'i, ebediyet cennetine ve zaten eskimez-pörsümez olan bu cennet saltanatına oturttuysa, Adem nasıl olmuşda iblis'i reddetmemiş ve ona:

Zâten bana verilmiş olan eskimez saltanatı sen nasıl göstereceksin, işte onun içindeyim dememiştir.

Yine nasıl olmuşda Allah onu Cennet'e oturtmuş ama ona sen burada ebedi kalacaklardansın diye haber vermemiştir.

Eğer biliyorsa, İblis'in sözüne bakmaz, onun nasihatine kulak aşmazdı. Ama o, ebediyet yurdunda olmadığı için, arzu ettiği ebedilik konusunda iblis onu aldatabilmiştir.

4. Dediler ki: Eğer Adem, ebediyet Cennet'ine konuldu ise -ki bu Cennet kudsiyet yurdudur, oraya temiz ve mukaddes olanlardan başkası giremez- nasıl olmuşda pis, murdar, yerilmiş ve aşağılanmış iblis oraya ulaşıp, orada Adem'i fitneye düşürmüş ve ona vesvese vermiştir. Bu vesvese ya Adem'in kalbine gelmiştir ya da kulağına. Her iki halde de o mel'ün müttakilerin yurduna nasıl girmiştir?

5. Aynı şekilde yine ona **"in oradan, senin için orada kibir satabilmek, yoktur"** (Araf: 13) dendikten sonra acaba onun yedinci kat gök üzerinde bulunan ebedi ev olan Cennet'e (Cennet-el Me'vâ'ya) yükselebilmesi, azgınlığı, kibri sebebiyle kendisine gazab edildikten, uzaklaştırılıp tard edildikten sonra oraya çıkılabilmesi hiç kolay olabilir mi?

Hiç böyle bir ihtimal, **"senin için orada kibir satmak olamaz"** sözüyle uyuşur mu?

Adem'e söylediği o sözler, yemin billah ettiği o yalan kibir değilse daha ötesinde kibir olan şey ne olabilir?

Eğer, herhalde iblisin vesvesesi Adem ve Havva'ya, iblis yerde Adem ve Havva gök üstünde yüceler arasında iken ulaşmıştır, derseniz böyle bir söz, dil açısından da duyular ve âdetler açısından da makûl olmayan bir şeydir.

Eğer onun, yılanın karnına girip vesvesesini onlara ulaştırdığını iddia ederseniz bu söz daha bâtıl oğlu bâtıl bir sözdür Çünkü oradan indirildikten sonra yılanın karnında dahi olsa nasıl Cennet'e girmeye yol bulabilecektir.

Eğer Adem ve Havva'nın kalblerine gir ip vesvesesini vermiştir derseniz yine aynı mahzur söz konusudur Üstelik Allah iblisin o ikisi ile şifahen konuştuğunu gösteren bir ifâde kullanmıştır:

"Ve dedi ki: Sizin Rabbiniz, bu ağaçtan sizi sakındırmamıştır..." (A'raf: 20)

Bu ifade şekli iblisin Adem'i, Havva'yı ve ağaç: görerek konuştuğunu gösteriyor. (İblis bu ağaç diyor, Arapça'da **"bu=hâzihî"** ile yakın olan şeyler gösterilir.) Daha sonra Adem cennetten çıkarılıp, orada ikâmet etmezken Allah ona **"ben sizi o ağaçtan sakındırmamış mıydım?"** buyurmuştur. (A'raf: 22)

Bu ağaçtan dememiştir Dolayısıyla iblis, onlara **"Rabbiniz bu ağaçtan sizi sakındırmamıştır"**derken, Adem ve Havva'yı bulundukları yerin mülküne ve orada ebed kalmaya iştahlandırdığı için böyle bir şeyi onların gözünün önündeymiş gibi düşündürecek bir ifade kullanmış ve yakındaki bir şey için kullanılan **"bu"** işaret kelimesini getirmiştir. Allah Teâla ise onlara hitab ederken **"ben sizi o ağaçtan sakındırmamış mıydım?"** buyurmuş, onlar artık cennetten çıkaracağı için, sanki onlar oradan çıkmış da elde ne cennet kalmış ne sakındırdıkları o ağaç kalmış, hepsi uzak, hepsi gaib olmuş gitmiş gibi bir üslup içerisinde o ağaç demiştir.

6. Yine Allah Sübhânehû **"O'na** (Allah'a) **güzel söz** (ler) **yükselir"** buyurmuştur. (Fatır:10)

Mel'ûn iblis'in vesvesesi ise sözlerin en murdarıdır, asla o mukaddes mahalle yükselemez."[737]

İbn Kayyım rahimehullah her iki görüşün de delillerini, birbirlerine cevaplarını nakletmiş, tercihte bulunmaksızın tevakkuf etmiştir.

---

[737] Hadi'l-Ervah (s.19)

Biz de tevakkuf eder, bu meselede en doğrusunun hangisi olduğunu Allamu'l-Guyub olan Allah'a havale ederiz.

Dördüncüsü: Mu'tezile Cennet ve Cehennemin Şu an Mevcut Olduğunu İnkar Etmiştir:

Mutezile fırkası cennet ve cehennemin mevcudiyetini inkar etmiş, Cehm b. Safvan'ın cennet ve cehennemin fani olduğuna dair görüşüne de muvafakat etmişlerdir.[738]

Nitekim mutezilenin şeyhi ve onların yolunu ikrar ederek takip eden Ebu'l-Huzeyl el-Allaf bu hususu dile getirmiştir.[739]

İbn Kayyım rahimehullah şöyle demiştir:

"Cennet ve Cehennemin fani olduğu görüşü, muattıla (Allah'ın sıfatlarını reddeden) Cehmiyye'nin piri Cehm b. Safvan'a aittir. Onun bu konuda ne sahabeden, ne tabilerden, ne de diğer İslam imamlarından hiçbir selefi yoktur.

Ehl-i Sünnetten hiçbir kimse böyle bir görüş belirtmemiştir. Onun ve etbaının bu görüşünü İslam'ın imamları başlarına çarpmışlar bu sebeble onları kafir saymışlardır. Onları her yerde deşifre etmişlerdir.

Mesela Abdullah b. el-îmam Ahmed, es-Sünne isimli kitabında Harice b. Mus'ab'ın şöyle dediğini yazmıştır:

"Cehmiyye, Allah Azze ve Celle'nin kitabından, şu üç ayetle kafir olmuşlardır: Bir: **"Yemişleri daimidir, gölgesi de."** (Ra'd, 35) Cehmiyye ise devam etmeyecek diyor. İki: **"Bu bizim rızkımızdır, onun için tükenme yoktur."** (Sa'd, 54) Cehmiyye ise bitecek diyor. Üç: **"Sizin yanınızdakiler biter, Allah'ın yanındaki ise bakidir."**[740]

Şeyhulislam (İbn Teymiyye) der ki: "Cehm b. Safvan bu görüşünü, itikad edindiği bir esasa dayandığı için söylüyor. Onun itikad ettiği esas şudur: "Sonu gelmez fani varlıkların olması imkansızdır." Bu esas, kelam ehlinin, cisimlerin ve sonradan olma varlıkların hudusüne (sonradan var oluşlarına) delil getirdikleri bir esastır. Bu esasa dayanarak onlar, alemin hudusünü (sonradan var olduğunu) söylemişlerdir. Cehm de buna dayanarak geçmişte başlangıçsız fani varlık olmayacağına göre gelecekte de (sonu olmayan) fani varlık olmaz demiştir. Ona göre bir fiilin gelecekte devamlılığı, Rabb Tebareke ve Teala açısından muhaldir, mazide de muhal olduğu gibi.

Mutezile'nin piri, Ebul-Huzeyl el-Allaf da onun bu esasına muvafakat etmiştir. Fakat o şöyle söylemiştir. "Bu esas, peşpeşe gelmeleri sebebiyle hareketlerin fani olmasını gerektirir, (nesnelerin değil)."

"Bu şekilde o, Cennet ve Cehennem ehlinin hareketlerinin son bulacağını, nihayet daimi bir sükunet (duruş, hareketsizlik) haline düşeceklerini ve hiçbirinin hiçbir hareket yapamayacak duruma geleceğini söylemiştir…"

---

738 Bkz.: Ebu'l-Hasen el-Eşari Makalat (1/279)
739 Bkz.: Bağdadi el-Fark Beyne'l-Firak (122)
740 Abdullah b. Ahmed Kitabu's-Sunne (s.130)

İbn Kayyım, onların iddialarını iptal eden delilleri sıraladıktan sonra şöyle der: “Kısaca şunu söylemek isteriz ki; Cennet ve Cehennemin fani olduğunu söylemek, bid'at bir sözdür, sahabeden, tabiinden, İslam imamlarından hiç kimse böyle bir söz söylememiştir.

Bu sözü söyleyenler bunu fasit bir kıyastan hareketle ortaya atıyorlar. Ne ki bu asıl, insanlardan bir çoğuna bir şeye benzer gibi gelmiş de bunu hakk bir inanç sanmışlar, buna dayanarak Kur'an'ın mahluk olduğunu söylemiş, sıfatları reddetmişlerdir. Halbuki Kur'an, Sünnet ve sarih akıl, Allah'ın kelimelerinin, fiillerinin sonsuz olduğunu ne sona erip kesilir, ne bir başlangıçla sınırlanır olmadığını belirtmektedir.”[741]

Şeyhulislam İbn Teymiyye de Cehmiyye ile Mutezilenin iddialarını reddederken şöyle demiştir: “Ümmetin selefi, imamları ve diğer ehli sünnet ve'l-cemaat, yaratılmışlardan; cennet, cehennem, arş ve diğer bazı şeyler gibi bazılarının yok olmayacakları ve tamamen son bulmayacakları konusunda ittifak etmişlerdir. Mahlukatın tamamının fani olacağını ancak Cehm b. Safvan ve ona uyan Mutezile ile benzerleri gibi bidatçi kelamcılardan bir grup söylemiştir. Bu görüş Allah'ın kitabına, rasulünün sünnetine, ümmetin selefinin ve imamlarının icmaına aykırıdır.”[742]

Beşincisi: Cennet ve Cehennem Hakkında Sapan Fırkaların Durumu

Mutezile, Kuranın mahluk olduğunu söylemiş, Allah Azze ve Celle'nin sıfatlarını, O'nun ahirette görüleceğini inkar ederek başlamış, onlardan Cehmiyye ve Kaderiyye fırkaları ortaya çıkmıştır. Ehli sünnet vel-cemaat alimeri ve imamları şahıs tayin etmeksizin umumi olarak onları tekfir etmekte tereddüt etmemişlerdir:

Sellam b. Ebu'l-Muti' şöyle demiştir: “Cehmiyye mensupları kafirlerdir. Onların arkasında namaz kılınmaz.”[743]

Sufyan b. Uyeyne şöyle demiştir: “Kuran Allah Azze ve Celle'nin kelamıdır. Onun mahluk olduğunu söyleyen kafirdir. Böyle diyenin kafir olduğunda şüphe eden de kafirdir.”[744] İmam Ahmed şöyle demiştir: “Kuran mahluktur diyen bize göre kafirdir. Zira Kuran Allah Azze ve Celle'nin ilmindendir. Onda Allah Azze ve Celle'nin isimleri vardır.”[745]

Şeyhulislam İbn Teymiyye imamların genelinden Cehmiyye'yi tekfir ettiklerini nakletmiştir.[746] İbn Kayyım da onların kafir olduklarını beş yüz selef aliminden nakletmiştir.[747]

Muayyen şahısların tekfirinde ise Selefin tavrı başkadır. İbn Teymiyye şöyle der: “Bununla beraber İmam Ahmed, cehmilerden belirli şahısları, cehmi olduğu söylenen veya bazı bidatlerinde cehmilere muvafakat eden herkesi tekfir etmezdi. Bilakis görüşlerine davet edip insanları imtihan eden, kendilerine de uymayanlara ağır cezalar veren cehmilerin arkasında namaz kılardı. Ahmed ve benzerleri onları tekfir etmemiş, bilakis onların imanına itikad etmiş ve onlar için dua etmiştir.”[748]

---

[741] Hadi'l-Ervah (244)
[742] İbn Teymiyye Mecmuu'l-Fetava (18/307)
[743] Lalkai (517)
[744] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (25)
[745] Abdullah b. Ahmed es-Sunne (1)
[746] Mecmuu'l-Fetava (12/485)
[747] İbn Kayyım Nuniye (1/115- el-Herras şerhi)
[748] Şeyhulislam Fetava (7/507)

Başka bir yerde de şöyle der: "İmam Ahmed kendisini döven ve hapseden halife ve diğerleri için bağışlanma dilemiş, kendisine yaptıkları zulüm hususunda hakkını helal etmiş, lakin davet ettikleri görüşün küfür olduğunu söylemiştir. Şayet onlar islamdan çıkmış mürtedler olsalardı onlar için bağışlanma dilemezdi. Zira kafirler için bağışlanma dilemek kitap, sünnet ve icma ile caiz değildir. Ondan ve diğer imamlardan gelen bu görüşler ve ameller açıkça gösteriyor ki, onlar Kuranın mahluk olduğunu söyleyen ve Allah'ın cennette görüleceğini inkar eden cehmilerden belirli (muayyen) şahısları tekfir etmiyorlardı."[749]

Ehli sünnetin bidat ashabı hakkında menheci şöyledir:

1- Onlar bidat ehline şahıs belirlemeden umumi olarak hükümde bulunmuşlardır.

2- Bidat ehli hakkında verilen hüküm ahiretteki durumları hakkında değil, dünyadaki durumları hakkındadır. Mesela "Kim şöyle derse kafirdir, yahut hatalıdır, yahut bidatçi veya sapıktır" derler, onun cehennemde ebedi kalıcı olduğunu, cennete giremeyeceğini söylemezler. Zira bir sözün küfür olması, sahibini tekfir etmeyi gerektirmez.[750]

3- Ehli sünnet bidatçilerin bidatini misilleme yaparak reddetmemiştir. Mesela, hariciler büyük günah işleyeni tekfir ederek bidat işlemiş, selef ise haricilerin bidatini beyan ederken: "Büyük günahtan dolayı tekfir eden kafirdir" dememişlerdir.[751]

4- Tevil ederek bir bidat ortaya koyan veya zayıf, uydurma ya da tevil ettiği sahih bir hadise dayandığından dolayı kendisindeki bir şüpheden dolayı o bidatle amel etmeyi caiz gören bidatçiyi ehli sünnet vel cemaat, küfürle ya da sapıklıkla suçlamaz. Ancak ona hatası ve hakka uygun davranmadığı açıklanır.[752]

---

[749] Mecmuu'l-Fetava (12/489)
[750] Bkz.: Mecmuu'l-Fetava (20/104, 7/507, 10/329)
[751] Bkz.: Şeyhulislam Fetava (2/282, 5/247, 7/217)
[752] Bkz.: İbn Teymiyye Minhacu's-Sunne (3/60) Fetava (3/352-355)

Tevhid Ehlinin Cenaze Namazı, İşlediği Günah Sebebiyle Terk Edilmez

٥٠- ومن مات من أهل القبلة موحداً يصلى عليه (ويستغفر له ولا تترك الصلاة عليه) (لذنب أذنبه): صغيراً كان أو كبيراً أمره إلى الله ﷻ.

50- Kim kıble ehli bir muvahhid olarak ölürse, onun cenaze namazını kılarız (ve onun için bağışlanma diler ve onun cenaze namazını kılmayı terk etmeyiz.)[753] (İşlediği günah)[754] küçük ya da büyük olması sebebiyle ile de olsa bu böyledir. Onun işini Allah'a havale ederiz.[755]

Şerh:

Büyük günah işleyenin hükmü akide meselelerindendir. Bu meselede insanlar dört farklı görüş ortaya koymuştur:

Hariciler büyük günah işleyenin dünyada kafir, ahrette ebedi cehennemde olacağını iddia etmişlerdir.[756]

Mutezile'ye göre; büyük günah işleyen dünyada ne kafir ne de mümindir. İki menzile arasındadır. Ahrette ise ebedi olarak cehennemdedir.[757]

Mürcie'ye göre büyük günah işleyen kamil bir mümindir. Onlara göre iman ile beraber işlenen günahın zararı olmadığı gibi, küfür ile beraber işlenen taatin de faydası yoktur.[758]

Ehl-i Sünnet ve'l-Cemaate göre ise; büyük günah işleyen kimseden iman ismi mutlak olarak kalkmaz ve ona mutlak olarak mümin ismi de verilmez. Biz onun imanıyla mümin, isyanıyla fasık olduğunu söyleriz. Ahretteki durumu Allah'ın dilemesine kalmıştır. Dilerse azap eder, dilerse bağışlar. Bu hususu beyan eden Ehli Sünnet imamlarından bazılarının sözleri şu şekildedir:

İmam Ahmed b. Hanbel: "Namazı terk eden kafir olmuştur. Namaz dışında amellerden herhangi birinin terki küfür değildir."

Başka bir yerde de şöyle der: "Günahlarda ısrar edip tevbe etmeyen biriyle karşılaşırsan onun akibetini Allah'a bırak. O dilerse azap eder, dilerse bağışlar."[759]

İmam İbn Batta şöyle demiştir: "Kişi imandan islama çıkar fakat islamdan ancak Allah'a şirk koşması veya Allah'ın farzlarından bir farzı inkar etmesi sebebiyle çıkar. Şayet bir farzı hafife

---

[753] Bu kısım asıl nüshanın dipnotundandır. (h): Hindistan Rıza Berambur Kütüphanesindeki nüshadan ve (t): Ebû Ya'lâ'nın *Tabakât*'ında da bu şekildedir.
[754] Buradaki ziyadelik (h): Hindistan Rıza Berambur Kütüphanesindeki nüshadan ve (t): Ebû Ya'lâ'nın *Tabakât*'ındandır.
[755] Bu akîde metninin hepsi İmâm Ahmed'in ona yakın talebelerinden olan 'Abdûs b. Mâlik'in hal tercemesinde nakledilmiştir. Rivayet farklarına dipnotlarda işaret ettik. Bunlar genellikle zamirlerde bazen gaib bazen mütekellim sigası ile gelmiş olmasından ortaya çıkan farklardır. Yine bu özet akîde buradakine yakın bir metinle *Tabâkâtu'l-Hanâbile,* (1/311)'de bulunmaktadır.
[756] El-Milel ve'n-Nihal (1/124) Makalatu'l-İslamiyyin (86)
[757] Bkz.: Şerhu Usuli'l-Hamse (697) el-Milel ve'n-Nihal (1/45)
[758] Şehristani el-Milel ve'n-Nihal (1/139)
[759] Bkz.: Risaletu Abdus b. Malik Ani'l-İmam Ahmed; Tabakatu'l-Hanabile (1/243)

alarak veya tembellikle terk ederse durumu Allah Azze ve Celle'nin dilemesine kalmıştır. Dilerse azap eder, dilerse bağışlar."[760]

İmam Sabuni der ki: "Ehli sünnet, mümin kimsenin, küçük olsun, büyük olsun pek çok günah işlese de bunlarla tekfir edilmeyeceğine itikad eder. Dünyadan tevbe etmeden çıksa ve tevhid ve ihlas üzere ölse onun durumu Allah Azze ve Celle'ye kalmıştır. O dilerse affeder, kıyamet gününde salim ve kazançlı şekilde, hiç cehenneme uğratmadan cennete koyar, işlediği günahlardan dolayı cezalandırmaz. Dilerse de günahlarından dolayı kıyamet gününde cezalandırır, cehennem azabıyla, müddeti kadar azap eder. Azaplandırdığı zaman onu cehennemde ebedi olarak bırakmaz, bilakis azat eder ve cehennemden çıkarır, karar diyarı olan naîm cennetine koyar."[761]

İbn Abdilberr de şöyle demiştir: "Büyük günah sahibi öldüğünde onun varacağı yer Allah'a kalmıştır. Dilerse bağışlar dilerse azap eder. Azap ederse günahı kadar eder. Affederse o, affa ve mağfirete uğrayanlardan olur."[762]

Büyük günah sahibinin akibeti konusunda Ehli Sünnet akidesinin delilleri şu şekildedir:

Allah Azze ve Celle şöyle buyurmuştur: "**Ey îman edenler! Öldürülenler hakkında size kısas yazıldı; Hüre karşılık hür köleye karşılık köle, kadına karşılık kadın. Bununla beraber öldürülenin kardeşi tarafından katil lehine bir şey affolunursa, artık örfe uymak ve öldürülen (taraf)e (borcu) güzellikle ödemek gerekir**."(Bakara 178)

Bu ayette Allah Azze ve Celle katile, adam öldürmek gibi büyük bir günah işlemiş olmasına rağmen iman nidasıyla hitap etmiştir. Yine Allah katili, maktulün kardeşi olarak isimlendirmiştir. Burada kastedilen kardeşlik din kardeşliğidir.[763] Onları müminler diye isimlendirmiş ve birbirleriyle mukatele etmelerine rağmen kardeşlik zikrederek şöyle buyurmuştur:

وَإِنْ طَائِفَتَانِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اقْتَتَلُوا فَأَصْلِحُوا بَيْنَهُمَا

"**Eğer mü'minlerden iki gurup birbirleriyle vuruşurlarsa, aralarını düzeltin**."(Hucurat 9)

Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyurmuştur:

"**Geliniz ve bana; Allah'a hiçbir şeyi şirk koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, evlatlarınızı öldürmemek, elleriniz ve ayaklarınız arasındakilere iftira etmemek, marufta bana isyan etmemek üzere biat ediniz. Kim bunlara vefa gösterirse onun ecri Allaha aittir. Kime bunlardan biri isabet eder de dünyada onunla cezalandırılırsa bu ona kefaret olur. Kime bunlardan bir şey isabet eder de, Allah onu örterse onun durumu Allah'a aittir. Dilerse cezalandırır, dilerse affeder.**"

Sahabe dedi ki: "Bu şartlar ile biat ettik."[764]

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem zamanında zina, hırsızlık ve içki içme gibi günahlardan dolayı hadler uygulanmış, fakat bunları işleyenlere kafir hükmü verilmemiş, onlarla Müslümanlar arasındaki dostluk ilişkileri de koparılmamıştır.

---

[760] İbn Batta eş-Şerhu ve'l-İbane (201)
[761] Es-Sabunî; Akidetu's-Selef (71)
[762] İbn Abdilberr et-Temhid (4/49)
[763] Bkz.: Kurtubi el-Camiu Li Ahkami'l-Kur'an (2/245)
[764] Buhari (18) Müslim (1709) bu konuda bkz.: İbn Abdilberr et-Temhid (17/26)

Büyük günahların neler olduğu konusunda ilim ehli değişik görüşler ortaya koymuşlardır. Fakat alimlerin, büyük günahların tarifi hususunda ittifak ettikleri bir nokta var; Hakkında zecr, cezalandırma lanet, ceza gibi tehditler içeren günahlar, Kebair/büyük günah olarak isimlendirilmiştir. Bazısı sadece had cezası olan günahlara büyük günah demiş, diğer bir kısmı lanet veya Allah Azze ve Celle'nin gazabına uğramak, cehennem ateşi ve buna benzer herhangi bir tehditin söz konusu edildiği günahlara büyük günahlardır demişlerdir. Başka bir açıklamada da, büyük günah işleyenin dine aldırış etmediği, onu önemsemediği, Allah`tan korkunun azlığı itibarini veren veren her günah büyük günahtır demişlerdir.

Sahih hadislerde aralarında derece farkı bulunmakla birlikte pek çok günahın kebair yani büyük olmakla nitelendirildiği sabittir. Bunlardan bazısı Allah`a şirk koşmak, namazın terki ve sihir gibi büyük küfürdür. Yani sihir, küfür, şirk koşmak kişiyi dinden çıkarır. Bunlara da büyük günah ismi verilmiştir. Bunların arkasından anne ve babaya isyan veya savaş esnasında düşmandan kaçmak veyahut Müslüman bir kadına veya erkeğe iftira etmek sayılır. Yine yalan bu büyük günahlar arasında sayılmıştır. Fakat bunların aralarında derece farkları vardır.

Allah`ın hak ile olması hali müstesna yani bir kısas olarak veya bir ceza olarak tayin ettiği öldürmeler dışında haram kıldığı canı öldürmek, savaşta geri dönüp kaçmak, faiz yemek, yetimin malını yemek, yalan şahitlikte bulunmak, hiç bir şeyden habersiz mu`min ve iffetli hanımlara zina suçunu isnat etmek bunlardandır. İçki içmek, anne babaya itaatsizlik etmek ve buna benzerleri sayılabilir. İbn Abbas radıyallahu anhuma, "Büyük günahlar yediden çok, yetmişe daha yakındır" der. İlim ehli bunu saymaya kalkmışlar, bazıları iki yüz küsur büyük günah tespit etmiştir. Bizim için önemli olan büyük ve küçük günahlardan sakınmamızdır. Fakat bu günahlar içerisinde bazısı şeriat tarafından cezası tayin edilmiş günahlardır. Bunları ve hangi günaha hangi cezanın uygulanacağını naslar belirlemiştir.

Küçük ve büyük bütün günahların kefareti nasıl olacak diye sorulursa, bütün günahlar nasuh yani samimi bir tövbe ile affedilir.

Allah Teala şöyle buyurmuştur: "***Ey iman edenler! Samimi bir tövbe ile Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter. Peygamberi ve Onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar.***" (Tahrim 8) Bu ayetin tefsirinde Ömer b. El-Hattab radıyallahu anh, nasuh tövbesini söyle açıklamıştır: "**Bir daha o günaha dönmemek üzere günahı terk etmektir**"[765]

Bir başka ayette: "***Ancak tevbe ve iman edip iyi davranışta bulunanlar başkadır; Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirir***. (Furkan 70) demek ki Allah katında tevbenin geçerli olması için tövbe etmekle beraber o günahı terk etmek, onun dışında salih ameller işlemek gerekiyor.

Başka ayette: "***Yine onlar ki, bir kötülük yaptıklarında, ya da kendilerine zulmettiklerinde Allah'ı hatırlayıp günahlarından dolayı hemen tevbe-istiğfar ederler. Zaten günahları Allah'tan başka kim bağışlayabilir ki! Bir de onlar, işledikleri kötülüklerde, bile bile ısrar etmezler. İşte onların mükâfatı, Rableri tarafından bağışlanma ve altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlerdir.***" (Ali İmran 135-136) bunun gibi daha çok ayetler vardır.

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem de; "**Tövbe, kendisinden öncekileri silip süpürür**" buyurmuştur. Sahihu Müslim de Nebi sallallahu aleyhi ve sellem Amr b. As`ın Müslüman oluş kıssasında gecen bir ifadede ona "**İslam kendisinden öncekileri silip yok eder**" buyurmuştur.

---

[765] Tahavi Muşkilu'l-Asar (4/99); İbn Ebi Şeybe (8/154); Hennad, Zühd (901); Lalkai İtikad (1583)

İman babında gecen başka bir hadiste ise "**Şayet İslam'ını güzel yaparsa**"; Müslümanlığı güzel olursa, İslam`da hayırlı ameller yaparsa şartı zikredilir. İslamda hayırlı ameller işlerse cahiliyette işlediği iyiliklerin ecrini alır. Eğer Müslüman olduktan sonra kötülük işlerse cahiliyede işlediği kötülüklerden sorumlu tutulur. Buna göre kişi "Müslüman oldum" diye, her şeyi garantiye almış gibi emin olmamalı. Zaten Müslüman İmanından bu yönlü emin olmaz. Bilakis sahabelere baktığımız zaman Allah onları Cennet ile müjdelemiş olduğu halde onlar münafıklıktan korkuyorlardı. Onlar bu korkuyu taşırken bizlerin bu konuda güven duymamız hiç olacak iş değil.

İmanından emin olanlar ancak münafıklardır. Buhari'de gelen bir hadiste "**Mü`min günahlarını sırtında yüklendiği bir dağ gibi görür ve her an üzerine yıkılacağından korkar. Münafık ise günahlarını burnunun ucuna konan sinek mesabesinde görür, kişelese gidecek zanneder**." Sahihaynda gecen başka bir hadiste Allah`ın kulunun tövbesi dolayısıyla sevinmesi zikredilir. **Oldukça tehlikeli bir yerde üzerinde erzakının bulunduğu bineğiyle konaklayan bir yolcu, başını uyumak üzere koyar. Uyandığında ise bineğinin gitmiş olduğunu görür, nihayet sıcak ve susuzluk bastırınca yada yüce Allah`ın dedikleri olunca hadi yerime geri döneyim deyip, dönerek uykuya dalar. Sonra başını kaldırdığında bineğini yanı başında bulur. Allahın, kulunun tevbesine sevinmesi, işte bu kimsenin sevinmesinden daha fazladır.** Yani Allah Azze ve Celle kulun tövbesine bundan daha fazla sevinir. Müslim`in ziyadesinde şu da geçer. "**Kul bineğini bulduğunda sevincinin fazlalığından dolayı söyle der: "Ya rabbi ben senin rabbinim, sen de benim kulumsun**" Kasıtsız olarak bunu söyleyiverir. Burada tövbenin Allah katında ne kadar kıymetli olduğunu anlıyoruz, diğer taraftan kulun kasıtsız olarak dilinden çıkan sözlerden mesul olmadığını anlıyoruz.

Nasuh tövbesiyle günahtan vazgeçmek; o günahın işlenmesine pişmanlık duymak ve ebediyen bir daha o günaha dönmemek üzere kesin karar vermekten ibaret olan üç şartın bulunduğu samimi tövbe demektir. Eğer tövbesi edilen günahta bir Müslümana haksızlık söz konusuysa ve mümkünse o günahtan dolayı o kimseden helallik diler. Çünkü eğer bugün o günahtan dolayı o kimseden helallik dilemeyecek olursa kıyamet günü bu haksızlığı ondan geri istenecek ve zorunlu olarak kısas uygulanacaktır. Bu tür haksızlıklar hiç bir şekilde bırakılmayan türlerdendir. Yani kul hakkı terkedilmeyecektir. Mutlaka kısası uygulanacak türdendir.

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem Buhari ve Ahmed b. Hanbel'in rivayet ettikleri hadiste şöyle buyuruyor: **"Her kimin yanında kardeşine zulmettiğinden dolayı bir hak var ise, dinar ve dirhemin olmayacağı bir gün gelmeden önce bugün ondan helallik dilesin."** Yani dünyadayken ondan helallik dilesin. Çünkü o gün eğer haksızlık yapan kimsenin iyilikleri varsa, onun iyiliklerinden alınır haksızlık yaptığı kimseye yüklenir ve kardeşinin kötülüklerinden alınıp kendisine yüklenir. Müflis hadisinde: "**Kul dağlar kadar ameliyle gelir. Bu hesaba çekilirken falana vurmuştur, filana sövmüştür, filana hakaret etmiştir, filana iftira etmiştir. Hep bunun iyiliklerinden alınır alınır bunlara verilir. Neticede bunun iyiliklerinden hiç bir şey kalmaz, haksızlık yaptığı kimselerin günahlarından alınıp bu kimseye yüklenir. Neticede o günahlarıyla cehenneme sürülür. Asıl müflis budur malı olmayan değildir**" diyor Allah resulü sallallahu aleyhi ve sellem. İşte o günün bu tür vartalarına düşmeden önce Allah resulü sallallahu aleyhi ve sellem ümmetini dünyada bu hakların eda edilmesine teşvik ediyor.

Tövbelerin sona erdiği zaman hakkında Allah Azze ve Celle nisa süresinin 17. ayetinde söyle buyuruyor ***"Allah'ın kabul edeceği tövbe, ancak bilmeden kötülük edip de sonra tez elden tövbe edenlerin tövbesidir; işte Allah bunların tövbesini kabul eder; Allah her şeyi bilendir, hikmet sahibidir."*** Bu Ayette Allah Azze ve Celle bu tip tövbe edenleri yani bilmeden günah işleyip hemen tövbe edenin günahını bağışlayacağını garantiliyor. Günahı bilerek işleyen ve hemen tövbe etmeyenin ise Allah dilerse bağışlar dilerse bağışlamaz, yani burada garanti yok. Resul Allah sallallahu aleyhi ve sellemin ashabı işlenmesiyle Allah'a asi olunan her bir şeyin bilgisizlik olduğunu yani cehalet olduğunu icma ile ifade etmişlerdir. Yani Allaha isyan edilen her şey bir cehalettir. Yapılan bu iş ister kasti olsun ister başka türlü olsun fark etmez.

Mucahid ve bir çok kimse dediler ki: "Hata ile veya kasıtlı olarak günah işleyen kimse, o günahı terk edene kadar cahildir"[766]

Katade, Ebu'l-Aliye'den naklediyor: "Rasulullah sallallahu aleyhi ve sellem'in sahabeleri, kulun işlediği her günahın cehaletle olduğunu söylüyorlardı."[767] Katade sahabelerin bu konuda icma ettiklerini belirtmiştir.[768]

Yine ölümden önce olan her bir işin de çarçabuk yapılmış olacağını kabul etmişlerdir.[769] Burada Ehli sünnetin haricilerden ayrıldığı bir nokta daha çıkıyor ortaya. Mesela günahta ısrar eden kimseye hariciler ne der? "*Büyük günahta ısrar etmiş kimseyi Allah bağışlamaz*" derler. Nisa süresinin 17. ayeti ilk bakışta onları destekliyor gibi gözüküyor. Ama Ehli sünnet Kuran ayetlerini sahabenin anladığı şekilde anladığı için onlardan ayrılıyoruz. Sahabenin açıklamasında kasıtlı ya da kasıtsız her isyan cahilliktir, bunda icma etmişlerdir. Diğer bir icmaları ise ölmeden önce yapılan her tövbenin çarçabuk yapılan tevbe olduğunda icma etmişlerdir. Dolayısıyla mü`minler bu ayetin kapsamındadır.

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyuruyor: "**Şüphesiz Allah kulunun tövbesini can boğaza gelesiye kadar kabul eder.**" bu mutlaktır. İster kasıtlı olsun ister olmasın, ister tövbesini geciktirmiş olsun, can boğaza gelesiye kadar tövbesi kabul edilecek diye buyruluyor. Diğer bir hadiste "**Güneş batıdan doğuncaya kadar tövbe kapısı açıktır**" diyor. Bu husus pek çok hadiste sabit olmuştur. Ancak kişi ölüm meleğini görecek ve artık ruh göğüste hırıltı çıkaracak noktaya gelecek, gırtlağa kadar dayanıp can gırtlak çıkıntısından hırıltıya sebep olacak noktaya gelecek olursa, artık kabul edilecek tövbe zamanı geçmiş olur ve o zaman herhangi bir kurtuluş söz konusu olmaz. Can gırtlağa geldiğinde, Firavun'un tövbesini düşünün şimdi!

İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan rivâyete göre, Rasûlullah sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurmuştur: "Allah, Firavunu sulara gömdüğü anda Firavun, (Yûnus sûresi 90. ayet) **"Derken İsrailoğullarını, denizin öte yakasına geçirdik; bunun üzerine Firavun ve ordusu, zulüm ve saldırıyla onların ardına düştü, denizin dalgaları onları örtüp de, Firavun boğulmak üzereyken "Şu anda inandım, İsrailoğullarının inandığı ilahdan başka gerçek ilah yok ve ben de artık kendimi O'na teslim edenlerdenim" dedi."** Cebrail: **"Ey Muhammed ona rahmet ulaşmasından korktuğum için denizin dibinde onun ağzına çamur tıkarken beni görmeliydin!"** dedi." Tirmizî: "Bu hadis hasendir" demiştir.[770]

İbn Abbâs radıyallahu anhuma'dan diğer rivâyete göre, Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem şöyle buyurdu: **"Firavunun la ilahe illallah deyip bu yüzden Allah'ın ona rahmet etmesinden korkarak Cebrail, firavunun ağzına çamur tıkamaya çalışmıştı."** Tirmizî: "Bu hadis bu şekliyle hasen sahih garibtir" demiştir.[771]

İşte bu hal, Allah Azze ve Celle`nin bir önceki ayeti kerimenin arkasından ifade ettiği şu durumdur. Nisa süresi 18. ayet: "***Yoksa kabul edilen tövbe kötülükleri işleyip durup ta nihayet onlardan birine ölüm meleği gelip çattığında «Ben şimdi gerçekten tövbe ettim» diyenlerinki değildir.***" Şimdi Nisa 17. ayeti bu ayet daha da açık bir hale getirdi. Yani sahabelerin icma ettiği hususun ayete nasıl mutabık olduğu anlaşıldı. Ölüm meleği gelip çattığında "tövbe ettim" diyen orada kaybetmiştir.

---

[766] Taberi (8/89);İbn Kesir Tefsiri (2/235)
[767] Taberi (8/89); İbn Kesir Tefsiri (2/235)
[768] Tefsiru Abdirrazak (1/152) Taberi (8/89); İbn Kesir Tefsiri (2/235)
[769] Bkz.: Taberi Tefsiri (8/90-91)
[770] Tirmizi (3107); Ahmed (1/340); Ziyau'l-Makdisi (4/170); Tayalisi (2618); Taberani (12/216) Elbani sahih ligayrihi demiştir. Es-Sahiha (2015)
[771] Tirmizi (3108); Hakim (1/124, 4/278); Bezzar (2/186) Elbani sahih demiştir.

Peki dünya hayatında tövbenin sona ereceği zaman ne zamandır? Allah Azze ve Celle Enam süresinin 158. ayetinde şöyle buyurmuştur: "**Rabbinin bazı alâmetleri geldiği gün, önceden inanmamış ya da imanında bir hayır kazanmamış olan kimseye artık imanı bir fayda sağlamaz.**" İman etmeyen kimseye veya iman etse de imanında hayır kazanmamış olan, yani salih amellerle o imanını kuvvetlendirmemiş veyahut günahlarla onu kirletmiş olan kimseye artık o andaki imanı fayda vermez. Ne zaman? Rabbinin bir takım ayetleri geldiği gün. Nedir bu ayetler? Buhari'de Nebi sallallahu aleyhi ve sellem'in şöyle buyurduğu rivayet edilir bu ayetler ile kastedilen ne olduğu hususunda: "**Güneş batıdan doğmadıkça kıyamet kopmayacaktır. Güneş batıdan doğup insanlarda iman edince, işte kimseye imanın fayda vermeyeceği zaman o zamandır.**" Nebi sallallahu aleyhi ve sellem bunun arkasından Enam süresinin 158. ayetini okudu. Demek ki rabbinin ayetleri geldiği gün, güneşin batıdan doğmasıdır.

Ana hadis kitaplarında olsun, diğerlerinde olsun Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem`den bu anlamda birçok hadisler gelmiştir. Saffan b. Assal radıyallahu anh diyor ki. Resulullah sallallahu aleyhi ve sellem`i şöyle buyururken işittim: "**Gerçek şu ki yüce Allah Tövbe için batı tarafında genişliği yetmiş yıllık mesafe olan bir kapı açmış bulunmaktadır. Güneş o kapıdan doğmadıkça kapatılmayacaktır.**"

Peki muvahhid bir kul günah işlemekte ısrar edip dururken ölse, onun akıbeti ne olur? Allah Azze ve Celle Araf süresinin 8-9 ayetlerinde şöyle buyuruyor. "**O gün tartı haktır. Kimin (sevap) tartıları ağır gelirse, işte onlar kurtuluşa erenlerdir. Kimin de tartıları hafif gelirse, işte onlar, âyetlerimize karşı haksızlık ettiklerinden dolayı kendilerini ziyana sokanlardır.**"

Ali İmran 30. ayetinde: "**Herkesin, iyilik olarak yaptıklarını da kötülük olarak yaptıklarını da karşısında hazır bulduğu günde (insan) isteyecek ki kötülükleri ile kendisi arasında uzun bir mesafe bulunsun.**"

Nahl süresinin 111 ayetinde:"**O gün, herkes gelip kendi canını kurtarmak için uğraşır ve herkese yaptığının karşılığı eksiksiz ödenir, onlara asla zulmedilmez.**"

Bir de Bakara süresinin 281. ayeti: "**Allah'a döndürüleceğiniz, sonra da herkese hak ettiğinin eksiksiz verileceği ve kimsenin haksızlığa uğratılmayacağı bir günden sakının.**"

Mesela bu hususta Ehli sünnete muhalefet eden, özellikle hadis inkarcılarının gündeme getirdiği akidelerden birisi "Cehenneme bir giren bir daha çıkmaz" şeklinde sözleri vardır. Halbuki bu hadislerde hatta Mütevatir hadislerde açık bir şekilde belirtilir. Kişi günahkar olarak ölürse, günahı kadar yanar, cezasını çektikten sonra çıkar. Bu gibi ayetlerle delil getiren sünnet inkarcılarına ilk önce Meryem süresinin 71-72 ayetleriyle cevap veririz: "**İçinizden, oraya (Cehenneme) uğramayacak hiçbir kimse yoktur**" prensip olarak bu ayet sünnet inkarcılarının mantığını çürütüyor. Ne şekilde uğrama olursa olsun. Devamında şöyle buyrulur: "**Sonra biz, Allah'tan sakınanları kurtarırız; zalimleri de diz üstü çökmüş olarak orada bırakırız.**" Cehennemden çıkış var demek ki. Diğer taraftan bir kişi iman etmiş ama iman ile birlikte bir sürü zülüm işlemiştir. Bu zulümlerinin cezasını hiç çekmeden bu adam – Allah'ın dilemesi dışında - Cennete girebilir mi? Cehenneme çıkmamak üzere mi girecek? Eğer Cehenneme girip ebedi kalacaksa, ceza bakımından kafirden hiçbir farkı kalmaz! Bu Allah`ın adaletine uygun mudur? Veyahut hiç cezasız geçse bu yine Allah`ın adaletine uygun mudur? Allah'ın merhamet etmesi müstesnadır. Ama Allah Azze ve Celle'nin kullarına vaat ettiği bir şey var: "Herkes yaptığının cezasını görecek" şeklinde. Eğer böyle bir farklılık olmasaydı terazinin bir anlamı olmazdı. İşte onların sahabeye muhalefet ettiği noktalarda cevabı bu. Zilzal süresinin 6-8 ayetlerinde şöyle buyrulmuştur: "**O gün insanlar amellerini görmeleri (karşılığını almaları) için darmadağınık geri dönüp gelirler. Kim zerre miktarı hayır yapmışsa onu görür. Kim de zerre miktarı şer işlemişse onu görür.**"

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem de şöyle buyuruyor "**İnceden inceye hesaba çekilen bir kimse azap edildi demektir.**" Bunun üzerine Aişe radıyallahu anh dedi ki: "Allah Azze ve Celle

o kolay bir hesap ile hesaba çekilecektir (İnşikak 8) buyurmuyor mu?". Peygamberimiz sallallahu aleyhi ve sellem şöyle cevap verdi: "**O amellerin arz edilmesi hakkındadır. Fakat inceden inceye hesaba çekilen kimse azaba uğrayacak demektir**." (Allah hesabı kolay olanlardan eylesin).

Tevhid ehlinden olup isyankar, günahkar olan kimseler üç kesime ayrılacaklardır.

Birincileri iyilikleri kötülükten ağır basmış olanlar. Bunlar cennete gireceklerdir ve cehennem ateşi onlara asla dokunmayacaktır. (Allah bizleri bu kullarından kılsın).

İkincileri ise iyilikleri ve kötülükleri birbirine eşit olup günahları sebebiyle cennete giremeyen, fakat iyilikleri kendilerini cehennemden uzak tutan kimselerdir. A'raf ehli denilen kimseler bunlardır. İşte bunlar Allah Azze ve Celle`nin cennet ile cehennem arasında dilediği kadar bırakacağını sözettiği A'raf`ta olacak kimselerdir. Daha sonra cennete girmek için bunlara izin verilecektir. Nitekim Allah Azze ve Celle cennetliklerin cennete cehennemliklerin cehenneme girip birbirlerine seslenmelerini haber verdikten sonra şöyle buyuruyor:

"**Onların ikisi arasında bir perde, ve a'raf üzerinde de her birini yüzlerinden tanıyan adamlar vardır. Cennet ehline selamun aleykum diye seslenirler. Bunlar henüz cennete giremeyen fakat oraya girmeyi uman kimselerdir. Gözleri cehennemliklerin tarafına çevrildiği zaman da Rabbimiz bizi bu zalimler topluluğu ile bulundurma diye dua ederler." İşte onlara girin Cennete size hiç bir korku yoktur ve siz üzülecek de değilsiniz denilecektir**." (Araf 46-49).

Üçüncü kesim ise büyük günahlar ve hayasızlıklar üzerinde ısrar ederek Allah'ın huzuruna çıkmakla birlikte Tevhid ve imanın aslına sahip bulunan ve kötülükleri iyiliklerine ağır basan kimselerdir. İşte bunlar günahları kadar cehenneme girecek kimselerdir. Cehennem ateşi kimilerinin topuklarına kadar ulaşacak, kimilerin bacakların ortasına, kimilerin diz kapaklarına ulaşacaktır. Hatta aralarından secde izleri bulunan yerler dışında cehennem ateşine yasak kalacak, vücutlarının başka hiçbir tarafı yanmayacaklar olacaktır. Yüce Allah'ın haklarında Peygamberimiz Muhammed sallallahu aleyhi ve sellem`e ve ondan sonra diğer peygamberlere, velilere, meleklere ve Allah'ın kendilerine ikram ettiği kimselere şefaat etme izni vereceği kesim bu kesimdir. Allah Azze ve Celle bunlar için bir sınır tespit edecek ve şefaatleri ile bunları ateşten çıkaracaktır. Sonra bir sınır daha çizilecek, onların da ateşten çıkmaları için şefaatte bulunacaklardır ve bu böylece devam edip gidecektir.

Bu şekilde kalbinde hayır namına dinar ağırlığı kadar bulunan herkesi çıkartacaktır. Sonra kalbinde hayır namına yarım dinar ağrılığı kadar, daha sonra buğday tanesi kadar olan kimseler, daha sonra nihayet kalbinde zerre ağırlığı kadar hayır bulunan, hatta zerre ağırlığından bile daha az bulunan kimseleri çıkartıncaya kadar şefaatleri devam edecektir. Sonunda şefaatçiler "Rabbimiz! Biz orada hayır namına hiç bir şey bırakmadık" diyeceklerdir.

Soru: Burada çıkacak olanlar sadece namaz kılanlardan mıdır, namazın terki küfür olmasına rağmen, hiç namaz kılmadığı halde çıkanlar olacak mı?

Cevap: Buhari'nin tevhid babında "Rahmanın azatlıları" hadisi vardır. O hadiste şu hususlar geçer:

İlk şefaatte, Müminler şöyle dediler **'Rabbimiz onlar da bizimle beraber namaz kılarlardı, bizimle beraber oruç tutarlardı, bizimle hacca giderlerdi.' [bizimle cihad ederdi],** buyurdular. Allah şöyle buyuruyor **'Haydi onlardan tanıdıklarınızı çıkartın!'..** devamında **'Ya Rabbi! Çıkartmasını emrettiklerinden kimse kalmadı, hepsini çıkarttık' diyecekler.'** Yani bu sıfatları

taşıyan insanlar çıkarıldı, namaz kılan insanların hepsini çıkarttılar ve artık cehennemde namaz kılan kimse kalmadı.

İkinci şefaatte **'Haydi dönün bakın, kalbinde bir dinar kadar hayır bulunan insanları da çıkartın!' Gidecekler, daha birçok insanları da çıkartıp gelecekler. Diyecekler ki; 'Ey Rabbimiz! Emrettiklerinden kimse kalmadı hepsini çıkarttık.'** Müminler insanların kalbinde ne olduğunu bilmezler, Allah buyuruyor ki: **' kalbinde bir dinar kadar hayır bulunan insanları da çıkartın!'** Eğer o insanlar namaz kılanlardan olsaydılar yüzlerinden tanıyacaklardı.

Üçüncü şefaatte **'Haydi dönün kalplerinde yarım dinar kadar hayır bulunanları da çıkartın!' Gidecekler, daha birçok insanı da çıkartacaklar. Sonra Rabbimiz: 'Bize emrettiklerinden kimse kalmadı, onları da çıkarttık' diyecekler.**

Dördüncü şefaatte **'Haydi gidin kalbinde zerre kadar hayır bulunanları çıkartın!' Gidecekler birçok insanı çıkartacaklar; dönüp: 'Rabbimiz emrettiklerinden kimse kalmadı, hepsini çıkarttık' diyecekler.** Ebû Saîd radıyallahu anh şöyle derdi: "Eğer size anlattığım bu hadisi tasdik etmezseniz, **'Şüphesiz Allah zerre kadar zulmetmez; bir hasene olursa, onun karşılığını kat kat verir. Kendi katından büyük ecir verir'** mealindeki âyeti (Nisa, 40) okuyun!"

Ve sonuç : **"Sonra Allah Teâlâ şöyle buyuracak: 'Melekler, peygamberler ve mü'minler şefaat ettiler, geride merhamet edenlerin en çok merhamet edeni kaldı.' Sonra ateşten bir cemaati alacak; nihayet oradan hiç hayır işlemeyenleri kömürlere dönüşmüş bir halde alacak ve onları cennetin yolları üzerinde: 'Hayat nehri' denilen nehre atacak, oradan selin taşıdığı yabani reyhan tohumları gibi çıkacaklar.**

Burada önemli olan: **"Sonra ateşten bir cemaati alacak; nihayet oradan hiç hayır işlemeyenleri kömürlere dönüşmüş bir halde alacak"** yani onlar tamamen yanmışlar ve eğer namaz kılanlardan olsaydı ateş yüzlerine dokunmazdı.

2. Soru: Namazın terki küfür ise bu kimseler ateşten nasıl çıktılar ? şayet bunlar peygamberin tebliğine muhatap olmayan kimseler iseler, neden azap gördüler ?

Cevap : Bu hadis fiil ile failin ayrı değerlendirilmesi gerektiğine delil olan hadislerden birisidir. Bu manada daha başka hadisler de vardır. Mesela Huzeyfe radıyallahu anh'den gelen rivayette “namaz, zekat menasikler nedir bilinmez hale gelene kadar ilim kaldırılacak, böyle bir zamanda ihtiyar iki kimse geçmişteki müslümanlara uyarak sadece anlamını da bilmeden “la ilahe illallah” diyecek ve bu söz onlara yetecektir. Yine iman ettiği halde namazın terkinin küfür olduğu hükmünün kendilerine ulaşmadığı, namazın terkini küfür değil de, büyük günah zanneden kimseler bu hadisin kapsamına dahildir. İlim ve vahyin tebliği kendisine ulaşmadığı halde fıtratıyla rabbini bilenler de böyledir.

Yani insan fıtrat üzere doğar, dıştan bir etki bu fıtratı bozmadığı sürece insan - vahyin bildirmediği konularda - bazı doğruları bulabilecek kapasitededir. Bir kimseye yalanın, haklara tecavüzün, hırsızlığın ve bunlar gibi fıtrata aykırı fiillerin çirkinliğini anlatmak için vahye ya da peygamberin tebliğine ihtiyaç yoktur. İnsan, fıtratını korumuşsa bunların çirkinliğini anlar. Vahiy ya da peygamberin tebliği ise insana fıtri yetenekleriyle, aklı ve hisleriyle tespit etmekten aciz kaldığı bilgilerle hitap eder. Önce mucize dediğimiz olaylar, aklı boyun eğdirir, bu mucizeler akla "Bu mucizenin sahibini tasdik etmen gerekir" dedirtir ve bu aşamadan sonra vahye teslimiyet gelir. Ancak insan vahye ulaşmadan önce de bazı konularda sorumludur. Mesela cesedinin yakılmasını emreden adamı düşünün, bu adam Allah'ın huzuruna çıkacağı bilgisine sahip idi, korkusu vardı, ama Allah'ın cüzleri bir araya getirip cesedini diriltebileceği bilgisine sahip değildi. Kişi müslüman olduğunda kendisine ulaşan vahiy bilgilerinden sorumlu olduğu gibi, aynı şekilde fıtri anlamdaki

sorumluluğu da devam etmektedir. Yine müslüman olan kul, hiçbir şekilde yalan söylememesi gerektiğini fıtratıyla anlamıştır, müslüman olunca bu bilgisi teyid edilmiştir. Sonra bu şahsa üç yerde yalana ruhsat verildiği bilgisi ulaşsa, fıtratına (yani aklına) aykırı görünse dahi bu bilgiye teslim olmak durumundadır. Ama hadis kendisine - sahih bir yol ile - ulaşmamışsa bu hadisin içeriğine muhalefet etmesinden dolayı kendisine günah yazılmaz. Allah en iyi bilendir.

Ameli ne olursa olsun Tevhid üzere ölen hiçbir kimse cehennemde ebedi kalmayacaktır. Fakat aralarından imanı daha güçlü, günahları daha hafif olan kimseler; hem Cehennem ateşinde daha hafif azap görecekler, hem de daha kısa bir süre kalacak, daha çabuk çıkacaklardır. Günahları daha büyük, imanları daha zayıf kimseler ise daha sonraya kalacaklardır. Bu hususta sayılamayacak kadar hadis vardır. Örnek olarak şu hadisi gösterebiliriz. Nebi sallallahu aleyhi ve sellem buyuruyor: "**Her kim "La ilahe illallah" diyecek olsa bir gün gelecek ona mutlaka fayda verecektir, bundan önce ise isabet edenler edecektir**." diyor. (Bezzar ve Taberani rivayet etmişler, Elbani sahih demiştir).

Had cezaları, bir kimseye işlediği suçtan dolayı uygulansa, zina ettiğinden dolayı recmedilse veyahut sopa vurulsa veyahut hırsızlıktan dolayı eli kesilse bunlar o kimseler için kefaret olur mu? O günahın ahirette göreceği cezasını tamamen örter mi?

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem etrafında sahabelerin bulunduğu bir günde onlara şöyle buyurdu: "**Bana Allaha hiç bir şeyi ortak koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, çocuklarınızı öldürmemek, elleriniz ve ayaklarınız arasında iftirada bulunmamak. Maruf olan hiç bir hususta itaatsizlik etmemek üzere biat ediniz. Sizden bunun gereğini eksiksiz olarak yerine getirenlerin ecrini vermek Allaha aittir. Her kim bunlardan herhangi birisini işler de, bu sebeple dünya hayatında cezalandırılacak olursa, o ceza onun için bir kefaret olur. Kim bu günahlardan herhangi birini işlerde Allah da onu setrederse, dünyada örterse o kişinin durumu Allah'a kalmıştır. Dilerse affeder dilerse cezalandırır.** (Buhari ve Muslim).

Nebi sallallahu aleyhi ve sellem şirkden başka günahları saymıştır burada. Ubade radıyallahu anh; "Biz de bu şartlar üzere peygambere biat ettik" diyor.

Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem'in ifade ettiği "O Allah'a kalmıştır dilerse affeder dilerse cezalandırır" sözleri ile daha önceki hadiste "kötülükleri iyiliklerine ağır basan kimse cehenneme girecektir" hükmünün araları nasıl bulunur?

Bu ikisi arasında her hangi bir zıtlık yoktur. Çünkü Allah Azze ve Celle birisini affetmek istediği takdirde onu Peygamber sallallahu aleyhi ve sellem amellerin arz edilmesi hakkında açıkladığı gibi kolay bir şekilde hesaba çeker. Bunun nasıl yapılacağı hususunda da şöyle buyurmuştur: "**Sizden herhangi bir kimse aziz ve celil olan rabbine o kadar yaklaşır ki, nihayet rabbi onun üzerine örtüsünü koyar ve şunu şunu yaptın der. Kul evet der. Yüce Allah şunu şunu yaptın der, kul evet der. Böylece işlediklerini ona söyletir. Sonra söyle buyurur: "Ben dünyadayken seni setrettim (gizledim), bu gün de bu günahlarını sana bağışlıyorum**"[772]

[772] Buhari (5/214, 8/203); Muslim (8/105)

İçindekiler